Aleid

Ellen Forest

bron
Ellen Forest, *Aleid*. Mij. tot verspreiding van goede en goedkope lectuur, Amsterdam 1930

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/fore002alei01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

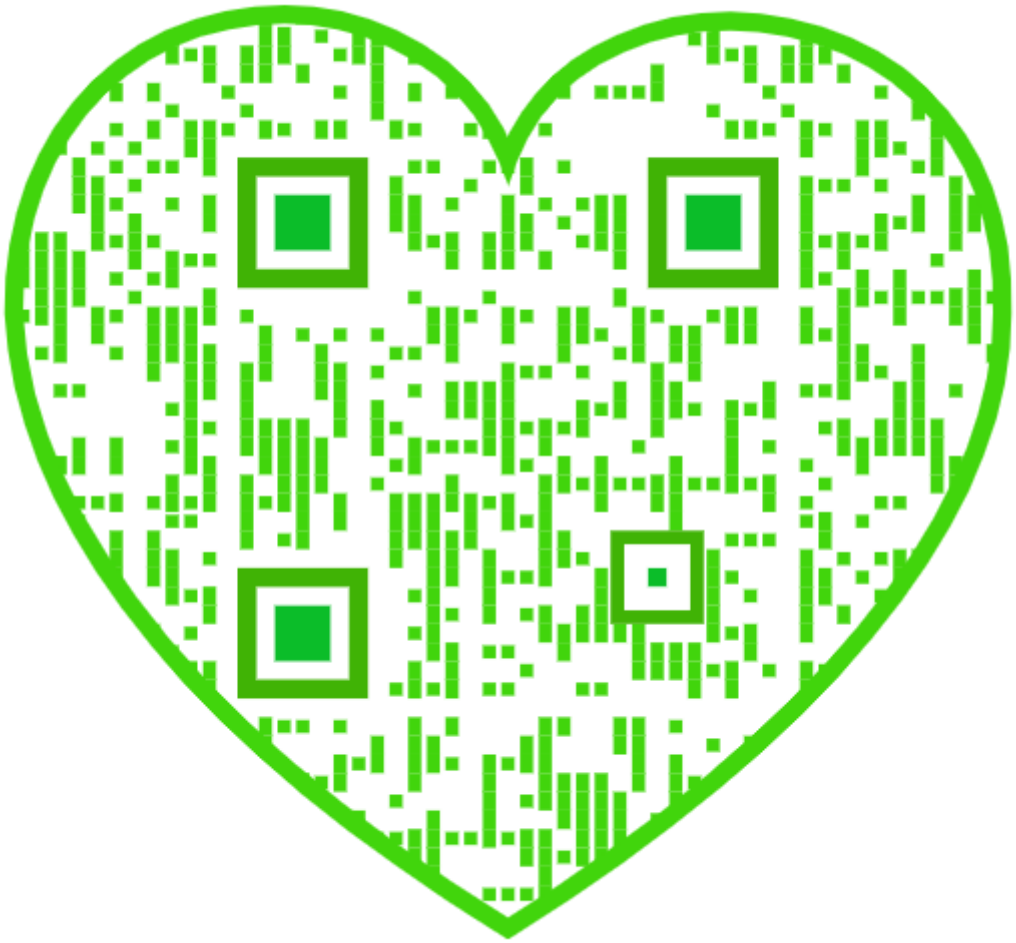

Hoofdstuk I

DIEN morgen werden allen in huis wakker met het besef van iets groots dat te gebeuren stond.

Een kwartier nadat op de 3e verdieping de wekker afgeloopen was, was alles in rep en roer.

In de keuken toastte Marijke, de oude keukenmeid, die mevrouw had zien geboren worden, schijfjes toast, die elk hun eigen eisch stelden aan 't vuur.

Mevrouw had ze graag crisp en lichtbruin, juffrouw Aleid (die zou anders vandaag niet veel eten) moest ze maar aan één kant getoast hebben. Als je er nu maar aan kon blijven, maar Sien was boven en ze moest nu ook voor de koffie zorgen.

'Daar - daar had je 't al....' Vlug draaide ze het gas af, maar de melk, als 'n zee van schuim, was al over den pot gevlogen.

'Prettig - die vieze lucht.... en dat keukenraam, dat zoo vast geroest zat. Ach chut - nu had ze de verkeerde kraan uitgedraaid en was al haar gas uit. Lucifers!

''t Lijkt wel, of ze ze hier eten,' bromde ze en zocht nerveus waar ze niet waren. Sien was boven op de eerste verdieping bezig de ontbijttafel te dekken. Ze was erg opgewonden en deed alles verkeerd. Dan ging de telefoon.

'Ja, het huis van mevrouw v. Doornhagen.... o ja? Ik zal 't eens vragen hoor!'

Ze hing de telefoon aan den haak naast het toestel en holde naar boven.

Even daarna:

‘Ja, vijftig bouchées - mèt champignons.’

‘Zie zoo!’ Want Sien had sedert een paar jaar de hebbelijkheid in zichzelf te spreken. Ze zette de jam op tafel en verdween. Juist toen ze de keukentrap af wilde gaan, werd er gebeld....

Ze slofte de gang door, hardop denkend:

‘Dat zal de laatste keer niet zijn vandaag.’ Door de open deur stapte een jonge vrouw naar binnen, gevolgd door een man met een enorme doos.

‘Van Hirsch zeker,’ zei Sien, gewichtig op de hoogte doend.

‘Ja - we zijn prachtig op tijd, niet?’

Maar Sien voelde niets voor 't praatje - haar dag zou nog lang zijn - èn, wat had ze met dat vreemde mensch uitstaan? Want Sien was van nature niet vriendelijk.

‘'k Zal 't gaan zeggen!’

Even later leunde ze over de trapleuning en riep zonder eenig ceremonieel:

‘Of u maar boven wilt komen?’

Op de tweede verdieping liet ze ‘de juffrouw van Hirsch’ in de slaapkamer rechts. De juffrouw bleef staan tusschen al den ochtendrommel. Een opengeslagen bed waarover een zijden dekbed gegooid was, een kanten sprei als 'n witte wolk tegen 't blauw van den edredon, een open doos pralines, de Telegraaf van den vorigen avond. Ze keek rond en in haar burgerziel ontwaakte de afgunst om deze kamer, die was als een kamer uit een fijn modern tijdschrift.

De muren verdeeld in paneelen van lichtblauw met rose guirlandes. In 't midden van ieder paneel, er waren er 5, behalve de deuren, den spiegel en den

achterkant van het bed, één phase uit Moorland's ‘Picnic’, de echte prenten in hun oud zwart met goud encadrement. Naast den spiegel rechts, een afdruk van ‘l'Escarpolette’ en links een teekening van de Nerée tot Babberich.

Op de ruime toilettafel: 'n open flacon Chypre van Coty, 'n negerjongetje dat moeilijk zijn evenwicht scheen te bewaren op 'n gehaakte bal, 'n speldekussen zonder spelden, 'n stel schildpad toiletgedoe, wat kristal en 'n ‘Hymnbook’, want de bewoonster van deze frissche, gezellige kamer ging graag naar de Engelsche kerk.

De juffrouw van Hirsch luisterde naar het water van een bad of douche, dat in de zwoelte van dien vroegen zomerochtend, tusschen al dit rose, wit en blauw, visioenen opriep van 'n waterval en bergen en gejodel.

De juffrouw was namelijk eens met 'n reisgezelschap naar Zwitserland geweest. Een en zeventig gulden voor tien dagen. Wel duur, maar je doet een hoop beschaving op.

Plotseling hoorde ze geen water meer ruischen, maar nog midden in de souvenirs van die eenige en heerlijke reis, waarbij 'n klerk van 't Ministerie van Oorlog (griezelig, maar gelukkig doet Holland toch nooit mee) een groote rol speelde, luisterde ze niet meer naar de stemmen in huis maar alleen naar die in haar hart.

Gedachten gaan gauw en ze was al lang klaar met haar reissouvenirs en was al begonnen, die van een avond in de Luxor-bioscoop met denzelfden klerk, te ontleden, toen de deur openging en een oudere dame binnenstapte.

‘Goedenmorgen! Mijn dochter nog niet hier?’

't Was een statige dame in onberispelijk morgen-

toilet. Wat men noemt ‘een echte dame’, met het accent op het laatste woord. Correct, een beetje prim, statig zèlfs in haar lossen kimono.

Ze liep naar de deur van de toiletkamer en klopte, een klop, die duidelijk zei, dat het eigenlijk haar recht was binnen te gaan, maar dat ze verkoos glimlachend bescheiden te zijn. Van achter de deur: ‘Ja?’

De deftige dame: ‘Ik ben het, Aleid, de juffrouw van Hirsch wacht al een tijdje.’

In dat ‘de juffrouw van Hirsch’ lag al het onpersoonlijke, dat zoo iemand aankleeft. Geen eigen naam, opgeslokt en saamgesmolten met het groote geheel, dat ze vertegenwoordigde.

‘All right! Coming!’ zei een jonge stem.

Met een schok werd het de juffrouw van Hirsch duidelijk, dat ze te vroeg was en stoorde - ze was regelrecht van den trein gekomen.... natuurlijk, ze was een half uur te vroeg - maar waar had ze anders moeten blijven?

Ze stamelde: ‘Ik geloof, dat ik wat vroeg ben?’

Van de dame: ‘Oh, heelemaal niet - op een dag als vandaag kàn haast niets te vroeg zijn.’

Een klop:

‘Ja.’

Marijke stak haar oude verweerde hoofd, waarop als kroon uit vroeger dagen, nog een muts prijkte, door de deur:

‘Van Hoek, mevrouw, de langousten zijn aangekomen - maar er zijn er maar 12, geen 15.... kan dat?’

‘Zal wel moeten - maar op ijs, hoor, trouwens de mayonnaise ook...’

Marijke af. Stemmen op de gang.... Eén luider dan de ander:

‘Ik weet niet hoor! Vraag het zèlf.’

Een klop.

‘Ja? O, wat is er Sien?’

‘Van Pijl - of mevrouw staat op de tafelversiering van - ja - ja wacht eens, een gekke naam met h.....’

‘Ja - Hybuscis, want ze waren niet al te frisch vanmorgen - hij had wel heel mooie orchideeën kunnen vinden....’

‘Goed, goed!’

En zoodra Sien af was:

‘Aleid.’

Ze wilde vandaag geen opmerking maken, maar 't was toch wel ergerlijk, dat Aleid altijd zoo teutte! Precies het tegendeel van haar zelf. Voortvarend - zonder druk te zijn. Dat had Aleid van haar vader.... Ze herdacht met 'n intiem plezier het soort man, dat hij geweest was, *haar* man. Begeerlijk, knap, groot, geacht - slow, ja slow wel, maar daar had zij alleen last van gehad. Anderen noemden dat ‘voorzichtigheid’, ‘kalmte’, ‘bedachtzaamheid’.

Haar denken vloog van haar man naar haar huis en ze keek met genoegen deze kamer rond - alles even spick and span! Goed, ze had geduld moeten hebben - maar ze had dan toch ook iets verkregen. Behaaglijke gedachten aan haar Queen Ann eetkamer met de violet velouren wanden, haar Louis XIII salon en haar Vlaamsche bibliotheek vergezelden haar tot ze met haar geest in de keuken belandde, die onder heel het huis doorliep.... Marijke had het druk en als reflex riep ze: ‘Aleid!’

Op hetzelfde oogenblik vloog de deur open en daar stond 'n prentje.... Zooiets van ‘Sweet

Seventeen', of 'Buy my Lilies!' 'n Schoonheid? Misschien! Maar frisch, zeker.

'Heb even een comby aangedaan.'

Ze stond daar in haar wit zijden ondergoed, de rechte, slanke beenen in wit zijden kousen, de massa roodbruin haar in een groote wrong - een beeld van jeugd. Voor 't eerst zag de statige dame in dat jonge stuk frischheid zichzelf terug. Ze was ontroerd en verwonderd en even, misschien één oogenblik rende haar ziel die jeugd tegemoet zooals de jeugd zelve dat doet. 'Mijn God', dacht ze. En dan was ze weer de statige dame, Mijn God, *hoe* lang is dat geleden.' Ze zocht zichzelf in haar herinnering - en dan dacht ze, wie weet of het leven geen eeuwigheid is. Ze rende terug door den tijd - ver, ver, tot ze het kleine meisje vond, dat ze eens geweest was.... Ze leefde met haar....

Dan keek ze naar Aleid om nog eens dat beeld van haar verloren jeugd te zien - maar Aleid stond nu verscholen in de rimpels van een japon, die de 'juffrouw van Hirsch' over haar hoofd trok. De 'juffrouw' was groot, vlug, donker, levendig en vriendelijk.... Maar ze verborg 'haar jeugd' voor de deftige dame, die zich bewust was van een plotselinge irritatie.

Dan kwam Aleid uit de witte golven te voorschijn - een andere Aleid, veel minder kinderlijk - een vrouw.

Dit woord sloeg *in* de moeder als een mokerslag.... een plotselinge pijn volgde, een diepe weemoed als om een verlies. Dan ging haar denken door.... waarom had Aleid eigenlijk haar haar niet afgeknipt? Toch verstandig.... een bruid met kort haar is iets heterogeens.... Beter zoo....'

De ‘juffrouw van Hirsch’ ging een eindje achteruit: ‘Cela vous plait ainsi, Madame?’ ‘Elle est jolie à croquer, Mademoiselle.’

Die paar Fransche zinnen gaven nog een extra cachet aan de rijpe delicate weelde van die fijne jongemeisjeskamer....

Een klop.

Op een donker violetten blaadje bracht Sien een stapel brieven en telegrammen binnen.

Er was iets vleiends in al die attenties - en Sien verhoogde die nog door te zeggen:

‘Er zijn nog elf bloemstukken gekomen.’

‘O dol!’ riep Aleid en praatte dan weer met de naaister over haar sluier van echte kant, die al vier geslachten gekroond had op een dag als dezen.

Een diepe, sonore, bronzen stem sloeg negen.

‘Ik kom om van den honger’, zei Aleid.... ‘Mama, kan ik hier niets krijgen....?’

‘Je dois faire quelques points ici et là et Mademoiselle serait bien gentille d'essayer encore une fois.... tantôt.’

‘Volontiers’, en dan tegen haar moeder:

‘Maatje, schat - mag Sien wat boven brengen voor ons, de juffrouw is al zoo vroeg uit Amsterdam gegaan....’

Mevrouw hield niet van familiariteit. Je kunt daarom toch heel goed zijn en zulke menschen geven wat ze toekomt - maar samen met ze eten!

Een klop.

‘De coiffeuse, mevrouw.’

‘Goed Sien. Nu Aleid, ik ga maar - ik stuur je dan wat.... Dag juffrouw.’

De coiffeuse, een dikke vrouw van middelbaren leeftijd, donker kort haar, groot lichaam op te lage pooten, deed aan een tackel denken. Ze boog diep,

glimlachte den glimlach van haar métier en zei iets van: ‘Een groote dag.’

‘En of’, juichte Aleid....

De coiffeuse pakte haar tangen en rommel uit op een witten doek, dien ze meegebracht had en dacht dat de juffrouw voor een bruid wel wat erg vroolijk was! Lieve hemel - 't was toch geen pretje. 't Was me eventjes voor je heele leven of.... ja.... natuurlijk, tegenwoordig gold dat niet meer.... maar toch.... Haar, nu hooghartige, glimlach zei duidelijk dat, als niemand dat dan deed, zij den ernst van den dag wèl inzag.

‘En lótion?’ vroeg ze, met het accent op de eerste lettergreep....

Aleid ergerde zich telkens weer daaraan.

‘Als ik terug kom uit Spanje, zult u dan lotiòn zeggen?’ vroeg ze lachend.

‘Ach ja, dat is waar ook’, zei de kapster, ‘maar ja, je hebt het altijd zoo gezegd, hè....’ Sien bracht een blad binnen met geboterde toast en thee en begon in te schenken.

‘Ja - een fougère royale....’

De kou van het parfum op haar hoofdhuid joeg even een rilling langs haar rug. Ze was altijd dol op een lotion, en ‘fougère royale’ was eigenlijk nog zachter en milder dan Chypre van Coty. Dan purde plotseling de electrische droger. ‘Zoo moet chloroform zijn, geurig en purrend sussend en hardop zei ze: ‘Gaat uw gang, juffrouw - Sien - bedien jij de juffrouw.’

De ‘juffrouw van Hirsch’ at raar.... hield haar toast vast als een naald, misschien was dat wel een poging tot elegance.... De coiffeuse prees voor de zooveelste maal de quantiteit en de qualiteit van haar haar en fel bewust, dat het vleierij was -

vond Aleid toch een zeker behagen in die appreciatie....

‘Een kopje thee?’ vroeg ze vriendelijk gestemd.

‘Dank u, ik heb mijn ontbijt al gebruikt.’

Dat ‘gebruikt’ is onafscheidelijk van dit soort menschen - die durven geen thee te *drinken* of suiker er in te *doen*, die ‘gebruiken’ alles, spreken altijd in de directe rede, dragen geen revolvers, maar ‘pistolen’, zeggen ‘dag mijnheer’, zonder den naam te vermelden. ‘Ellendig!’ Ze verbeeldde zich, dat dat hun grootste fouten waren - maar die werden dan ook tot een doorloopende ergernis. Dan opeens viel het haar in, wàt dit voor een dag was, haar Trouwdag! Ze trachtte de realiteit ervan te bereiken in den geest - maar 't was of ze leeg was - leeg van gevoelens en diepere gedachten.

‘Manicùre?’ vroeg de coiffeuse.

‘Graag’, en willig stak ze haar linkerhand uit. Toen die geveild was, liet ze haar in den fingerbowl heet zeepsop vallen, waarin Madame Petit een scheut aqua oxygenata deed tot het zacht-bruischend over den rand dreigde te vloeien....

De manicure bood haar gelegenheid genoeg tot nadenken - maar het was of haar gedachten niets werkelijks konden grijpen. Vluchtig beroerden ze de meest onverwachte dingen - de eerste preek van Adri Bos - mal, 'n meisje op den kansel.... den vervelenden avond van de huisvrouwenvereeniging.... schelpen met visch en paneermeel - lekker - die kon ze maken. Spanje.... zouden ze een stierengevecht zien.... Rein.... Rein zou precies om half twaalf komen.... plenty of time - 'n schat, Rein.... vreemd.... maar goed en zóo anders als alle anderen - twee gulden vijftig en tachtig voor de lotión en een gulden vijftig voor

de manicure: 4.80, liep toch wel erg op - zou ze geven? Zes? Omdat 't een extra dag was?

‘Ouw!’

‘'t Is niets.... misschien iets te diep gevijld - doet u nu deze maar in 't water.’

‘Si Mademoiselle voudrait essayer....?’

Ja, het kàn - de manicure kon wachten, die zou mama even roepen....

Ze kwam terug.

‘Wat een drukte beneden. Marijke zegt haar hoofd loopt om. Goed dat Pijl zijn garçons meestuurt.’ Mevrouw vermeed het woord kellner, omdat ze zoo fel anti-Duitsch was. Bah! Duitschers leefden misschien onder heel hoogen intellectueelen druk - maar zóó òncharmant....

‘Ainsi, c'est bien, n'est ce pas, madame?’ De japon werd weer moeizaam uitgetrokken - en de ‘juffrouw’ kreeg, oh ironie, 'n modetijdschrift om haar zoet te houden tot de manicure afgeloopen zou zijn. De juffrouw keek vriendelijk en wanhopig. Mode? Ze had genoeg van mode - heel haar arme leven was niets dan een vleien van die onveranderlijke veranderlijkheid - maar dat begreep zij niet, zij noemde dat ‘sleur’. Plichtmatig sloeg ze het tijdschrift op en bestond niet meer voor de andere drie. Zóó vervulde het tijdschrift zijn onomschreven roeping.

Aleid glimlachte onbewust, toen madame Petit's vleezige poezelvingers op haar lange van Dijckhand lagen. Ze genoot altijd van haar eigen handen als van iets dat ze meedroeg, een kunstvoorwerp - iets dat bij haar hoorde, maar ver genoeg af was van het centrum van haar belangstelling, om het passieloos te mogen bewonderen.

‘Nagels als schelpjes....’ was dat niet in

Bourget - neen in Barrès - welneen, in Rosny ainé....

‘Aleid - 't wordt nu tijd.’ Dit van haar moeder, die weggegaan was en nu weer terugkwam....

Ze was in de keuken geweest om Marijke het zilver te brengen en Pijl's bediende, die niet van de snuggersten was, nog even op 't hart te drukken, dat alles ‘goed warm’ moest zijn. Er zou niet gespeecht worden vóór het ijs - dus kòn alles warm gediend worden - en veertig gasten was nu niet zóó moeilijk om goed te bedienen. Ze was in de zaal geweest, waar zij bijna flauw viel van den sterken, zwoelen bloemengeur. ‘Sien had werkelijk wel eens uit zichzelf kunnen luchten’, dan had ze gezien dat Wilkins haar eigen toilet al in orde had - en nu wist ze niet goed: zou ze zichzelf eerst kleeden - en daarna Aleid helpen - of Aleid eerst en daarna zichzelf, of zouden ze maar gelijk kleeden en tegelijkertijd gereed zijn. Aleid was voor de laatste oplossing, die haar de gelegenheid liet, een sigaret te rooken - en zóo wat menschelijker te worden. Ze kneep zichzelf eens in den arm. ‘Toch echt! Raar anders. In romans hadden menschen juist op zulke dagen altijd zulke diepe gewaarwordingen. Zij voelde niets, absoluut niets, zèlfs niet het dringend verlangen naar Rein, dat ze anders wèl had. Misschien kwam het wel door al de strubbelingen vooraf. Wat kon je er nu aan doen, als je zoo was....’

De manicure pakte haar boeltje in en de ‘juffrouw van Hirsch’ begon.

‘Wilt u eerst uw satijnen schoentjes aandoen?’

Ze dacht aan Asschepoes en 't glazen muiltje, aan haar schooltijd....

Dan prevelde de manicure een gelukwensch:

Zooveel jaren de juffrouw gehollepe, van kind af.... Geluk.... voorspoed.... zegen.... vele jaren.... Klandizie moge behouden....' Deze woorden hoorde ze, de hiaten vulde ze op met haar eigen denken.

'O, dank u.... hartelijk....'

De kleedceremonie verliep normaal.

In haar vlekkelooze kleed, op de ietwat te nauwe schoentjes, stond ze te midden der getuigen en familie en wachtte op Rein.

Iedereen noemde haar vandaag 'bruid' en sprak over hem als 'bruigom'.

Getuigen waren Dr. Charles Ronner, een knappe kinderarts; jong, gezet, vroolijk en rijk, en Sim Wolffers, een gezien advocaat, slim, arrivist, tegen de veertig en blasé. Verder de heele familie van haar kant, zestien in 't geheel.

Dan die van Rein, keurige, echte Hagenaars - stijf in 't keurs. Onder hun easy going manieren lag, nog net genoeg aan de oppervlakte om door fijne voelhorens gespeurd te worden - 'n hooghartige verwondering, niet vrij van ergernis.

'We zijn gekomen voor Rein's moeder, zijn zuster', legde een kolonel - oom - uit, 'want Rein kennen we haast niet.'

Een keurig dametje, dat blijkbaar zijn vrouw was, want ze noemde hem 'van Aalten', zei goedig: 'Eens getrouwd, hopen we dat zijn vrouwtje den band wat vaster zal aantrekken.'

'Verdraaid', zei Charles Ronner, 'het wordt laat.' Hij trok zijn vest af, een gebaar van ongeduld, dat al zijn patiënten en zijn vrouw van hem kenden. Zijn vrouw stond in een hoek van de zaal

te praten met een tante van Aleid, een corpulente vrouw van even vijftig, welgedaan, met eeuwig lachende oogen en een nooit falend verheerlijkingstalent. Haar extases golden even goed de geboorte van een kleinkind als Berliner leverworst, 'n lezing van Shackleton of een poes van de buren. Even viel haar enthousiasme op als iets weldoends, maar al heel gauw werd het vermoeiend - en dan was geeuwen een onvermijdelijk resultaat. Maar ook dàt vond haar enthousiasme gereed, want eens had ze, tegen een geeuwend slachtoffer, stralend van genoegen gezegd:

'Hoe heerlijk niet, om je diaphragma zoo geheel te kunnen ontspannen!'

De vrouw van Charles Ronner was klein, rossig, spijtig en lui. Charles hield niet meer van haar, had dit misschien nooit gedaan - maar nu maakte hij er zèlfs geen geheim meer van. Voorloopig hield hij ook van geen ander. Gelukkig, want zijn geloof, hij was Roomsch Katholiek, verbood hem alle phantasie op matrimoniaal gebied.

Of zij van hem gehouden had of hield? Sommigen beweerden, dat zij van niemand kon houden, niet eens van zichzelf.

Sim Wolffers had een leuke vrouw, 'n beetje boersch - maar zóó frisch, dat ze deed denken aan Hullebroeks 'dikke Dahlia....' of 'Marleentje.'

De familie was zonder uitzondering deftig, correct, zoetsappig, welwillend en zéér aan elkaar verknocht. Een familie waar nooit een onvertogen woord gezegd werd, waar driftbuien of vloeken onbekend waren, waar alles op rolletjes liep.

Mevrouw van Doornhagen de Sonneville was de eenige, die inbreuk gemaakt had op de traditie van

algemeene gelukzaligheid door haar man te verliezen.

‘Slordig’, had haar broer gebromd - maar daar hij toch maar aangetrouwd was, die man van haar, had men getracht hem zoo gauw mogelijk te vergeten. De ouders van Mevrouw Doornhagen-de Sonneville leefden beiden nog, hadden nooit kinderen, schoonzoons of -dochters, noch kleinkinderen verloren (behalve dan Georges, maar die was altijd een beetje excentriek geweest) en hadden nooit operaties of ernstige ziekten gekend.

Een gelukkige, aan de oppervlakte levende, keurige familie, die nu wachtte op den bruigom en zijn aanhang.

Die bruigom, dat ging, hoewel ze hem niet geheel als een ongevaarlijk element beschouwden. Excentriek! Ging dagen lang loopen - of verdween plotseling om in Griekenland eens te gaan zien wat Renan daar gedaan had...

Excentriek! En zijn familie! (Ze zagen er anders bijster correct uit).

Zelfs tante Het, de eeuwig verheerlijkende, durfde al wat in die familie gebeurde niet te verdedigen. Er werd gefluisterd, dat één oom van Rein jaren en jaren geleden plotseling verdwenen was.... Amerika.... nooit meer iets van gehoord. Een andere, die toch Minister geworden was, had een Russische paardrijdster getrouwd.... voor de rest ging het....

‘Wat komt die kerel laat,’ zei Wolffers.... ‘Vast weer bandenpech’, dacht een jeugdige neef, die Aleid had staan plagen over haar nervositeit en brutale dingen zei, die hij uit Fransche romans gehaald had.

‘Zit niet veel anders op dan wachten’, vond

een oom, die eens, toen hij nog student was in Leiden, den beker van Njord gewonnen had, een roem waarop hij nog teerde.

‘Telefoneeren’, donderde de stentorstem van oom van der Bilt (de arme, voegde hij er altijd aan toe omdat zijn heele familie rijk was en hij van een toelage leefde).

‘Een ideé’, zei Aleid, ‘als hij bandenpech heeft konden we desnoods een auto sturen.’

‘Zou nog gaan....!’

‘Ik zal even opbellen,’ zei Charles genoeglijk.

‘Aardige vent’, zei iemand, zoodra de deur dicht was.

‘Dank je!’ riep zijn vrouw, een beetje zuur.

‘Had je niet gezien - hoe gaat het?’

Dat was Max van Wallen, de groote architect, die een leelijke Doornhagen om haar geld getrouwd had en nu vredig gelukkig was tusschen de grooten in den lande, die hem hun werk toevertrouwden en hem de voorkeur gaven boven Paul Uffers, omdat deze openlijk R.K. was.

De vrouw van Charles mocht hem niet. Koeltjes zei ze: ‘O dank je.’

‘Langen tijd niet gezien, hè?’

‘Neen, jullie overloopen ons niet.’

‘Je hebt zoo juist en heel onverwacht gehoord dat het geen gebrek aan sympathie is.’

‘Voor Charles.... maar ìk ben er ook nog.’

Haar zure toon hinderde van Wallen buitenmate.

‘Moet ik zeggen ‘gelukkig of helaas?’

Ze keerde zich woedend om: ‘A la disposition de Usted’. Ze was jaren geleden eens een week in Spanje geweest en hield ervan daaraan te herinneren.

‘Hm’, bromde van Wallen - maar Charles kwam terug.... ‘Geen gehoor!’

Dan is hij onderweg.

Twee garçons boden een kopje koffie aan met miniatuur sandwiches.

‘Wie weet hoe laat het wordt’, zei mevrouw Doornhagen.

De deuren gingen open en haar eigen vader en moeder kwamen binnen. De correctheid zelf - men zàg het hen aan, rechtschapen welopgevoede lieden, wier leven geen verborgen hoeken had en wier eenige fout was gemakzucht. Die ging héél ver, zoo ver, dat eigenlijk niemand ooit hartelijk welkom was. En een negatieve fout - een waanzinnig parti-pris waar het hun eigen kinderen betrof. Een oude Engelsche gouvernante had hun egoïstische liefde eens vastgelegd in een paar woorden: ‘v. Doornhagens can do no wrong.’

De oude heer, ‘un petit vieux bien propre’, een beetje te gepend in zijn modieuse jas. Een kopje als 'n snoezig ivoren gezichtje, uitgehouwen in een halven cocosnoot. Zeventig, maar nog vlug ter been -, op de hoogte van alles, met artistieke pretenties en zeer blij met zijn welgeslaagd leven.

Mevrouw, 'n donker type, een beetje grijs al, fijn profiel, niet zacht - iets hards en wreeds om den mond.... koud, hoog, scherp soms.

Aleid liep op hen toe en ze bewonderden haar.

‘'n Mooi gekleede pop’, dacht ze, ‘mijn God, wáar blijft Rein.... wat eet die tante Het vervelend.... haar mondhoeken bewegen niet....’

‘Ze moesten al lang hier zijn’, zei oom van Wallen.

Sien, keurig in 't zwart, wit mutsje, wit schortje,

witte handschoenen, bracht op 'n zilver blad een brief.

De heele familie was nu rond den ouden heer en mevrouw van Doornhagen geschaard, om samen met hen voor de zooveelste maal de geschenken en bloemen te bewonderen. De tijd hing zwaar in de kamer. Het wachten werd drukkend.

Aleid dacht: ‘Mal, nu een brief.’ Dan zag ze haar moeder verbleeken.... en zich beheerschen....

‘Papa!’

De oude heer zei goeiïg: ‘Ja kind!’

‘Wilt u eens even meegaan?’

Toen pas zag hij hoe wit ze was.

Aleid voelde, dat er iets gaande was en stond als aan den grond genageld.

‘Dood?’ dacht ze, ‘'n auto-ongeluk?’ Ze had willen weten - maar ze kon zich niet verroeren. ‘Kon ook best van een ander zijn. Wat doe ik gek.... Kan mama toch niet naloopen.... Wachten.... wachten....’

Er was plotseling beweging gekomen in de zaal, een vreemd, zacht bewegen als in een doodenkamer - de stemmen zetten een sourdine op....

Toen werd Aleid geroepen: ‘Of ze even in de roode kamer wou komen.’

‘Hemel, wat klinkt dat luguber - rood - bloed - beul - ongeluk - auto....’ Maar ze stond al voor de deur....

Hoofdstuk II

ER was geen enkele reden, vond ze, waarom ze niet zou trachten van het leven te maken wat ze ervan gemaakt zou hebben, als ze nooit verloofd was geweest, en op trouwen had gestaan....

Ze stond zonder veel enthousiasme op en begon zich te kleeden. Toen ze haar kousen aan had, voelde ze zich al wat minder heroïsch. De douche vergat ze maar. Vroolijk plassend water zei haar niets vandaag. Ze keek de kamer rond. Precies de kamer van gisteren - maar toen....

Haar moed zonk angstwekkend snel.... Ze voelde 't oogenblik naderen, dat ze beneden peil zou zijn.... Rustig kroop ze terug in bed en haalde haar hart op aan de wrangheid van vele souvenirs. Idioot was het geweest, de heele vertooning. Grootpapa, die binnenkwam, de aandacht vroeg, alsof hij die niet had zonder ze te vragen. Allen popelden eenvoudig van nieuwsgierigheid....

'Ik wilde even een brief voorlezen, dien Rein ons doet toekomen.' Plechtige stem, plechtige stilte....

Aleid.

God vergeve me het verdriet dat ik je ga doen. Maar ik kàn dezen dag niet aan. Ik heb je lief en ik word ongelukkig, maar zònder jou. Anders was ik het mèt jou geworden. Dat wil ik niet. Aleid je weet hoe ik gevochten heb tegen je en hoe ik ten slotte toch toegaf. Je wilde niet buiten wonen - ik gaf toe. Ik kàn niet in 't gerij loopen, opzitten,

pootjes geven.... Natuurlijk heb ik lang gehoopt, dat jij me begrijpen zou.... Waarom zou je? Je bent uit een andere wereld, uit een wereld zonder gevaar, waar alles in rails loopt en van een leien dakje gaat. Toen ik van nacht dacht wat de dag van heden voor ons tweeën beteekenen zou, verloor ik den moed. Ik zou me vestigen als medicus, jij zou mijn vrouw zijn en kinderen krijgen. Alle emotie was eens voor al uitgesloten. Praktijk van 8-12. Spreekuur 1-2. Praktijk van 2.30 tot 6 of 7. 's Avonds vergaderingen, medische lectuur bijhouden of ‘familie’. Jij zou zorgen en zorgend indutten voor alles wat niet was ons huishouden. Op een goeden dag zou jij merken dat ik sokken draag (afschuwelijke dingen die je beenen doorsnijden) en ik zou me ervan bewust worden, dat je neus glom of je haar 's morgens in piekjes hing. Dat moet niet en daarom ga ik weg en red mijn ideaal. Vergeef me - vergeet me en volg jij jouw ideaal.... Tracht in je ziel een klein plaatsje voor me te behouden.

Rein.

Ze zag precies hoe ze daar gestaan had, ze wist precies wàt ze gevoeld had. Haar bruidsjapon, haar sleep en krans.... zwaar - alles zwaar. Haar moeder, die haar arm genomen had - een lange stilte - dan gemurmel.... Nieuwsgierig had ze zich afgevraagd wàt er in al die menschen nu omging. Terwijl ze haar hart voelde bonzen, was een glimlach als iets dat van buitenaf kwam, rond haar mond gekropen. Woorden waren tot haar doorgedrongen - afkeuring - ergernis.

En dan opeens zag ze het alles als een comedie. Zij had de hoofdrol.... Ze moest nu flauw-vallen.

Ze viel niet flauw. Ze had de condoléances aangenomen, zooals ze een uur te voren alle felicitaties aanvaard had, van zijn familie en van de hare. Ze had bittere woorden moeten aanhooren over Rein. Vooral zijn familie was gebelgd. - Die spaarden hem niet. Waarom waren ze gekomen? Ze kenden hem haast niet - hij was altijd wonderlijk geweest, anders dan anderen. Ze voelden zich nu schuldig de v. Doornhagen's niet ingelicht te hebben. Daarna was ze naar haar kamer gegaan en had zich uitgekleed en eenmaal in haar gewone rok en blouse, was alles veel makkelijker geworden. De gasten en getuigen waren afgedropen. Alleen grootpapa en grootmama waren gebleven. Die eerste schok in hun leven had hen zwaar getroffen en ze wisten zich eigenlijk geen houding te geven.

Daarom zei grootpapa een werkelijk wijs woord: ‘We moesten nu ook maar gaan, mama - als de gemoederen tot rust gekomen zijn, kunnen we alles eens bepraten....’

Ze omhelsden Aleid, als was ze een stervende, die ze voor de laatste maal zagen.... Ze voelden zich al opgelucht, zoodra ze op de stoep waren en besloten zwijgend, maar in volmaakte verstandhouding, die episode maar te vergeten en 't kind te helpen.

's Middags schreef hij een klein briefje aan Aleid en raadde haar aan wat op reis te gaan en sloot een chèque van *f* 3000. - in op de Bank-associatie.

Die chèque had Aleid nu nog niet ontvangen.

Grootma en grootpapa af - was het plotseling tot haar doorgedrongen, dat het lunchtijd was....

‘Mama, we moesten maar wat eten.’ Oh hemel, die heele lunch.... ze had hardop gelachen....

‘Ja, die lunch!’ had mama gezegd en automa-

tisch Marijke gebeld om orders te geven. Marijke zou wecken, pasteien maken, alles zoo bewaren, dat niets verloren ging, een gedeelte zou naar grootmama en naar de tantes gaan.

Aleid stond buiten al dat gedoe. Wat ging het haar aan? Wat ging alles haar aan? Rein was weg en Rein had gelijk. Zij had haar geluk verspeeld - dat drong nu tot haar door, al begreep ze niet precies waarmee. Vrouwelijk dacht ze: Hij had toch toegegeven en als hij 't niet gedaan had, had ik 't vast gedaan -' en dat geloofde ze. Ze zag niet dat Rein's tragedie was dat hij, zèlfs voor zijn geluk haar niets had kunnen weigeren.

Dat ze nooit goed begrepen had, dat hij geen man was als een ander, dat vergaf ze zichzelf niet.... Hij had gelijk. Marijke nam haar later even apart en zei met tranen in haar stem: 'De mensch wikt, maar God beschikt, juffer Aleid, en wat God doet is best gedaan.'

Aleid kuste de oude getrouwe, zei dat ze gelijk had en dat ze moedig wilde zijn en dat mijnheer Rein ook gelijk had gehad....

Maar daar wilde Marijke niet aan: ''t Is zonde voor God, juffrouw, en 't is niet aan mijn, menschen als u te beoordeelen, maar gelijk, neen - dat wil er bij mij niet in - maar houdt u maar moed....' Nogeens een hand, zoo'n trouwe, harde werkhand en dan ging al Marijke's aandacht naar de mislukte lunch en Aleid ging de bloemen water geven.

Aan de oppervlakte was niets te zien van het drama, dat zich in haar binnenste afspeelde. Ze praatte met mama, gaf Jan een order met het oog op de Hudson die gesimonized moest worden.... Eens vergat ze mama en zei hardop: 'Er moet ook

nog iets anders zijn, dan zoo'n sleur-gedoe....'

'Kind!'

Zij schrok erger dan haar moeder.... en liep de kamer uit. Waarom nuttelooze discussies? Mama zat vastgeroest, een èchte vrouw uit de wereld waarin ze leefde. Maar zijzelf, temidden van haar smart, had de opwekkende zekerheid van andere levens met andere mogelijkheden. Levens, waarin eten en slapen geen hoofdrol zouden spelen en waarin 'at home's', 'visites', 'Raôuts' en 'diners' misschien heelemaal onbekend zouden zijn. De dag verliep als alle dagen, behalve dan dat ze een wonde had, die bleef schrijnen. Ze toonde dit niet. Toen tante Het tegen schemer nog even binnenliep, was ze het volkomen met haar eens, dat de lente ècht in 't land gekomen was, dat je in Holland aan een open wagen weinig hebt en dat je eigenlijk een gesloten Ford er bij moet hebben, dat een kleine tuin een zorg is en geen genot, omdat je er alleen alle last van hebt en geen voordeel; dat alle menschen die een tuin hebben een moerbei moesten planten, ook al hebben ze er zelf niets meer aan, omdat anders de moerbei uitsterft en dat het heerlijk was, dat de taille weer wat hooger zat bij de nieuwe modellen.

Even waagde tante Het een schuw: 'Aleid houdt zich kranig.' Waarop mama 'ja' zei op een toon, die plotseling dàt onderwerp van de baan schoof.

Tante Het bleef nog even, dankte enthousiast voor 't gezellige mandje (de lunch mocht toch niet bederven) dat Marijke in haar Essex gezet had en ging dan, na Aleid, haar lieve, moedige ('oh, don 't exhaust the subject') Aleid nog eens extra omhelsd te hebben.

Ze waren vroeg naar bed gegaan. Even had het zien van haar kamer haar weer in de war gebracht - dan had mama haar 'n glas heete melk gebracht en 'n tabletje.... ‘'n beetje zurig’.... had ze gevonden.

‘Drink toch maar uit, zal je goed doen.’

Toen mevrouw van Doornhagen haar veronal tube wegsloot, sliep Aleid al rustig.

Mevrouw van Doornhagen geloofde niet in medicijnen, maar nog minder in slapelooze nachten, daarom nam ze zelf ook een poeier en verbande heel de tragedie van den dag met 'n wit tabletje van 8 m.m. doorsnee.

Om tien uur sliep het heele huis - Marijke droomde van bergen die op haar vielen. Mevrouw van 'n roeiwedstrijd, waar haar man den eersten prijs had en naast haar kwam zitten. Ze zocht zijn hand, maar brandde zich aan zijn sigaar.

Aleid droomde van niets of niemand.

Toen ze alles nog een paar maal overdacht had, de hiaten aangevuld, met telkens weer andere details, kwamen eindelijk de weldoende tranen.

Ze had nu maar een angst, dat mama zou binnenkomen, mama, die zoo lief en teeder en zoo grenzenloos onbegrijpend was. Toch had ze geen energie genoeg om de deur even te gaan sluiten....

't Eenige wat ze wilde was huilen - huilen - huilen, met ergens op den bodem, de troostrijke zekerheid, dat alle wonden heelen - en dadelijk nam ze het zichzelf kwalijk, dat ze zoo'n achterdeurtje noodig had en niet eens nobel kon lijden.

Ze ontdekte, dat haar leven tenslotte niet afhankelijk was van geluk en ze vermoedde dat haar

geluk op den duur niet afhankelijk zou zijn van Rein. Ze verachtte zichzelf een beetje en besloot op te staan eer dat gevoel aansterkte en de overhand kreeg.

Verdraaid, ze was een en twintig en de heele wereld stond open voor haar. Ze zou straks naar de Y.W.C.A. in London schrijven en een plaats au pair zoeken. Rein had gelijk, schoon gelijk! Als hij nu hier was, (tranen als beken) zou ze hem voorstellen samen weg te gaan, als goede kameraden (geen vrijerij, geen huwelijk, geen huishouden, geen kinderen, als ze maar bij hem mocht zijn). Maar Rein was weg en zij moest nu zèlf maar zien een leven op te bouwen dat de moeite waard was.

Ze zag nu nog geen lijn - maar wel een beginschrijven naar London.

Na dit stevige besluit kroop het heldengevoel weer in haar. Ze had 'Partir' gelezen, van Dorgelès, en eruit gezien, wat voor een medicus de juiste definitie van een vrouw is. Een man was niet zooveel meer! En de samenstelling was vrij algemeen.... Ze schrok: 'Word ik nu cynisch!' Ze nam een praline. 'Slecht voor mijn lijn, enfin, zoolang ik nog dol ben op chocolade met violettes de Parme - heb ik vast geen gebroken hart. Zou Rein ook niet willen.' Onder al die blijmoedig-optimistische gedachten stroomde traag maar zeker haar verdriet. Het wàs er, het was er vreeselijk.... maar, o, ze wilde het niet de overhand laten krijgen. Ze moest iets doen, zich vlug kleeden, uit gaan, de Y.W.C.A. schrijven. Weg uit dien gezelschapsdoodsstrijd - weg, weg uit alles. Dan kwam het tot haar, als een openbaring, dat ze eigenlijk niets te doen had en eigenlijk niets wilde doen. Ze was troosteloos, eenzaam en de wereld leek een woestijn

- het ééne punt àls het andere. Alle menschen die ze kende waren vriendelijk en onbeduidend, behalve Rein....

Ze had het gevoel, dat men heeft, als men van een begrafenis terugkomt....

Toen ze een uur later de bloemen in de serre water gaf, wist ze, dat ze van nu af leefde in een wereld, die, zonder Rein, geen waarde had.

Ze kende haar moeder, praatte als iederen dag over het weer, de poesjes en de krant, ze zei Marijke en Sien vroolijk ‘goeden morgen’ en trachtte zich op te werken tot het gewenschte peil van redelijke belangstelling - maar, toen ze het ontbijt weggeruimd had - ging ze zitten en schreef aan de Y.W.C.A. De rest van den morgen bracht ze door met onderstellingen over ‘wàt de Y.W.C.A. zou antwoorden en welk raar baantje voor haar weggelegd zou zijn.’

's Middags kwam de chèque!

Mama was eenvoudig verrukt, zij zelf heel dankbaar. Die chèque beteekende meer dan geld - ze beteekende ‘vrijheid’. Toch stuurde ze haar brief weg, want ze wilde graag eerst eens ‘au pair’ gaan en dan - reizen.

Eén van de tantes kwam even aanloopen en nam haar mee de stad in.

‘Mag ik even bij Lissone stoppen?’ vroeg ze. De zware Hudson gleed tot bijna voor de deur, maar Den Haag heeft vaste verkeersregels en ze moest langzaam terugrijden. Ze ging binnen, vroeg prijzen en prospecti.... Iets van stille vreugde gluurde door den mistdag van haar verdriet.... Dan gaf ze het stuurrad aan den chauffeur en kwam naast haar tante zitten.

Met pijnlijke voorzichtigheid werd het eenige

onderwerp van den dag vermeden, het gesprek hokte, vlôtte niet, verstierf. Voor 't eerst in haar leven kende Aleid verveling en ze gaf toe, dat die zeer vervelend was. Na twee uur ‘shopping’ was toch heel haar wezen afgestompt en gevoelloos, behalve haar maag, die eischen begon te stellen.

‘Zullen we ergens gaan tea-en?’

‘Graag tante. Ik val om van den honger.’

Tante was gechoqueerd over de meisjes van tegenwoordig. Ze had altijd wel gezegd ‘al dat wilde en vrije zou ontaarden in ongevoeligheid’; en daar had je het nu! 'n Kind dat op 'r trouwdag verlaten was en zich niet schaamde te zeggen, dat ze ‘honger’ had. 'n Beetje vulgair ook. Maar tante zei maar niets en deed ‘lief’.

De tearoom was oververhit en mal, grotesk met Russische schilderijen en gewilden eenvoud.

De thee was goed, de taartjes ook, maar tante kon nooit wegkomen. Het strijkje was, als alle strijkjes, veel te hard en te opdringerig.... Bij een Hawai wijsje had ze plotseling het visioen - Rein en zij ergens onder palmen - in 't wit - met tropenhoeden - het kwam als een alles vernietigend, alles overweldigend heimwee - en het strijkje scheen nu te kermen ‘Rein, Rein.’

Tante sprak over het nut van het Leger des Heils en de Wereldbibliotheek - de lessen van Guarnieri en de visietelefonie. Tante was erg goed ‘bij’ en op de hoogte van alles en Aleid mocht anders wel graag met haar praten, maar nu kon het haar heelemaal niets schelen. Het waren toch altijd dezelfde onderwerpen, met dezelfde zelfgenoegzaamheid behandeld.

Ze keek wezenloos voor zich uit, naar dagdroomen, die hun films voor haar afrolden. Haar weg

naar vrijheid en ervaring zou niet zonder struikelblokken zijn, dat besefte ze wel.... ze had niets, wat zóó bijzonder was, dat het haar over de voetangels en klemmen kon heendragen tot het einddoel ‘geluk’. Niets dan haar jeugd en haar goeden wil en....

‘Tante, ik heb van grootpapa een chèque van *ƒ* 3000 gekregen om te gaan reizen.’

Wat had ze verwacht, dat haar teleurstelling over tante's strakke gezicht zóó groot was?

Tante zag al weer drieduizend gulden minder voor de erfgenamen.... en zei koeltjes:

‘Erg prettig voor je.’

Een stille vlam van humor danste in Aleids oogen. Ze had begrepen het addertje onder het riet! En van die menschen had haar leven afgehangen? Om hen en hun malle levens, die hun stempel drukten op het hare, had ze Rein verloren? Ze deed nu al haar best, haar uiterste, vriendelijk en joviaal te blijven. Gelukkig stonden ze gauw weer op het, van machine-olie glimmende, plaveisel van 't Voorhout en in de genoeglijke drukte van een vroegen, mooien voorjaarsdag. Onder een flauw voorwendsel nam ze afscheid: ‘Nog even bij een vriendin aanloopen.’

Deed ze ook en de vriendin was thuis. Vermeed angstig elke toespeling - sprak over de dingen des harten; hoekje van den haard, nu, met 't voorjaar weer voorbije poëzie; moederweelde, want ze had een erg leelijk kindje en de duurte....

Met het aanhooren van dit ritornello kocht ze een uur vrijheid. Ze ging het Bosch in. 't Was er rustig.... Ze dacht aan Rein. Rein was als het Bosch, frisch, flink, open. Geen wonder, dat hij er tegen op zag, in een stad te wonen en een griezelige

‘praktijk van kleine kwaaltjes’ over te nemen. Wat zou hij nù doen. Zelfs door aan hem te denken voelde ze zich gelukkig. Hij was als een rivier, krachtig, helder, meesleepend. Heel de tragedie drong zich nu weer aan haar op. Ze kromde haar rug onder de felle vlagen van pijn, die haar hersens en ziel bestormden. Ergens op den achtergrond was hoop op genezing - maar nooit op ‘vergeten’.

Ze had de les geleerd, die Rein bedoeld had of misschien niet bedoeld had haar te geven. Kiezen moest ieder mensch dan maar. De werkelijke dingen of al het gedoe. Rein! Ze was nu bij den vijver, die klaar en glanzend alle dingen weerspiegelde.... Rein! Ze kermde hardop en stommelde terug naar den schoonen droom van het verleden. Ze probeerde hem te ‘zien’ - maar 't was als de weerspiegeling der boomen in het water - Rein - maar Rein toch ook weer niet - Rein - maar onbereikbaar, schimmig.

Een juffrouw kwam voorbij achter een kinderwagen, waarin een jongetje zat met een helgroen mutsje en een rooden neus. Ze keek van het kind naar de moeder - ook de moeder had een groenen hoed op en 'n rooden neus. Ze ergerde zich er aan en verwonderde zich over het gemis aan zelfkritiek... Die moeder zag toch dat jong - zijn muts en zijn neus. Of 't moest weer die liefde zijn, die blind maakte! Misselijk! Dan was het een inferieur sentiment, een griezelige drang van man naar vrouw, van moeder naar kind of omgekeerd, die met de echte foutziende en foutvergevende liefde niets uitstaan had.

De juffrouw reed weg en haar ergernis bekoelde, toen ze plotseling een welbekend fluitje hoorde....

Haar vriend Eddy Slotemaker. Hij sneed direct in de wonde.

‘Zóó, dus dàt is uit? Jammer, want jullie pasten wel bij elkaar. Stommiteit van jou, om niet mee weg te loopen.’

‘Ik wist van niets’, zei ze, als was het een heel gewoon onderwerp.

Even de lust om slachtoffer te spelen - dàn om haar èchte gemis te laten zien, dàn niets meer dan het veilige gevoel van vriend bij vriend te zijn.

‘Stommiteit van hem dan om je niet te waarschuwen.’ Er was geen ontvluchten meer.

‘Ik was zóó graag meegegaan!’

‘Hm!’ bromde hij, ‘moet Rein toch niet begrepen hebben - anders....’

Eddy was veel ouder dan zij. Eens was hij zóó nieuwsgierig en fel geweest naar het leven, dat hij zich telkens gebrand en geschroeid had. Daar had Bolland hem overheen geholpen.... Nu was hij niet bar nieuwsgierig meer hoe zijn of anderer leven zich zou voltrekken. Hij leefde in zijn binnenkamer met de wereld die Hegel en Bolland heet.... maar voor Aleid had hij een heimelijk zwak....

Aleid mocht hem graag, maar nu was het of zijn eenvoudige openhartigheid haar hinderde en ze haatte zichzelf om dat gevoel en hem, omdat hij het opwekte.

Ze zwegen.

‘Weet je, Aleid, Rein is een verduveld superieur mensch. Wacht even - niet superieur op de wijze van onbegrepen, diep en al dien onzin, superieur in den zin van uitgegroeid, boven conventioneele malligheden als “de waarde van een mensch bepaald door zijn jas en schoenen.” Als hij bij jullie kwam, moest hij iets afleggen van zijn echte, breede, flinke

‘zelf’ en de rest moest hij persen, persen tot het paste in het keurs van Doornhagen - en hij was een reus weet je - en 't keurs was *te* nauw.... De wereld is net wijd genoeg, voor hem.’

Ze luisterde en al den tijd teekende haar geest op wat er rond haar gebeurde, hoewel geen woord voor haar verloren ging en ze van tijd tot tijd iets zei. Ze wilde Eddy geen deel laten hebben aan haar leven met Rein, dat in ondergrond doorging, terwijl ze aan de oppervlakte opteekende. Een oudachtig heertje met een hondje, die sprekend op elkaar leken, ‘dragen hetzelfde keurs’, dacht ze. Een juffrouw met o-beenen en glimmende rose kousen, een goedkoopen bontmantel die overal kale plekken vertoonde en 'n neus als 'n sleutelhaak. Twee stoeiende jochies, spick and span in hun duffelsche jasjes. Een vrijend paartje, dat niet op eigen beenen scheen te kunnen loopen, maar tegen elkaar aanleunde, beiden scheef. Doffe oogen, gloedlooze oogen en domme monden. ‘Toch de liefde’, dacht ze, ‘wat wordt dàt nou?’

Eddy praatte door.... en ze reageerde, maar zonder vuur, zonder belangstelling, haar wezen verdeeld tusschen Rein, Eddy's verhalen, de wereld òm haar en haar eigen reacties op dit alles.

In ieder geval ontvluchtte ze zoo de realiteit. Die zou straks wel weer uit alle macht op haar vallen. Thuis.... Ze voelde in haar taschje weer naar haar chèque. Als 'n niet in woorden te vertolken troost knisperde het smalle, witte papier. Dat was ook een deel van realiteit maar het deel, dat vrijheid vertegenwoordigde.

Toen Eddy afscheid genomen had, miste ze plotseling zijn koele redeneering, zijn onuitgesproken sympathie - zóó veel echter en weldadiger dan de

sympathie thuis, die zich omzette in meewarige blikken en zachte purrende woordjes. Ze kende de gevolgen en wist te goed de nuttelоosheid van erop te reageeren. Beware! Dan zou ze de sluizen openen voor uitgezegd meelij, 't ergste van alles!

Langzaam wandelde ze het Bezuidenhout af, keek naar het huis waar een moord gebeurd was, verwonderde zich over het hoe en waarom. Ze groette minzaam tegen een paar vriendinnen en merkte, aan niets, dat ze over haar praatten toen ze voorbij waren. De avond viel met een lichten mist, bracht de onwezenlijkheid der dingen rondom in harmonie met de dingen van haar ziel. Ze liep nu als in een droom, dien ze rekte, rekte door langs het Plein, de Houtstraat, den Denneweg en Frederikstraat naar de Javastraat te gaan, in plaats langs de Koninginnegracht

'n Droom - de ‘Witte’; een droom - de als glimwormen aan- en afrijdende trams; een droom - al die menschen, die ze niet kende, waarmee ze zooveel gemeen had, alleen dat ééne niet.... contact.... Toen ze dacht aan een wandeling die ze een week tevoren met Rein gemaakt had door diezelfde straten, was het of iets in haar ziel dood was, ‘gestorven zonder veel pijn’, dacht ze, misschien was het haar vroeger onwrikbaar vertrouwen in zichzelf.... In geen geval twijfelde ze aan Rein, noch aan zijn liefde, noch aan zijn motief. Ze kraande voor zichzelf en had daarom dadelijk meelij met zichzelf.

Toen ze al bij de Mauritskade was, voelde ze plotseling behoefte terug te gaan en nog eens bij Lissone binnen te loopen. 't Was een heele tippel, maar nu ze een doel had, leefde iets in haar op. Ze had denzelfden klerk van 's middags, maar daar het

bijna sluitingsuur was, en één van de chefs wegging - gebeurde het, dat deze, aangetrokken door de slanke elegance van het jonge meisje - haar overnam van den klerk wiens tijd om was. Ze was een beetje gevleid door deze attentie en warmde op bij de klank van zijn sonore, jonge stem.

‘Ik heb de Y.W.C.A. geschreven - ik wil reizen, iets doen - les geven - voorlezen - spreek vier talen...’

‘Zoudt u bij een Chineesche familie willen gaan....?’

Hield hij haar voor den gek? Eén korte blik! Neen!

‘Chineesch lijkt me wel grappig.’

‘Rijdt u paard?’

‘Zeker - en speel piano, tennis, 'k roei....’

‘'t Is in Kew bij London. Zij zoeken een dame als ‘guest’ om met twee meisjes uit te gaan.

Mr. Li Cho Tiàng is een prins van den bloede en bracht zijn familie naar Europa om hen het Europeesche leven te laten meemaken.

Heel toevallig hoorde ik vanmiddag dat hij iemand zoekt. Natuurlijk weet ik niet of het iets voor u is. Ik neem ook volstrekt geen verantwoording. Ik zal hem alleen melden dat u iets zoekt en u introduceeren. Ik weet ook niets van salaris of zoo’....

Hij wachtte met het potlood in de hand....

‘Mag ik uw adres hebben?’

Ze gaf hem haar naam en adres en betrapte hem op een verwonderd optrekken van zijn wenkbrauwen. Moest een van Doornhagen in betrekking?

Een scherp instinctief gevoel zei haar, dat ze niets te vreezen had, deze man was een gentleman, ze

was op het punt iets te zeggen, maar ze vond de juiste woorden niet, vergoelijkte toen het hiaat door 'n bijna te beleefd danken voor zijn moeite.

‘Aardige kerel’, dacht ze, toen ze weer buiten stond - ‘maar nu moet ik een taxi hebben, anders wordt mama ongerust.’ Ze liep tot midden op 't Plein vóór de Twee Steden en vond wat ze zocht.

‘Good fun, zoo'n taxi - je voelt dat er wat met je gebeurt. Lieve hemel ja,’ een bonk rechts tegen 't portier, ‘aardige kerel, hai!’ 'n stomp links tegen 't portier. ‘Leuke oogen had hij - iets geestigs om den mond. Misselijk om daarop te letten, ma che vuole! 'n Chin-Chin-Chinaman! Wel grappig.... maar.... mama.... oh zuut, meerderjarig, teleurgesteld - verdriet en kwijnen - en ma is overwonnen. Kew, fijn! Kew Gardens! The river! Oh, to see England in the spring! 't Engelsche landschap, rustig, heerlijk, niet *kolossaal*! Juist zoo mooi, omdat niets opvallend is.... Schoonheid overal - heerlijk verborgen - lage heuvels, heide - weide - zee - rivieren.... Eigenlijk is alles mooi als 't er maar niets voor doet. - Kwestie van met eigen ziel - oh, zuut, ziel? Was ze daar nu nog niet overheen? Ladycompanion to the Li Cho Tiang family - Kew.’ Ze had 't gevoel van een operette-koningin. - Dat bleef zoo tot Sien de deur voor haar opendeed: ‘Mevrouw is in de eetkamer juffrouw, mevrouw zei u moest maar niet meer verkleeden.’

Ze holde naar het toilet, waschte haar handen, dofte haar haar wat op en was toen volkomen bereid het keurs weer aan te doen, waarvan Li Cho Tiang de veters hield om 't los te snoeren.

Het diner verliep ‘knus’ en ze voelde zich een

bruut, een onaangenaam wezen, een ondankbare, omdat ze werkelijk niet dankbaar was voor de warme veiligheid van dit alles.

Ze aten de bouchées van de lunch en 'n homard à l'Américaine na de keurige sel d'agneau, zelfs de kleine stukjes pudding met de wijn- en maraschinosaus, die op de gezellige kristallen schaaltjes met oortjes lagen - waren bestemd geweest voor.... ‘Dat is zeker de tiende maal, dat ik “zùùt”’ zeg - rare gewoonte, vulgair en onnoodig.’

Ze praatte over alles, behalve over Rein en Li Cho Tiang....

Mama was lief....

Na het diner kwamen grootpapa en grootmama. Enthousiaste bedankjes voor de chèque, veel lieve woordjes, heel kleine kopjes koffie en 'n doigt de Kirsch....

Plotseling voelde ze zich een oude jongejuffrouw ‘juffrouw Aleid’ in dezen salon - oud - lief - eenzaam - nuttig.... Zondagsschool.... naaicursus voor jonge moeders, gevallen meisjes.... Wanhoop sloeg in haar.... dit gaf haar moed....

‘Ik ga trachten, au pair ergens te komen. Ik wil eens zien wat ik waard ben.’

Een bom in 'n bewaarschool had geen erger gevolgen kunnen hebben. Dien nacht was van die vier, die daar zaten, zij weer de eenige, die rustig sliep.

Hoofdstuk III

HET eenige gevoel dat ze zuiver geregistreerd had, toen de boot zich losmaakte van den wal, was ‘ongeduld’ geweest. De Boompjes lag moe van het dagelijksch werk. De laatste sleeperswagens met de stoere paarden bonkten langzaam over de oneffen keien. De auto's van de familie stonden keurig aaneengerijd op 'n dertig meter afstand van de boot. De drie chauffeurs rookten en praatten. Op de Maas hier en daar het nerveus voorbij glijden der havenbooten. In de verte de wanhoopskreet van een Oceaan-boot, die een haven verliet. Het afscheid was al lang volbracht - tòch stonden ze nog bijeen op het dek en trachtten te praten. Allen voelden den waren weemoed, die elk vertrek eigen is. Luchtige dingen konden ze niet zeggen. Een vreemd, verbrokkeld gesprek, gedwongen en onecht.

Toen de bel luidde, die allen van boord riep, slaakte Aleid een zucht van verlichting.

Dan begon het pijnlijke wachten opnieuw, nu verergerd doordat ze voelde, hoe de anderen zich geweld aandeden het contact nog te behouden. Minuten, die uren schenen. - Dan het vertrek, zwaaien - nòg eens zwaaien, terwijl de kleine sleepboot moedig het logge gevaarte omtrok.

De Batavier was gedraaid - ze had dus rust kunnen hebben - maar ze wist dat de anderen verwachtten, dat ze om zou loopen en nòg eens zou zwaaien. Dus ging ze. Stippen! Aan de groote lichten van drie wagens, die vlak achter elkaar langs

de Boompjes gleden, wist ze, dat de anderen nu ook weg waren. Voor 't eerst het gevoel van scheuring, wee, ellendig. Dan schudde ze zich inwendig en begon om zich heen te kijken. Veel vrouwen - en als eerste reactie op die ontdekking: ‘uit de buurt blijven, om 's Hemelswil geen gesprekjes met vrouwen.’

Naast haar, tegen de railing, stond een man, jong nog en al oud.... Toen hij opkeek, ontdekte ze iets als een glimlach op zijn onmiskenbaar Anglo-Saksisch gelaat. De glimlach verstierf, maar liet den indruk na van vriendelijke ongedwongenheid. Later ontmoetten hun oogen elkaar en was het als een stille, onuitgezegde vertrouwelijkheid. Aleid ging naar beneden voor het eten - de man eveneens. Was het toeval, dat ze naast elkaar aan tafel zaten? Het oogenblik, dat ze zwijgend op hun soep wachtten, voelde Aleid aangevuld door een fijne sympathie. De waiter weg, zei hij: ‘A fine evening to be on sea, don 't you think so too?’

Er was nooit ijs gewéést - maar zelfs de gewone schuwheid was verjaagd door den klank van zijn stem. Heerlijk kalm, een stem die was als het lied van een vogel, glas-helder, zonder eenige affectatie. Niet mooi, niet leelijk - alleen rustgevend.

Het gesprek werd nu niet meer onderbroken. Na het eten gingen ze samen aan dek.

‘Do you mind?’ Hij toonde haar zijn pijp, een verteederend stompje, dat zich in zijn mondhoek vastzette als déél van hem. Uit zijn oogen straalde een lichtende, intelligente blik, die geen muren scheen te erkennen en overal doordrong, alles dadelijk begreep.

Hij had een warme manier om te luisteren - alsof hij wezenlijk belang stelde in wat ze zei en

trachtte wat op te steken. Meer dan luisteren was het - meeleven.

‘Nu jaag ik u naar bed,’ zei hij, toen iemand in het voorbijgaan zei: ‘'t Is over twaalven.’

Ze gaven elkaar de hand als oude vrienden.

Den volgenden morgen, toen ze vroeg aan dek kwam, zag ze hem in de verte staan. Ze had zijn gezicht gezien vóór hij haar bemerkt had en ze maakte een aanteekening in haar ziel van zijn blik, tòen hij haar zag, die sprak van ‘blijdschap’. Ze praatten nog even en weer viel het haar op, hoe weinig nadruk hij legde op zijn eigen oordeel over de dingen en hoe hij aan het hare scheen te hechten. In den trein die van Tilbury naar London ging hielden een paar medereizigers hen klaarblijkelijk voor man en vrouw, want de man vroeg: ‘Would Madam mind, if I closed the window?’

Speelsch antwoordde ze dadelijk up to the situation: ‘Oh dear, no’, en de emphasis op ‘dear’ was iets te sterk voor den gewonen uitroep. Hij keek haar aan en daar was weer het vlammetje, half spot, half teederheid, dat ze nu al kende. London! Weer vonden hun handen elkaar. ‘Oh, wait a moment, here is my card.’ Ze wisselden de malle stukjes bristol die van onbekenden plotseling bekenden maken, ‘should you ever want me....’ Nog een hand en dan stond ze midden in een klein groepje, de familie Li Cho Tiang. Plichtplegingen, voorstellingen, glimlachjes.

De rollende donder van binnenkomende treinen onder rinkelend glas. Geschreeuw van ‘porters’ en passagiers. Custom officers! Nòg ééns.... en dan de straat! Die eerste rit had alle charme van het nieuwe. Ze wist, dat ze nu London omhelsde, zooals een minnaar voor 't eerst de geliefde. Latere kus-

sen? Goed! Maar die eerste! Op gevaar af, onbeleefd te zijn, gaf ze zich over aan London en London alleen. Haar ziel gaf zich gewonnen. Ze trachtte geen beelden vast te leggen. Voor 't eerst voelde ze zich alleen, heerlijk alléen. Het rasverschil met die anderen plantte haar daar in die auto als op een eiland. Ze was alleen en besteedde alle aandacht, die eigenlijk van nu af den Chineesjes toekwam aan wat haar verbeelding opnam. Oude heertjes op wier gelaat duidelijk stond, dat hun geest lang geleden in een keurigen vorm gegoten was, ééns en vooral onveranderlijk. Snoezige vrouwtjes, met die ondefinieerbare Engelsche charme, die geen vreemdeling ooit volkomen heeft kunnen nabootsen. Auto's, bussen, trolley's, kinderwagens, paleizen, pleinen. Uit dat alles één beeld - London, enkel kleur en lijn, London, zooals ze het nooit meer zou zien - en zooals ze het nooit meer kon vergeten.

In Kew reden ze een machtig huis binnen, alles wonderlijk nieuw, alles strikt Europeesch - zonder eenige eigenheid, duur, niet leelijk - maar volstrekt niet mooi.

Visie van veel bedienden, meest Chineezen - en keurige Engelsche kamermeisjes. Dan haar kamer, ruim en licht, met uitzicht op oude tuinen. Een badkamer van roze marmer en een balkon. Op de toilettafel een licht mauve glas met 'n rose en vieil or bloem, een luxueus speldekussen, 'n fleschje Eau de Cologne Coty, 'n oud zilver bakje als vide poche. Niets ontbrak.

Aleid ging voor den spiegel staan en lachte. ‘Aleid van Doornhagen’, ze moest het een paar maal herhalen eer het haar iets zei - dan lachte ze weer. ‘Dat ben jij, malle Aleid, keurige Aleid van Doornhagen - au pair bij Chin-Chin-Chinaman

in London!' Ze had geen notie, wat precies haar werk zou zijn. Maar deze kamer duidde op iets goeds. 't Zou alles wel meevallen. Een bad, een uurtje rust, ze kon desnoods nog even naar huis schrijven, want uit een lang verhaal dat 'n Chineesch meisjes haar in gebroken Engelsch gedaan had meende ze op te moeten maken dat de lunch pas om eén uur was en tevens, dat ze vóór de lunch niet verwacht werd. Een ander kamermeisje kwam vragen: 'Can I have your keys....' Willig gaf ze ze, blij, dat ze niet zelf behoefde uit te pakken. Het meisje verdween in de slaapkamer en zij zelf zocht rust in 'n bad. Daarna ging ze in haar kimono terug naar de zitkamer. Ze hoorde in 't aangrenzend vertrek het meisje nog rammelen; maar dat stoorde haar niet. Haar innerlijk vrijheidsgevoel welde naar haar keel, ze hoorde zichzelf zingen, maar schrok van de klank van haar stem in die groote, leege kamer. Ze trachtte te schrijven. Waartoe? Er was niets in haar dan leegte. Een telegram kan die eerlijker vertolken.

Lunch. Mevrouw Li-Chō-Tiang, de meisjes en de oudste zoon, dien ze nog niet gezien had - 'Student in Oxford', stelde mevrouw voor. Mijnheer Li-Chō-Tiang kwam nooit lunchen.

Keurige tafel vol Tiffany zilver, veel dure bloemen, Queen-Ann meubels. Schuwe blikken van de meisjes, die, als ze dachten dat ze niet keek, veranderden in blikken van verstandhouding, onbegrijpelijk voor haar.

Mevrouw praatte over Holland, waar ze ééns geweest was en tulpen en Marken gezien had. Aleid zei lieve dingen en vertelde - tot opeens de gedachte in haar sloeg: 'Als alles eens anders gegaan was. Dàn'....

Mevrouw praatte over Scheveningen en het Palace Hotel.... 'n zachte, omfloerste, Oostersche stem die aarzelend de moeilijkste Engelsche woorden zocht en vooral probeerde niets te zeggen en zich doorloopend geweld moest aandoen haar Chineesche ziel te verloochenen en grof te zijn. Immers in Engeland mocht men eigen dingen prijzen en die van anderen afkeuren. Haar Chineesche bescheidenheid deed ze doorloopend geweld aan door alle adjectiven weg te laten en geen beleefdheidsformules te gebruiken.... De meisjes aten, schotels kwamen en gingen en Aleid was er zich van bewust, dat ze het mechanische deel van het leven ‘to the point’ speelde. Daaronder stroomden traag en moeizaam gedachten, verbonden met Rein.

't Was voor 't eerst, dat dat ééne volle uur haar te binnen schoot, waarin ze zóó zeker van en zoo vreugdig over haar overwinning op hem was geweest. Hun heele engagementstijd was geweest, een stille strijd tusschen Rein's onmaatschappelijken aanleg en Aleid's conventioneele levensconceptie, die ze echter langzamerhand had voelen afbrokkelen. Hij wilde geen verlovingsreceptie, goed! Hij vond het mal een huis te huren en in te richten vóór je getrouwd bent. Er was toegestaan, ze zouden dan eerst reizen, als concessie aan zijn zwerversinstincten en daarna zou hij als concessie aan hun maatschappelijk leven een praktijk overnemen - ergens - bij bosch en hei....

Hij had in alle stilte willen trouwen - in zijn daagsche pakje. Trouwen was een maatregel van orde. Meer wenschte hij er niet in te zien. Een sacrament voor die geloofden - maar geen fuif, geen voorstelling voor anderen. Trouwen was een intieme overeenkomst tusschen twee. Als 't meer moest

zijn, kòn hij het niet doen. Hij geloofde niet in de bindende macht van buiten af bij de gratie van een briefje.

Toen was het, dat ze hem opgezocht had in zijn kamer, alle ‘fatsoen’ ten spijt. Dáár in zijn armen, in dat volle, boordevolle uur van heerlijkheid had ze hem zoo makkelijk overgehaald tot bruiloft en ‘nette praktijk in den Haag’, later. Nog, nù nog, was ze zich het lichte, jubelende gevoel om de overwinning, waarom ze *niet* gegaan was en die ze tòch behaald had, bewust.... Heerlijke dagen waren gevolgd, één lange, ononderbroken roes tot aan de bruiloft - tot aan de catastrophe. Ze hoorde zichzelf op de vraag, of de Koningin ook wel eens op ‘wooden shoes’ liep, heel genoeglijk antwoorden. Het gesprek beperkte zich tot mevrouw en haarzelf. ‘Rein’ ging in haar denken onder dit alles door. ‘Rein!’ God weet, hoe hij blindelings naar een uitweg gezocht had, dien nacht vóór hun huwelijksdag! Ze had tòch wel iets van hem begrepen, dat gaf haar eenige vreugde. Soms had ze in zijn ziel schoonheid gezien, die ze toch getracht had saam te garen. Maar als ze bijna alles tot een geheel gemaakt had, ontsnapte haar iets en viel alles haar weer uit de hand. Een levendige herinnering knaagde aan haar hart en onderwijl vertelde ze van Juliaantje als studente, van oud-Hollandsche gebruiken - van schaatsenrijden. Ze lachte als de anderen lachten. Van 't eerste oogenblik had één troost haar vervuld, welken ze ook nu weer te hulp riep: ‘Mijn verlies en belooning voor mijn berusting is de prijs voor een vrij geleefd leven voor hem.’

‘U eet weinig’, zei mevrouw Li Tiang.

‘Ik heb erg goed ontbeten’.

Mevrouw vroeg of ze dadelijk wilde beginnen, of liever dien dag nog rust nam.

Rust? Neen, liefst maar beginnen. Maar wat? Ze moest iets voorstellen, daarom begon ze maar moedig: ‘Ik heb een soort programma (ze schrok van die leugen, die haar nu wel verplichtte er een te hebben. Ze zei tot zichzelf: ‘Voeten op de aarde, Aleid - geen dag-droomen meer. Werk....’ Dit woord hield een machtige bekoring in. Ze herhaalde het in gedachten: ‘Werk, werk, werk....’

‘Als we na de lunch eens een paar uur wandelden en Engelsch spraken - dan na de thee een uurtje Fransch lezen - dan kan ik eens zien, hoever jullie zijn....’

Mah-li en Yang (hoe vaak zou ze later er naar verlangen die namen nog ééns te hooren uitspreken op die zachte, nooit onverschillige manier die den naam zijn volle waarde liet en er de teerheid van een liefkoozing aanhechtte), keken verlegen en angstig. Ze glimlachten schuw en hun hertenoogen zochten steun in die der moeder. Toen ze met hun drieën naar boven gingen om zich te kleeden, zei Mah-li: ‘Ik hoop, dat u het prettig bij ons zult hebben.’ Iets warms doorstroomde haar. Ze stak haar arm door die van het oudste meisje en voelde, dat ze niet alleen zou zijn in London. Ze was er onder al dit vreemde na aan toe geweest te gelooven, dat dit avontuur tot niets goeds kon leiden - nu, bij dit eene teeken van goeden wil, viel alle twijfel weg. Ze besloot een vriend te zijn voor de Li's. Maar vooràl besloot ze ten volle te genieten van haar vrijheid. Toen ze dien avond naar bed ging en haar toekomst inkeek, was het haar of alles lichter zou zijn dan het den laatsten tijd geweest was. Ze had veel vrijen tijd en ze beloofde zichzelf lange

uren van niets doen dan slenteren door Kew Gardens of Richmond Park. Ze zou haar plicht doen - met vreugde - want ze vond het nu heerlijk om midden in het volle leven te staan, eenzaam en aan zichzelf overgelaten. Het leven scheen nu een wijd open poort. Een paar dagen geleden lag alle geluk aan den anderen kant en zou ze onmogelijk aan zichzelf gedacht kunnen hebben als moedig en enthousiast. De afstand van den familiekring scheen de mogelijkheid op geluk te vergrooten. Haar laatste gedachte voor ze insliep was ‘een vriend voor de Li's’.

‘Wonderlijk! Wonderlijk!’ Dat woord scheen een vaste plaats in haar vocabulaire gekregen te hebben - openbaring volgde op openbaring! Langzaam ontsluierde het Oosten zich voor haar in kleine trekjes, die ze verzamelde als juweelen en verborg in de schatkamer van haar hart. De geslotenheid van de meisjes, die een smeulend vuur zonder vlam verborg, waaruit van tijd tot tijd even een vlammetje oplaaide dat vriendschap en enthousiasme verried, dadelijk weer onderdrukt door eeuwen-oude conventie. De grenzenlooze teederheid der Oostersche vrouw, teederheid en respect in en vóór al wat ze doet. De woordenlooze zorg, die ze om zich heen voelde. Mijnheer Li, een stille, kalme man - met prachtige, diepe oogen. Aleid kende niemand, die zulke oogen had, behalve de oudste zoon. De groote charme van dezen jongen was, dat hij absoluut natuurlijk en echt was; heel anders echt dan Rein - maar het verschil was in de soort van echtheid, de graad was dezelfde.

Misschien was hij sterker dan Rein, wiens echt-

heid alle complicaties uitsloot en hem op de vlucht joeg, zoodra maar de minste aanpassing aan iets anders van hem geëischt werd.

‘Wonderlijk! Wonderlijk!’ 't Was bij stukken en brokken dat ze haar indrukken verkregen had.... Mijnheer Li? Kalm, sterk, teeder, met een verborgen, heel reëele kracht, die dat stukje ‘in het Westen verdwaalde Oosten’, met vaste hand ophield en leidde. Soms had ze het gevoel, dat ze hem dolgraag iets van zichzelf vertellen zou. Daaraan wist ze, dat ze hem erg graag mocht. Alleen met Rein had ze over dat vreemde zèlf kunnen spreken dat gloorde en sidderde onder de koele, hooghartige Aleid van Doornhagen. Hij sprak weinig en scheen, zoodra het huis zich om hem sloot, het Westen af te leggen.

De zoon leek op zijn vader, maar had nog een heel aparte charme. Ze had nog niet uitgevonden waarin die schuilde. Maar als hij de leerkamer binnenstapte en zachtjes vroeg: ‘Kunt u er nog een leerling bij hebben’ en dan niet ging zitten, vóór haar glimlach hem geantwoord had, voelde Aleid iets heel prettigs.

‘Wonderlijk!’ Ze zei het nu hardop en nam een toffy uit een glazen schaaltje naast haar divan.

Drie maanden al. Drie maanden! In dien tijd had ze 't Oosten leeren zien zooals het in het Westen is en het Westen leeren bekijken van een heel nieuwen kant. Ze zag het Westen nu door de caricatuur die de familie Li Tiang en al hun Oostersche vrienden er van maakten. Drie maanden van 'n paar uur les geven per dag, veel auto rijden, tennissen, thé's, soupers, ‘dances’.... De Li Tiangs maakten de season mee en Aleid van Doornhagen met hen. Al heel gauw wist men wie ze was. Daar is een uitge-

breide informatiedienst in de rangen der ‘upper ten’ waarin de Li Tiangs, en zij met hen, bona fide opgenomen waren, omdat Prins Li in diplomatieken dienst was. De Li's noch Aleid maakten zich eenige illusie - zoodra de Heer Li uit de diplomatie zou treden, zou Aleid nog wèl, maar de anderen niet meer ontvangen worden. Dan zou de rasbarrière die geel en blank scheidt automatisch opgetrokken worden. Van den eenen dag op den anderen, zonder transitie, zonder woorden zouden de deuren toevallen. Wat Aleid aanging? Men wist precies wie ze was, vóór ze den eersten stap deed in den eersten salon. Toen ze die sfeer binnentrad was het met een prettig gevoel terug te gaan tot iets bekends. Iedereen was goed gekleed, had goede manieren, zei de dingen die ‘mèn’ zegt. Niemand was erg dom of erg intelligent. Er was rust en zekerheid in dit alles. En er was leegte, maar die begon ze pas te voelen, toen de opwinding om 't nieuwe sleet. Ze miste het heerlijke onverwachte, wat Rein telkens weer onder haar bereik bracht. 't Is waar, vroeger had dàt haar wel eens vermoeid - nu begon het andere haar te drukken. Toch miste ze niets van den humoristischen kant van al dat mondaine gedoe. Een antidiluviaansche tante van één van haar laatste gastvrouwen had haar kostelijk vermaakt, door met één woord de mentaliteit van al die society people voor haar vast te leggen: ‘Look at them all, my young friend, they take themselves for granted and forget that they are on the stage.’ Later had ze nog een genoeglijk kwartiertje met die oude dame doorgebracht. ‘Bent u heel zeker, dat u het zaad voor dit soort moderne idiotie niet in u heeft? Als dàt zoo is, dan kunt u hier genieten. Geloof me, het is hier een wereldje voor zich. Ik weet wel, dat in alle

landen uitgaande kringen zijn - maar Londen heeft toch iets speciaals. Zoodra de ‘season’ begint, legt iedereen alle schaamte om eigen zotheid af. Onderschat al dit gedoe niet. Er zit meer energie in een Londonsche season dan in een oorlog. Kijkt u eens om u heen. Behalve de heel jonge, heeft iedere vrouw, iedere man hier martelingen ondergaan. Een vervettings- of vermageringskuur, heil-gymnastiek, schoonheidsmassage, Turksche baden, dieet, danslessen, footing. Van 1 Januari tot 31 December is het leven van deze menschen een hel. En de season zèlf, de ergste. Waarom ze het dan toch doen? Ja - dàt is het groote raadsel, dat ik nog bezig ben op te lossen. Het leven van al deze menschen is een serie optochten waarin zij steeds meer een rol vervullen. Het is geen rustig verloop van steeds weerkeerende omstandigheden, het is een serie martelingen, onderbroken door parades. Er zijn een paar dingen, waarvoor ze banger zijn dan voor den dood. Dat is, om te gaan met menschen die niet heelemaal ‘dàt’ zijn, denken, zon, de ochtendstond en ‘things not nice’. Profiteer van mijn ervaring kind - en bekijk alles nuchter.

Vriendschap kennen deze menschen niet, alleen stand en Zusammengehörigkeit. Wie zich mésailleert of ongeluk heeft, wordt genadeloos geweerd. Er heerscht hier een heel speciale code d'honneur -, heel speciale wetten. Wie hier niet heelemaal hoort en er tòch door een toeval komt, leert de waarde van zekere blikken kennen. Er is een blik, die iedere vrouw hier tot haar dispositie heeft en die het felste wapen is tegen indringing van buitenaf. Ik hoop, dat u hem nooit op u zult voelen. Het is een héél bijzondere, uitdrukkingslooze en toch doordringende blik, die je kippenvel bezorgt en je doet

wenschen dat de grond onder je maar openging en je verslond. Het helpt niets, of het slachtoffer de oogen neerslaat, zèlfs òngezien voelt het dien blik.' Aleid dacht aan dit alles toen een klop op de deur de stilte scheurde.

'Binnen.... Oh, ben jij het Mah-li? Is er iets?.....'

Het meisje kwam naderbij met die smeekende schuchterheid die schijnt te zeggen: 'Ik weet dat ik doe, wat ik niet moest doen, maar vergeef me, ik kòn niet anders.'

'Is er iets, kind?' herhaalde Aleid.

Het meisje hief het hoofd op, maar gaf geen antwoord. Ze stond nu vóór Aleid en knielde bij haar op een kussen.

'Neen - er is niets - maar ik wilde zoo graag even bij u zijn. Stoor ik?'

'Nooit - Ben je gekomen om te praten of om te zwijgen?' Aleid betrapte er zich op dat ze een gedachte uitzei, die een Oosterling stellig had, maar nooit onder woorden gebracht zou hebben.

'Ik ben eigenlijk gekomen om eens te praten. Ik - ik wilde u zeggen, dat ik eigenlijk geen zin meer heb in al dat uitgaan. Ik bedoel wèl wandelen en autorijden, maar geen diners en bals meer. Moeder denkt dat we nooit mogen weigeren als we gevraagd worden. Ziet u, bij *ons* zou dat onbeleefd zijn... en moeder denkt dat hier au fond alles nèt is als bij ons....'

'Maar natuurlijk kan je moeder weigeren, als ze geen lust in uitgaan heeft.'

'Lust? Is er iemand, die er wèl echt lust in heeft?'

Aleid dacht aan de oude dame en haar cynische

kijk op de season. Maar waarom de indrukken van ééne die het leven al geleefd heeft toevertrouwen aan zoo'n kind? Misschien zou ze het nu al heel oppervlakkig in zich opnemen, maar het gevaar bestond, dat de woorden zich in haar hersens zouden ankeren, onbewust dieper en dieper zinken, tot de dag zou kunnen komen waarop ze in volle beteekenis aan de oppervlakte zouden verschijnen om hun kwaad te stichten. Ze vermeed te antwoorden door een wedervraag: ‘Is dat al lang, dat je geen zin meer in uitgaan hebt?’

Maar Mah-li liet zich niet zóó afschepen.

‘Zijn er dan heusch menschen, die dat graag doen? Nu ja - iedereen glimlacht en doet vroolijk - maar zijn er die ècht genieten?’

Nu kon Aleid naar waarheid antwoorden:

‘Maar natuurlijk! Jonge meisjes kijken naar hun eerste season uit als naar 't beloofde land.’ Haar oogen zochten die van Mah-li, maar als altijd scheen het bleeke, gele snuitje absoluut ontoegankelijk voor eenige emotie. Ze zuchtte alleen: ‘Oh!’

‘Heb je het nooit prettig gevonden?’

‘Neen. - Het is zoo vreemd - ik voel me nooit thuis in Westersch gezelschap....’

‘Toch maak je niet den indruk er niet op je gemak te zijn.’

‘Dat wordt ons geleerd - ik ben er noch op mijn gemak, noch niet op mijn gemak.’

‘Vind je er iets in tegen je principes?’

‘O neen, ik ben stellig niet critisch. -’

‘Maar je vindt er toch niets in, dat niet goed is....’

‘Ook dàt niet. Ik begrijp het niet! En nu was het door veel subtieler dingen dan door woorden,

dat ze Aleid een blik gunde in haar ziel. Ze keek haar vertrouwde aan met oogen waarin voor 't eerst heimwee leefde en met haar soepele, veel te lange, beenlooze handen maakte ze een gebaar, dat, sterker dan woorden, leegte en wanhoop uitdrukte. Aleid legde een hand op het zachte, glanzende haar en keek naar dat onbewogen gelaat, waarachter ze toch de belangstelling vermoedde waarmee alles opgenomen werd.

‘En wat wilde je nu?’

‘Ik wilde zoo graag, dat u eens met moeder sprak en haar zei, dat we toch tenminste van tijd tot tijd kunnen weigeren. Chung vindt het al even erg als wij. Als hij van Oxford terugkomt en we het eens prettig konden hebben, is het altijd weer een roes en warrel van feesten.’

Aleid keek naar 't meisje en nu ontdekte ze een vreemde treurnis in 't moedeloos laten zakken der teere schouders, in den valen glimlach om den mond. Al haar innigheid en sympathie ging uit naar dit stille kind van een ander ras, waarin ze plotseling, hoewel heel verre verwantschap speurde met Rein en diens afkeer van de wereld.

‘En dan’, zei het meisje, als vervolgde ze hardop onuitgesproken gedachten, ‘dan verlamt me toch altijd het besef, dat ik geen blanke ben, omdat ik alle anderen doorloopend ervan bewust voel. Ze spreken tegen me met kwalijk verholen nieuwsgierigheid of neerbuigend vriendelijk, maar altijd een beetje *anders* dan ze het onder elkaar doen. Ik voel altijd, dat vaders officieele positie onze entreekaart is, dat ze ons *moeten* ontvangen, maar dat, als vader morgen officieel àf is, geen van al die menschen ons missen zou, of naar ons om zou kijken. Waarom geven we hen dan zooveel van onzen tijd?

We kunnen nooit werkelijk ‘één van hen’ worden. Wat doen we er dan?’

Aleid dacht aan Rein.... Hier was weer die felle afkeer, dat duidelijk bewustzijn der voosheid van al dat gedoe. Maar waar lag haar plicht? De weg van den minsten weerstand, de makkelijkste, was alles toegeven. Maar de consequenties? Was Mah-li niet door het lot veroordeeld tot dit leven? Ze trachtte te schipperen.

‘Weet je, één ding moet je toegeven, een wereldje, dat zoo zijn menschen weet te onderwerpen en in boeien te slaan, kan niet heelemaal niets zijn - 't mag minderwaardig zijn, nietswaardig is het niet.’

Waar ligt dan de waarde?’

‘Misschien wel in de discipline en zèlfopoffering.’

‘Aan het nuttelooze?’

‘Discipline op zichzelf is dan al een nut, maar er is meer - er moet meer zijn, zèlfs al zien wij het niet. Misschien is het 't middel, om goede tradities te bewaren, tradities van stand, eer, beleefdheid, goede manieren.’

Aleid zag benauwende mogelijkheden voor een verder uitspinnen van dit gesprek, maar 't meisje met de echt Oostersche apathie, had er ineens genoeg van.... De zon, die haar denken belichtte, was als de zon in 't Oosten, zonder overgang achter de kimmen verdwenen. Plotseling zag ze de oogen van Mah-li grooter worden in hun staren naar een voorwerp achter haar eigen rug. Ze keek om en volgde machinaal dien blik. Het was Reins portret, dat de oogen van het kind gevangen hield. Ze had het er den vorigen dag pas gezet - uit schrijnende behoefte hem bij haar te hebben.

Toen Mah-li bemerkte, dat Aleid haar gadesloeg, dekte ze langzaam de oogen met de bleeke oogleden.

‘Hij?’ vroeg ze.

‘Neen’, loog Aleid.

Ze praatten nog even, dan ging het meisje heen met de belofte, dat Aleid met haar moeder zou praten. Ze overdacht haar samenzijn met Mah-li. Voor 't eerst had ze bij haar in woord en blik iets herkend, dat van ‘allen’ en niet speciaal Oostersch was. Was ze tekortgeschoten? Had ze hier de toenadering moeten accentueeren? Er was iets als vreugde in haar, om het vertrouwen van het meisje. Misschien had ze tòch den goeden weg gekozen door haar vlakke reactie. Wie weet, had de angstige overgevoeligheid van de Oosterlinge haar niet bij de eerste, ietwat open toenadering in haar schulp terug doen kruipen? Ze wist zeker, dat haar werkelijk warme meevoelen, het kind toch bereikt had. Ze moest nu met mevrouw Li Tiang spreken. Ze zou het doen, hoewel ze vooruit wist, dat ze niets bereiken zou, omdat mevrouw Li Tiang niet uit neiging alle feesten volgde, maar als uitvloeisel van een hardnekkigen plicht. Aan dien plicht viel niet te tornen - dien bepaalde zelfs Mr. Li Tiang niet. Toch zou ze het doen, om Mah-li te toonen, dat ze meevoelde en helpen wilde. Daarna stond ze dan voor een nieuwe taak, samen met haar alle verveling dapper aanvaarden.

Een laatste winterzonnestraal drong moeizaam binnen - bescheen een toef roode rozen op den boekenmolen en wierp dan een rose schijn op 'n glas met witte chrysanten. Aleid stond op. Ze moest zich kleeden voor een high tea, beneden.... Hoe zou dat alles in China zijn? Bijna ongeduldig

wachtte ze nu op 't bericht, dat de familie terug zou gaan. Ze had van het Oosten net genoeg gezien om het te begeeren, te weinig om het te vreezen. Ze begeerde het fel en enthousiast. Het Oosten, het héél andere -! Voor niets ter wereld zou ze die ervaring nu opgeven. Mama had in haar brieven wel gewaarschuwd tegen overmoedige besluiten, maar dat gleed langs haar heen. Langzaam begon ze kleeren bij elkaar te zoeken, want een ‘high tea’ bij Mr. Tiang in London was een gebeurtenis. Ze vond dat altijd wel aardig, 't was minder ingrijpend dan een diner, minder vermoeiend dan een bal en persoonlijker dan een opera-avond. Wat haar in 't begin verbaasde, was het aantal jonge mannen, dat niets beters te doen scheen te hebben dan hun middagen zóó zoek te brengen en wat haar nog meer verwonderde was, dat deze jonge kerels het uithielden en er een soort behagen in schenen te vinden.

Toen ze haar verwondering hierover eens uitte tegen haar oude vriendin, zei deze: ‘Wat wil je? Ze hebben in dezen tijd niets beters te doen. In 't najaar jagen ze, in den zomer zeilen ze - maar nu is er alleen dit. Ook op hun landgoederen is niets te doen, die wachten op de natuur en zij breken hun wachttijd op deze manier.’

‘Maar is er dan niets anders te doen voor hen?’

‘Zeker. - Maar waarom? Ze zijn klaar in Oxford of Cambridge en ze gaan waarschijnlijk wel in politiek, of zoo. Op 't oogenblik wachten ze. Geloof me, als hun tijd gekomen was om iets te doen, zou je ze hier niet zien. De Engelschman is nu eenmaal “essentially conventional”.’

‘Allemaal?’

‘Neen, natuurlijk niet. Ik niet, bijvoorbeeld, maar ik ben bescheiden onconventioneel. Daarvoor

moet je oud zijn. Ik ben lekkertjes en veilig beland op 't pad van den ouderdom. Ik ben geacclimatiseerd, begrijp je? Voor mij is alle gevaar voor plotselinge, innerlijke klimaatverandering geweken. Als dat jonge goed tracht onconventioneel te zijn, slaan ze er de groote trom bij. Ze genieten meer van het feit dat ze zoo heerlijk onconventioneel zijn, dan van de reden waardóór of waarvóór ze zoo werden.'

'Ik geloof wel, dat ik u begrijp. Toch hindert me al die securiteit, die conventie geeft, wel eens.'

'Natuurlijk, jullie Hollanders handhaven je fijne individualiteit als iets vanzelfsprekends. Behalve in 'de' wereld zijn Hollanders individuen. Ik vond b.v. bijna alle intellectueelen in Holland onconventioneel, maar ze zijn onconventioneel zonder reclame of herrie....'

'Ik vind het zoo jammer van al die jonge mannen -, het moet toch verslappend werken èn....'

'Daar vergis je je nu. Als morgen oorlog uitbreekt, trekken ze allen op en worden de salonleeuwen èchte leeuwen, wier heldenmoed hoort bij de oude conventie. Lees onze dagbladen uit den oorlogstijd maar eens. Er werd gesputterd en gebromd, maar wij zijn de eenige die vrij gebleven zijn van alle sentimentaliteit. De oorlog was plotseling deel van hun levensplan - ze aanvaardden het als deze tea's en waren even bang òp te vallen door 'n individualistische daad, als bijvoorbeeld "dienst weigeren" als nu, om niet te verschijnen waar ze verwacht worden.'

Sedert dat gesprek was Aleid langzaam den Engelschman vanuit diens eigen hoek gaan zien. Overal had ze nu dien allesoverheerschenden angst ontdekt 'op te vallen' 'origineel' te zijn. Toen ze

eenmaal oplette, merkte ze ook hoe de qualitatieven, wanneer ze gebruikt werden, werkelijk een blaam inhielden. Ze was langzaam begonnen objectief toeschouwster te zijn en nu alle critiek uitgeschakeld was, zag ze beter de genotvolle elementen waarvan het Engelsche leven er zooveel heeft.

Ze bewonderde de ingehoudenheid, de vaste remmen op elk spontaan gevoel en ze leerde zien, dat karakter zich hier niet uitte ‘in het zich laten gaan of zich uit leven’, maar in de manier waarop men eigen hartstochten drong in het eens vooral zekere en veilige keurs der conventie. Op een goeden dag was ze, door vergelijking, tot de ontdekking gekomen, dat er niets passiefs was in het lakonische van den Engelschman, dat dit integendeel de vrucht was van een actief gebruik van eigen remmen, van een actief beperkingssysteem en dat zijn aandoenlijkheid een teederen poëtischen lichtgevoeligen ondergrond had, te innig, te subtiel, te kwetsbaar om achteloos bloot te geven. Het ‘noli me tangere’ was een veiligheidsmaatregel tegen decepties en teleurstellingen.

Terwijl ze zich nog even in haar langen spiegel inspecteerde, waren haar gedachten al beneden. Wie zouden er zijn? Hoe zou Chung zich houden? Ze rekende voor haar twee pupillen op de passiviteit van den Oosterling, die precies dezelfde resultaten opleverde als de actieve verstoppertje-spelerij van den Engelschman. Een plooitje in haar kous. Even optrekken.... Nog even haar niet-afgeknipte haar 'n duwtje geven. ‘Aleid van Doornhagen’, zei ze tot zichzelf ‘make the very best of it’. Als er werkelijk iets diepers en beters in deze mondaine comedie zit, haal het eruit.’ Dat er iets in zitten moest, geloofde ze vast, hoe hadden al die conventies anders

na hun langzamen groei de eeuwen kunnen trotseeren?

Ze voelde zich, na al haar overpeinzingen, tevreden en licht en volkomen opgewassen tegen tea-table talk.

Hoofdstuk IV

HET leven van de familie Tiang was uiterlijk in niets verschillend van het leven der Londonsche upperten. Innerlijk ontbrak er iets aan. Alles had iets tijdelijks. Waar de Londonners hun season leefden, was het of de Tiangs slechts *meespeelden.* Er was geen glans of glorie aan hun bestaan. Aleid voelde hun leven hier als een plicht, niet als een gunst. Ze leefden de uiterlijkheid van Europa, zonder de innerlijkheid ervan te kennen. Aleid kon in dit keurig afgebakende leven soms wanhopig verlangen naar ruimte en beweging. Ze had dien dag, tijdens een dikken mist, als met 'n rilling van berouw gedacht aan de Hollandsche luchten, aan parelgrijze vóórsneeuwstemmingen en dreigende, drijvende, half doorzichtige wolkengevaarten tegen helblauwe luchten. Toch hield ze van London - alleen soms, héél fel, leed ze om haar eenzaamheid. In zulke uren had ze altijd hetzelfde verlangen. Rein, bij haar, zooals hij eens gezeten had, zijn ruige hoofd tegen haar knie.

Ze vond Chineezen gezellige kuddedieren, altijd geduldig, altijd opgeruimd, maar ze was er toch nog niet in geslaagd één van hen noodig te hebben voor haar eigen ziel en zaligheid. Rein had ze noodig, nog steeds, ook dezen avond weer, nu ze besloten had thuis te blijven. Een stapeltje brieven uit Holland lag daar als een verwijt. Ze wilde die nu beantwoorden. Het meisje bracht theewater, stak een extra-lamp op: ‘Blijft u thuis vanavond?’

‘Ja Elsy, stoor me maar niet, behalve als mevrouw mocht telefoneeren....’

‘Goed juffrouw, - heeft u me niet meer noodig?’

‘Neen, je bent vrij tot morgenochtend.’

‘Dank u wel. Goedenavond juffrouw.’

Aleid keek het lange, magere meisje na. Ze had een eenvoudig, prettig gezicht en de ietwat te opzichtige distinctie van een goed gestyleerd Londonsch kamermeisje. Er was iets in haar, dat Aleid verafschuwde, maar dat er alleen was als één of meer Tiangs aanwezig waren. Dat was een nauwelijks merkbaar onderstrepen van het feit, dat zij beiden, Aleid en Elsy blanken waren.... Aleid moest altijd op haar hoede zijn, zulke dingen niet te begrijpen, ze *wilde* Elsy's blik niet zien, *wilde* geen stilzwijgenden bond tusschen zichzelf en het meisje.

De kamerdeur achter Elsy gesloten, voelde ze zich veilig, in de van nu af verzekerde privacy van haar kamers. Ze begon een brief aan haar moeder.

‘Mother dear.’ Ik heb u nog niet gezegd, dat ik, sedert ik in London ben - onder al deze vreemden, altijd ‘zóó’ aan u denk en die naam is me zoo dierbaar, dat ik u misschien nooit meer anders noemen zal. U schreef me in uw brief: ‘Ga zitten en antwoordt me nu even dadelijk.’ Maar Mother dear, the time never comes to me in those busy days when I can see the uninterrupted hour that would enable me to sink myself into a real answer to those dear letters of yours. In elk geval niet om u te antwoorden op een manier die volkomen weergaf wat mijn leven hier is. Dat soort antwoorden spelen door mijn brein in trams of op een wandeling. Ik heb al heel wat brieven van dat soort geschreven.

Twee brieven van u, sedert dien eenen brief van mij, waarin ik u ons huis hier beschreef en onze partijen. Alles is nog steeds ‘charming’, maar het mist een eigen karakter en in al die halfheid drijf ik mee, even half, even vaag en karakterloos. Ik ben geschrokken van de photo van den tuin die u me stuurde. Hoe heeft u dat kunnen doen, die mooie boomen laten kappen? Wat nu over is, is zoo totaal anders dan het beeld wat ik van ons huis meegenomen heb. Heb ik u al geschreven, dat we hier een ‘music room’ hebben met een prachtigen Steinwayvleugel, een groote harp, een viool en een cel? Ik ben de eenige die den vleugel bespeel, als ik tijd heb; de andere instrumenten ‘hoorden’ in die kamer, moet één of andere huisinrichter gezegd hebben. Dùs zijn ze er. Mrs. Tiang praat nooit over haar ‘music room’ zonder een stout, ironisch plooitje naast haar oogen. Ze vindt n.l. al wat *wij* music noemen, heelemaal geen muziek.

En nu 't groote geheim. Achter slot en grendel, in één van de diepe kasten, staan de Chineesche instrumenten. Ze hebben me nog nooit uitgenoodigd één van hun concerten aan te hooren en ik durf niet te laten blijken hoe verlangend ik daarnaar ben. Onze belangstelling tegenover de Oosterlingen lijkt altijd op een ietwat onkiesche nieuwsgierigheid - misschien wel, omdat we gewend zijn ons ‘superieur’ te voelen, inplaats ‘anders’.

Eens heb ik een Chineesch diner meegemaakt. Het was op een Zondag. Al de Engelsche bedienden hadden vrijaf gekregen en een leger Chineesjes had hun plaats ingenomen. Waar ze vandaan kwamen? Ik vraag me af, of de Tiangs dat zèlf wel wisten. Waarschijnlijk was het de heele ‘staf’ van een of ander Chineesch restaurant. Wonderlijke kereltjes

- soepel, geruischloos, onpersoonlijk. Ze *zijn* er, zèlfs als ze er niet zijn. Iets straalt van hen uit, hangt in de lucht, omwindt je, omspint je. Ze zijn uitermate beleefd en het is meer dan een vernisje. Ik mag de Chineesjes èrg graag. Maar nooit heb ik Mrs. Tiang of de meisjes ook maar één oogenblik als 'Westerlingen' gezien, hoewel uiterlijk niets hen onderscheidt van ons allen. Ik voel altijd dat ze probeeren te schijnen wat ze niet *zijn*.

In China mag een man's vriend niet naar diens vrouw informeeren. Mrs. Tiang gaat met Europeesche mannen om als u of ik, maar als er een Chineesche gast komt, verdwijnt ze liefst. Haar grootste afkeer geldt de Japanners - die ze 'lie-Europeans' noemt. Een van de meisjes zei eens: 'Japanners stalen vroeger alles van ons, nu van het Westen en als de dag komt, dat ze heelemaal op eigen beenen moeten staan, zal het blijken dat hun enkels te zwak zijn en hun knieën doorzakken.' Nog nooit had ik zoo'n hard oordeel uit haar mond gehoord, want ze zijn zoo innig goed en lief. Bij ons Chineesche diner waren ze in Chineesche dracht. De meisjes droegen vreemde sieraden in het haar en prachtige kettingen van jaspis en parels. In haar zijden rokjes met de korte, prachtig geborduurde jakjes zag ik haar plotseling in al de verteederende glorie van haar echte jonkvrouwelijkheid. Ik zei tegen Mrs. Tiang: 'Nu zie ik pas hoe mooi uw kinderen zijn. Ze moesten nooit ànders dragen.' Ze glimlachte droevig en zei: 'Wie door het lot uitverkoren zijn om in ballingschap te leven, moeten de rest ook aanvaarden. Maar 't heeft me veel bittere tranen gekost.' Dat was de eerste keer, dat Mrs. Tiang open met me sprak en me even een kijkje in haar Chineesche zèlf gaf. Het diner begon

om ongeveer drie uur. Het servies was van jaspis, de eetstokjes van ivoor met gouden uiteinden. Ik heb ze niet geteld, maar we hebben toch zeker zestig gangen gehad, alles even klein en knus en wonderlijk. Ik vond het een ‘romantische eterij’. Vogelnestjes, hanekammen - muizestaartjes als lichtgrijze chenille, allerlei moois en lekkers en alles precies wat wij *nooit* eten. Mrs. Tiang in haar Chineesche kleedij scheen dichter bij me en minder vreemd, dan Mrs. Tiang in haar London made tailor. Misschien, omdat ze nu pas heelemaal echt was, niet dat tweeslachtige wezen half Oost half West. Het diner duurde eindeloos. Er heerschte een prettige toon en er werd veel Chineesch gesproken - Mrs. Tiang had me vooruit gevraagd of ik dat naar zou vinden. Maar waarom? Er was zooveel te zien. dat ik blij was niet aldoor te moeten praten. Dat diner, Mother dear, was een openbaring. Al de stille, mooie goedheid des harten, al die ‘gentility’ (ik bedoel het als geesteshouding) drong voor 't eerst tot me door. De meisjes en haar Chineesche vriendinnen hadden onze grove, Westersche manieren ter zijde gelegd en toonden al de piëteit en devotie, die welopgevoede Chineezen kenmerkt, in gezelschap van anderen. En mijn meisjes leeken bloemen, exotische bloemen uit een andere wereld. Oh, Mother dear, ik verheug me op China. Sedert dat Chineesche diner zie ik mijn meisjes heel anders. Ik zie ze nu als slachtoffers van vaders plicht. Ze hooren hier niet. Ze hooren in toovertuinen, met oude, mos-begroeide poorten waarachter sprookjes leven. Ze hooren bij tuinen met pagoden en heldere vijvers waarop lotus-bloemen droomen.

Er waren geen mannen aan tafel, die aten in een andere zaal en Mrs. Tiang vertelde me later: ‘Ik

ben zoo blij dat ik mijn man tenminste van tijd tot tijd nog kan toonen, dat ik nog een echte Chineesche ben en nog weet wat vrouwelijke bescheidenheid is. Ik vind het eigenlijk vreeselijk om met vreemde mannen te eten zooals jullie doen en ik ben blij als mijn man dat ook onaangenaam blijft vinden. Eén van de dingen waarop onze mannen trotsch zijn is de bescheidenheid en ingetogenheid van hun vrouw.'

Mother dear, voelt u hoeveel werkelijk idealisme daarachter zit? Er is een nieuw verlangen in mij gerezen. Ik hoop, dat het niet als zooveel anderen als rook zal opgaan tegen den horizon van mijn Hollandsche apathie.... Op het oogenblik geeft de hoop, iets te bereiken, me al een vreemde gewaarwording van genot en vreugde. Ik wil eens zien, of er geen gemeenschappelijk terrein is, waarop de Tiangs en ik, dus China en Europa, elkaar dieper dan alleen aan de oppervlakte ontmoeten kunnen. Tot nu toe heb ik altijd het gevoel gehad, dat we beiden trachtten tot elkaar te komen, maar altijd op 'n kleinen afstand van den scheidsmuur tot stilstand kwamen. Ik krijg dan plotseling een vreemd gevoel van schuwheid en ik hoop dat dit tenminste bij Mrs. Tiang óók zoo is, dan staan we tenslotte toch dichter bij elkaar dan het lijkt.

Ik tracht me voor te stellen, hoe het zal zijn, als we, een van beiden, of samen, den muur vernield hebben, voor 't oogenblik is dat moment echter nog verre.

Mother dear, dit is 'n heele lange brief - nu moet u weer een tijdje geduld hebben. Groeten aan allen - 'n hand voor Marijke. 'n Zoen voor u.

Aleid.

Ze had den brief nog niet in de enveloppe, toen ze plotseling opschrok door 'n klop op haar deur. Een onaangenaam gevoel overviel haar. Wie het ook was, haar privacy was verstoord. Toch antwoordde ze welwillend:

‘Come in.’

In de deuropening stond Chung.

‘Màg ik binnenkomen?’

‘Graag’, zei ze en vroeg zich af wat dit onverwachte bezoek te beteekenen had.

Chung kwam binnen, met lange, onhoorbare schreden en viel neer op den stoel, die ze hem aanwees.

Met een schok van verwondering ontdekte ze in dit bezoek als een beantwoording van haar pas neergeschreven verlangen. Zou Chung de schakel worden? Zou die jongen, die leefde te midden van Engelsche studenten misschien het terrein der gemeenschappelijke ontmoeting kunnen aangeven? Ze voelde haar moed zinken en twijfel rijzen aan de redelijkheid van haar verlangen.

Chung zweeg en keek de kamer rond. Zijn blik was als geladen met teederheid. Zijn natuurlijke waardigheid, zijn gemak van beweging en vooral zijn absolute beheerschtheid maakten dit zwijgen tot een pijnloos intermezzo, gevuld met subtieler dingen dan woorden. Aleid wachtte even en veilig geborgen in de omslotenheid van haar eigen kamer en Chung's sympathieke zwijgen, ging ze rustig haar gevoelens na. Eigenlijk vond ze dit plotselinge bezoek wel aardig. Opeens zei Chung:

‘U vraagt me niet eens waaróm ik hier kom?’

‘Neen - waarom zou ik? U zult me dat wel vertellen, als het noodig is.’

‘Zal ik eens on-Oostersch open zijn? Ik kom,

om eens echt met een Europeesch meisje te praten. De meisjes, die ik in Oxford zie, zijn geen meisjes, dat zijn studenten, die hebben iets te veel en die missen iets.'

'Wat missen ze?'

Chung lachte zachtjes: 'Hun haar bijvoorbeeld.'

'Dat belet haar toch niet te praten?'

'Haar niet - maar mij wèl. Als ze dan nog als jongens er bij gaan zitten en een sigaret opsteken, praat ik wèl - maar als een student met 'n anderen student, niet als een man met een vrouw.'

Ze keek den jongen man aan en werd voor het eerst getroffen door zijn oogen. Die oogen hadden hun bodemlooze diepte prijsgegeven, het vage, droomerige element was er uit verdwenen. Die oogen leefden - en op den, nu zichtbaren bodem, meende Aleid dingen van zachte, onuitsprekelijke schoonheid te zien. Iets als 'n ontwaken tot innig bewustzijn van langzaam verzamelde, met teederheid omsponnen schatten.

'Ik geloof wel, dat ik u begrijp', zei ze, 'onze Europeesche mannen schijnen er heel anders over te denken.'

'Gelooft u dat? Ik voor mij meen, dat er een hoop "pose" is van beide kanten. Ik heb wel eens gedacht, dat het in den tijd der Lodewijken ook zoo geweest moet zijn. Zouden die vrouwen van toen wezenlijk die verwijfde mannen bewonderd hebben? Bewonderen de mannen nu werkelijk die jongensachtige wezens?'

'Ik weet niet. Maar ik weet wel, dat ik graag bereid ben te praten. Weet u, wat ik zoo dolgraag zou willen? Ik wilde, dat u nu eens met mij sprak over dingen, waarover u nu bijvoorbeeld in China zou spreken.'

Chung glimlachte en zijn glimlach stoorde niet; die zei alleen dat hij Aleids bedoeling peilde en haar goeden wil waardeerde. Maar toen ze in zijn oogen keek, waren deze weer bodemloos en uit zijn wezen straalde een gereserveerdheid, die ze niet verwacht had na zijn bekentenis van verlangen naar ‘praten met haar’.

‘Moet China voor me gesloten blijven?’ vroeg ze.

Hij keek op: ‘Moeten zeker niet, maar kàn het anders? Blijft Europa niet gesloten voor mij?’

Ze zat in halfliggende houding op haar divan en hij zat in een Chesterfield aan 't hoofdeinde. Voor hen stond de lage, ronde theetafel, achter hen de hooge schemerlamp. Haar linkerhand hing slap langs den divankant.

Plotseling, als verder antwoord op haar vraag, nam hij haar hand. Ze voelde de zijne, niet slap en koud, als de meeste Oostersche handen, maar sterk en koel, een mannenhand die plotseling alle hinderpalen van ras en kleur wegschoof. Aleid trok haar hand niet terug. Er was weinig emotie in haar, alleen groote verwondering en 'n sterk voorgevoel van een naderende crisis, die de kamer scheen te vullen, zoodat zelfs de levenlooze voorwerpen *leven* kregen. Wàt gebeurde er eigenlijk? Dan zei hij zachtjes:

‘Ik hoop, dat u begrijpt wat dit uur voor mij beteekent en dat ik lang gestreden heb en slechts bevend van innerlijke ontroering hier gekomen ben?’

Opeens overviel haar een pijnigend verlangen naar Rein's tegenwoordigheid. Ze had even vergeten wat de leege plaats in haar hart beteekende. De hand van den vreemde had haar plotseling eraan herin-

nerd. Die leegte was Rein's verlaten plek.... Zijn blik vroeg om antwoord. Maar wat kòn ze zeggen? Hij maakte nu niet, als gewoonlijk, den indruk van kracht en zelfvertrouwen. Aleid, voor 't eerst, ontdekte in zichzelf een ongekend gevoel. Het had een kant van meelij aan zich, maar sterk gemengd met bewondering en gewiegd op het verlangen geen pijn te doen. Opeens zag ze dóór zijn gelaat heen en herkende iets wat ze later voor zichzelf zou noemen ‘zijn menschelijkheid zonder meer’. Om haar daad alle bijgedachte van vijandigheid te ontnemen, drukte ze even zijn hand en trok dan de hare terug.

‘Gelooft u me?’ vroeg hij en zijn trekken waren nu, elk apart, de expressie van innerlijke fijnheid.

‘Ja - natuurlijk - Maar waarom?....’

‘Waarom? U kon het wel eens verkeerd opvatten, er een soort indringerigheid in zien....’

Aleid stond op en keek hem strak aan:

‘Als u wilt, dat we vrienden zullen zijn, moet u dien onzin achterwege laten. Ik waardeer den society-toon in den salon, maar hier zijn we alleen maar menschen en nemen elkaars goede bedoeling in principe aan.’

Hij keek haar even ernstig aan en zei warm:

‘Graag!’

Ze ging weer zitten en bood hem een sigaret aan, want al rookte ze niet - toch deed ze concessies aan haar tijd en had die dingen voor haar ‘Ladyfriends’.

‘Mag ik weigeren?’ vroeg hij. ‘Straks graag.’

‘Ik dacht, dat een man altijd makkelijker praatte met zoo'n hulpmiddel.’

‘Meestal wel - maar nu heb ik het niet noodig.’

‘Een kopje thee? Maar ik zet ze op Europeesche manier.’

‘Heerlijk! Je raakt zoo gauw aan iets gewoon. Als ik thuis ben, moet ik weer even aan onze thee wennen. Ik vrees, dat ik ook aan China zal moeten wennen.’

‘Waarom? Neen, dàt geloof ik niet. Dat wat we van kind af gekend hebben is zoo één met ons, dat we ons daar nooit behoeven aan te passen. Je voelt eigenlijk je eigen land niet, als je erin bent. Wanneer gaat u terug?’

‘Dat zal nog wel twee jaar aanloopen. Ik wilde nu maar ineens afstudeeren en dan terug gaan.... hoewel....’

Ze wachtte rustig op het vervolg van zijn zin - maar er kwam niets. De stilte werd opgevuld door haar theeschenken en zijn aandachtig gadeslaan van elke beweging die ze maakte. En toen gebeurde het ineens, zonder eenige aanleiding, dat Aleid zich als ingespannen voelde in een nieuwe gedachte, die haar vervulde met vreemde gevoelens, half vrees, half verwachting. Wat was het eigenlijk? Niet veel - een occulte waarschuwing dat Chung gekomen was en daar zat met een vast doel, met China - zeker, maar ook met haar. Even aarzelde de evenaar van de balans van haar gewaarwordingen, tusschen ‘geprikkeldheid’ en ‘blijdschap’. Toen, zonder verdere schommeling sloeg die over naar de laatste. Was dit weer een middel tot dat groote doel ‘de toenadering van Oost en West’? Ze reikte hem zijn thee en dacht: ‘Ik moet héél voorzichtig zijn niet te kwetsen en ook mezelf niet te laten gaan.’ Dan ging ze door op hun gesprek en zei: ‘'t Lijkt me in elk geval verstandig de studie niet te onderbreken. Maar als de anderen vroeger gaan, zal 't een hard

gelag zijn. Hebt u geen vrienden, bij wie u de weekends kunt doorbrengen?

Even keek hij haar onthutst aan, dan glimlachte hij: ‘Dacht u, dat 't me daarom hard zou vallen?’

Ze antwoordde niet, maar sloeg bijna ademloos den strijd gade die zich in hem voltrok. Hij sloot de oogen in zelfverdediging, wèl wetend hoe verraderlijk ze zijn, die spiegels van de ziel. Hij vergat zijn mondhoeken en zijn vingers en 't was in deze dat Aleid, de machten van Oost en West tot den slag gekomen wist. Ze vond in haar ziel geen ander gevoel dan nieuwsgierigheid en 'n bijna koortsig verlangen dit onderwerp afgehandeld te zien.

Toen Chung bleef zwijgen werd de spanning bijna ondragelijk. Ze had iets willen zeggen, ze wist alleen niet wat. In zijn zuiver animale schoonheid zat daar een man wiens ziel ze niet kende en wiens strijd ze toch, bijna passieloos, volgde. Ze trachtte zich haar eigen gevoelens bewust te maken, maar ze vond niets - niets dan nieuwsgierigheid en leegte. Ze zat nog steeds op den divan, haar hand weer slap hangend langs den kant. Nogmaals nam hij haar hand in de zijne. Zijn mond was nu even open, zooals de monden van kleine kinderen of engeltjes wel zijn.... Heel duidelijk voelde ze zijn stemming. Hij was gelukkig. En ze moest zichzelf met verwondering toegeven, dat ze behagen schepte in zijn nabijheid. Hij zat daar als een lichaam, waaruit geest en ziel gevloden was om plaats te laten voor enkel vreugde. Hun stilzwijgen vulde henzèlf èn de kamer. Langzaam kroop Chung's hand tot aan haar pols. Toen was het alsof hij iets wilde zeggen, maar de woorden verstierven in de stilte en weer zwegen ze - maar nu toch weer met ietwat andere gevoelens. Het was als een heel nieuw en fijn spel-

letje dat ze speelden, waarvan ze het einde nog niet wisten, doch dat ze evenmin vreezen, als verhaasten wilden. Ze keek naar hem met welgevallen, ze vond alles prettig aan hem - zijn zachte, omfloerste stem, zijn somber gekleurde kleeren, zèlfs zijn kleine hebbelijkheden....

Zijn hand om haar pols hinderde haar niet. Ze was verwonderd geen physieken afkeer te voelen -, behalve voor Rein, had ze dat nog voor alle mannen gehad. En een man was Chung ongetwijfeld, misschien lag het accent iets te veel op manlijkheid, hoewel dat een pose zijn kon, ontstaan uit een vagen angst niet voor vol aangezien te worden. Eindelijk bevrijdde ze toch haar hand om hem een tweede kopje thee in te schenken. De charme was gebroken, de strijd in Chung uitgestreden. Met 'n gesloten gelaat nam hij het kopje aan; niets beduidde Aleid of hij den strijd gewonnen of verloren had. Zij zelf was nu vastbesloten het gesprek op een ander terrein over te brengen. Hij was haar vóór.

'U zult toch ook wel eens moeilijke oogenblikken hebben?' De zinsbouw zelve wees er op, dat de gesproken woorden een vervolg waren op onuitgesproken gedachten. 'Wat doet u dan?' Ze glimlachte, toen ze voor de zooveelste maal constateerde dat wanneer de Oosterling persoonlijk wordt, hij zoo licht de maat overschrijdt. Maar waarom te letten op kleine dingen? Waarom zèlfs te *denken* aan Oost en West. Een Westerling houdt ook niet altijd maat. Ze moest nu alle romantisch gedaas van Oost en West vergeten. Daar zaten twee menschen en de eene mensch vroeg iets. Nu had de ander maar te antwoorden. Ze hoorde zich zeggen: 'Natuurlijk - die hebben we allemaal - maar mijn liefde

voor de natuur en voor muziek helpt me over zooveel heen.'

'Is dat zoo?' vroeg hij gretig. 'Dan zult u het heerlijk vinden in China, want onze natuur is prachtig en onze muziek, voor wie haar verstaat, is vol wijsheid....'

'U hebt me nog niet verteld waarover u nu zoudt praten als u in China was.'

Zijn schuwheid was verdwenen. Zijn diepe, bruine oogen lachten: 'Met u over poëzie en over de wijsheid der Ouden. Ik zou u vertellen van Sakiâ Mouni, den Buddha of van Kuanyin en honderd andere heilige Bodhisattwa. Of ik zou u verhalen doen uit de annalen der Keizers of u de schoonheid leeren zien van jaspis, oud porselein, teekeningen en bronzen.... Wat mij in Europa zoo verwondert, is, dat er zoo weinig over de groote schatten gesproken wordt. Als in China Westerlingen bij ons kwamen, spraken ze altijd over beursnoteeringen of politiek. In Oxford praten we over sport, cricket, theaters en concerten of we hekelen de professoren. Over de groote leeraren wordt nooit gesproken. Over Christus hooren we alleen in de kerken. Soms denk ik wel eens dat de Westerling absoluut geen behoefte heeft om over hoogere en betere dingen te praten. Ik zou zoo graag eens hooren wat mijn medestudenten denken over Pascal, Elisée Reclus, Spinoza, Fichte, Hegel en anderen. 't Is me nog nooit gelukt een behoorlijk gesprek daarover te hebben. Van onze filosofie en van de groote wijsheid der Indiërs weten ze niets en tòch voelen ze zich zoo superieur. Waarom eigenlijk? Zie eens hoe eenvoudig hun Nieuwe Testament is vergeleken bij het Buddhisme. En daar weten ze niet eens veel van.' Hij zweeg even en vervolgde dan: 'En tòch zijn ze superieur

- ze zijn het. Maar waardoor en waaròm?'

'Als het eens was door die moraal van Christus?'

'Maar die is precies dezelfde als onze moraal. Ik heb een boek gelezen van een man, genaamd: Krause?, die bewijst met a en b dat het verschil tusschen het Buddhisme en het Christendom heel gering is.'

'Eén verschil is er toch', zei Aleid, inwendig woedend zoo slecht op de hoogte van haar geloof te zijn. 'Dat is de figuur van Christus.'

Chung wachtte even. Aleid voelde hoe vlak haar bewering was. Ze wist wel, dat ze in haar ziel argumenten verborgen had ter verdediging van haar geloof, maar het waren alle argumenten in den vorm van gevoelens, van kalme zekerheden, steeds veilig aanvaard maar te subtiel en te weinig overdacht, om in woorden om te zetten. Chung's stem verstoorde en verjoeg haar schaamtegevoel om eigen onmacht.

'Ja, dàt moet het zijn. Christus, de Godszoon, die zijn leven gaf.... de opoffering.... de vrijwillige opoffering. Opoffering als zoodanig kennen wij ook wel - maar die is geboden, ééns voor al. Heel de voorvaderen-cultus en de "clan"-verplichting bestaat uit opofferingen, die we "gelaten" maar niet vreugdig of vrijwillig doen. De woorden van Christus zijn voor mij als een richtsnoer voor 'n puur, goed leven. Alleen is er nog veel wat ik niet begrijp. Ik had gehoopt daarover te kunnen spreken met mannen van mijn eigen leeftijd - maar 't is me nog nooit gelukt, alleen met dominées of pastoors -, maar ik wil met gewone menschen daarover praten, zooals ik bij ons praat over een vêda of een rikvêda. Bij ons kan een onpersoonlijk feit, persoonlijke vreugde geven - als we bijvoorbeeld plotseling de schoonheid zien van het denken

van één onzer vrienden. Hier is vreugde altijd onpersoonlijke verrijking van geest of materieele dingen.'

'Oordeelt u niet wat haastig? En kent u Europa zóó goed, dat u allen over één kam durft scheren?'

Idioot, dat zij voor Europa opkwam, dat ze stellig niet veel beter kende dan hij. Maar ze moest. Tot nu toe had ze Europa en zichzelf in Europa, genomen als iets vanzelfsprekends, als eenvoudig 'het andere van het Oosten', maar nu moest ze, ten behoeve van hem *hier*, dat Europa ontleden. Nu pas begreep ze hoe oppervlakkig ze geleefd had en een soort schaamte rees in haar, tegenover dien Oosterling die wel zijn land en ras en godsdienst kende en die nu ook het andere wilde onderzoeken. De erkenning van haar minderwaardigheid liet een litteeken achter waarvoor ze Chung aansprakelijk stelde. Wrevel rees in haar, onredelijke wrevel, de wrevel van den Westerling die plotseling staat tegenover zijn eigen oppervlakkigheid. Chung antwoordde niet dadelijk. Hij maakte in stilte een vergelijking tusschen de begeerten van Oost en West en toen hij stuk voor stuk de begeerten en genoegens van allen die hij kende had nagegaan, kwam hij tot de conclusie dat China en de Chineezen verreweg stonden boven al wat hij van Europa kende. Eerst toen zei hij:

'Ik heb meer van Europa gezien dan u denkt. Ik heb congressen meegemaakt en zeer geleerde lezingen aangehoord. Zeg me, waarom heb ik den indruk dat uw geleerden elk hun heilig huisje hebben en maar weinige belang stellen in wat daar buiten valt? Er is geen Chineesch geleerde in welk vak ook, die zijn eigen klassieken niet kent - en er zijn er vele. Maar ik ken in Europa wèl groote ge-

leerden, die hun eigen groote meesters ternauwernood kennen of heelemaal niet....'

'Misschien heeft u gelijk. Onze geleerden verliezen zich te veel in details, maar ik heb wel eens gehoord, dat zèlfs om een onderdeel van een vreemde taal goed te bestudeeren, een menschenleven niet voldoende is. Op medisch en natuurkundig gebied zal dit ook wel zoo zijn en soms denk ik, dat later, veel en veel later, als al het vuile werk gedaan is en het huis der wetenschap in orde zal zijn, het nageslacht veel meer zal genieten. Dan heeft het maar op te nemen. Ik zie alles nu nog in wording, onze wetenschapsmenschen doen ontginningswerk, niet? China is zooveel ouder en...' Ze aarzelde even... Zou ze het wagen een lans voor het Westen te breken door het Oosten even op 'n gemis te wijzen? Waarom niet? Even nog vlamde twijfel in haar - ze wilde immers niet kwetsen? Maar ook niet sparen tot elken prijs.

'China is zooveel ouder,' herhaalde ze, 'en dan - hoe lang het ook op die oude wijsheid teerde, ééns moet er iets bij komen. En weest u nu heel eerlijk en bekent u nu toch, dat het alle moderne wetenschap en techniek van het Westen moet hebben. Want zelfs uw idealisme kan niet zonder materieelen vooruitgang. Wie niet meegaat, gaat achteruit. Om niet achteruit te gaan, moet China bij het Westen aankloppen.'

Als schaamde ze zich voor haar vurige verdediging van wat ze niet zoo heel zeker meer voor iets superieurs hield, begon ze blokken op het vuur te stapelen. Ze wist dat ze het afgebakende veld van bescheidenheid verlaten had, toen ze uittrok om de superioriteit van het Westen te bepleiten. Ze had iets goed te maken, ze moest een gemeenschappelijk

plan aanduiden voor Oost en West, een plan waarop alle verschil te niet gedaan zou zijn, waar ze boven alles uit konden staan en passieloos al 't gedoe aanzien. Haar goede wil dreigde in onmacht onder te gaan, tot ze opeens woorden vond voor een gevoel, dat ze al zoo vaak gehad had en dat ze nu herkende als een oud vriend:

'Soms denk ik, dat we maar geduldig moeten wachten op het uur, waarop we onzen troost niet meer moeten hebben van "met woorden uitzegbare dingen", waarop woorden en daden van ons, kleine menschen, hun beteekenis zullen verliezen. Maar voor u en voor mij is dat uur nog niet gekomen.'

'Zàl het ooit komen?'

'Wie zal het zeggen? Ik voor mij hoop het. Als ik werkelijk eens tracht dóór te denken over een levensprobleem komt er altijd een oogenblik, dat ik het òp moet geven - soms uit lafheid, soms uit moeheid, soms om een plotselinge onverschilligheid. Maar altijd laat zoo'n denkdaad hooge golven in me achter, waarop ik me heen en weer geslingerd voel. Het duurt dan een tijdje eer de storm weer gaat liggen.... soms om een reden heelemaal buiten mij om, soms eenvoudig als gevolg van een natuurwet die nu eenmaal geen langen duur toestaat aan al te hevig of al te diep denken of voelen.'

In de stilte die nu viel, verwonderde ze zich erover dat zij daar zoo zat en haar diepste hoop uitzei tegen dezen vreemde - maar vooral bevreemdde het haar, dat ze er een soort genot in vond. Meer dan dat. Het feit, dat ze daar zoo gezeten hadden, 't masker af, alle conventie even verbannen, gaf hun een soort recht op elkaar, dat niet binnen grenzen vast te leggen was, waar misschien geen van beiden ooit aanspraak op zou maken, maar dat toch in

haar hart en in haar geest een band legde tusschen hen, die niet meer verbroken kòn worden. Hij zat doodstil, zijn oogen geloken, zijn mond ietwat open, in die meditatieve houding die haar nu al bekend voorkwam. Dan zei hij:

'Ja, als we er bijna zijn, worden de deuren van het Westen voor onzen neus toegedaan. Ik voel soms ook even iets van eeuwigheid - soms ben ik heel na aan "begrijpen" en evenals bij u is het dan opeens weg. Zou het met alle gevoelens zóo zijn, dat we nooit het allerhoogste of allerdiepste ervan bereiken kunnen?'

Aleid dacht aan Rein. Die zekerheid moest het zijn, die hem de vlucht had doen nemen.

'Ik vrees het', zei ze, 'gelukkig hebben maar weinig menschen daar verlangen naar of behoefte aan. Psychiaters zeggen dat al die dingen hun bronnen in het onderbewustzijn hebben, gewone doctoren beweren, dat ze in nauw verband staan met de werking van diverse klieren.... Als je het zóó beschouwt wordt alles veel eenvoudiger. Zoodra je dan begint te grübeln - zeg je eenvoudig - 'een of ander raar verschijnsel dat zijn oorzaak vindt.... etc.'

Chung lachte. 'Als je dàt kunt doen, ben je al over 't ergste heen....'

'Zouden we ons zelf niet wel eens *te* veel au sérieux nemen? We vinden ons "ikje" zoo belangrijk en 't is zoo'n treurig schijntje als we het in de eeuwigheid zetten', zei ze.

'Toegegeven - maar er zijn twee eeuwigheden voor ons, de abstracte en de héél concrete - ons eigen levende leven, in dit laatste en voor dit laatste *zijn* we wel belangrijk. U moet Chineesche filosofie bestudeeren. U zult eens zien welke mooie,

diepe gedachten geleefd hebben in ons land toen hier nog Barbaren woonden.'

'Und alles, alles was besteht ist wert dass es zu Grunde geht', citeerde ze, 'nu is China het land, waar barbaarsche toestanden heerschen en is dit het land van de hoogste beschaving.'

Chung dacht na: 'Vreemd', zei hij, 'hoe u als alle anderen ons groote volk beoordeelt naar uitwassen, die momenteel op den voorgrond treden. Missionarissen en zakenmenschen praten over ons alsof ze iets van ons afweten. Ze ontmoeten toch alleen het allerlaagste. Denkt u in, dat wij Europa eens beoordeelden naar het plebs!'

'Dan bleef er van Europa niet veel goeds te zeggen wat beschaving aangaat', gaf ze toe.

Het gesprek kwijnde en Chung begreep aan de weinige moeite die zij zich gaf om het te hervatten, dat het tijd voor hem was om te gaan. Toen ze tot afscheid tegenover elkaar stonden, zei ze: 'Een volgenden keer vertelt u me van jaspis en lapis lazuli, van oude prenten en schaduwrijke tempels?'

'Graag, al wat u nader tot China brengen kan, zal ik u geven.... àls ik kàn....'

Alleen in haar kamer, realiseerde ze plotseling, dat ze héél ver gegaan waren op den weg van nieuwe vriendschap. En ze kende er vreugde om in haar hart.

Hoofdstuk V

ALEID was met de meisjes een paar weken in Schotland geweest en vond bij haar terugkomst in London veel brieven, waaronder één uit Oxford.

Iets dreef haar, dien het eerst te openen. Toen ze den inhoud gelezen had, vouwde ze den brief dicht met een gevoel van ongewone ontroering.

Er was iets bijna bevelends in de smeekbede: ‘Gaat u nu dadelijk zitten en antwoordt me even. Toen ik van u wegging, had ik het gevoel, dat u van mij gegaan was en me hijgend aan den kant van den weg had laten staan - waar ik niets doen kon dan mijn horens schudden. Daarna heb ik dagen gewandeld in een nieuwe wereld, in wolken van zonnestofgoud. Ik zag gezichten zooals ik ze nooit gezien had, alle menschen waren anders. Werken kàn ik niet en toch voel ik innerlijken groei. Zegt u me nu - wàt beteekent dàt? In mijn verbeelding houd ik lange gesprekken met u - dat is, ik spreek en hunker naar uw antwoorden. Er bestond voor mij een wereld en achter die wereld een leegte. Die begint zich nu te vullen met mogelijkheden en fantasieën. Ik weet dat dit niet ongevaarlijk is. Toch wil ik het gevaar niet uit den weg gaan - het zou me te veel aan schoons kosten. Nu zegt u me, wat dit alles beteekent....’

Uw

Chung Li Tiang.

Aleid ging er bij zitten - vouwde den brief weer open, las den inhoud nog eens. Daar was eigenlijk geen woord in dien brief dat op direct gevaar wees. Het was eer het feit dat hij noodig gevonden had haar te schrijven wat haar met ietwat angstige verwondering vervulde. Die brief was zoo onverwacht, zoo absoluut buiten hun gewone verhouding. Ze had het gevoel of ze te midden van een dichten mist stond - waartegen zij niets vermocht. Ze stond tegenover een natuurverschijnsel van ongewonen aard. Een nieuwe qualiteit kleefde van nu af de vriendschap tusschen Chung en haarzelf aan. Ze kon nu niet als vroeger alleen aan hem denken als aan den broer van de meisjes, hij had een eigen leven gekregen dat nauw aan het hare verwant scheen - of in ieder geval met onzichtbare maar stevige draden daaraan vast zat.

Op het oogenblik en feitelijk sedert zijn bezoek domineerde de gedachte aan hem alle anderen. Tot nu toe was Chung zoo totaal opgegaan in de harmonieuse familie, dat ze hem eigenlijk nooit bemerkt had. Nu, door dat bezoek, had hij zich als losgemaakt van de anderen en een speciale positie voor zichzelf veroverd, onafhankelijk van zijn familie Nu trachtte hij door dezen brief háár de nieuwe verhouding niet alleen te doen zien, maar te doen vastleggen. Zij vóórvoelde een confict - al wist ze niet precies wat de elementen ervan zouden zijn.

Als de mist, die de werkelijkheid der dingen en hun scherp afgebakende onderlinge verhouding verborg, maar optrok. Wat ze dan ook zou zien, ze zou het wel aandurven.

Ze las den brief nog eens. Ja, ze waren wel ver gegaan op den weg van vriendschap en ze begreep

dat stilstaan nu niet mogelijk was, ze moest verder gaan of terug.

Wat lag er aan 't einde van den weg als ze doorging.... romantiek? Waarom niet? Zèlfs als het waar is, dat romantiek de onscheidbare tweelingzuster van liefde is - zèlfs dan....

En als ze terugging? Maar daar dacht ze niet aan. Een warm gevoel spon zich om haar hart bij het vertrouwen dat tot haar kwam.

Ze had zoo graag een terrein waarop Oost en West elkaar ontmoeten konden, gevonden. Hier lag het vóór haar, het breede veld van vriendschap, dat nog vele kringen en vele schakeeringen kende voor het roode middelpunt bereikt was, dat een anderen naam draagt. Ze dacht aan het oogenblik waarop hij haar hand genomen had. Alle rasbarrières schenen gevallen door die stille daad. Hun wegvallen was als 'n zwijgzame voorbereiding voor iets wat ze, heel vaag, wenschte en dat één oogenblik tusschen hen geleefd had in haar rustige kamer.

Ze draaide om dat verlangen maar durfde het geen naam te geven. Deze brief deed het herleven. Ze had het gevoel dat als ze de hand even uitstrekte, het alles binnen haar bereik zou komen. Bij de moeite, die ze zich gaf, dat bevend begeeren een naam te geven, week het terug.... Ze ging naar het venster en keek naar buiten. De eerste sneeuw begon te dooien, viel met doffe plofjes van de zwaargeladen boomtakken, die ze zwart en dor en leeg achterliet.

Toen was het als hoorde ze verre, zachte klokken. Maar er waren geen kerken in de buurt. Dat zachte, lokkende geluid hoorde bij het wonderlijke in haar, bij haar zachte stmming en haar teeder verlangen, te subtiel, te vaag, te onreëel om in woor-

den vast te leggen. Ze stond als geklonken op haar plaats, haar oogen in de verte, haar hart en ziel vol wonder en in haar ooren de sprookjesklokken.

Een piano, beneden, bracht haar tot de werkelijkheid terug. Ze ging naar haar tafel en las vlug de andere brieven door.

Er was er één van thuis. Moeder scheen een beetje down - schreef.... 'Ik geloof, dat ik heimwee krijg naar het leven nà dit leven. Soms vind ik dat de tijd gekomen is, waarop ik vergaard moet worden tot allen die me voorgegaan zijn. Als ik dan grootvader en grootmoeder zoo blijmoedig en levenslustig zie - zeg ik het mezelf: 'Dat is maar een stemming, dat verlangen naar verder, verder.' Maar vroeger heb ik dat nooit gehad, het moet dus iets zijn, dat met mijn leeftijd te doen heeft. Ik word oud. Soms *zie* ik den weg zoo helder en afgebakend, den weg naar die vallei daar beneden, naar de vallei van den ouderdom.... Het lijkt me daar zoo donker en koud voor die alléén den weg moeten afleggen. Je schrijft me, dat je nog steeds van Rein houdt. Heb je getracht in jezelf te onderscheiden tusschen de liefde, die is van het hart, het verstaan en het lichaam, d.i. de liefde op zijn volst en die andere, die alleen is van het verstand dat hunkert naar een intellect om bij aan te leunen?

Dan is er nog een andere impuls, die liefde die in onze jeugd zoo vaak voorkomt, die zich achter zooveel andere vormen verschuilt en die eigenlijk alleen is: begeerte. Weet je precies *hoe* je van Rein houdt? De herinnering aan mijn eigen ervaring zegt me, dat alleen het gevoel, waarbij de drie factoren in evenwicht zijn, de moeite waard is op den duur. En als ze eenmaal in evenwicht zijn, moeten we zèlf uitvinden, van welk van de drie de leidsels het

strakst gehouden moeten worden. Als we heel jong zijn doet de natuur dat, door ons omtrent sommige dingen in onwetendheid te laten; als we heel jong zijn, gelden alleen hart en intellect. Elke toespeling op het lichaam wondt dan nog. Daarom lijkt me het moderne gedoe zoo gevaarlijk, dat de attentie der kinderen vestigt op deze dingen vóór hun ondervinding eraan toe is. Ik lees tegenwoordig veel en volg al die moderne theorieën - maar ik voor mij geloof in de ‘natuur’, die zelf haar voorlichtingswerk doet en op een tijd dat 't haar schikt. Wij ouders mogen, geloof ik, alleen raad geven als de strijd al begonnen is. Jij bent oud genoeg. Tegen jou durf ik niet zeggen: Tracht voor jezelf uit te maken of wel alle drie deelen van jezelf Rein nog noodig hebben. Zoo niet - tracht dan los te laten. Ja kind, ik begin oud te worden. Eigenlijk heb ik van mijn dertigste jaar al vol nieuwsgierigheid de toekomst ingekeken. Dat is een vreemd gevoel. Als ik een Godin was, kind, zou ik jou - herdenkend al mijn uren van strijd met het onvermijdelijke - de eeuwige jeugd geven. En terwijl ik dit schrijf, houd ik verschrikt op als had ik ècht de macht dit te doen - door een wensch alléén al, en ik word bang van wat ik gedaan kon hebben! Zou het geen kwaad zijn in plaats goed, die schoon luidende gift? Is jeugd niet begeerlijk, grootendeels omdat ze maar zoo kort duurt? Toen ik daarnet over liefde schreef, hield ik ook ineens op.... Waarom? Omdat ik, in zekeren zin, tegenover jou sta als een vrouw van 25 tegenover een meisje van 12. Ik heb een mijlpaal bereikt en ben tenslotte al een eindje op den weg des ouderdoms, waarvan niets werkelijks me meer scheidt, al zie ik er nog jong uit. Ik wantrouw mijn gevoelens - wat weet ik nog van liefde, behalve

in theorie en als herinnering? En toch, nu als vroeger, schijn ik nog omzichtig mijn weg te moeten verkennen in alle gevoelens. Ik ben nooit heelemaal zeker welke sensaties noodzakelijk en welke accidenteel zijn. Ik tracht, al zoekende, een waardig leven te leven -, het leven van een vòl en bewust mensch in harmonie, met zijn omgeving. Maar het is moeilijk.

Terwijl ik je schrijf, ben ik me ervan bewust dat we dit alles nooit samen besproken zouden hebben als je hier gebleven was. Valsche schaamte? Misschien. Misschien was het ook onnoodig geweest, omdat we het dan samen ‘geleefd’ hadden.

Bijna had ik nog een ander onderwerp aangeroerd, dat ik niet eens met je bespreken mag, vóór jouw tijd dáár is - in ieder geval niet op papier. Misschien als we eens door de duinen wandelen en ik al pratend inzicht krijg in den afstand die je denken op dat gebied al afgelegd heeft - kom ik er toch eens toe. Ik zou niet graag willen, dat jij alles moest doormaken, waarvan ik de herinnering zoo graag uit mijn gedachten zou verbannen. Vage angsten, die uren duurden en gloeiende schrijning achterlieten, angsten om ouderdom en dood. Alles onnoodig. Ik ben nu zóóver, dat ik kan zeggen: het leven is heerlijk, verrukkelijk en dubbel en dwars de moeite waard zoolang je je goed voelt. Zoodra je moe bent of in krachten te kort schiet, schijnt het in te schrompelen tot niets. Ik geloof nu, dat alles zoo wat om gezondheid draait. Zorg voor jezelf. Toen ik las, dat je toch werkelijk dat dolle plan wilt doorzetten en naar China gaan, moest ik letterlijk mijn hart vasthouden. Hoe voel je je na zoo'n besluit? Als iemand die op de wolken wandelt en voor wie de dagelijksche omgeving

alle realiteit verloren heeft? Ik heb een boek over China gekocht en ik ben al met je in één van die groote, machtige tempels geweest. Ik heb ook vaak naar het Oosten verlangd - maar mijn verlangen sloeg altijd om in de vrees dat dat verre Oosten mij mijn eigen onwetendheid zou openbaren en me dan alleen wanhoop zou brengen, omdat ik nu toch te oud en te vastgeroest ben om nieuwe dingen in me op te nemen.

Het duurt altijd een heelen tijd eer ik mijn indrukken verwerkt heb en zoolang ik aan ‘'t opnemen’ ben, voel ik me gewoonweg onuitstaanbaar voor anderen. Ik kan niet gelijk opnemen en geven. Als dàt van me verwacht wordt, overvalt me een stupide gevoel (- dan zou ik liefst in den grond zinken). 't Is òf ik dan met stomheid geslagen ben of ik vraag ‘domme dingen’ met een mondaine zekerheid, die maakt dat géén der twee persoonlijkheden die in me leven, naar buiten uit schijnen wat ze zijn. Ik maak wat men noemt: ‘een goeden indruk’. Vroeger was het nog erger. Toen vroeg ik niet eens domme dingen - toen had ik alleen het verlangen, dat iemand anders mijn vragen voor me zou inkleeden of raden.

Heb je wel eens opgelet, dat, àls je iets vraagt over dingen die je ziet, de vraag zelve al het halve antwoord inhoudt? Om te vragen moet je je al iets bewust gemaakt hebben. Als ik inneem maak ik me *niets* bewust. Dat komt later pas.

Hoe voel je je met zooveel plannen? In mijn herinnering leef ik nog eens de pure verrukking in al wat romantisch en nieuw was, die ik kende toen ik zoo jong was als jij. Soms denk ik: Het *is* alles nog net zoo, alleen het komt nu minder vaak voor. Kind, wat 'n lange brief. Weet je - 't is héél

vreemd, maar je bent een ander voor me, als je weg bent. Ik sta vrijer tegenover je en dichter bij je. Misschien had Rein toch wel gelijk, toen hij zei, dat sleur zooveel kwaad doet aan verhoudingen. Houdt me op de hoogte van je plannen en wees voorzichtig met het schenken van gevoelens. Door te veel geven verminderen we de waarde, door te vaak te geven, verslappen we.

Groeten van allen hier en een zoen van je
Oude Moeder.

Ook dezen brief las Aleid tweemaal. Sedert ze in London was, had ze een nieuwe moeder ontdekt, onder de mondaine mevrouw van Doornhagen. Bijna iedere brief was geweest als een draad, die hen hechter aan elkaar spon. Ze was dolblij met haar vondst, hoewel die vreugde niet onvermengd was. Ze vroeg zich af of haar moeder dat zelfde gevoel zou hebben, een vóórgevoel liever. Het voorgevoel dat ze schuw en linksch tegenover elkaar zouden staan en dat die twee nieuwe menschen, die ze, door hun brieven voor elkaar geworden waren, aan elkaar zouden moeten wennen? Ze nam het portret van haar moeder van den vleugel en keek er naar met meer dan haar oogen alleen. Ze zag haar moeder als klein meisje.... Zou moeder mooie droomen gedroomd hebben - zou ze, evenals zij, dien onuitsprekelijken drang naar schoonheid en echtheid gekend hebben? Verbeelding had ze zeker gehad, die had ze nog, al werd ze meestentijds verstikt door de doffe, duffe atmosfeer der Haagsche ‘Bon-ton’. Moeders verbeelding maakte, dat ze het leven van den goeden kant kon nemen. Dat kàn je niet, als je de dingen ziet, zooals ze moesten zijn en zooals je zou willen dat ze waren. Ze dacht aan haar moeders

eenige liefde, haar vroeg gestorven vader. Ze wist weinig van hem, had slechts een flauwe herinnering aan een grooten, sterken man, - vroolijk en goedmoedig. Hij had moeders oogen zóó ingesteld, dat ze de wereld zag, zooals die voor hèm geweest was, een wereld van voorstellingen die met de koele werkelijkheid weinig te maken hadden. Moeder had, op zijn instigatie, ééns voor al aangenomen, dat alle menschen van nature goed zijn en dat wàt ook gebeurt, alles voor bestwil bedoeld is. Ze zag nu duidelijk door die, ééns voor al aangenomen levenshouding heen. Die hoorde bij de ééne moeder - maar daar was nog de andere, de moeder van de brieven - die misschien wèl problemen op zij schoof, maar toch nà hen grondig onderzocht te hebben. Een soort heimwee overviel haar. Ze voelde plotseling, en voor het eerst, den heel reëelen band van het bloed. Ze had nu in 't schemerduister naar haar moeder willen toegaan. Liefst niet in een huis - maar ergens in een park, aan een vijver, waar zacht vervagend licht over het blauwgrijze water zou spelen en luie zwanen als in droom zouden verglijden naar nergens.

Dan had ze haar hart kunnen openen en dingen uitzeggen, die ze nu voor zichzelf nog niet in woorden gebracht had. Rein? Hoe had ze Rein nog lief? Wat wist ze ervan? Ze dacht nooit aan hem als aan een man, alleen als aan een verschijnsel, dat door niets aan een tijdperk gebonden was, maar dat, als de tijd zelve, de ruimte, de zee en de lucht van alle tijden was. Ze verlangde naar hem zooals men verlangt naar troostbrengende, eeuwige dingen - maar zèlfs in haar verbeelding kon ze hem niet meer in een kooi zetten en vastbinden op één plaats of koppelen aan één mensch. Ze begreep nu

ook, dat Rein niet één vrouw liefhad, maar ‘de vrouw’, zooals hij *den* man liefhad, *den* mensch, de lucht en de eeuwigheid. Hoe losser ze hem voelde van alles, hoe dieper en ruimer haar liefde werd. Alleen voor zichzèlf verlangde ze hem niet meer. Ze zette het portret van haar moeder weer weg en dacht aan Chung. Rein was geweest als het scheppende licht dat haar bestraald had en tot bewustzijn had gebracht. Zou Chung de vlam zijn waaraan ze zich kon warmen?

Hoofdstuk VI

BEN je haast klaar?' vroeg Ruth Faulkner, gevolgd door haar schaduw Margaret Rawlings, die na een luchtig klopje binnenstapte. 'Wat heb je je ernstig uitgedost!' zei de laatste, 'maar *au fait* 't is een heel ernstige gelegenheid waarvoor we je komen halen.'

De beide meisjes stonden in 't zachte ochtendzonlicht, als iets wat hoorde bij den morgen, bij den zachten gloor, bij de frissche lucht van den jongen dag.

'Extra plannen?' vroeg Aleid. 'Ik moet met mijn meisjes naar St. Pauls....'

'Natuurlijk, eerst even ons zieleheil verzorgen - maar daarna....'

Aleid was in den tijd dat ze in London was erg bevriend geraakt met dat vroolijke tweetal, dat natuurlijke distinctie genoeg had, om de moderne uiterlijkheid aan te kunnen. Die twee en haar oude, wijze vriendin, waren het bolwerk geweest tegen heimwee en verveling. Ruth Faulkner was de dochter van een oude familie uit de provincie, waar het voorvaderlijk landhuis elk jaar nog gedurende eenige maanden alle familieleden vereenigde. Ruth zat oervast in oude tradities, maar deed modern, zoolang ze in London was, niet opzettelijk, maar onder invloed van Margaret, die de moderne levensopvatting als vanzelf naleefde, zonder eenige kennis van de principes waarop de nieuwe levenstheorieën rustten. Margaret onderging haar tijd, voelde de gaping tusschen de idealen van haar ouders en hun vrien-

den en haar eigen begeerten en wenschen als onoverkomelijk. Alles wat ‘nieuw’ was, trok haar aan. Ze kon geen reden geven voor haar vurige sympathieën met dingen, toestanden of levensuitingen waarvan ze eigenlijk niets wist, maar die ze spontaan aan zich verwant voelde.

Ze had haar prachtige bruine haar laten afknippen met tranen in de oogen, als een offer aan haar tijd, meer dan aan de mode. Ze rookte, zonder het lekker te vinden en ze verdedigde de communisten, van wie ze *niets* afwist, alleen al omdat ze iets nieuws wilden. Haar ongemotiveerde haat tegen het oude was heviger dan haar liefde voor het nieuwe. Ze voelde zich thuis niet op haar plaats, maar de enkele keeren dat ze, door een toeval, in gezelschap geraakt was van menschen die zeiden wèl idealen te hebben, had ze van haar samenzijn met hen ook niets meegedragen dat haar leven kon vullen of rijker kon maken. In haar eigen familie waren er ook wel, die onhandig trachtten de sociale onevenwichtigheid te herstellen door barmhartigheid en weldadigheid. Als ze die menschen hoorde praten over hun ‘goed werk’, was het eenige resultaat, dat ze kregel werd. Zijzelf wist niets van sociologie, van psychologie, psychiatrie en de rest - maar vaag erkende ze al het gedaas over die dingen als onwetenschappelijk en onvruchtbaar. Een heel zeker instinct zei haar, dat dit soort privé weldadigheid den socialen evenaar niet veel kon doen overslaan naar stabilisatie. Ze had dit gevoel nooit onder woorden kunnen brengen, maar het was er als alle andere groote zekerheden - als de zekerheid van leven of dood. In zoo'n gezelschap van ‘menschen met principes en idealen’ kreeg ze het benauwd. 't Was wonderlijk hoeveel dat soort menschen wist.

Humor was ten eenenmale taboe. De bijna ziekelijke ernst was deel van hun levenshouding. Margaret voelde het niet als ‘mooie’ ernst, maar als iets dat stond vlak naast hypochondrie. Er ging een agressieve superioriteit van die menschen uit, ze suggereerden eigen goedheid op hinderlijke, slinksche wijze.

Ze herinnerde zich een avondje bij haar idealistische familielid, die behoorde tot een nieuwe secte; de Ster van het Oosten. Haar eenige, tamelijk heldere herinnering aan dien avond, was haar angst *gek* te worden. Ze had gehoord over de ‘persoonlijkheid’, als over een uiterlijke bekleeding die vergaat. Over de individualiteit, die zou zijn ‘het reincarneerende ‘ego’ of de ‘arupa’. Ze had haar arme ‘ik’ hooren aan flarden rijten. Flarden, die heetten:

grof stoffelijk lichaam	} die samen ‘Manas’ heetten
etherisch dubbel	} die samen ‘Manas’ heetten
astraal lichaam	} die samen ‘Manas’ heetten
verstandslichaam	} die samen ‘Manas’ heetten
oorzakelijk lichaam	
zaligheidslichaam en	
nirvânisch lichaam	

Toen was het haar begonnen te duizelen en ze had zichzelf in den arm geknepen om in Godsnaam zeker te zijn, dat ze, met al dien rommel in zich, toch nog zichzelf was. Een nichtje had getracht haar alles nog eens extra uit te leggen. Protesteeren hielp niets. Iedereen was vol goeden wil, iedereen bleek zijn broeders hoeder, diep begaan met de onwetendheid van sukkels als zij, die meenden te leven en feitelijk niet eens bestonden. Zij alleen, zij die de ster uit het Oosten gevonden hadden, begrepen de beteekenis van al wat er op de wereld ge-

beurde. Er is zooiets in de wereld als verliefd zijn op liefde. Deze menschen waren verliefd op hun liefde voor al dien onzin. Toch, toen ze over de walging heen was, die al deze nonsens haar veroorzaakte, vroeg ze zich af of er toch niet iets krachtigs was in dien wil, zich los te scheuren van het oude? Waarom haken alle menschen naar oude herinneringen? Waarom hangen ze aan traditie? Bijna iedereen was bang voor het nieuwe. Waarom? Deze menschen hadden tenminste den moed te breken met sleur. Hun nieuwe geloof was onzinnig - maar het was iets anders. Dàt wilde ze tenminste waardeeren. Margaret vond in Aleid meer frischheid, meer individualiteit dan in de meeste Engelsche meisjes. Dat trok haar aan. Ruth Faulkner had een andere bekoring voor haar. Ruth was fantastisch en romantisch. Haar leven speelde zich af in een wereld van wonder, waar niemand met haar binnenging. De enkele blik, die het Margaret gelukt was erin te werpen, had haar zooveel schoonheid getoond, dat deze haar voor goed aan het meisje verbonden had. Ze had in Ruth dadelijk het ongewone herkend. Margaret, die haar eigen omgeving als antagonistisch voelde, benijdde Ruth haar volkomen harmonieuze thuis. Mevrouw Faulkner was klein en tenger en zag er, niettegenstaande haar grijze haar, nog erg jong uit. Haar groote, bruine oogen keken vol verwondering de wereld in. Het bijzondere aan haar was, dat ze niets bijzonders had en niets bijzonders deed. De manier waarop ze Margaret een hand gegeven had, bij haar eerste bezoek, was een openbaring geweest. Heel even had de koele, stevige hand die van het meisje naar zich toegetrokken en het was als adopteerde ze haar met dat gebaar. Mevrouw Faulkner was niet opgestaan

- ook dàt had Margaret plotseling ‘thuis’ gemaakt. De stem van de oudere dame was diep en warm, vol van al wat ze beleefd had - en waarover ze niet sprak. En mevrouw Faulkner praatte met haar als met 'n oude vriendin over dingen waarvan ze beiden evenveel afwisten.

Toen ze op een soirée aan Aleid voorgesteld waren, hadden beiden dadelijk sympathie voor het Hollandsche meisje opgevat. Margaret om haar openheid en flinkheid, Ruth om iets, dat ze zèlf nog nooit getracht had onder woorden te brengen, maar dat te doen had met de poëzie van het laantje van Middelharnis, Hollandsche tulpen, prenten van Cassiers en windmolens, die als fluweelen strikken, de blauwe linten der slooten vereenigden.

‘Daarna?’ vroeg Aleid.

‘Daarna gaan we naar de Marble Arch om den nieuwen profeet te hooren.’

‘Is er weer een profeet opgestaan aan de Marble Arch?’ vroeg Aleid een beetje smalend. Voor haar Hollandsche nuchterheid was al dat rhetorisch gedoe, al dat propaganda maken, al dat nutteloos en noodeloos enthousiasme dat daar iederen Zondag verspild werd, 'n tikje verteederend, om de goede bedoeling, maar héél erg belachelijk.

‘Je hoeft hem niet al vooruit te hoonen’, zei Margaret ernstig. ‘'t Is niet de gewone schreeuwleelijk. Je weet kind, hoe bitter weinig ik eigenlijk van politiek weet, niet meer dan wij allen. We weten dat er overal gisting en onrust is, maar de oorzaken kennen we niet. Als de spoorbeambten staken of als de bussen het vertikken, gaan we een paar dagen niet uit, of we doen te voet onze shopping en vóór we eraan gewend zijn is alles weer voorbij. De kranten hebben dan groote, vette hoofden: “Ontwrich-

ting van het maatschappelijk leven.” We denken luchtigjes: “Zoo”, en lezen niet wat ze schrijven. We hebben een vage vrees voor bolsjewisme - dien boeman voor meerderjarigen - verder weten we niets.’

‘De rest moet haar profeet ons nu bijbrengen’, lachte Ruth.

‘*Mijn* profeet! Als je hem ziet, zal je begrijpen, hoe belachelijk dat bezittelijk voornaamwoord is. Ik heb nog nooit iemand ontmoet, die zoo opzichtig van niets èn niemand was.’

‘Nu en wat vertelt hij?’ vroeg Aleid onverschillig.

‘Ja, wàt? Hij praat en opent mogelijkheden. Hij gelooft niet in al het gestook en gehaspel. Hij wil geluk door eigen kracht. Geluk dat met geld niets te maken heeft, dat put uit andere bronnen.’

‘En moeten we nu mee om dat te hooren? Vooruit dan maar. Maar om je de waarheid te zeggen, heb ik maar weinig vertrouwen in profeten.’

‘Waarom speld je hem dadelijk in een doosje zooals een natuurkundige het een vlinder doet? Ik zeg “profeet”, 't *is* misschien maar eenvoudig een echt mensch.’

‘Je hebt gelijk, Margy en je hebt gewonnen. We gaan je redenaar hooren. Als we dien echten mensch vinden, hebben we het verder gebracht dan Diogenes.’

‘En als we het zoo ver brengen als hij wil, zijn we nòg verder.... Als we eens werkelijk alle onnutte dingen konden uitschakelen!’

‘En afdalen tot de bron van het leven’, Aleid schrok toen ze zich Reins woorden hoorde herhalen. Evenals toen liet ze er op volgen: ‘Dat zou ons

doodelijk vermoeien en *die* dat doen, schijnen evenmin als wij aan de onrust van onzen tijd te kunnen ontkomen.'

'Wacht nu maar tot je hem gehoord hebt - wacht nu maar - en geef mij nog gauw een sigaret - eer jij klaar bent, heb ik den smaak beet en ben voor een tijdje tevreden.'

Ruth had de sigaretten al gehaald en de beide meisjes staken een Kyriazi op en dampten als schooljongens.

'Zijn je kinderen al klaar?' vroeg Margaret.

'Laten we 't hopen', antwoordde Aleid.

'Zal ik ze wat opporren?' vroeg Ruth, ''t zijn schatten - maar 't werkwoord "haasten" kennen ze niet. Tot straks; ik ga ze waarschuwen.'

Toen de twee anderen alleen waren, zei Margaret ernstig: 'Ik weet niet of het wel heelemaal verstandig is, vanmorgen naar de Marble Arch te gaan. Ruth is eenvoudig dol verliefd op dien man. Ze zegt niets - maar ik heb haar oogen zien veranderen en haar gelaat zien lichten, als van ééne die een wonder ziet.'

'Och kom, Margy, wat 'n onzin. Ruth is een romantisch kind - maar liefde? Jij bent niet zooveel minder romantisch dan zij. Zeg zulke dingen nooit tegen haar, maak geen slapende honden wakker.'

'Aleid - 't is juist, omdat ik bang ben voor de gevolgen, dat ik je mijn vermoedens meedeel. Let jij ook eens op. Die man héét iets heel bijzonders. 't Is niet zooals gewoonlijk, iemand met vuile nagels, die in twijfelachtig Engelsch utopieën verkondigt. Dit is een beschaafd man, een gentleman van ongewone beschaving.'

Aleid lachte. 'Een gentleman die bij de Marble

Arch gaat preeken? Enfin - alles is mogelijk. Ready?'

Ze vonden de meisjes in de gang en de Hudson voor de deur.

'Heerlijk, die Super Six', zei Margy, 'we hebben papa thuis ook om willen praten, maar die voelt voor protectie van eigen industrie.'

'Daar is toch wat voor te zeggen', vond Aleid.

'Niet als je daardoor een ongracieusen wagen moet hebben, Aleid. 't Beste principe is, er geen te hebben - dan behoud je 't recht op alle mogelijkheden.'

'Bijvoorbeeld naar de Marble Arch gaan om jeugdige idealisten te hooren.'

'Ook dàt - onder anderen. Wat zoo wonderlijk is in dien man, is zijn echtheid. Je voelt dat hij een ivoren toren heeft, dien hij jaloersch bewaakt - en dan opeens stelt hij hem wijd open.... en werpt zijn schatten op straat.'

'Ben je zóó zeker, dat het schatten zijn?' vroeg Aleid. Ruth en de twee Chineesjes luisterden aandachtig.

'O, dat zeker! Ook al kan je er geen woord van navertellen - er blijft iets achter, zóó waardevol, dat het na dagen nog je hart verwarmt.'

Ze reden nu langs Piccadilly. St. James Park rechts van hen. De Zondagsche menigte, zoo duidelijk onderscheidbaar van die der weekdagen, spoedde langs hen.

'Wij zullen den Zondag missen', zei Mah-li. 'In China zijn alle dagen gelijk, behalve de groote feestdagen....'

'Ik zal den schemer het meest missen', zei haar zuster. 'Die heerlijke, lange zomeravonden - waar je in den winter naar uitziet. En onze vrijheid....'

‘Hebben we die werkelijk ooit gehad?’ Mah-li schrok, toen ze zich dit hoorde zeggen. Eén oogenblik had ze hardop gedacht. Niemand nam de vraag op. Alleen Aleid begreep. Aleid had *gezien.* Al die quasi vrijheid was als bij een zwijgend accoord doordrengt met tijdelijkheid. De heele familie had voor den duur van hun Europeesch verblijf een modus vivendi vastgesteld en aanvaard, waarin vrijheid één der factoren was. Aleid vermoedde wel, dat, als 's avonds de deuren gesloten waren en de familie Li Tiang alleen was, het Europeesche masker werd afgelegd en elk zijn natuurlijke plaats tegenover den ander weer innam. En Aleid begreep, dat waar het voor de ouders makkelijk was den draad van het zuiver Oostersche leven weer op te pakken, het voor de meisjes héél anders moest zijn. Die waren op Europeesche scholen geweest, hadden getennist en golf gespeeld, gezwommen en gedanst met leden van dat ander geslacht, waarvan hun moeder maar één lid kende, haar eigen man en dien nog maar als 'n verren hoogen vriend èn misschien haar zoon.

Die meisjes zouden maar moeilijk den ouden toon terugvinden, die toon van stille onderworpenheid en onderdanigheid. Wat Aleid niet wist, wàs, dat de groote strijd al begonnen was, ook al waren nog geen uiterlijke teekenen zichtbaar. Wanneer 's avonds de moeder met de meisjes praatte over haar toekomst, die al sedert haar wieg vastgelegd was, werd nog geen protest gehoord, hoewel het in de zielen stormde. Taktvol probeerde de moeder de meisjes vóór te bereiden op wat haar te wachten stond, wanneer ze in China zouden zijn. Hoe ze dan al dat ‘nare’ gedoe van het Westen zouden vergeten met den man, die al jaren geleden voor haar gekozen was. Hoe ze geen oogen, ooren of gedachten

meer zouden hebben dan voor den man, die zou zijn, de vader van haar zonen. De meisjes luisterden eerbiedig - maar *niet* berustend. In haar smeulden de eerste vonken van opstandigheid. Wat haar 't meest hinderde, was de gedachte, de mooie, makkelijke Europeesche kleeren te moeten wisselen voor den leelijken, zwarten langen rok, dien de moderne Chineesche meisjes dragen. Dat was, na het gedwongen huwelijk, een van haar ergste grieven. Aleid vermoedde moeilijkheden in de toekomst; dat deze al vasten vorm hadden aangenomen in den geest van haar leerlingen wist ze niet. Mah-li's woorden: ‘Hebben we die werkelijk gehad?’ stelden haar voor 't eerst voor een feit.

‘Maar natuurlijk!’ zei ze. ‘Natuurlijk heb je die gehad, evenveel en even echt als Margy, Ruth en ik. Waarom twijfel je daaraan?’

De twee zusjes wisselden een vreemden blik. Toen zei de oudste: ‘Ik weet niet.’ En Aleid voelde de ontwijkende leugen, ze wist heel goed - maar ze had zich al weer teruggenomen, offerde zonder het te beseffen aan de oeroude traditie. Een Chineesch meisje bespreekt noch haar ouders, noch haar eigen leven. Ze is nooit persoonlijk en verliest nooit uit het oog, dat zij zóó onbelangrijk is, dat een gesprek over haar niemand belang kàn inboezemen.

‘Ik geloof, dat je ongelijk hebt’, ging Aleid voort, ‘ik kan géén verschil zien tusschen jullie en ons....’

‘Hier niet’, en wéér zweeg het meisje en bloosde, omdat ze voor de tweede maal oude wetten getrotseerd had.

Ze stonden nu stil voor St. Pauls en stapten uit. Door de zijdeur traden ze het majestueuze, leelijke gebouw binnen.... Het orgel speelde een prelude

van Bach en alle leelijkheid werd opgelost in zuiverheid en schoonheid.

Aleid kon haar gedachten niet bij den dienst houden. De eentonige sing-song van den dominee ontroerde haar nooit. Zij was zich bewust, hoe weinig een kerk haar deed en keek naar de anderen. Ruth en Margy zaten even onbewogen als de twee Chineesche meisjes. Foutloos volbrachten zij het ritueel. De oogen waren neergeslagen, maar Aleid wist, dat als deze een spiegel van de ziel waren, zij in de verte moest kijken.

Toch hadden geen van beiden ooit een Zondagsdienst gemist. De mogelijkheid hiervan zou waarschijnlijk niet in haar opgekomen zijn. Men ging Zondags naar de kerk, zooals men 's morgens ham en eieren eet. Dit hoorde nu eenmaal in het levensprogramma. De Chineesche meisjes, al even onaandoenlijk, hadden schuine blikken, die bewezen dat haar aandacht dichter bij gevestigd was. Hoewel zij nu toch al bijna twee jaar in Europa waren, keken haar oogen nog nieuwsgierig naar elke uiting van dit leven, waarvan zij de uiterlijkheid hadden aangenomen, maar waarvan de innerlijkheid haar toch vreemd gebleven scheen. Aleid kon zich niet goed voorstellen, welke schoonheid deze uiterlijkheid voor haar had, behalve dan de charme van alles wat tijdelijk is; nu vergroot door de wetenschap, dat het einde van hun Europeeschen tijd nabij was.

Een lange man, aan het eind van een langen stok, reikte met plechtige gebaren een zwart zakje. Bij korte pauzen hoorde men met een doffen klik het geld daarin vallen en het viel hatelijk gelijk met den afgaanden climax in de stem van den dominee. Door de hooge vensters viel hier en daar een straal

en belichtte op fantastische wijze de meest fantasielooze figuren, die dan toch even iets romantisch kregen. De beelden, in hun koele nissen, leken allen even leelijk, even grof, even materialistisch. Dit was de kant van Engeland der laatste eeuwen, dien zij niet begreep, dien brutalen cultus van het leelijke in hun kerken. Zij herinnerde zich oude, kleine citykerkjes, bijna zonder opschik, maar waar de koperen grafplaten gegraveerde vormen vertoonden, van een volmaakte schoonheid. In stilte vervloekte zij de Renaissance, die ook hier haar leelijk werk gedaan had.

Dan plotseling hoorde zij de stem van den predikant, wiens woorden ditmaal den vervelenden toon deden vergeten. ‘And there will be no more seas.’ Deze banale man scheen plotseling veranderd. Van nu af vergat hij zijn preektoon, zijn theatrale gebaren, zijn domineeschap. Hij stond daar plotseling als mensch en sprak over de scheiding tusschen menschen en Paulus' belofte, deze op te heffen, in die paar woorden neergelegd: ‘And there will be no more seas.’ Hij ontwikkelde zijn gedachten, er kwam gloed en vuur in zijn voordracht en plotseling was het alsof het heimwee naar verre stranden hem aangegrepen had en heen en weer slingerde. Aleid dacht: Dat moet een missionaris geweest zijn. Op hetzelfde oogenblik bevestigde hij haar vermoeden door te zeggen: ‘Toen ik in China was....’

Aleid keek naar de beide meisjes. De verandering die gekomen was over het gelaat van den predikant, scheen af te stralen op dat der zusjes. Zij hielden nog steeds de oogen geloken, maar men voelde onder die zachte verdediging harer geheimen, de oogen stralen. Iets als een lichte blos lag op de hooge juk-

beenderen en aan het trillen van de lippen, herkende Aleid Oostersche emotie...

Met weemoed en innigheid verhaalde de predikant van zijn missie, van zijn broederschap met de Roomsch-Katholieke missionarissen, van den zachten band die zich gesponnen had tusschen hem en zijn Chineesche leerlingen. En dan, met werkelijke ontroering herdacht hij zijn afvaart. Daar waar de zee rustiger wordt in de nabijheid van het land, had de groote boot gelegen. En toen de kettingen getakeld waren en het groote gevaarte zich los rukte van den wal, had hij gevoeld hoe hecht de banden waren, die daarmee dreigden verscheurd te worden. En weer viel de belofte door de kerk: 'And there will be no more seas.' Aleid voelde den arm van het oudste zusje tegen den hare sidderen; en toen zij opkeek, zag zij, hoe uit de geloken oogen stille tranen vielen. Zij wendde het hoofd af, om de ander niet te storen, want een Oosterling schaamt zich voor elke emotie. Maar zij wist nu, hoe hard het afscheid voor deze twee zou vallen en hoe zij hun handen en harten rekten en strekten naar die belofte: And there will be no more seas.

Toen de dienst afgeloopen was, stak zij haar arm door die van de meisjes en gingen zij langzaam de hooge trappen af, omringd door de duiven van St. Paul's, die van geen Zondag wisten en hun voedsel kwamen halen. Weer gleden zij geruischloos door de drukke Zondagstraten. Bij de Marble Arch stapten zij uit. Zij gaven den chauffeur een uur tijd en wandelden langzaam langs den dichten drom menschen, die om iederen spreker geschaard stonden. Het was het uur van de Church Parade. Op het rijpad een onafgebroken file gentleman-riders and amazones. Hier en daar nog één in echt

amazone-costuum, de meesten toch schrijlings en in divided skirt. Zij bleven even staan, bemerkten dan aan het opdringen der menschen, dat iets bijzonders verwacht werd. Even daarna reden in vollen galop de Koning en de Prins van Wales voorbij. Alle gesprekken verstomden, alle hoeden gingen af en er was in dat zwijgende huldebetoon van de menigte, iets zóó ontroerends en primitiefs, dat Aleid de tranen naar de oogen schoten. Even later trok Margaret haar aan den arm en zei: ‘Here we are.’

Zij vormden de achterste rij van een dichten cirkel menschen. ‘Ik denk, dat hij even uitrust’, zei Ruth, ‘we zullen hem zoo wel te zien krijgen.’ Aleid trachtte uit de gesprekken der omstanders af te leiden, wat haar te wachten stond. Maar dat bleek onmogelijk. Er werd zooveel en zoo druk en zoo luid gepraat, dat geen stem zich van de anderen onderscheidde. En dan opeens heerschte doodsche stilte. De spreker was op een oude kar gesprongen en vóór hij nog een woord gezegd had, had Aleid hem herkend: Rein....!

Rein! Haar gedachten waren als verlamd, ze stond daar als een zielloos lichaam, kon alleen maar voelen op de primitiefste manier.

‘Mijn God’, fluisterde ze.

‘Wat zeg je?’ vroeg Ruth beleefd - zonder een antwoord te verwachten, geheel en al onder de bekoring van dien vreemde.

‘Hold on to me, hold on to me - anders kunnen we niet verder gaan samen. Mijn woorden zijn niets, als ik u niet de gedachte kan doen zien die er achter schuilt. Wat ik wil? Niets dan één zijn met u, sterk zijn met u en gelukkig. Hier rondom staan ze, jonge, gezonde kerels, die theorieën verkondigen, waaraan ik hoop, dat ze zelf niet gelooven.

Gij allen, genoodigden op Gods levensfeest in deze feesthal, onze aarde - op u drink ik een heildronk van frissche lucht en zon.

Ik ben van mijn land gekomen om op een zwerftocht door de wereld een nieuwe leer te prediken. ‘De leer van het Geluk.’ Met een breed gebaar wees hij op twee mannen, die, met de ellebogen werkend, trachtten den kring uit te komen.

‘Daar, daar gaan er al twee, doodsbang voor iets nieuws en nog banger voor wat ze vreezen, dat iets uitstaan heeft met geloof. Laat me u even zeggen, dat ik hier niet sta om een geloof te brengen. Ik verkondig alleen een leer en een leer, zóó simpel, dat allen haar bevatten kunnen. Ze is voor de armsten en voor de rijksten - mijn leer van geluk. Ik hoor schamper lachen: ‘eerst geld, dàn geluk.’

Maar het geluk dat ik u wijs, heeft met geld niets uitstaan. *Mijn* geluk is het geluk van en vóór iedereen. Het is het ‘geluk’ te mogen zijn op deze aarde -, de wisseling van de seizoenen te mogen gadeslaan, het wassen en afnemen van de maan, het opkomen en ondergaan van de zon, het tintelen der sterren. Het is het geluk regen te mogen voelen en hemelschen dauw te mogen zien, die veel en veel schooner is dan de stukjes glinsterend mineraal dat men ‘briljanten’ noemt en die alleen waarde hebben, zoolang er weinig van gevonden worden.

Het kapitaal dat ik ieder mensch zou willen toekennen is een vergrootglas - opdat hij nog beter alle wonderen zou mogen waarnemen.

Dat andere kapitaal? Men zegt dat het onontbeerlijk is en dat is ook zoo - *iets* moet men hebben. Een stuk brood, een vrucht, een pak en 'n paar schoenen en 'n plaats om te slapen. Meer is niet noodig. Al wat we meer hebben is last en bezorgt

ons moeite en onrust en leidt vooral onze aandacht af van de grootsche dingen der natuur om haar te buigen op zijpaden. Benijdt toch niet den man, en de vrouw die niet *behoeven* te loopen, omdat ze een auto hebben. Weldra zijn ze het loopen ontwend en dan wreekt zich de natuur, hun bloedsomloop wordt slecht, ze krijgen vetzucht en hartkwalen. Benijdt toch niet de menschen, die in een groot huis wonen. Bereken liever eens hoeveel van hun heerlijken tijd steekt in zorgen òm zoo'n huis, hoeveel van hun ziel verloren gaat in kibbelarijen met personeel en geharrewar met den fiscus. Wie geen bezit heeft, mag dan iets missen, hij *wint* ook iets en hij wint meer dan hij verliest, want hij kan in zijn ziel den vrede bewaren. Ik beklaag de rijken, die negen maanden 'genieten' van hun geld en dan drie maanden naar een badplaats moeten om honger te lijden en boete te doen. Ik ben doctor en ik beklaag ze. Sterven moeten we allen - dat is, tot verandering komen, maar ik heb minder lichamelijke ellende gezien onder de armen, dan onder de bezitters. En de arme 'bezitters' kennen minder van de waarachtige schoonheden dan menig arme duvel, die zijn nachten onder een brug doorbrengt en tusschen twee slaapuren de oogen even opent en Gods sterrenhemel ontdekt. Wie kàn de zon liever hebben dan de zwerver, die regen en wind getrotseerd heeft, wie den overgang beter waardeeren? Ziet, daar rijden ze aan ons voorbij in hun dure wagens, menschen zooals wij. Alleen zooveel armer. Straks gaan ze naar high-tea's, diners, bals, nachtcafé's, zwoele music-halls of vervelende clubs. Ze gaan zich opsluiten met nog meer stumperds, om dingen te zeggen en te hooren, die ze al honderd maal gezegd en gehoord hebben. Ze gaan langzaam

maat zeker, met behulp van foie gras, adelijk wild, kreeft, wijnen en likeuren, de vele ziekten helpen, die niet beter vragen dan hun vleesch te gebruiken als voedingsbodem voor gezwellen en gangreen.

Ze gaan het schoonste wat er is, de liefde, bedriegelijk nabootsen met vrouwen die ze als Moeder, vrouw of zuster niet zouden wenschen. In oververhitte, helverlichte zalen trachten ze hun mooie natuur te verdrinken in 'n poel van wellust. Ze sluiten de natuur buiten met zware gordijnen. Ze vervangen het lied van de vogels of nachtbeesten door 't hectisch jellen van een jazz, hun nostalgie naar gezonde liefde wiegen ze in slaap door allerlei, tegen-natuurlijke surrogaten - de armen! Inplaats het weldoend goud van de zon, dat met tonnen op de aarde neerdavert, hollen ze achter een paar gouden ponden, waarvoor ze misère en surrogaat gaan koopen. Ik denk soms, dat Christus eigenlijk gekomen was, om boeien af te doen, de boeien van den waan, waarin bijna het heele menschdom gevangen lag en ligt. Inplaats daarvan hebben sommige secten een boeman van Hem gemaakt, die geen ander wapen zou hebben om ons, arme menschen tot zich te trekken, dan hel en verdoemenis. Ik zeg u, zèlfs dien Grooten hebben sommigen leelijk gemaakt. Ik heb me wel eens afgevraagd, wat ik eigenlijk wil. Héél weinig. Ik zou de dingen hun èchte waarde willen weergeven. Het leven, de zon, de natuur, ziedaar de schatten waarvan we mogen nemen zooveel we willen. Iedereen kan geen zeven talen leeren of Einstein begrijpen - maar elke normale mensch kan leeren den wonderen rijkdom van de Natuur te waardeeren. Daar zijn er, die elke tearoom, elke dancing, elke Musichall van hier tot Tokio, kennen, maar die op 't eenvoudigste bloempje geen

naam kunnen zetten. Er zijn er, die hoogdravend zwetsen over de kleuren van Kees van Dongen en andere Parijsche modeschilders en die nooit de onvergelijkelijke schoonheid van 'n Vlaamschen gaai, een groenen specht, een fazant gezien hebben. Er zijn er die u de dwaze wanstaltigheden van 'n ‘blue’ of een ‘black bottom’ kunnen verklaren, maar die niet weten *hoe* het komt dat op sommige avonden de zon ondergaat in een bad van oranje om te sterven tusschen wanden van parelmoer...’

De man zweeg even - maar het publiek, onder de charme van zijn stem en simpele woorden, wachtte ademloos. Toen hij zag, dat er nog wat van hem verwacht werd, ging hij door:

‘Ik ben geen stichter van een secte, ik hoor tot niets en niemand en daarom bij allen en alles. Waarom ik hier dan sta? Om allen die zich arm wanen hun rijkdom te toonen. Goud van de zon, smaragd van 't gras, emerald van 't water, de brillanten van den dauw, de parels van den regen - neem ze toch, ze hooren u toe. Geniet van uw rijkdom!

Reizen wilt ge? Waartoe? De wereld komt tot u. Ge staat nu op steenen van den Eiffel - ge loopt op grind uit den Donau.

Begint eens, u, van alles wat ge gebruikt, rekenschap te geven, begint eens al wat ge ziet te beschouwen als iets wat ge morgen kunt missen, en ge zult eens zien hoe alles in waarde stijgt. Begint eens te genieten van de èchte dingen. Wie uwer kent den heerlijken smaak van frisch water, wie het zeldzame genot te wandelen in den nacht als de wereld een totaal ander aanschijn heeft dan in den dag, als alles anders is, de stilte en de geluiden - tot den geur van gras en bloemen. Wie kent den nacht? Stellig niet de arme rijken die hem misbruiken maar

hem niet zien. Zeg niet, wij zijn 's avonds te moe om te wandelen. Wie niet te moe is om de krant te lezen in 'n duffe kamer of kaart te spelen is ook niet te moe voor een wandeling. Probeert het eens. Leert ook eens die schoonheid kennen - en dan weer op een anderen keer, de schoonheid van den komenden dag. Alles wonderen die om ons gebeuren en die we den treurigen moed hebben te negeeren.

Nu gaan we weer uiteen. Laten we hopen, dat we van elkaar iets gekregen hebben. Uw aandacht en uw oogen hebben mij véél gegeven door de zekerheid die ze me brachten dat ik niet de eenige hongerige ben. Gaat nu en opent uw oogen en uw harten, weest rijk en dankbaar - en nu vaart wel, vaart wel!'

Een luid applaus volgde, dan ging de menigte langzaam uiteen. Ook Aleid en de meisjes maakten zich zonder haast los uit het kluwen menschen met wie ze als het ware één geheel gevormd hadden. Toen pas kwam het bij Aleid op, naar Rein toe te gaan. Maar waaròm? Ze had hem niets te geven. Wat hij te geven had, nam ze mee naar huis. Maar dàt was het toch eigenlijk *niet* wat haar weerhield. Haar verlangen was negatief, passief. Er was een daad noodig om tot Rein te gaan en daartoe ontbrak haar iets.

De meisjes waren enthousiast over Reins rede. Hun jeugdig verlangen naar iets nieuws hechtte zich aan dezen mensch, zooals de mistletoe vastzit aan den eik. Ze hadden nog tijd eer de auto weer aan de Marble Arch zou zijn, dus slenterden ze langs de kronkelende paden van het park. De kleine huisjes der beheerders, de aardige 'lodges' stonden als sprookjeshuisjes tusschen de al doode takken.

Het park stond barstens toe vol gouden najaarszon en hoewel ze wist dat er geen vruchtboomen in de buurt waren en dat het daartoe veel te laat was meende ze toch den prikkelenden geur van rijp fruit te speuren. De serpentine leek vreemd verlaten en leeg zonder het zomersche gewoel der vele bootjes. Ze keek er naar en al haar verlangen naar Rein zette zich om in verlangen naar zomer, warmte en bloemen. Ze hoorde het praten van de meisjes, gaf antwoord wanneer het moest, maar voelde toch hoe ze geheel in zichzelf teruggetrokken was, om dáár, in 't diepst van haarzelf, alleen te zijn met Rein. Met schrik ontdekte ze hoe leeg haar leven den laatsten tijd geweest was en hoe het herleid kon worden tot haar nieuwe verhouding tot Chung en deze ontmoeting met Rein. Een angst volgde op haar schrik, de angst voor een gevoel dat ze al eens gehad had, en dat ze vreesde als geen ander. Een soort rusteloos verlangen naar iets onbestemds, wat niet was Rein en niet Chung, maar wat wel te doen had met hen. Een woord trilde door haar brein: ‘liefde’, liefde zonder satisfactie, liefde, alleen als vaag en toch sterk verlangen. De woorden van den dominee schoten haar weer te binnen: ‘And there will be no more seas.’ Maar die zeeën waren niet het onoverkomelijkste scheidingsmiddel. Er waren andere zeeën, die ziel van ziel scheidden en die onbevaarbaar waren, hoewel golveloos en van beangstigende kalmte. Sterker dan ooit te voren realiseerde ze den afstand tusschen Rein en zichzelf. Al wat hij gezegd had, onderschreef ze - en tòch - tòch was hij verder dan ooit. Even had ze een visioen van hoe alles had kunnen zijn. Ze had nu ergens in Holland in haar eigen huis kunnen zitten - de koffietafel wachtend op Rein. Maar hoe zou

hij dan geweest zijn, wat zou hij dan gevoeld of geleden hebben? Ze herinnerde zich sommige blikken vol zachte ironie wanneer ze in zijn bijzijn even ècht Aleid van Doornhagen was geweest. Dat had hem vermaakt als 't kijken naar een spel, dat hem amuseerde maar waarvan hij zich bewust was, het nooit mee te kunnen spelen. Duidelijk had ze op zulke momenten in zijn ziel gelezen - en toen al dien afstand gevoeld, die een kus dan overbrugd had.

'Jij zweeft in onbereikbare regionen, niet?' vroeg Margy schertsend.

'Wat wil je', antwoordde Ruth, vóór Aleid zèlf dit kon doen, ''t is alles zoo eenvoudig en toch zoo wonderlijk en irreëel. Had jij óók het gevoel dat je naar hem toe wilde gaan, Aleid?'

'Even misschien, maar wat zou het helpen? Die man is een eenzame....'

'Dacht je? Ik geloof dat hij de eenige is, die niet eenzaam kan zijn. Als je zóó het verband van alle dingen voelt is de band met God en je medemenschen ononderbroken,' zei Margaret.

'Dat kan ook, maar we blijven menschen. Ik ontzeg hem niet zijn superioriteit over ons, maar ik kàn hem niet anders zien dan als mensch met menschelijke begeerten en nooden.'

'Kan je je hem voorstellen zooals wij allen wel zijn?' vroeg Ruth, 'luchthartig, oppervlakkig, lachend om alles en nòg wat?'

'Dat misschien niet,' gaf Aleid toe. 'Ik kàn zelfs aannemen, dat hij in zijn behoefte aan zuiverheid, eerlijkheid en vereeniging met de dingen der natuur tot de uiterste grens der menschelijke mogelijkheid gaat - maar geen stap verder. Hij *is* een mensch. Jij maakt er één van die pompeuse, zelf-

ingenomen profeten van zooals er al zoovele waren, die met een begrafenisgezicht en 'n orakeltoon in hun “Ubermenschtum” willen doen gelooven.’

‘Misschien,’ gaf Ruth toe, ‘ik zie hem nog niet geheel, maar ik zou hem kunnen volgen en eeuwig naar hem luisteren.’

Met 'n ‘hm?’ trok Margy haar woorden in twijfel. ‘Zulke menschen meenen het goed, maar voor wie er mee leven moet worden ze vervelend en lastig!’

‘O Margy,’ Ruth's protest was warm en verontwaardigd, ‘dit is toch geen man waarover je zóó mag spreken.’

‘Dat is jullie vergissing! Natuurlijk heb ik gelijk. Drink jij eens elken dag champagne! Dan eindig je met delirium tremens of je wordt na veertig dagen doodmisselijk. Ik bewonder hem, hoor, maar ik houd ook van champagne, al zou ik het niet elken dag willen drinken.’

‘Daar is iets in, wat Margy zegt,’ viel Aleid in. ‘Als “man in huis” zou hij waarschijnlijk onmogelijk zijn. Maar dat soort menschen leeft voor een breeder doel. Hij en anderen àls hij, verdedigen ons tegen te sterk materialisme. En hij is 'n fair strijder. Ik bedoel, hij scheldt niet, zooals zoovelen doen op kapitaal en kapitalisten. Hij begrijpt heel goed, dat niemand verantwoordelijk is voor den kring waaruit hij geboren werd, noch ook voor de natuurlijke voorliefde tot gemak en genot. Hij wil alleen dat we eens anders denken dan we tot nu toe gedaan hebben en waarom zouden we dat niet probeeren?’

Ruth was plotseling stil en afgetrokken geworden en Aleid voelde dat ze alleen voor zichzelf sprak. Het drong plotseling tot haar door, dat we tenslotte alleen kunnen overtuigen, die het reeds à

priori met ons eens zijn. Een plotseling zwijgen viel over hen allen - geen hinderlijke stilte, want hoezeer ze ook verschilden in hun waardeering - Rein verbond hen. Zèlfs de Chineesche meisjes konden de gedachte aan dien vreemden man niet verbannen. Hij riep associaties op aan oude, Chineesche wijsgeeren en daardoor aan lange, heerlijke uren van niets doen in een zonnigen, Chineeschen tuin. Beiden trachtten een nieuw gevoel te verbergen, dat langzamerhand in hen gegroeid was. Een jaar geleden hadden ze zich niet voor kunnen stellen, dat ze, over wat dan ook, enthousiast zouden kunnen zijn. Ze waren enthousiast over dezen natuurfilosoof - maar anders dan Europeesche meisjes. Ze sloten hun nieuwen schat in haar hart - diepbewust dat deze te kostbaar was om besproken te worden. Voor haar was Rein een schakel tusschen tijd en eeuwigheid.

Bij de Marble Arch wachtte de chauffeur. Margy en Ruth werden eerst afgezet en dan kwam eerst een einde aan den tocht voor Aleid en haar meisjes. Het eerste kwartiertje thuis werd besteed aan uitleggen wat ze gehoord en gezien hadden. Mr. en Mrs. Li Tiang en Chung luisterden aandachtig.

‘Vreemd,’ zei Mr. Li Tiang, ‘dat het in dezen tijd nog noodig is, dat iemand dit hier verkondigt - bij ons waren er 4000 jaar geleden al menschen die dit wisten: Yang Chu.’

‘Misschien wisten wij het heel vroeger ook,’ zei Aleid, ‘maar nu is het wel goed, als iemand er ons eens aan herinnert.’

‘En in St. Paul's?’

Aleid zag hoe de twee meisjes geruischloos verdwenen en begreep. Ze vreesden een tweede emotie bij 't herhalen van wat haar zóó ontroerd had.

Chung herhaalde stil voor zichzelf: ‘And there will be no more seas.’

Even later was ze met hem alleen. Mr. en Mrs. Li Tiang gingen nog even naar hun kamer.... Ze zat bij 't vroege vuur en voelde een ongewone. droomerige stemming in haar neerdalen. Het huis, London, Chung, de meisjes, alles verdween langzaam, als opgeslokt door 't eenig waardevolle, de herinnering aan Rein.

De meubelen rondom haar verdwenen en ze liep in een bosch, Reins arm om haar. Er waren verre lanen, hooge naakte boomen en in 't ijle, de klank van een koperen trompet, als om de komst van een heraut aan te kondigen. Haar leven in London, dat leven, dat ze tot nu toe nogal aardig gevonden had en dat nu bij overdenken verdween in dezelfde bodemloosheid waarin alles verdween, zoodra ze het vergeleek met haar dagen met Rein, die uitstonden in forsch relief. Zoodra ze aan Rein dacht, werd ze iemand anders, groeide ze innerlijk, hield ze op haar gewone, alledaagsche zelf te zijn. Wanneer ze terugdacht aan het verleden, zag ze zichzelf alleen als deel van hem. Dan veranderde alles, de wereld daarbuiten en de wereld daarbinnen. De dagen en weken met Rein waren geweest een tijd van enkel wonder en glorie - maar net toen ze begon te begrijpen was het uit geweest, voor de poorten van den hemel was ze teruggedreven in het ‘Niets’.

‘Ik moet u eens voorlezen van Yang Chu,’ onderbrak Chung haar dagdroom, ‘ònzen grooten Hedonist en genieter.’

Aleid schrok. Hadden haar woorden dan een caricatuur opgeroepen van Rein in Chungs verbeelding?

‘Een Hedonist? Neen! Een Hedonist is voor ons iemand die voor zichzelf alleen directe geneugten wenscht, voor wien het aardsche leven alles is, die het Carpe Diem in den volsten zin, in praktijk brengt.’

‘I beg your pardon,’ was 't eenige wat hij zei. Dan na een pauze, die opgevuld werd door beider denken, zei hij: ‘Ik moet hem zèlf gaan hooren.’

Dan week het gesprek af op zijpaden en kon Aleid zich weer rustig terugtrekken achter den mist die haar en haar gedachten aan Rein van de anderen scheidde... Een tijdlang scheen Rein uit haar leven gegaan te zijn. Nu ze hem weergezien had, waren alle oude herinneringen weer teruggekomen met een kracht die haar noopte hen te ondergaan of te verjagen. Voor het oogenblik kon ze nog niet actief zijn. Herinneringen overstelpten haar. Ze voelde hoe ze zich samentrokken in een bitteren glimlach om haar mond. Als ze zich nu maar in haar omgeving had kunnen oplossen, *niet* zijn, onopgemerkt blijven! Maar de meisjes kwamen terug en bestormden haar met haar uitingen van bewondering.

Ze trachtte natuurlijk te reageeren, maar ieder woord scheen een wijderen zin te hebben dan ze bedoelde, iedere blik terug te gaan tot dat schoone verleden. Ze zag hoe Chung, met lange, stille gebaren een sigaret opstak, ze genoot als altijd van het spel van glimlach in oogen en om mond, dat de meisjes bij de minste aanleiding vertoonden.

Voor 't eerst vandaag echter voelde ze zich geheel vreemd aan haar omgeving. In een Westersche familie, welke de hare niet was, zou ze in dezelfde positie zich eveneens vreemd gevoeld hebben. Maar daar was een beslissing noodig geweest om samen te kunnen leven. Elk had van zijn onafhankelijk be-

staan iets moeten offeren om tot de anderen te komen of één had alle eigenheid op moeten geven om te versmelten in de anderen. Hier was dat niet noodig, hier bleef elk zichzelf en leefden ze als kralen die niet tot een ketting geregen, tòch samen in een doos liggen.

Chung was even ‘de band’ geweest, Rein had hem verbroken. Haar eenzaamheid drukte haar en onder een voorwendsel verliet ze de kamer om de alleenheid te zoeken.

Hoofdstuk VII

DE laatste soirée die de familie Li Tiang haar vrienden en kennissen aanbood liep ten einde. Op het kleine tooneel was het doek gevallen na een zestal zangers uit de Ukraine, die hun weemoedige en vroolijke volksliederen hadden laten hooren, begeleid door voetgetrappel of primitieve danspassen.

De tachtig genoodigden applaudiseerden uit alle macht. Iets van de ruimte, van de steppen, van het ontembare en wild-schoone had hen beroerd en voor een oogenblik onttrokken aan de met allerlei vermoeienissen opgevulde leegte van de ‘Londensche Season’.

Toen het applaus aanhield ging het doek weer op en nog eenmaal hoorde men die bovenmenschelijke muziek. Aleid sloot de oogen. Als geweldige orgeltoonen klonken de points d'orgue van den bas, als seraphische zuchten het pianissimo van tenor en soprano... Er was in dit bovennatuurlijk schoone een element dat pijn deed, en een ander dat dringend opriep tot iets vers en vreemds. Het publiek luisterde ademloos en toen het doek weer viel, duurde het even vóór het tot deze wereld terug kon keeren. De zangers waren verdwenen vóór het applaus begon en voor Aleid, die hen niet gezien had, was het alles als een droom, die zich spon om één herinnering, ‘Rein’. Het was geen koortje dat gezongen had, het was niet ééns de klacht en het verlangen van héél Rusland, het was véél meer. Die stemmen hadden alle heimwee, alle onuitgesproken

verlangen naar puurheid en vrede, naar liefde en hartstocht, naar begrip en schoonheid, van héél het menschdom uitgezongen.

Aleid's oogen stonden vol tranen en toen ze, beschaamd, om zich heen keek, zag ze, dat zij niet de eenige was, die het eeuwig leed en eeuwig verlangen, uitgezongen door deze menschen, zoo diep aangegrepen had. Mevrouw Li Tiang bewoog van groep tot groep en Aleid voelde het als haar plicht zich ook aan de gasten te wijden. Maar juist als ze op wilde staan, kwam haar oude vriendin naast haar zitten.

'Dat is geen zingen meer! Dat is menschenzielen forceeren! Ons onze geheime gedachten openbaren, ons onze kleinheid laten voelen', zei ze bruusk. 'En dat nu we scheiden gaan! Kleine Aleid, je hebt je goed gehouden al dien tijd - dat heb ik vanavond gemerkt. Kind, als je niet wilt dat iedereen in je ziel leest als in een open boek - reageer dan en verdedig je tegen zulke muziek.'

Aleid lachte. Rein, die door deze muziek nader bij haar geweest was, dan ooit te voren, was gevlucht met de zangers, maar had vreugde in haar ziel gelaten. Ze had begrepen hoe hij voor haar even schoon, maar even vreemd was als deze muziek en een wonderlijke berusting was over haar gekomen, zooals ze die in slapelooze nachten kende, als plotseling de gedachte aan den dood haar gekweld had en ze zich tenslotte neerlegde bij ons aller noodlot.

'Ja, lach maar', vervolgde haar kwelgeest. 'Maar als jij morgen niet wegging, zou ik 't niet opgeven, voor ik wist, wat er in jouw ziel omgaat. Ik ben absoluut niet discreet en dol op geheimpjes. Ga je heusch morgen weg?'

‘Ja - ik ga voor een paar weken naar huis en pik dan in Marseille de boot op....’

‘Kind, wat begin je....?’

Aleid wilde protesteeren, maar het doek was weer opengegaan en een zangeres oefende kunstig op de hooge ‘C’. Er heerschte een beleefd zwijgen en er volgde een applausje - maar de stemming die de Russen verwekt hadden, was verstorven en de groepen begonnen zich te verdeden. Bedienden boden champagne aan en het koude buffet had succes.

Even bracht het tooneel Aleid in de buurt van mevrouw Li Tiang. Ze probeerde haar aan het praten te brengen, maar er was iets in de bruine oogen en in den vagen glimlach dat Aleid waarschuwde dat mevrouw Li Tiang al afgestorven was voor Europa. Aleid had nog nooit zóó sterk den indruk gehad dat voor haar gastvrouw alles onècht was, het leven in London een wreed spel en de eenige werkelijkheid hun aanstaand vertrek. Ze had zich goed gehouden, deze twee jaar - maar nu het einde naderde, liep ze dat vooruit. Ze was als een tot 't uiterste gespannen snaar, die elk oogenblik springen kon. Die twee jaar was ze niets geweest dan 'n ding te midden van andere dingen. Ze kende zichzelf niet en evenmin de wezens waartusschen ze leefde. Nu zou ze teruggaan, weer zichzelf worden, haar Chineesche ziel terugvinden en weer leven onder menschen die ze begreep en die haar begrepen. Inplaats dat die zekerheid haar kracht gaf en moed, ontzenuwde het haar. Ze leefde onder een vreemden druk, de angst ‘dat er eens iets tusschen kon komen’.

Aleid wist dit en ze wist ook, dat het kleine mevrouwtje Li Tiang niet ten tweede male den

lijdensweg der laatste jaren zou kunnen gaan. Deze avond was de wraak op het Westen, dat ze nooit begrepen had - dezen avond moest ze door - maar dan - dàn werden haar deuren gesloten en kon ze zich voorbereiden op de thuisreis.

De meisjes genoten, maar toen Aleid de oudste vroeg: ‘Vind je 't niet heerlijk dat dit 't begin is van het einde?’ zei ze eerlijk: ‘Of 't begin van een ander begin. We kunnen nooit meer zijn zooals andere Chineesche meisjes. We willen niet worden zooals moeder. 't Is goed, dat u meegaat. U moet ons helpen een nieuwe wereld te scheppen in China - de wereld van dien man, weet u wel?’

Aleid lachte bitter. Zij die geweigerd had, hèm te volgen in zijn wereld, zij, die de schuld geweest was dat hij hun wereld, de zijne en de hare, voor goed vernield had, zij moest anderen helpen zijn idealen na te leven?

‘We zullen zien!’ zei ze. ‘Eens dat je weer thuis bent, is de omgeving zoo anders. Amuseer je nu vanavond maar. Hoe vond je de Russen?’

Mah-li keek haar even heel diep in de oogen en zei toen: ‘Ze zongen wat wij voelden.’

Er werd gedanst.

‘Ga je met mij naar de oranjerie?’ 't Was haar oude vriendin.

Even later stonden ze samen onder de hooge planten in den donkeren wintertuin.

‘Ik heb het licht even uitgedraaid om je de maan te laten zien.’

‘Wat ben u romantisch.’

‘Lang niet altijd. Maar die muziek van daar straks en de maan hooren bij elkaar. Je kunt er de zee en den wind ook nog bij rekenen.’

Ze keken uit over den tuin aan welks einde dan

het bekende silhouet van gevels en torentjes en verre boomen als 'n somber kantwerk tegen de vale lucht afstak. Maar dezen avond had het wel een bijzondere charme - de charme van dàt, wat men verliezen gaat. Ze had plotseling het gevoel dat dit alles deel uitmaakte van haarzelf en dat heengaan een daad van losscheuren zou eischen. Om een onbekende reden sloot ze plotseling haar oude vriendin ook binnen dien teederheidsmuur: ‘Mag ik u schrijven?’

‘Ja zeker. Je màg wel, maar je zal het niet doen. Lieve kind, je bent zoo jong en je gaat een heel leven tegemoet. Vanavond voel je alsof je bij mij hoort, alsof ik iets beteeken in je leven. Maar morgen, binnen een week of een maand heeft het nieuwe je zóó te pakken, dat je al 't oude niet alleen vergeet, maar dat 't wordt, als had 't nooit bestaan. En dat moet ook. Het ergste wat je overkomen kan is, ‘terugverlangen’. Dat beteekent ‘armoe’, op 't oogenblik dat je 't doet. Geniet in 's hemels naam van je jeugd en wees niet bang voor nieuwe gevoelens of sensaties! Zoolang je jong bent, is het leven dáár om er op te antwoorden. Dàt is ònze tragedie, van ons ouderen, dat we nog allerlei gevoelens hebben, terwijl het leven met ons afgedaan heeft.’

‘Heeft het leven heusch wel eens afgedaan met ons?’ vroeg Aleid.

‘Wacht maar! Die ondervinding komt altijd nog te vroeg. Maar 't is eigenlijk niet het moment om zoo ernstig te zijn. Ik wou maar even in m'n eentje afscheid van je nemen. En al zei ik nu, dat je 't niet doen zult, toch hoop ik wel uit China eens wat van je te hooren.’

‘Dat beloof ik u. Eigenlijk was u mijn eenige werkelijke vriend hier.... In onze taal maken we

dat woord vrouwelijk, als we 't over een vrouw hebben. Dat is jammer, het verliest daardoor iets aan volheid. U was echt een vriend. Margy en Ruth mag ik graag, maar....'

'Als dàt zoo is, is het goed dat je niet te veel van me gezien hebt. Jonge menschen moeten niet met ouderen omgaan - als ze niet iets willen inboeten aan ondervinding....'

'En veel winnen aan leed, dat uitgespaard kan worden....'

'Misschien Aleid. Hoe sta je met je Chineesjes?'

'We zijn beste maatjes, maar heel oppervlakkig, en dat is maar goed ook. Ik wil in China graag uit mijn eigen oogen kijken en niet de wereld zien door 't verfraaiïngsglas van vriendschap. We praten wel eens - maar zoo'n beetje langs elkaar heen. - De jongen is de eenige, waarmee ik iets verder gekomen ben.'

De woorden waren nauwelijks gezegd of ze had al berouw. Niet omdat ze haar oudere vriendin niet vertrouwde, maar het was als had ze iets van den glans ontnomen aan hun stille, onuitgesproken teederheid.

'Pas op, kindje!'

Ze lachte: 'Weest u maar heel gerust. Hij blijft hier en....'

Bijna had ze haar geheim losgelaten in de sentimenteele afscheidsstemming. Nog bijtijds dacht ze: waarom?

'En.... een ander? Aleid, ik ben heel oud en ik heb veel gezien. Ik houd van jou, laat me je één raad meegeven. Pas op! Duizenden trouwen elken dag - trouwen uit liefde! En wat blijft er van al dat moois over, na een tijdje? Een soort sleur en slaafsche genegenheid, zóó afgestompt, dat ze zich

geen rekenschap meer geven van den afstand dien ze gegaan zijn van liefde, van mooie, jonge liefde tot dat armelijke gevoel. Wees voorzichtig! Zooals ik jou ken is ‘sentiment’ alleen voor jou niet voldoende. Wees voorzichtig. We worden zoo heel gauw omlaag getrokken beneden het gewone peil van eischen en wenschen. Tracht als je kiest, niet *alleen* op gevoel te drijven.’

‘U heeft goed praten....’

‘Dat weet ik. Terwijl ik het zeg, ben ik me van het nuttelooze bewust. En toch....’

‘Tout est écrit’, zei Aleid een beetje triestig. Weer had ze het gevoel, dat één van haar forteressen door deze vrouw genomen was. Niemand had nog ooit gezien, hoe absoluut doelloos haar leven was en hoe ze zich blindelings aan het noodlot overgegeven had. Niemand, behalve deze vrouw in wier leven ze dingen vermoedde die buiten den kringloop van het alledaagsche vielen.... Hoewel ze zich aan zichzelf ergerde, werd haar belangstelling in deze vrouw grooter naarmate zijzèlf zich aan haar gewonnen gaf.

‘Als je dat werkelijk gelooft, begin ik voor je te vreezen. Aleid, wees verstandig. Tout n'est pas écrit.... we hebben wel degelijk ons lot voor een deel zèlf in handen. Als je straks zegt: ik ga niet naar China - verandert het “geschrevene” misschien van A tot Z.’

‘Behalve als ook dàt geschreven stond.’

‘Nonsens. Dat zeggen alleen menschen in wie de weerstand voor goed gedoofd is -. Ik weet niet precies wàt er in je leven is. Maar iemand, die nog zoo nieuwsgierig naar het leven is, is verre van het doode punt.’

‘Wat wilt u? Soms voel ik me zoo licht als een

veer en absoluut bereid me op elken wind te laten meedrijven. Dan heb ik weer plotselinge oplaaiïngen van energie, maar die duren niet lang en het “What is the good?” staat altijd vlak naast iedere resolutie.’

‘Dat is voorbijgaand. Behoudt je belangstelling en die oplaaiïngen van energie en schrijf me eens en laten we nu weer naar de anderen gaan.’

Voor ze wist wat ze deed, had Aleid de armen rond den hals van de oudere vrouw geslagen en haar gekust. Even later stonden ze op den drempel van de balzaal. Het zachte licht werd hier en daar verscheurd door de blauwe flitsing van groote diamanten. Blankbleeke parels lagen als gestoken dauw om blanke halzen - diadeemen schitterden. - De muziek trok tergend aan de eindstrophen van een Hawai lied. De bloemen die langzaam verwelkten, geurden als een laatste groet aan het leven. Aleid zag haar vriendin omzichtig achter de groepjes menschen omloopen.... Een gevoel van onuitsprekelijken weemoed overviel haar te midden van al die vroolijkheid en dat geschitter. Twee menschen minstens waren eenzaam tusschen al dit gedoe - en de anderen? Ze haalde de schouders op en gaf een teeken aan Mah-li, die met een glimlach den oproep beantwoordde.

Hoofdstuk VII

ALEID had erg opgezien tegen de ontmoeting met haar moeder na de lange, hartelijke brieven, waarin beiden dingen geschreven hadden, die ze het nooit gewaagd zouden hebben te bespreken.

Maar toen ze thuis kwam, bleek alle onrust overbodig. Mevrouw van Doornhagen droeg haar keurs van conventie, alsof het nooit uit geweest was. Dan kwamen alle familieleden om Aleid te zien, vóór ze weer heen ging en moeder en dochter hadden het te druk met anderen en met voorbereidselen voor de groote reis om veel aan zichzelf of aan elkaar te denken. De oprechte, kalme liefde, die altijd tusschen hen geweest was, had geen woorden noodig. Dat die tòch gekomen waren, toen ze ver van elkaar leefden, was één van die, voor haar zèlf, onverklaarbare phenomena, waarover het nutteloos was te denken. Aleid had héél wat te vertellen. Moeder vroeg naar alles en zóó kwam ze er toe, dingen uit het Chineesche huishouden, die bij haar al weer ‘gewoon’ geworden waren, opnieuw aan te voelen met de charme van al 't ongewone dat het eens voor haar gehad had.

De eerste week was uitsluitend gewijd aan bezoekjes, die ontvangen en gebracht moesten worden. Haar horizont, die zich in London buitenmate had uitgebreid, zag ze hier weer inkrimpen. Verhalen over de Li's moesten pasklaar gemaakt worden voor de Haagsche sfeer.... Over Rein en haar ontmoeting repte ze niet. Mama zou het hoog-

stens ‘dwaas’ gevonden hebben - en het oordeel der verdere familie zou zich waarschijnlijk (in haar bijzijn in ieder geval) gereduceerd hebben tot 'n minachtend schouderophalen en wat vergoelijkende glimlachjes. Beide gevoelens vielen zóó ver buiten haar werkelijke waardebepaling van Rein, dat ze zèlfs zijn gedachtenis dit niet wilde aandoen.

De tantes werden verteerd door een soort hysterische bedrijvigheid. Het huis was niet meer veilig. Ze kwamen op alle uren van den dag.

‘Aleid, ik heb juist een professor gesproken, die uit China terug is, hij zei, dat 't er lang niet veilig was,’ zei tante Arda, de oudste zuster van Aleids vader, die op een middag wat kwam helpen.

‘O fijn! dan maken we tenminste eens iets mee.’

Mevrouw van Doornhagen keek onrustig op.

‘Wat zeg je - niet veilig?’

‘Heelemaal niet. De bolsjewieken schijnen daar te stoken en de Europeanen worden zèlfs bij dag lastig gevallen.’

Tante Arda, die altijd als quantité négligeable beschouwd werd, zwol van belangrijkheid. Aleid had zich wel eens afgevraagd wat haar positie daarginds zou zijn, maar ze was besloten, hoe de stand ook was, met de Li's mee te gaan. Zoolang ze een visum kon krijgen, was ze toch betrekkelijk veilig.

Toch was ook voor haar tante Arda's nieuws een verrassing, bijna een schok.

Het gesprek werd nu geleid door tante Arda en het bleek, dat alles héél erg was, veel erger dan de couranten meldden.

Tante Arda zag vuurrood en in haar opwinding werd ze vindingrijk. Ze beschreef gruwelen als had ze ze gezien en vond zèlfs gebaren voor haar, gewoonlijk rustige, handen.

‘Je kan je dochter evengoed den dood in drijven,’ besloot tante.

‘Als al wat je zegt, precies zóó is, ben ik het roerend met tante eens,’ vond Mevrouw van Doornhagen, ‘maar is het nu niet erg overdreven?’

Aleids Moeder was nooit erg emotioneel geweest, of kleinmoedig, maar nu keek ze toch even naar de slanke, teere Aleid, die zoo flink en onversaagd het leven in wilde. Ze voelde een plotselinge golf van moederliefde in zich opstijgen en vlak daarna een andere, geladen met de behoefte en het verlangen Aleid te beschutten. Maar Aleid sneed elke poging af.

‘Tante, hoe het ook is, ik ga. Ik kan het niet goed uitleggen, waarom. Ik weet alleen dàt ik ga. - In London was het heerlijk. Ik had er het gevoel, van een ander zèlf te zijn, niet dat gewone, triviale, half ingeslapen wezen, dat ik hier was. Ik dacht, dat dit aan mij lag. Maar dat is *niet* waar. Het ligt aan Holland. Ons landje is te klein. We zitten te vlak op elkaar en we hebben het te goed. En we zijn zoo ongeloofelijk, zoo heerlijk dom!’

‘Aleid!’ waarschuwde haar moeder.

‘We - we - we, wij allemaal. Onze wereld is Den Haag en de Haagsche rust en vredigheid. We lezen wel eens, wat daarbuiten gebeurt, maar 't blijven leuzen en woorden. Maar er gebeurt wat moeder. Daar in China gebeurt ook wat! Daar moet ik bij zijn.’

Mevrouw van Doornhagen keek haar schoonzuster aan. Beiden ontdekten in Aleids stem en woorden een heel nieuwe qualiteit. Beiden reageerden innerlijk op heel verschillende manier.

De moeder voelde een soort trots om dit jonge, sterke wezen, dat háár kind was. Die trots was zóó

groot, dat ze den angst verdrong. En niet ongemengd was ze. Mevrouw van Doornhagen was een conventioneele vrouw.... Het wonder dat geschiedde was dit: Dat ze door Aleids verbreken van alle boeien de hare voelde zooals ze in het verleden gekneld hadden. Ze werd er zich van bewust, dat ze óók zoo had willen zijn, óók al die dingen had willen beleven, ook de wereld had willen zien en het leven had willen verkennen.

Aleid ontsnapte haar. Als ze dan niets anders meer voor haar kon doen, wilde ze tenminste aan haar kant staan, haar ruggesteun zijn tegenover de heele familie. Hoe diep ook haar angst zat en hoe ze van mondain standpunt tegen dit wilde plan was, tòch zou ze Aleid ter zijde staan. Aleid las in haar moeders oogen als in een open boek. Ze ging naar haar toe en legde een arm om haar hals. Met een lichte liefkoozing over haar haar, bevestigde de moeder haar dochters zekerheid. Plotseling doken ze zóó diep in hun eigen, gemeenschappelijke gewaarwordingen, dat tante Arda zich eenzaam voelde.

‘Zal ik eens theeschenken?’ vroeg ze.

‘Je bent 'n schat - graag’, zei mevrouw van Doornhagen. En daar ze haar onbeleefdheid voelde, betrok ze tante in een technisch gesprek over koffers en ondergoed.

Tante Arda was net van plan haar nieuws over China maar te laten rusten, toen de oude heer en mevrouw van Doornhagen binnen kwamen.

Na eenige plichtplegingen begon grootvader:

‘Nu Aleid - dat zijn geen goede berichten uit China.’

Aleid begreep, dat tante Arda haar werk al gedaan had en ze voorzag tevens, dat ze hier een ge-

vaarlijken tegenstander had. De gehoorzaamheidstraditie was heel sterk in de familie.

‘Och’, zei ze, ‘'t zal wel losloopen.’

‘Ik geloof, dat je het wat àl te luchtig opneemt, zooals ik je een paar dagen geleden al zei, ik vind het tòch al een wild plan - maar na wat ik hoor, ben ik er zéér tegen, dat je gaat.’

Aleids blikken keerden zich automatisch tot haar moeder. In één oogopslag zag ze, dat ze gerust kon zijn.

‘Och papa, 't is alles zoo erg niet. Alles wordt zoo bar overdreven....’

‘Dat weet ik, daarom ben ik naar den Chineeschen gezant gegaan. Je begrijpt, die man was zéér voorzichtig in zijn uitlatingen, maar hij kòn toch niet ontkennen, dat er reden tot bezorgdheid bestaat.’

Aleid vond het ontzettend, dat iedereen zich met haar plannen inliet, dat familiegedoe was toch wel hinderlijk. Niemand leefde zijn vol eigen leven, iedereen leefde stukjes van de levens der anderen mee. Ze voelde dit alles als absoluut vijandig aan haar vrijheidszin. - Ze kon zich niet eens als tegen een gewoon mensch verdedigen, alleen omdat hij haar moeders vader was.

Een oogenblik overdacht ze haar schijnbaar onmogelijke positie - dan besloot ze den sprong te wagen. Ze zag grootvaders zorgvolle gezicht met den diepen rimpel dwars over het voorhoofd. Ze zag tante Arda's triomfantelijken blik, die zóó absorbant was, dat verder van tante Arda niets meer opviel. Ze zag haar moeder en voelde hoe deze passief alles onderging - maar toch haar sympathie voor haar dochter behield.

Opeens zei ze, luchtig: ‘Grootvader, ik vind het

schattig van u, dat u u zoo bezorgd maakt - maar weest u maar gerust - mij overkomt niets. Ik hoor niet tot de menschen, waar ooit iets bijzonders mee gebeurt.'

Ze voelde oogenblikkelijk den fouten zet en zocht al naar verweer. Grootvaders gezicht was nu één en al gevatheid: 'Ervaring heeft ons anders geleerd.'

Moedig nam ze den bal op. 'U bedoelt met Rein? Daarin heeft u gelijk. Maar is het niet beter, dan wat zoovelen overkomt? Een scheiding of 'n ellendig bestaan voortslepen.'

De oude heer scheen te antwoorden op een vraag, die hij zich zelf al vaak gesteld had, want geen seconde bedacht hij zich.

'Ik weet niet. Zulke dingen hebben een reden, die iedereen kent. Over jou en Rein wordt nòg gepraat, omdat er geen reden voor was.'

'Maar grootvader, Rein's brief was toch duidelijk.'

'Voor jou, waarschijnlijk, voor ons ook wel, omdat we hem kenden - maar voor anderen, die niet gewend zijn met zonderlingen om te gaan, helaas niet.'

Er klonk wrevel uit grootvaders stem, iets dat ze van hem niet kende. Plotseling scheen al de heerlijke intimiteit die er, toen ze nog een kind was, tusschen hen bestaan had, te niet gedaan. Het moest deze zekerheid zijn, die grootvader de wenkbrauwen deed fronsen. Aleid was meer nog door haar grootvaders woorden getroffen dan door zijn toon. Een fel weten sloeg in haar, het stellige weten dat het uit was met iets, dat ze altijd toch wel voor dierbaar gehouden had. Het was uit met den familieband, met de blinde genegenheid. Zonder dat ze het gemerkt had, had het leven haar kritiek geleerd.

Ze had nu kritiek op grootvaders despotisme en op zijn bekrompenheid. Ze had ook een soort meelij met hem, om al de goede en lieve dingen, die ze van hem wist. Ze voelde de herinnering hieraan langzaam optrekken zooals een teere morgennevel optrekt voor de zon. Een doffe boosheid werd haar de baas. Ze keek naar haar moeder, maar trof het niet, mevrouw van Doornhagen had de oogen neergeslagen als in schaamte. Alleen tante Arda zat daar te gloriën met 'n ‘je ziet het, hè? -gezicht’.

Even sloot ze de oogen en dan waagde ze den sprong: ‘En als ik nu eens zei, dat dit alles niemand aangaat behalve mij?’

‘Aleid!’ trachtte mevrouw van Doornhagen te sussen - maar toen de dochter opkeek, zag ze in de oogen van haar moeder iets, wat ze daar nooit te voren gezien had, iets, dat ze niet onder woorden kon brengen, maar dat hun natuurlijke relatie hechter bevestigde en dat haar vervulde met onmetelijk meelij met die moeder, die geweest moest zijn àls zij - maar die zoo totaal getemd was, dat haar dochters opstandigheid noodig was, om die uitdrukking in haar oogen te brengen. Die blik was als een uitdaging door te gaan op den ingeslagen weg, als een zwijgende roep om bevrijding, zoo niet voor haarzelf, dan toch voor haar dochter. Aleid ging door. ‘En wat heeft het te maken met mijn reis naar China? Daar staat Rein toch buiten. Als het niet zoo was, ging het nog niemand aan. Ik ben geen kind meer en ik heb de pretentie mijn eigen leven te willen leven. Alle levens hier worden opgeslokt door anderen, of ze gaan op in het leven van een innig verbonden clan, zooals bij ons. Ik wil alleen staan, alleen mijn leven hebben.’

In de kamer hing een ongekende spanning, de

lucht was zwanger van wonderlijke krachten, die tegen elkaar opbotsten. Toen grootvader nog niets zei en ook Aleid zweeg, was het grootmoeder, die tot nu toe bijna onopgemerkt was gebleven, die begon:

‘Aleid, kind, zal je geen spijt hebben van alles wat je nu zegt en wat je gaat doen?’

De lieve, zachte stem bracht ontspanning. Kalm zei Aleid: ‘Neen, grootma, dàt geloof ik niet. Ik zal er nóóit spijt van hebben, dat ik me vrijgemaakt heb en ik zal geen enkele ondervinding die ik op zal doen, ooit betreuren.’ Ze zocht grootvaders oogen, maar deze zat met 'n gesloten, toornig gezicht voor zich uit te staren. Plotseling was 't haar als waren al die menschen evenveel gesloten deuren, waaraan ze vergeefs klopte om begrip. - Tusschen al die deuren, één lange gang en aan het eind, het leven.

Het was niet veel meer dan een vale schemer, gezien door 'n kier in de deur die aan 't einde van de gang lag - maar ze wist dat achter die deur meer en beter was.

‘Als je dat denkt, mijn kind, hebben we er ons maar bij neer te leggen’, zei grootmoeder treurig. ‘Maar mijn hart beeft voor je.’

Ze vroeg zich af wat tante Arda nu wel zou voelen. Tot haar groote verbazing was die het, die de pijnlijke stilte verbrak.

‘Ik begrijp mijn schoonzuster niet, die toestemming tot zooiets geeft.’

‘Maar Arda’, viel mevrouw van Doornhagen in, ‘er is toch geen kwestie van toestemming. Binnen een paar maanden is Aleid meerderjarig....’

‘Dan kan je nu toch je ouderlijke macht laten gelden en desnoods den toezienden voogd in den arm nemen.’

Aleid keek haar tante aan. Dit was de dag van openbaringen. Tante Arda had zich nooit extra om haar bekommerd, nooit bijzonder veel van haar gehouden. Ze had haar ook nooit zoo energiek gezien. Wat hier gebeurde, geschiedde niet om haar. Het duurde even vóór ze tot de ontdekking kwam, uit welke bron tante's energie en zorg om haar putte.

'Wij hadden het eens moeten wagen vroeger, we mochten hoogstens ééns per jaar uit logeeren naar Delft of Arnhem, bij familie en dan werden we nog gehaald en gebracht....'

Dàt was het dus? Aleid rilde toen de waarheid tot haar doordrong. Dit was veel meer dan een familietwist om haar reis naar China. Dit was de epiloog van het drama van heel een tijdperk. Deze afschuwelijke ontdekking ontwapende haar ineens. Ze gaf niet toe - maar ze kon niet hard meer zijn. Haar ziel was tot barstens toe vol meelij. Haar moeder eerst en nu ook tante Arda. Haar moeder gunde haar, wat ze zèlf gemist had, de ander kon de gedachte niet aan, dat dit nichtje zou hebben, waar zij zelf naar had gesnakt. Hoe diep haar berouw over de verloren jaren was, gaf ze bloot, door de krasse middelen die ze wilde aangewend zien, om Aleid thuis te houden.

Aleid was bitter gestemd. Nu werd er al over haar gesproken, als over iets willoos! Als over iets of iemand, die je dwingen kan. Al haar trots kwam in opstand - maar dan weer voelde ze onzegbaar medelijden met tante Arda en een ongemotiveerde blijdschap ontdekt te hebben, waarom deze zoo tegen haar was. Blijdschap noch meelij echter, konden haar van haar stuk brengen. Daarvoor zou ze zorgen, dat zij later geen bitterheid behoefde te

voelen, om een verspild verleden. Er mocht komen wat wilde, ieder avontuur was haar dierbaarder dan een leven zonder iets.

Haar gedachten kwamen in zóo dichte drommen, dat ze ze niet de baas kon en verviel in een soort mechanisch opnemen zonder te verwerken. In die blanke leegte viel tante Arda's stem nog eens.

‘In onzen tijd was er voor meisjes geen sprake van alles wat jullie mogen doen. We reden paard, maar altijd met een pikeur, we gingen wandelen, maar altijd onder geleide - en reizen - reizen....’

‘Waarom gaat u dan nu niet reizen?’ vroeg Aleid.

Tante Arda schrok. ‘Ja waarom?’ Haar oogen gingen naar den vader van haar schoonzuster, dàn naar diens vrouw en Aleids moeder. Even was er als 'n vreemde opflikkering van hoop in haar - bijna op 't zelfde oogenblik echter verdween die weer.

‘Waarom? Als je één en zestig bent....’

Aleid scheen plotseling overtuigd. Voor haar twintig jaren leek zestig een leeftijd die alle mogelijkheden uitsloot.

‘Mogen we misschien even op ons onderwerp terugkomen?’ vroeg grootpapa droogjes. ‘Ik raad je in allen ernst aan van je dwaze plan af te zien. Grootmoeder is het volkomen met me eens. Dàt is geen plan. Wil je eens naar Italië of Zwitserland, mij goed - maar naar China in zulke troebele dagen! Ik denk, dat je moeder ons ook gelijk moet geven....’ Hij wachtte op een bevestiging, waaraan hij niet scheen te twijfelen. Aleid wachtte in spanning wat moeder zeggen zou.

‘Och papa’, zei mevrouw van Doornhagen, ‘ik

zie het alles niet zoo somber in en verwacht geen erge dingen. U moet niet vergeten, Aleid gaat met een Chineesche familie onder welker bescherming ze blijft. Ik had het óók liever anders gezien - maar ik begrijp, dat Aleid de gelegenheid aangrijpt om de wereld te zien.'

'Ook dat verlangen kan ik nog billijken, maar laat ze dan met 'n goed reisgezelschap gaan, dan is ze in vier of vijf maanden weer thuis.'

Aleid lachte: 'Maar grootvader, dat is toch niet hetzelfde. Ziet u mij met 'n troep Yankee's de wereld "doen"! Ik wil "leven".'

'Leven wij dan niet?'

Aleid voelde, dat ze voorzichtig te werk moest gaan en vooral de oppositie niet mocht verbitteren. Ze had het op de lippen om te zeggen: 'Neen, u zult ook wel leven, maar anders dan ik het bedoel.' In plaats daarvan zei ze: 'Toen ik nog een heel klein meisje was, had ik al dat verlangen om de wereld te zien. Mijn arme juf heeft heel wat uren met me op het station doorgebracht. Ik vond het heerlijk de treinen te zien aankomen en te zien weggaan. En altijd had ik het vaste gevoel, dat ik ééns de wereld in zou gaan. Later leer je al die vreemde verlangens onderdrukken - dan schaam je je er een beetje voor en dan is er weer zooveel anders, tennis, paardrijden en partijtjes. Maar nooit heb ik heelemaal de hoop opgegeven en als we 's zomers op reis gingen, wist ik toch, dat dit alles maar een voorspel was. Grootvader, ik moet gaan! Ik kàn hier niet leven. Ik moet mezelf kunnen verliezen, de gewone Aleid van Doornhagen kunnen kwijtraken om 'n heel andere te vinden.'

De oude heer keek haar strak aan, maar meedoogenloos.

‘En als je ons nooit weerziet.... Grootmama en ik zijn oud....’

Aleid weigerde, zich door zulke handigheden te laten verteederen.

‘Oh - maar daaraan gelooft u zèlf niet....’

‘Jij niet, omdat voor jou het leven nog eeuwig is - wij wèl, omdat we voelen en weten dat onze dagen geteld zijn.’

Ze voelde zich week worden - maar vocht met heldenmoed en gaf grootvader toe, dat de mogelijkheid bestond. ‘U heeft gelijk, maar ik kan ook sterven en àls dat nu eens moest, dan is er toch nog dat andere, dat wonderlijke en heerlijke, dat in eeuwigheid duurt en waar we elkaar weer moeten vinden.’

Grootvader geloofde niet in een hemel, maar hij geloofde in de weldadige traditie ‘geloof’ en dus sprak hij dit niet tegen. Hij nam het kopje thee uit tante Arda's hand en bleef knorrig zwijgen, terwijl grootmama en Aleids moeder over andere dingen spraken. Hij ergerde zich ontzettend. Mensch, uit den tijd, waarin bewustmaking van eigen ‘ik’ nog niet bestond, gaf hij zich geen rekenschap van de onredelijkheid zijner boosheid. Als een Paus had hij geheerscht over een voorbeeldige familie. Iedereen had hem altijd naar de oogen gezien. Waar grootpapa en grootmama kwamen, werd om hen te sparen alle vreugde of smart een sourdine opgezet. Zoolang hij zich herinneren kon, was hij nooit uit de sleur van gelukzaligheid geraakt, die hem van zijn geboorte af omgeven had. Eerst hadden zijn ouders, daarna zijn vrouw, toen zijn kinderen en kleinkinderen hem verheerlijkt. In die laatste verheerlijking had zijn vrouw gedeeld. Een groote factor was geweest zijn rijkdom. De kleinkinderen

wisten het al, van arme tantes en ooms hadden zij niet veel te verwachten; maar bij ieder rapport, bij iedere overwinning op tennisveld, of bij de tooneelclub, stond grootpapa klaar met het verwachte tientje. Kinderen, noch grootvader hadden de illusie, dat het een verrassing was. De één was volkomen bereid te geven, de anderen waren gewoon te nemen. Tusschen zijn vrouw en hem was een mutueele aanbidding, die, als zij het ooit onderzocht hadden, gebleken zou zijn, voor het grootste deel te berusten op gemakzucht. Zij hadden elkaar nooit critisch bekeken. Zij waren getrouwd, hadden kinderen gekregen en kleinkinderen, dùs, aanbaden zij elkaar. Op het hoogste punt van de spiraalvormig opgaande familietrap, stonden in eeuwige apotheose: grootpapa en grootmama, en deden wat allen doen, die dat glanspunt bereikt hebben: Zij deelden uit wat zij hadden: op het tooneel, zilveren en gouden loovertjes, of sneeuw, al naar het ballet eischt, in dit geval glimlachjes en gouden tientjes. De oude heer en mevrouw van Doornhagen gingen door het leven, zonder ook maar het allergewoonste leven in zijn werkelijkheid te zien of te voelen. Geen van de kleinkinderen zou het ooit gewaagd hebben, in het bijzijn van grootvader en grootmoeder te stoeien, of leelijke woorden te zeggen. Alles was altijd mooi en lief en honneponnig. Alle kleinkinderen waren goed, wonderbaarlijk en talentvol, tot aan de grens der welvoeglijkheid, d.i. zij waren de eersten op het ijs, op de dansclub en in de klas. Als er werkelijk eens een talent onder geweest zou zijn, zou het fatsoen van de heele familie daartegen in opstand zijn gekomen. Mijnheer van Doornhagen was dit alles zich niet zoo fel bewust, maar zooals hij daar stond, was hij het resultaat van dit alles, dat is, een

gemakzuchtig, om eigen vrede vredelievend, aan verheerlijking gewend mannetje.

En nu dit, dit met Aleid. Hij voelde zich verongelijkt. Hij had alles voor dit kind gedaan. Van het oogenblik af, dat haar vader gestorven was, had hij zijn weduwe-dochter en haar kind in stilte bevoordeeld. En in zijn verbeelding had hij Aleids vader vervangen door de twee-wekelijksche bezoekjes en een gezellig praatje bij een kopje thee. In zijn hart was hij ervan overtuigd, dat hij een grooten invloed op dit kind gehad had, dat hij moreel een rol gespeeld had in het huis van zijn dochter. Hij had er toch ook altijd een goed voorbeeld gebracht. Eerst het voorbeeld van den hard werkenden zakenman en dan dat van den rustenden, weldoenden grootvader. Dat dit nu het resultaat moest zijn. Een heel nieuw gevoel kwam in hem op. Zijn wrevel steeg en steeg. Met een wil moest hij dat nieuwe gevoel onderdrukken. Hij kon zich op zijn leeftijd toch niet laten verrassen door daden gedaan in een opwelling van drift? Want hij was er na aan toe geweest, om op te staan, zijn vrouw mee te nemen en weg te gaan, en dingen te zeggen, die hij op het tooneel gehoord had. Maar sterker dan zijn drift, was zijn angst, belachelijk te zijn. Hij dronk zijn thee en luisterde niet naar het gesprek rondom hem. Uit al zijn booshoeid steeg nieuwsgierigheid. Zou Aleid dat nou toch doorzetten en hoe stond zijn eigen dochter daar tegenover? Hij voelde zich in het nauw gedreven, in een moeilijk parket. Moest hij er nu straks nog eens over beginnen? En als Aleid dan weer eens brutaal was? Zou hij zich dan weer kunnen inhouden? Misschien was het beter, de gemoederen eerst tot rust te laten komen.

Toen hij dit besluit genomen had, voelde hij zich

kalmer. En toen hij met langzamer slokjes zijn thee gedronken had, zei hij:

‘Kom mama, we moesten nu maar weer eens gaan.’

En dan tegen zijn dochter:

‘Kind, bedenk alles nog maar eens goed. Ik ben niet voor krasse maatregelen. En ik, als toeziend voogd, zou mij daar niet graag toe leenen.’

En dan, zonder Aleid aan te zien, zei hij:

‘Laten we zeggen, dat mama en ik deze week niet meer komen en dat jullie een week den tijd hebben, om alles te overleggen. Daarna bellen we dan nog wel eens op.’

Nu gebeurde er iets vreemds, dat zelfs Aleid voelde, die de laatste oogenblikken als het ware in een leegte geleefd had, in een omgeving waarbij zij niet hoorde en waarvan niets eenig contact met haar had. Tante Arda was opgestaan. Met een stem, die Aleid van haar niet kende en die zenuwachtig en bijna angstig klonk, zei ze:

‘Vindt u goed, dat ik meega?’

Grootvader van Doornhagen, door zijn opkijken, toonde dat zijn verbazing al even groot was, als die van Aleid.

‘Met ons?’ vroeg hij, omdat hij het werkelijk niet begrepen had, dat tante Arda, die nooit tot een daad kwam, en nooit iets deed, wat zij niet gewoon was, nu een voorstel deed, waartoe geen der anderen ooit gekomen zou zijn, óok al weer, omdat het in de familie nu eenmaal de gewoonte was, dat grootvader en grootmoeder van Doornhagen steeds ongestoord hun eigen weg gingen.

Weer herhaalde Aleid voor zichzelf: ‘Het is een dag van openbaring. Tante Arda heeft angst voor mij.’ Een duiveltje van plaaglust zweepte haar

op; en zij hoorde, hoe zij blijmoedig aanbood:

‘Blijft u gezellig nog wat bij ons, dan breng ik u straks met den wagen wel even naar huis.’

Maar tante Arda's geweten scheen nu niet zoo heelemaal in orde, of zij was tot de overtuiging gekomen, na grootvaders woorden, dat haar voorstel om Aleid met geweld een reis te beletten, wat kras geweest was. Ze lachte zuurtjes en zei:

‘Neen, dank je. Als je grootouders het goed vinden, ga ik dolgraag zoo ver met hen mee.’

Mevrouw van Doornhagen zag als een kou strijken over de oogen van haar vader. Het was ongehoord, maar wat kon hij doen? Je kon een vrouw, van tante Arda's leeftijd, dit toch niet weigeren? Maar er was niet de minste toenadering, vriendelijkheid of hartelijkheid in zijn antwoord:

‘Als ik je ergens af kan zetten, heel graag.’

Het was alles niets. Maar op Aleid, die zichzelf er buiten geplaatst had, maakte het den indruk van een rare, moderne comedie.

Mevrouw van Doornhagen begeleidde haar vader, zooals gewoonlijk, zelf tot aan de voordeur. Toen zij weer terug in de kamer kwam, keek Aleid om en begon te lachen.

‘Wat een raar leven, moeder!’

Maar mevrouw van Doornhagen had geen tijd, om op deze critiek te antwoorden, want het dienstmeisje kwam binnen, om den theeboel weg te ruimen. Over het voorgevallene werd niet meer gesproken. Beiden gingen rustig door met de voorbereidingen voor Aleids reis.

Hoofdstuk VIII

REIN was, nadat hij, als resultaat van een nacht vol angsten en vertwijfelingen, zijn huwelijk met Aleid ontvlucht was, naar Parijs gegaan. Zijn kennissen daar had hij niet opgezocht. Het was hem geweest, of hij niet alleen met Aleid, maar met de heele wereld gebroken had, en pas toen hij alleen in den trein zat en begon te realiseeren, wat het gevolg van zijn daad zou zijn, wist hij niet meer, of hij wel goed gedaan had. Natuurlijk zou, als hij getrouwd was, over vijf of tien jaar de sleur hen, als alle anderen, opgenomen hebben. Maar was het de moeite waard, om dat te vermijden? Zou voor hem èn voor Aleid, de sleur, op welke manier ook, toch niet komen? En had hij voor hen beiden niet iets weggegooid, waarvoor die sleur, wanneer zij gekomen was, geen te hooge prijs geweest zou zijn? Zijn zelfzekerheid en vertrouwen daalden bij iederen ommegang der wielen. En toen hij aan de Gare du Nord aankwam, was hij geen sterk man meer, die van zich afschoof, wat hij vreesde dat 's levens schoonheid vertroebelen kon, maar een kleinmoedige, die innerlijk beefde om gedaan verdriet en schreide over verloren tweezaamheid. Met een klein koffertje in zijn handen liep hij door de drukke Parijsche straten. Hij kende een oud hotelletje in de Rue Jacob. Daar wilde hij heen. En omdat zijn voeten in vroeger jaren al zoo vaak dien weg gegaan waren, gingen zij ook nu weer automatisch dien kant op. De Rive droite ontroerde hem niet. Maar toen hij de Seine over ging

en vóór zich de nauwe Rue des Beaux Arts zag liggen, greep plotseling Parijs hem weer aan en herkende hij de vreemde ontroering die hij telkens in zich voelde, als hij over het grauwe water de nauwe kleine straten van de Rive Gauche tegemoet gegaan was.

In de Rue Jacob links was het hotelletje. Een breede porte cochère en een corridor, dan een soort binnenplaatsje, waar groene rieten stoelen en tafeltjes stonden, rechts het bureau van Madame, links de eetzaal, donker, laag en vochtig en tusschen die twee, als een zwarte, gapende wond, de ingang tot de trap.

Madame herkende hem. Hij was vroeger een vaste klant geweest. Met de vriendelijke gratie van haar heele volk stak zij hem een hand toe en zei:

'Ah vous voilà de retour, monsieur. Il y a bien longtemps qu'on ne vous a vu.'

Hij praatte even met haar, herinnerde zich een oude moeder, die nu bleek gestorven te zijn en vroeg dan een kamer. Even daarna stommelde hij met den huisknecht achter zich de trap op. Alles somber, donker, nauw, hokkerig. Kamers en gangen, die deden denken aan revolutie en verstopte menschen en angst en gekletter van wapenen.

Zijn kamer, met drie groote ramen op de Rue Jacob, was vlak tegenover een Oosterschen boekhandel en het was, als was hij nooit weg geweest, want daar in het venster van Guethner stond altijd nog het zelfde boek met Shah Abbas III en een ander met een afbeelding van Amenophis IV. De rood-fluweelen draperieën voor het raam, met de irritante kwastjes hingen er als altijd en ook boven zijn bed was iets stoffigs aangebracht, dat bedoeld was als versiersel. Rechts bij het eerste raam moest

hij drie trapjes afgaan, naar, wat zij noemden, zijn toiletkamer, een hokje zonder raam, met een zielig, electrisch lampje, een wankele waschtafel, met een miniatuur waschstel, een grove karaf en glas, als eenige concessie aan moderne hygiëne.

Hier begon hij, wat hij voor zichzelf noemde, zijn nieuw, eenzaam leven. Nadat hij zich gewasschen en verkleed had, ging hij de straat op. Doelloos, onverschillig. Hij had geen flauw begrip, hoe zijn leven verder nu zou zijn. Hij was gevlucht van iets, niet naar iets. Ergens, langs den boulevard ging hij eten. En daar liep hij een Hollander tegen het lijf, Otto Vorendonk, den sympathieken, knappen journalist. Zij kenden elkaar heel vaag, maar de groote leegte in Rein maakte dat iedere aanvulling hem welkom was. En Otto Vorendonk was altijd zijn gezelschap waard. Zij aten samen en trokken dan, ouder gewoonte, naar Mont Martre. Vroeger had Rein altijd ongeloofelijk plezier gehad in de eeuwig durende kermis op den Boulevard de Clichy. Het had hem altijd een wonder geschenen, die lange straat vol vreugde, die als het ware de sombere, werkende, zwoegende, vechtende, kampende stad Parijs overheerschte. Voor hem was het als een symbool, de beurs en de Halle beneden en dan hooger op de frissche, goedkoope pret in de mallemolens en de marktkraampjes langs den Boulevard de Clichy. En dan nog hooger, al maar hooger, de Sacré Coeur. Zoo leelijk als een gebouw maar zijn kan, dat in al zijn leelijkheid toch niet hinderde, omdat het als vanzelf zijn realiteit van steen en hout en ijzer verloor, om te worden tot dat immaterieele, tot dat, wat lag op het bovenste puntje van Parijs, het bèste van Parijs. Maar vandaag was er geen sluier van goudstof om de dingen. De malle-

molens waren gebrekkige samenstelsels van ijzer en hout, vol leelijke goedkoope vodden en gemeene meiden en jongens. De kraampjes verkochten vuile koek aan lachende, domme menschen. De Sacré Coeur was niets, en Otto Vorendonk, die eerst nog zijn best deed, om hem als altijd, het vreugdige, simpele, bijna kinderlijke van dit alles te doen zien, kwam langzamerhand onder den indruk van Reins stemming en toen hij Rein niet op zijn peil kon brengen, daalde hij zelf af tot dat van den ander. Zwijgend liepen zij den Boulevard de Clichy af tot aan de straat van dien naam en toen naar de groote boulevards.

Rein bedacht, hoe de man naast hem misschien de eenige was, waarmee dit zou kunnen, uren loopen zonder iets te zeggen. Hij voelde niet de minste nieuwsgierigheid voor wat de journalist gedaan had in den tijd, dat zij elkaar niet hadden gezien en had ook niet de minste behoefte, om van zijn ervaringen te vertellen. Als hij op het oogenblik had moeten zeggen, wat het leven voor hem beteekende, had hij het kunnen samenvatten in een paar woorden: 'Niet veel, ik weet alleen niet wat.'

'Zullen we een kop koffie drinken?' vroeg Vorendonk plotseling, toen zij bij het Café de la Paix gekomen waren. 'Dit is een echte bourgeois gelegenheid, maar aardig, omdat wij er tegenwoordig niet meer Europa, maar den heelen Balkan langs zien trekken.'

'Mij goed,' zei Rein, 'Hoewel ik niet goed begrijp, wat de Balkan, ontdaan van zijn kleedij en getransporteerd in het hartje van Parijs, voor bijzonder aanlokkelijks kan hebben.'

'Aanlokkelijk weet ik niet,' zei de ander, 'eer vreesaanjagend. Misschien is het door hun type, mis-

schien door hun gebrek aan werkelijk intellect, dat zij mij altijd doen denken aan avonturiers of boeven.'

Rein zei luid, te luid, als iets waarachter geen denken zat:

'Ik dacht, dat het nogal een bijdehand volkje was.'

'Geslepen, ja; van het verkeerde intellect hebben zij genoeg, maar zij missen elken diepgaag. Hun leven draait om andere polen, hun manieren zijn anders en hoewel ik bang van ze ben, kan ik hun charme nooit ontloopen. Ik houd van hun rare, onwezenlijke, porseleinen oogen.'

Rein luisterde wel, maar was er niet in. Alles gleed langs hem af, als had hij met het leven niets meer te maken, als stond hij er midden in tegen alle indrukken te schermen, door een kristallen omhulsel, welks facetten naar buiten uit wel indrukken gaven, maar naar binnen niets overlieten.

Ergens op een estrade, speelden een paar roodrokken een hectischen dans. In het Café de la Paix is voor dansen geen plaats, maar toch wiegden hier en daar jonge lichamen mee, als onweerstaanbaar door de muziek in beweging gezet. De stemmen werden luider, om de muziek te overschreeuwen en dat, plus het rinkelen van borden en vorken en glas, nu en dan gescheurd door de geniepige schreeuwen van een sirene, werkte oorverdoovend.

Opeens vroeg Rein:

'Wat zoeken die menschen hier?'

'Maar m'n lieve hemel, wat zij overal zoeken: Genot en vreugde; en het is merkwaardig, het publiek van vroeger, de bon bourgeois van midden Europa zie je hier niet meer. Die heeft geen geld meer voor café's, evenmin als voor dancings en voor

theaters, die heeft hoogstens een radio gekocht, om zijn vrouw en dochters thuis te houden. Iedere cent, die de middenstand heeft, is voor den fiscus. Het is nu het volk, wat op een of andere slinksche wijze geld verdiend heeft, dat hier zit. Het is merkwaardig, als ik bedenk, hoeveel er veranderd is, sedert ik den eersten avond hier zat, vijf en twintig jaar geleden. De wereld van toen lijkt mij een héél gelukkige, zij het dan ietwat onnoozele wereld. Wij hebben hier een avond gezeten met een paar Hollandsche artisten. Tegen een uur of tien trokken wij op naar Mont Martre, naar de Chat Noir, om Xavier Privas, Gabriel Montoya, Léon de Bercy en nog een paar anderen te hooren zingen. Ik heb laatst op een regenachtigen Zondagmiddag in Amsterdam, die liedjes van toen nog eens doorgekeken. Mijn God, wat was het braaf en romantisch en poëtisch. Daar was nog plaats voor Paul Desmet, met zijn navrante liedjes van teleurgestelde liefde, voor Hyspa met zijn geestige, politieke refreinen en Yvette Guilbert was ons eigenlijk al te stout, wanneer zij vertelde van ‘les petits cochons’. Maar allemaal, de romantische, de neurasthenische, de ietwat schuine liedjes, zij waren allemaal geestig en stonden dan uit tegen een fond van werkelijke romantiek en moraal. Ik weet niet Rein, of jij het moderne gedoe kent. Gisterenavond was ik in Mont Martre en inplaats een Privas, die zijn levenslied zong, gilde een Engelschman op de muziek van een Jazz: ‘Don't put your finger in your nose’ en een Fransche juffer tusschen de veertig en de vijftig, als baby gekleed, zong een babyversje in gebroken Fransch. Het versje was zóó zouteloos, zóó misselijk, dat ik weggeloopen ben, omdat ik mij schaamde voor dezen tijd.’

Rein, met zijn hoofd in zijn handen, luisterde; maar reageerde niet. Hij dacht na, over wat de ander gezegd had en vroeg zich af, waarom al dat zoeken naar geluk den verkeerden kant uitging. En van dat oogenblik af begon het zaad, dat in Hyde Park tot bloei zou komen, zich in hem te ontwikkelen. Een onuitsprekelijk meelij met de menschheid overviel hem, met die menschheid, die als een blinde, als een dolle was, die zich overal gegroepeerd had in vechtende, kijvende groepen, die in zich dezelfde behoefte aan schoonheid en ideaal moest hebben, die de menschheid altijd gehad heeft, maar die den weg niet meer scheen te kunnen vinden en als een dolle stier of een varken, het verwoestende vuur tegemoet rende. Ook hij herinnerde zich andere tijden, zij het dan, dat die niet zoo ver terug lagen als die van zijn ouderen makker. Hij herinnerde zich toch tijden, waarin niet over vrede gesproken werd, maar waarin betrekkelijke vrede was. Nu scheen het hem, of die in groepen verdeelde menschheid haar eigen lot niet meer meester was, of zij alle macht over haar remmen verloren had, of zij willoos en soms zelfs tegen haar wil, zich op groepen stortte, op andere groepen, die, evenals zij, vochten zonder lust en zonder verlangen.

'Ik wilde', zei hij droomerig, 'dat ik geleefd had in den tijd der Gilden. Dat waren ook bonden van werkers, maar die niet betaald werden naar hun ouderdom, maar naar hun kunde. Voor míj ligt de leelijke verwording van onze moderne maatschappij in de afschuwelijke bedrijfsbonden. Er wordt niets meer geëischt, er wordt alleen toegestaan en gegeven. Waarom zou je je best doen, als je als slecht werkman op je twintigste, evenveel verdient als een goed werkman? Veel van de misère ligt ook, heb ik wel

eens gedacht, in het feit, dat de staat en de gemeente zèlf bedrijfsleiders geworden zijn, in de zekerheid die den menschen gegeven is, dat het niet meer gaat om hun werk, of hun prestaties, maar om de uren van vrijheid, die zij opofferen.'

'Jawel', zei Vorendonk, 'ik voel wel waar je heen wilt. Toch hebben wij er eerst allemaal naar gestreefd, de Staat als bezitster van de Spoorwegen, de Staat als zorgende moeder en vader. En in theorie leek het toch ook heel mooi, misschien wel, omdat de theorie met idealistische menschen werkt, en de praktijk met gewone menschen te doen heeft, bij wie het initiatief en het eergevoel sterft zoodra er bestaanszekerheid voor goed verkregen is.'

'Ik weet niet hoe het komt', zei Rein, 'ik heb er al heel vaak over gedacht. Ik weet alleen maar, dat het zoo is. Ik weet, dat wij door protectie van den arbeid gekomen zijn tot slechten arbeid en tot verdierlijking, grofheid en luiheid; dat wij door meer onderwijs niet gekomen zijn tot meer beschaving, maar tot vervreemding, dat wij door den werkeloozensteun langzamerhand komen tot chronische verluiering en tot allerlei misbruiken en dat wij het woord geluk en vreugde synoniem gemaakt hebben met Cinema en Dancings.'

'Ik zie het alles net zoo als jij en ik geloof, dat wij het allemaal zoo beginnen te zien, maar het is een hellend vlak en wij hebben een duw gekregen; en ik voor mij geloof, dat wij niet meer terug kunnen, dat wij langzamerhand in een peilloozen afgrond storten, waaruit voor de massa geen opkomen meer zal zijn, waaruit alleen nog de eenlingen met veel moeite en veel volharding zullen kunnen opstijgen. Ik geloof ook, dat al dat gepraat over vrede nonsens is. Als je mij vraagt, beteekent Genève ook

niets. Een dolle hond luistert niet meer naar de kunstjes die de meester hem geleerd heeft en een volk, dat oorlog wil, is niet veel beter dan een dolle hond en zal zich heusch niet storen aan wat eenige heeren in Genève het voorschrijven. En toch maken al die utopieën deel uit van wat wij noemen, "ònze wereld". Als je er je hoofd over wilt breken, als je je werkelijk en waarachtig de sappel gaat maken, wordt je gek. Ik ben zoo ver, dat ik mij er bij neer heb gelegd. Wij kunnen toch niets doen.'

Rein was langzamerhand levend geworden. Hij nam zijn ellebogen van de tafel, keerde het bovenlijf naar den ander en keek hem recht in de oogen:

'Geloof je waarachtig, dat wij niets kunnen doen?'

'Neen, niet veel.'

'Ik zou het dan toch wel willen probeeren. Mijn God, als er in iedere stad eens tien menschen waren, die nu eens geen lezing hielden over politiek, over godsdienst, over sociale problemen, of over litteratuur, maar die eens doodeenvoudig trachtten de wenschen van het volk een anderen kant uit te dringen, die eens eenvoudig probeerden eenige liefde bij te brengen voor de natuur, niet door malle uitstapjes met groene trommels op den rug, maar door hen systematisch te leeren de schoonheid van de natuur te zien, door hen te wijzen op ander goud, dan het goud, wat je in je zak kunt steken, door hen te wijzen op een gelijkheid die niets illusoirs heeft, maar die een waarachtige gelijkheid is, de gelijkheid in de vreugde, die wij allen kunnen hebben aan andere dingen, die voor ons allen geschapen zijn.'

Op dat oogenblik zweeg de muziek en een weldadige stilte begroette de laatste woorden. Otto Vorendonk dacht even na en zei dan:

‘Misschien.... misschien.... Daar heb ik nog nooit over gedacht. Zeker is het, dat het den menschen meer goed zou doen, dan al de ophitsende, opruiende lezingen en redevoeringen over kiesrecht en politiek. De kunst zal zijn, ze er de eerste maal heen te krijgen.’

‘Waarheen?’

‘Nou, naar een zaal, waar zulke lezingen gehouden zouden worden.’

‘Maar zulke lezingen moeten niet in een zaal gehouden worden, die moet je buiten houden, waar je de rijkdommen, die je opnoemt, voor het aantoonen hebt.’

‘Probeer het, waarom niet?’

Dan kwam de garçon en vroeg, of hij ontvangen kon. Het was zijn tijd om naar huis te gaan en dan moest een ander zijn tafeltje overnemen. Rein betaalde en de man keerde de schoteltjes om, ten teeken, dat dat tafeltje met rust gelaten moest worden.

‘De wereld is zoo slecht niet, als zij er uit ziet,’ zei Otto Vorendonk. ‘Kijk eens, wat een naïef reçu we krijgen. Wij hadden zelf dat schoteltje ook kunnen omkeeren....’

De garçon, die nog in de buurt was, keerde zich om en zei in zuiver Hollandsch:

‘Neen mijnheer, want ik zou niet weggegaan zijn, voor al mijn tafeltjes betaald hadden. Dit is alleen het bewijs voor mijn kameraad, dat u betaald hebt. Als u per ongeluk uw schoteltje omkeert, moet u de consumptie voor den tweeden keer betalen, al zou u er een eed op doen, dat u betaald had.’

‘Je laatste beetje respect voor de menschheid ook nog weg’, zei Vorendonk. ‘We zijn een zootje

geworden, en we weten het. Neen, we zijn altijd een zootje geweest. Van den beginne af is alles geweest zooals het nu is. De som van deugden en ondeugden, van verlangens en van haken naar bevrediging, zal ook wel altijd ongeveer hetzelfde geweest zijn.... Ik stel mij vóór dat bij de oerbevolking van Peru of China of Egypte ook alles aanwezig was, waaronder wij gebukt gaan. Intrigue, hebzucht, hetzerei, egoïsme en de rest. Er zullen ook altijd wel menschen geweest zijn zooals jij -, die de illusies van de jeugd maar moeilijk konden opgeven.

Ieder nieuw en jong geslacht trekt te velde tegen 't oude, wil vernieuwen en vooral verbeteren, maar voor ze zoover zijn, is er weer 'n nieuwe jeugd die van hun ouden rommel niets weten wil.'

'Maar voel je niet, dat heel de wereld maniakaal is? Voel je niet dat ze achter "irreëele dingen" aanloopen? Welke werkelijke waarde heeft geld an und für sich? Welke èchte vreugde schuilt er in de macht - zèlfs in de hoogste aardsche macht - die van een Wilhelm II, die de wereld in vuur en vlam zette. Er is wèl vreugde aan de Natuur. Dat weten we ook....'

'Omdat je in je humeur bent op 'n zonnigen dag?'

'Ook al. Maar om veel meer nog. Omdat ze ons aan onszelf openbaart.'

Reins mooie, beschaafde, melancholieke kop was ietwat opgeheven, zijn wonderlijke oogen staarden in de verte. Otto Vorendonk begreep heel goed zijn breede kijk op de wereld, zijn behoefte het menschdom te helpen, zijn schrijnend verlangen allen en alles anders te zien. Hij voelde ook hoe dit alles bij Rein bijna tot een ziekte geworden was. Hij deed iets

onnatuurlijks, schakelde zichzelf als individu bijna uit. Opeens vroeg Rein:

‘Waarom hebben we vertrouwen in al die malle politiek? Waarom moeten we stemmen? Waar bemoeien we ons mee? Wat weten we van al dat geknoei en gekonkel? Ik zie al dat kiesgedoe als domheidsmacht.... Laat een paar man elk land besturen. Geef hun daarvoor een heel matig salaris en verbiedt alle eerbetoon en dure representaties, dan hebben we tenminste kans dat we den rechten man op de rechte plaats krijgen. Verleden jaar heb ik me maandenlang trachten in te werken in de vraagstukken van den dag, maar 't is wanhopig, 't is een warboel.’

‘En 'n warboel waar we nooit meer uitkomen.... er zijn nu geen twee belangen meer dezelfde.... alleen “verstand” en “despotisme” kan dien Augiusstal redderen. Kijk eens rond je, Rein, geloof jij nu heusch, dat onwaarschijnlijke zootje, dat amalgaam, wat onze aarde bevolkt gelukkig te kunnen maken - jij of een half millioen menschen als jij?’

Rein had nu zijn hoofd in zijn handen geborgen.

‘Als de jeugd met haar enthousiasme het nu eens in handen nam?’

Otto Vorendonk glimlachte....

‘Alleen wijsheid en ervaring vermag misschien nog iets èn ijzeren discipline. De discipline van een Mussolini, die maar éen ding voor oogen houdt: het welzijn van zijn land. Die voor zichzèlf niets wil, maar meedoogenloos medewerking eischt, waar het er om gaat Italië groot en gezond te maken. Mussolini *wil* goed. Hij breekt met tijdverlies als Nieuwjaars-recepties. Hij wil werken en laten werken. Zijn regeeren is tenminste geen sinecure - hij

werkt - van 's morgens tot 's avonds en leeft sober....'

Rein keek den anderen kant op en zuchtte een beetje geërgerd....

'En tòch - zou ik het op mijn manier ook eens willen probeeren. Als we "tevredenheid" konden kweeken en de menschen, zeg voor twintig jaar, er toe konden brengen, niet te kletsen over politiek, vrijen tijd en loonsverhooging - maar alleen maar te werken - dan moet dat toch een heel verschil maken. Geen enkel gouvernement heeft ooit den tijd iets te doen. Als het net begonnen is de fouten van voorgangers af te schaffen, wordt het weer verdrongen door een regeering die zijn fouten verbetert. Zoo gaat het maar door. Eeuwige onrust. Daarin kàn niets tot stand komen.'

Zijn stem had nu een ondertoon van bitterheid.

'Met al hun gedaas hebben de rooden "werk" gemaakt tot een straf en het is een weldaad. Met al hun geschreeuw van en voor vrijheid hebben ze den werkman geloodst in de ijzeren boeien der bonden. Ze hebben het individu opgeslokt en er een "ding" van gemaakt, een "onderdeel", een willoos en onpersoonlijk onderdeel van hun illusoire "maatschappij". Kijk Rusland eens! Langzamerhand beginnen we te begrijpen dat daar geen democratie heerscht - maar dat daar voetje voor voetje de weg gebaand wordt tot slavernij....'

En dan, in een vlaag van overweldigende wanhoop zuchtte hij:

'O, die arme, blinde, dolle menschheid....'

'Heb jij een plan voor de toekomst?'

'Neen! Hoe zou ik? 't Is alles zoo enorm en zoo hopeloos. 't Eenige wat ik doen wil is de menschen toespreken. Niet het 'volk' alleen, alle menschen

en dan zien of anderen hetzelfde willen doen.

‘Een missie voor *Geluk*?’

‘Zooiets.... De oogen openen voor de schatten die nooit verloren gaan, voor de elementaire vreugden die tenslotte de ware zijn.’

‘Rein, jongen, ik benijd en beklaag je. Ik benijd je je enthousiasme en je hoop, maar ik beklaag je om de teleurstellingen die je te wachten staan....’ Dan stonden ze op en gingen nog even langs de boulevards, elk bezig met eigen gedachten.... Bij de Madeleine sloegen ze links om - staken tenslotte de Place de la Concorde over en gingen naar de Seine. Op de groote Pont Alexandre stonden ze stil en peilden met hun oogen het grauwe water....

‘Ook een oplossing’, zei Rein mismoedig. ‘Een nieuwe Zondvloed? Dat is toch aardig gevonden in het Oude Testament. Wèg met den heelen boel en opnieuw beginnen.... Het resultaat? Ook al een bewijs, dat *niets* helpt. Als morgen de wereld ontvolkt wordt op twee menschen na, is 't over eenige duizenden jaren weer Kif-Kif! Max Nordau heeft eens beweerd dat we allemaal een tikje mesjogge zijn - 't resultaat van al die tikjes, de collectieve waanzin die elk geslacht besluipt. Er is geen ontkomen aan. En wie weet wat 't nà dit leven zijn zal?’

‘De eeuwigheid?’

‘Daarin geloof ik niet. Alles in het heelal is onderhevig aan periodiciteit, waarom zou wat hiernà komt anders zijn?’

‘Ik durf over die eeuwigheid van onbekendheid niet eens denken. Zelfs eeuwige en eeuwig dezelfde gelukzaligheid lijkt me wanhopig - vooral met de *wetenschap* dat die eeuwig zal zijn. Daarom wilde ik hier zoo graag geluk hebben.’

Een langzame, luie regen begon te vallen. De takken der boomen, beneden langs het water, werden zwaar van tranen, die met kleine, doffe geluidjes vielen als vrouwentranen op moeë handen.

In Vorendonk als in Rein verdrong eeuwigheidsvrees elke gedachte aan het heden. Zoo namen ze afscheid.

Hoofdstuk IX

TOEN maanden daarna Aleid Rein in Londen zag, was deze nog wel vervuld van hetzelfde vertrouwen en dezelfde illusie, maar toch begon in dien tijd reeds iets als twijfel te knagen aan zijn hart.

Hij had zijn toespraken gehouden tot het volk van Parijs, maar zonder veel succes. Een paar badeaux waren blijven staan gapen, jonge meisjes gichelden om zijn gebrekkig Fransch, maar werkelijk bereikt had hij niets in die groote wereldstad. Alleen had hij op een avond een Engelschman ontmoet, die hem gezegd had, dat Londen een veel vruchtbaarder bodem was voor zijn idealen. Hij zelf voelde niet veel voor Londen. Maar hij had nu eenmaal het idee, dat hij alles moest beproeven om te bereiken wat hij eens gehoopt had. En zoo ging hij naar Londen en sprak op een avond in Russell Square midden tusschen het rosse leven van de nachtelijke metropolis, tusschen het coquet heen-en-weer gedraai der cocottes en het sluwe loeren der souteneurs.

Op een avond stond hij daar op een vluchteilandje en begon zijn rede over het geluk. De Engelschman scheen gelijk te krijgen. Langzaam vormde zich om hem een menigte menschen, die stil en aandachtig toehoorden. Het trof hem wonderlijk, dat onder zijn gehoor zooveel geblankette en opgemaakte vrouwen waren. En, terwijl hij sprak, golfde, in onderstroom, de gedachte: ‘Ze hebben het tòch noodig, anders stonden ze niet hier.’

Een politie-agent, groote, stoere kerel met een Romeinsch profiel, bleef even aan den zelfkant van de menigte staan; en toen hij zich rekenschap er van had gegeven, dat het hier niet ging om opruierij tegen den Staat of een pleidooi voor ontoelaatbare dingen, glimlachte hij bemoedigend en ging zijns weegs.

Een paar potsierlijke negers drongen langzaam naar voren, keken naar Rein met hun porseleinen oogen, waarin de zwarte, doorzichtige pupillen draaiden en kwamen na afloop naar hem toe om hem de hand te geven. Een van beiden was een neger-missionaris en begon dadelijk Rein voor zich zelf te vergoelijken. - Natuurlijk, hij had niet het ware geloof, maar de missionarisziel had toch wel iets goeds ontdekt in zijn toespraak. -

Rein keek hem diep in de oogen, werd kwaad en zei:

'Man je liegt. Jij stondt er niet om mij te hooren, je stondt er om je eigen goedheid te peilen en je hebt niet eens begrepen, dat ik met dat gedoe van jou niets uitstaande heb.'

Een hatelijk gesprek volgde. Rein te goedertrouw en kwaad, de ander zoetsappig en valsch.

Van zoo'n avond bleef niets over dan een beetje weemoed over de mislukking.

Hij had gesproken bij de Marble Arch onder anderen op den morgen, waarop Aleid hem gehoord had. Zijn overtuiging maakte nog altijd indruk op de anderen; op hem zèlf niet meer. Hoe langer hoe meer zag hij de wereld als een hopeloozen janboel, de menschen als een aantal egoïsten, elk op hun eigen plaatsje in hun eigen cirkeltje van prikkeldraad. Dat prikkeldraad was hun gevoeligheid, hun kwetsbare plekken en tevens die dingen, waarmede zij anderen pijn

konden doen als het noodig was. Langzaam, maar zeker, wanhopig zeker, drong de overtuiging zich aan hem op, dat niet alleen *hij* niets kon doen, maar dat tienduizend menschen zooals hij, samen niets konden doen. Dat wij verdoemd zijn van de geboorte af, omdat het leelijke aantrekkelijker voor ons is dan het mooie en omdat het onoverwinnelijke 'ego' zoo absoluut is. Dat we ons zèlf niet redden kunnen en dat geloof aan hooger en hoop op beter alleen iets voor ons vermogen. Als hij daar stond en de menschen gevangen hield in zijn stillen blik voelde hij het beste wat hij in zich had naar boven komen, maar als zijn gevoel op zijn mooist was, wist hij met wreede helderziendheid, dat dezelfde Rein, die daar de godheid in zich liet spreken, ook den duivel in zich had. En op een goeden dag werd hij wakker met het besluit er een einde aan te maken. Wat drommel, wat deed hij eigenlijk? Hij was de behoorlijke, geordende maatschappij ontvlucht. Hij had het dierbaarste, wat hij had, opgeofferd aan een utopie en tijdens zijn lange opofferings-periode was langzaam in hem de erkenning, gestegen, dat de maatschappij die hij eerst verfoeid had om haar orde en haar vastgelegde etikette, haar onontkoombare wetten en haar wreede heerschappij, slechts zoo was omdat door de tijden heen de noodzakelijkheid van dit alles gebleken was, wilde men de menschen nog tot eenige goedheid verplichten. Toen was dadelijk de vraag gerezen: waarheen en wat te doen?

Hoewel hij het nut zag van de wetten der samenleving, kon hij er zich nog niet aan onderwerpen. Zooals in volle vrijheid het beste zich in hem ontwikkelde, zoo - dat wist hij zeker - zou in gevangenschap al het concrete, het slechtste in hem

noodzakelijkerwijze naar voren treden. Hij was niet bang voor Rein den zwerver; hij was wel bang voor zich zelf als medicus, keurig gevestigd, met het lot en het leven van menschen in zijn handen.

Hij besloot voorloopig nog niet naar Holland terug te gaan en maar te gaan dwalen met een leeg hart en een vol hoofd.

Hoofdstuk X

ZÈLFS toen Aleid op de boot was, had zij zich nog geen idee gevormd van wat haar leven in China zou zijn. Ze leefde in een soort van roes, genoot van al het nieuwe, trachtte iets te begrijpen van het Oosten, dat zich van Port Said af langzaam voor haar ontvouwde en ze voelde dankbaarheid voor dat jaar in Londen in de Chineesche familie, dat haar toch wel nader gebracht had tot dien anderen geest, die met het Westen zoo geheel niets uitstaan heeft. Hoewel de Chineesjes heel anders waren, brachten zij haar toch nader tot de slanke, soepele, bruine wezens in blauwe kaftans, die in Port Said en Kaïro met lange, loome schreden om haar heen dwaalden. Ze herkende in die groote, bruine droom-oogen kwaliteiten, die ze ook bij de familie Li bemerkt had. Ze viel zich zelf op als anders dan de meeste Europeanen. Dat jaar van nauw contact met Oosterlingen had haar als van zelf geleerd haar gebaren in te toomen, haar stem te dempen en uit de menigte van woorden, die rond elke gedachte dwalen, de minst concrete te kiezen.

Soms, als zij 's avonds in haar bed lag, trachtte zij vóóruit te zien, maar dan stootte zij tegen een muur van niet-weten en dan bleef alleen de hoop, de hoop op een romantischen tuin met rotsjes en kronkelpaden, miniatuur bruggetjes over stille lotus-vijvers, waarin goudvisschen als lichtstralen zouden heen en weer schieten tusschen fantastische bloemen, die in schoonheid zouden wedijveren met het water.

Dan hoopte zij, dat Chineesche families haar de deur zouden openen en dat zij een blik zou krijgen in het leven, zooals het werkelijk was. Bij haar twee Chineesche meisjes had zij altijd nog heel fel het gevoel, dat zij iets overwinnen moesten wanneer zij trachtte openlijk met haar te spreken. Zij vreesde dat dit in het Oosten wel altijd zoo zou zijn en zij rekende voor haar waarnemingen meer op haar oogen dan op haar ooren.

Ze ging aan boord ietwat gebukt onder de eenzaamheid, ook al speelde zij met de Engelschen deck-golf, ook al praatte zij met de meisjes Li en al deed zij alles mee wat er te doen was. Ze miste iets en langzamerhand drong het tot haar door, dat dit iets was, het contact met Europa.

Op een goeden nacht realiseerde zij hoe koud haar hart was en toen zij trachtte het te verwarmen met souvenirs, trokken deze haar, zonder dat zij het wilde, terug naar haar eigen land. De glimlach die toen om haar lippen speelde was er één van bitterheid. Dus was het dan toch waar, al dat gedoe en sentimenteel gefemel over heimwee. Ze wilde niet, ze wilde, evenals Rein, niet zijn van Holland of van Den Haag, ze wilde zijn van de wereld en in haar streed de theorie met de practijk. Ze leerde op die lange reis, dat reizen, evenals liefde, een obsessie is. Het begon aan haar te knagen, het vervolg sloot weemoed in en toen ontwaakte de liefde tot het reizen zèlf. Ze begon het lief te krijgen, zooals men een levend wezen lief heeft; ze verlangde naar de plaatsen, waarover gesproken werd met de ongelukkige begeerte, waarmee een meisje op haar minnaar wacht.

Toen ze in de verte het Mokattam-gebergte zag liggen, waar hun trein voorbij vloog, was ze stom

onder de charme van die vreemde bergen, die zoo grillig daar staan, dat het is alsof ze in hun binnenste het élan voelen, dat hen ten hemel deed reiken. De hooge pieken staken uit, als ware de hemel alleen hun niet genoeg en eischten zij de sterren voor zich zelf. Dàt was het, daarom maakten de bergen zoo'n indruk, omdat zij den hemel begeerd hadden, zich van de aarde naar den hemel hadden laten werpen en daar nu lagen als het ware, op hun knieën, vernederd, maar toch grandioos. Zóó zag ze ook Rein, een man, die naar den hemel had willen reiken. Beiden groot en verheven in hun absolute eenzaamheid. En de een als de ander in dezen kalmen nacht bestraald door de zacht zilveren lamp der begeerte naar hooger. De een als de ander geadeld door de herinnering en de geëxalteerde vreugde.

Was ze nu al zoo ver, moest ze nu alles voortaan vergelijken met hem, zelfs de natuur? Was hij misschien de natuur zelf? En wat was zij voor hem geweest? Daar was zij nog niet achter. Alleen wist zij, dat haar heengaan geweest was de open deur naar alles, wat vrij was en echt. Hij had haar altijd gezegd, dat hij geloofde dat ergens in de wereld iets echts bestond buiten hun nauwen cirkel en toen zij in zijn leven gekomen was, had hij gemeend dat zij het was, waarop hij wachtte. Dat hij weggegaan was, bewees, dat zij beiden zich vergist hadden. Terwijl zij over hem dacht verlangde zij naar hem en begon in herinnering hem te idealiseeren. Zij bezielde hem met een geest, die de hare zelfs nu nog begeerde en zij vreesde, dat zij aan die charme nooit ontkomen zou. Ze vergat, dat het een charme was van haar eigen vereenzaamde verbeelding. Na het heerlijke Caïro, de pyramiden, de Sfinx, Memphis

en Sakhara, de Roode Zee. De gruwelijke hitte, de boosaardige zon die heel den dag het dek maakte tot een doorloopend gevaar, dat alles verslond, haar leven en denken. De tien dagen van ondraaglijke hitte, van doelloos staren tegen de zeilen, die de oogen moesten beschermen tegen de 'glare', waren een kwelling om hun negatieve kwaliteit. Aleid dacht niet meer, hoopte niet meer, wist niet meer. Aan die tien dagen behield zij de herinnering van iets als een hel, maar een hel, waarin geen gevoelens waren, alleen maar vuur en hitte, met matelooze loomheid en hatelijke etenslucht, en een eindeloosheid der dagen, die niet eens gevuld werden door de met moeite onderhouden, onnoozele gesprekken. En bij dat alles, een stille bewondering voor de Chineezen, die buiten en boven dit alles schenen te staan en hun leven leefden als altijd, met koele verachting voor de dingen van buitenaf.

Toen kwam Colombo. Ook nog hitte, maar toch een heel andere; daar was het draaglijk en daar was schaduw van de boomen, een heerlijke onderbreking van de eindeloosheid en eentonigheid van de zee. Toen zij lui in een rickshaw zat, overviel haar een vreemd gevoel: het was iets als een mengsel van charme om den zachten tred van haar koelie, om het zoet veeren der wielen, en van schaamte, omdat zij een mensch als zij zèlf, als dier liet dienst doen. Dat was maar een oogenblik, toen nam het leven haar op en genoot zij van de schoonheid der kaneeltuinen, van de groot-zware slagschaduwen, waaronder de Indische meisjes hurkten, van de Engelsche kinderen, die speelden in het sombere, groene gras, van de 'tommies' die in waardig en ongevoelig zich thuisvoelen deden alsof dit niet Indië, maar Londen was. Hun roode petjes even mal op hun

rechter oor, als zij ze thuis droegen. Ze kwam onder den indruk van den kampong, waar witte zebu's zware vrachten trokken door rommelige straatjes en waar het een gekrioel was van mannen, vrouwen en kinderen, allemaal om haar te zien. Heel de Oost hier samengeloopen.

En toen eindelijk, na Penang en Malakka, Hongkong.

Gedurende heel de reis had zij onbewust uitgekeken naar dat oogenblik van aankomst, waarop zij haar bestemming zou bereiken. Al wat zij gezien, gehoord en beleefd had, was maar half in haar bezonken, bleef grootendeels aan de oppervlakte van het leven. Ze had genoten met haar zinnen, niet met haar ziel.

En nu was zij in Hongkong.

Hoofdstuk XI

EEN groot Chineesch huis en daarin tot haar verwondering, niet alleen de familie Li, maar alle familieleden Li; iederen dag nieuwe menschen, iederen dag nieuwe leerlingen. In Engeland was zij geweest de gouvernante van twee meisjes, hier wilde de heele familie profiteeren van de Engelsch sprekende ‘governess’ en de familie Li scheen dit plotseling heel normaal en eenvoudig te vinden. Het heele leven had andere waarde gekregen. Ze herkende noch mevrouw, noch haar leerlingen. In Engeland waren die geweest exotische bestanddeelen en zelfstandigheden in het Engelsche leven; hier waren zij als het ware opgeslokt door China, hadden hun eigenheid verloren en waren geworden een atoom in het groote geheel, ‘de heele familie Li’. Het was alles zoo verwarrend, zoo vermoeiend en eigenlijk zoo vervelend. Ze kwam niet tot zichzelf, niet eens tot eerlijk denken. Zelfs 's nachts, als zij alleen in haar groote kamer lag, kon zij haar eigen ik niet terugvinden. In de lange, stille zware nachten lag zij uren wakker. Ze kende en herkende den tijd aan den ratel van den nachtwacht. Telkens als hij langs kwam, sloeg hij met een kort stokje op een bamboe staaf en zong in vreemde, nasale, maar toch zangerige tonen, dat alles goed en veilig was. Als hij haar dat ettelijke malen gezegd had, scheen zij onder de bekoring te komen en sliep in om dan 's morgens weer gewekt te worden door een van de tallooze bedienden.

Het leven in China was zoo totaal anders dan in Europa. In hun groot, rijk huis met de zware gebeeldhouwde meubelen en de onschatbare porseleinen en ivoren prutsjes, de kakemono's, waarvan zij gehoord had dat zij al duizend jaren in de familie waren en dat geen enkel museum in het Westen rijk genoeg was om ze te koopen, was nog geen electrisch licht. Daar was een man voor de lichten, die den heelen dag niets deed dan af en aan dragen met lampen, die in orde moesten gemaakt worden en die in orde gemaakt waren. Daar was een man, een vale, verfomfaaide Chinees in een blauwen kiel, met kromme beenen, wiens eenig levensdoel was de groote ‘kangs’ te vullen, die aan weerszijden van de keukendeur stonden. Er was geen rivier dicht in de buurt en, zoo ver Aleid wist, ook geen bron en ze begreep dat het water van ver moest komen, ook al door de lange tusschenpoozen, die verliepen tusschen het aandragen van elke twee emmers. Het was een oudachtige man en ze kende hem alleen gebukt onder het juk van zijn emmers, of goedig opgerold, purrend als een poes met een hoogen rug, met oogjes, die altijd een of anderen prooi schenen te beloeren en waarin een valsche uitdrukking lichtte, die scheen te zeggen, dat de prooi zelf niets verloor, omdat hij wat langer moest wachten op zijn straf. Er waren dagen, dat zij dien blik in bijna alle oogen herkende, vooral in die der dienaren en door een vreemde associatie drong zich dan het woord ‘revolutie’ en ‘opstand’ in haar op.

Soms overviel haar een vreemde angst. Dat was begonnen op den dag, dat zij aangevoeld had, dat de kracht van China geen physieke kracht is, maar een kracht voortspruitend uit een oeroude slaafsche gehoorzaaamheid aan oude en wijze wetten.

En voor die kracht was ze bang, want ze begreep dat tegen physieke kracht, andere physieke kracht op kon, maar dat tegen deze stille werking die zijn bronnen vond en zijn kracht putte uit een gehoorzaamheid, die het Westen niet kent, een groot gevaar schuilde.

Dan waren er andere dagen, waarop zij door een kleinigheid weer een heel anderen blik kreeg in het leven van die menschen en bijna getroost opmerkte hoe zelfs de armste Chinees een fijn, innerlijk leven leidt, ook al weer door gehoorzaamheid aan oude tradities, die hem dierbaarder zijn dan het licht van zijn oogen.

Na maanden was zij het nog niet met zichzelf eens of China een deceptie was. Zeker beantwoordde het niet aan wat zij er van verwacht had. Mevrouw Li vertelde haar, dat China in een overgangstijd was en wees dan naar de tennis-lawns, waar meisjes met gele snuitjes en ongewoon groote, platte voeten een backhand serveerden, precies als Londensche flappers. Toch was het tennisspel geen spel, zooals in het Westen. Het was geluidloos, voornaam, bijna plechtig en ze had heel fel het gevoel, dat de meisjes telkens weer iets moesten overwinnen om zoo wijdbeens een bal te vangen of wild er naar te springen. Ze onderzocht een voor een de uitdrukkingen op de gezichten van de spelenden en ze ontdekte veel, maar nergens ontdekte zij de uitbundige vreugde om het spel en om de lichaamsbeweging, die zoo typisch was bij de Engelschen.

Op een avond stond ze voor haar venster en ademde de stadslucht in. Ze keek naar haar toekomst en zag niets dan een leegte, waarin een paar schimmen dwaalden, de schim van Rein en de schim

van Chung, maar zoo vaag dat zij ze zelfs niet met haar gedachten grijpen en vasthouden kon en toen was het dat zij haar gelaat voelde verstarren en haar handen voelde koud worden en zij plotseling een afschuwelijk verlangen kreeg naar haar eigen land met de groene weiden en de molens, met de slooten en de gouden glorie van boter- en dotterbloemen. Ze dacht aan tochten door de Meer, tusschen velden zoetgeurend koolzaad en aan avonden in Blaricum, als van overal in het rond de vreemde damp opsteeg, die uit de greppels noch uit de slooten alleen scheen op te komen, maar die zoo smartelijk zich los woelde van de aarde zelf om zich in witten weemoed met den hemel te verbinden. Ze verlangde naar een kalf met zijn kop over een hek en een traan in zijn linker oog; ze verlangde naar den klank van klompen in een Zaterdagschen-avond-dorpsstraat als tusschen de steenen de aarde nog versch is van uitgepeuterd gras en de boeren, die nog boer durven zijn, hun hooge zijden petten op hebben met het malle kwastje. Ze verlangde naar geen enkel gróót ding, niet eens naar haar moeder, maar naar duizend kleine dingen, die een onheilspellende kracht kregen en begonnen te trekken met duizend sterke handen.

Toen beneden de gong in luid opklinken haar er aan herinnerde, dat zij een bezoek moest afsteken bij de vrouw van den gouverneur, bemerkte zij met schrik dat zonder snikken, en geluidloos, groote warme tranen tot aan haar lippen kwamen. Zij draaide zich mismoedig om en keek de kamer in. ‘Waarom dit alles? Was het de moeite waard? Was ze nog nieuwsgierig eigenlijk?’ Stellig was haar eerste gevoel verveling. Wat ging ze er doen? Had ze het recht de deur te forceeren van een Chineesch

huis, waar ‘intimacy’ alles is? Waar de man, wanneer hij thuis komt, zelfs de herinnering aan zaken aflegt; waar, wanneer de huisdeur zich achter hem sluit, niets en niemand hem meer bereiken kan? Waarom ging ze die Chineesche vrouw dwingen haar, de vreemde, te ontvangen?

Zou die vrouw begrijpen, dat ook zij gedwongen werd door de omstandigheden?

Ze kende China wel zóó goed, dat zij wist, wanneer zij die vrouw openlijk zou zeggen: ‘Kijk, ik kom, maar ik weet dat ik onbescheiden ben’, de andere, die met opoffering van eigen smaak en voorliefde haar plichten als vrouw van een ‘official’ deed, in haar openhartigheid niets anders zou zien dan een totaal gemis aan beheersching en misschien een groote lafheid.

Even streed zij om de keuze welke beschuldiging zij op zich zou laden en ze besloot niet botweg onbescheiden te zijn, maar zich liever te laten beschuldigen van vooze nieuwsgierigheid en toeristenbelangstelling.

Beneden trof zij mevrouw en de meisjes, allen in Chineesch costuum. Chineesche chauffeurs op den wagen. Ze reden een eind door krioelende straten met menschen, die allen op elkaar schenen te lijken. Het Chineesche leven, dat zij nu zoo langzamerhand begon te kennen, oefende nog altijd een zekere bekoring op haar uit. De mannen met hun keukentje en fornuisje aan lange bamboestokken; de waarzeggers of briefschrijvers op de hoeken van de straten; de winkels met de lange rissen gedroogde eenden, de kleine jongen, die op een houten tafeltje, met uiterste zorg opgeladen, partjes sinaasappel verkocht, het was alles altijd weer even charmant, even lieflijk, even nieuw.

En toen stopten zij aan een afschuwelijk huis, iets zooals wij in Brussel wel zien langs de Avenue Tervueren; een huis waarin de neo-renaissance al haar gruwelen heeft vastgelegd in den vorm van torentjes, onbruikbare balcons, gekleurde vensters, vergulde bollen op even vergulde punten, ramen van de onwaarschijnlijkste vormen en afmetingen, en gevels, die gemaakt schenen om den toeschouwer brutaal in het gezicht te slingeren: ‘alle symmetrie is nonsens.’

Toen zij binnenkwamen, stonden zij in een levenloos, Europeesch interieur. Nergens was ook maar iets, dat zelfs de verste charme bracht van een Chineesch home, van dat heilige der heiligen. Ze kon Kipling's woorden: ‘East is East, and West is West, and never the twain shall meet’, niet uit haar hoofd bannen. Zoo langzamerhand raakte zij er wel van overtuigd, dat Kipling het goed gezien had, meer nog om de gevoelens die in de harten leven, dan om de uiterlijkheden, waaraan Oosterling en Westerling zich steeds stooten.

Zij gingen zitten, nadat ettelijke Chineesjes daarvoor stoelen hadden aangesjouwd en toen kwam de vrouw des huizes binnen. Had deze Chineesche vrouw in haar oostersche ziel verwantschap gevoeld met westersche gevoelens? Aleid meende in haar glimlach iets te speuren als ‘ik neem het u niet kwalijk, ik begrijp, dat gij niet anders kòn’. Even nog ging het gesprek door in het Engelsch, dan vroeg mevrouw Li permissie om een oogenblik Chineesch te praten.

In slaap gezongen door dien zoeten ‘sing-song’ van gevoileerde stemmen, voelde Aleid zich opgenomen en geplaatst in die wereld waarin zij had leeren leven, die wereld, die alleen was van haar zelf

en die lag buiten de grenzen van het alledaagsche leven. En nu kwamen de dingen tot haar zonder samenhang als in een droom. Geschuifel van voeten, zacht zingen van den waterdrager buiten, het roepen van kooplui in de straat, het hel-opfluiten van een paar parkieten, ergens in een kooi en toen, als op een futuristisch schilderij, stugge bewegingen: mevrouw Li, die haar neus snoot, Chineesche bedienden, die kopjes aandroegen; armen die thee reikten en dan geuren, waarvan die van de thee alles overheerschten. En toen van tijd tot tijd, als op de cadens van mevrouw Li's stem, een geur die van buiten kwam en die te doen had met tuberozen en exotische, oostersche bloemen.

O Hemel, ze verveelde zich zoo; ze verveelde zich zoo gruwelijk. Ze had plotseling zoo het land aan al die zoetsappige, domme lievigheid, ze verlangde naar een vischwijven-ruzie in Rotterdam en naar rook van schepen en naar joelig spelen van woeste kinderen. En ze verlangde wanhopig naar Rein.

Op hetzelfde oogenblik, dat deze gedachte haar met pijnlijke zekerheid inviel, hoorde zij hoe mevrouw Li weer in het Engelsch sprak en vertelde, dat Chung uit Oxford terug zou komen. Ze gaf zichzelf geen rekenschap van wat zij precies voelde. Het was maar een seconde, maar het was alsof de gedachte aan Chung, de gedachte aan Rein overschaduwde, en ze huiverde zonder te weten waarom.

En toen gebeurde iets ongehoords in een Chineesch huis. Een bediende liet een oud lakken blad met zes prachtige theekopjes vallen. Er was zoo iets ongewoons in dit rinkelende, bijna Europeesche geluid, dat Aleid een blos van vreugde naar haar wangen voelde stijgen en dat zij in de ademlooze

stilte, die het eenige teeken was van schrik en ergernis, haar eigen stem hoorde, die lachte. En vlak daarop zag ze in de oogen van de twee Chineesche dames onuitsprekelijke verachting. En weer voelde ze: ‘East is East and West is West.’

Hoofdstuk XII

VOOR Aleid brak nu een vreemde tijd aan. Door al wat ze deed stroomde in ondergedachte het bewustzijn: - ‘Chung komt terug.’ En in de geestelijke leegte der physiek vermoeiende dagen was deze zin als een telkens weerkeerend rustpunt. Eerst verwonderde zij zich er over, toen accepteerde zij het feit en begon een geestelijke preparatie voor zijn ontvangst.

Ze dacht terug aan hun gesprekken in Londen en las de paar brieven, die hij haar sedert geschreven had, herhaaldelijk over. Nu zij China beter begon te begrijpen, kregen die brieven niettegenstaande hun westersche kleur, oostersche beteekenis. Zij begon achter de woorden de onuitgesproken beteekenis te speuren en in antwoord daarop vond ze in haar ziel gevoelens, die ze tot nu toe voor Chung niet gekend had. Ze had het gevoel, dat er tusschen hen, niettegenstaande den afstand, iets gebeurde, waaraan ze beiden niets konden doen en waaraan zij geen schuld hadden. Iets, dat zich als het noodlot, op onverbiddelijke wijze voltrok en waarvan de voltrekking nader kwam met Chung's komst.

Haar denken aan Rein vervaagde. Hij was als een onwezenlijkheid, als een schoon droombeeld, wat zij naar willekeur in zichzelf kon oproepen, en wat er dan voor haar stond was gaaf, en af, en hoog ongenaakbaar. Ze wist niet meer of ze troost vond in de gedachte aan hem. Als ze die noodig had, trok haar denken op onverklaarbare wijze naar den ander.

Toen de dag kwam, dat Chung plotseling in zijn

Europeesche kleeren een groote zwarte vlek vormde in de kamer, was het Aleid als was hij nooit weg geweest, en als was er niets veranderd.

Ze was alleen in de kamer, die grensde aan den tuin, toen hij binnenkwam. Hij had de anderen nog niet gezien, wilde hen ook niet zien in dit vreemde costuum; daarom was hij achterdoor gekomen, niet vermoedend iemand te zullen vinden. Hij had niets gezegd; hij had alleen haar hand gegrepen en haar even heel diep aangezien. Toen was hij verder gegaan. En pas later, toen Aleid en alle anderen in de groote ontvangkamer op hem wachtten, kreeg ze den indruk toen hij binnenkwam, dat zij hem nu heelemaal herkende, hoewel ze hem vroeger nooit in Chineesche kleeren had gezien. Zij dacht: dat moet zijn, omdat hij altijd in volkomen harmonie was met zijn omgeving en het nu eindelijk ook weer is. En toen stopte haar denken en schrok zij toen ze zag hoe de Chineesche moeder onwillekeurig iets terugtrok, toen haar in Europa opgevoede zoon haar in zijn armen wilde nemen om haar te kussen. In Londen deed hij het altijd en toen hoorde ook dat bij de omgeving. Hier niet. Met kloppend hart volgde Aleid het proces.

Onder het spreken, onder het vertellen der dingen, die hij beleefd had, zag ze in de oogen der moeder beurtelings hoop en wanhoop, tot het oogenblik kwam dat deze haar handen op zijn schouders legde en hem weemoedig aankeek. Daar in de diepe, donkere spiegels van de oostersche ziel, schenen de twee elkaar te herkennen en nu schoten de oogen van de moeder vol tranen. Zij verbleekte van schaamte onder haar dikke laag poeder. Een Chineesche vrouw mag geen emotie toonen, maar haar jongen lachte:

‘Laat maar moeder. Ik heb geleerd dat tranen heilig zijn en ik wou dat zoo graag nooit meer vergeten.’

Toen losten al de jaren van moederangst om haar oudsten zoon zich op in een zacht purrend geluid, dat van haar keel tot haar lippen steeg. Even daarna kreeg verwondering weer de overhand en ook iets als angst voor dezen man, die het waagde in China te lachen zooals vreemden dat doen.

Van dien dag af veranderde Aleid's leven. Ze ging nog wel gebukt onder de eenzaamheid, niet over dag, als ze haar werk had bij al de kinderen Li's, maar 's avonds, wanneer ze alleen zat in haar groote kamer.

Het was pas na een week, dat een zachte klop op de deur, een klop, dien haar hart meende te herkennen, Li aandiende. Hij droeg zijn Chineesche kleeren en zeide niets. Een oogenblik stonden zij verbijsterd tegenover elkaar, toen wees zij hem zonder woorden een stoel aan. In haar hart voelde zij vreugde om de huiselijke manier, waarop hij ging zitten en in eens begon te praten. Het gesprek dien avond liep vooral over zijn bevindingen in Engeland en den toestand in China. En toen hij weg ging was het alsof uit haar stille kamer iets mèt hem ging. Zijn vereering die zich nooit had omgezet in woorden, ook niet in daden, alleen maar in die onzegbare fijne details, waarin de oosterling gewend is zijn ziel te vertolken, scheen haar plotseling onmisbaar.

Zij begon naar die vereering te verlangen. Zij verlangde naar de avonden, dat hij weer zou kloppen en met een zekere vreugde begroette zij het feit, dat hij zijn bezoeken tot een gewoonte ging maken. Het was een vreemde verhouding. Zij spraken nooit over persoonlijke dingen en toch waren hun onpersoon-

lijke gesprekken als een zachte stroom van heen en weer deinende intimiteit.

Li zelf scheen niet tegen China zonder meer, op te kunnen. Zij vermoedde wel dat er ook voor hem een zekere bekoring lag in dat veilige, achter de gesloten luiken, praten over de dingen, waarover hij met Chineezen niet praten kon. En zij zelf vond het prettig maar stil te zitten en te kijken naar het lenige, slanke lichaam in het lange zijden kleed, waarvan de plooien er niet in slaagden de vleeschelijke kleedij te verbergen. Zij onderging de bekoring van zijn stille handen en van zijn zachte, frissche stem. Maar toen de dag kwam, dat hij haar vroeg om haar te trouwen was er niets in haar ziel, dat feitelijk 'ja' riep. Er was niet die felle blijdschap, die zij gekend had toen Rein haar bijna grof vroeg: 'Zullen wij nu maar eens trouwen?' Toch was er ook niets dat haar afstootte.

Als twee goede vrienden, die samen een zaak gaan beginnen, bespraken zij hun kansen van geluk en het resultaat van de bespreking was, dat zij alles eenigen tijd wilden uitstellen.

Dien avond heel toevallig vertelde Li's moeder het verhaal van een Chinees, die met een Engelsche vrouw getrouwd was. Hoe zij leefde als een vreemde in haar eigen huis, hoe zij als een vreemde was voor haar eigen man, die, langzamerhand het Westen vergetend, weer wegzonk in de zoete verdooving van het Chineesche leven en hoe zij was als een vreemde voor haar kinderen, die haar taal niet spraken en haar karakter niet begrepen. Tot zij eindelijk begon te kwijnen en stierf van eenzaamheid in haar eigen home, waar geen van *haar* eigen volk haar ooit had opgezocht en waar geen van *zijn* volk haar ooit had bevriend.

Dien avond kwam Li niet op Aleid's kamer en Aleid verlangde ook niet naar hem.

Toen zij elkaar den volgenden avond weer zagen, was het Aleid die het initiatief nam en zei:

'Jij hebt mij nu gezien in China; ik heb jou nu gezien in Engeland; laten wij niets besluiten voor wij eens samen in Europa onder enkel Europeanen zijn geweest. Als wij beiden dan de proef doorstaan, dan is het goed Li.'

En terwijl zij sprak voelde zij de koesterende warmte van zijn fijnen glimlach en van zijn blik en ze liet zich verleiden.

'Volgens mijn beste weten heb ik lief, maar weten wij iets terwijl wij hier zijn? Jij nog half westersch, ik al half oostersch?'

Toch kusten zij elkaar dien avond voor het eerst, maar het was een vreemde kus, waarin Aleid heel den schroom van het Oosten voelde voor die westersche liefkoozing.

Hoofdstuk XIII

DIEN nacht trachtte Aleid zich het leven te denken, zooals het zijn zou aan de zijde van Li, den Oosterling. En met een helderziendheid, waartoe de dag haar niet in staat zou gelaten hebben, zag zij, dat zijn liefde haar zou brengen tot bodemlooze diepte van submissie. Zijn vreemde, kuische, scherpe kus had een stigma achtergelaten en het was alsof zij hem nog op haar lippen voelde en alsof de plek pijn deed, wanneer zij er aan dacht, en elk oogenblik zou kunnen gaan bloeden. Het was een gloeiend stigma, dat een brandend verlangen achterliet. Ze dacht aan hem, zooals hij geweest was de eerste ochtenden na zijn terugkeer uit Europa, zoo zacht en hoewel veraf, toch zoo dichtbij, zoo ontroerend intiem zonder woorden. De kus had iets verstarrends en wees op iets nieuws, iets waarvoor zij vreesde en waarvan zij de gevolgen niet in hun geheele wijdte kon overzien. Ze voelde heimwee naar alles, zooals het geweest was en ze wist dat het nooit meer zoo zijn kon. Toch had ze ook nu een sterk verlangen naar zijn nabijheid, gemengd met vrees.

De nachtwacht passeerde en de toon, waarop hij zei, dat alles goed en veilig was, klonk haar ironisch in de ooren, want ze wist dat na dien kus voor haar niets meer veilig was.

Een jalouzie, die voor haar natuur geheel nieuw was, rees langzaam in haar op. Dit had in haar verhouding met Rein nooit bestaan, die angst te kunnen verliezen en tòch had ze verloren. Hier was

ze bijna zeker niet te zullen verliezen; waarom was dan hier de angst zoo groot? Met pijnlijke helderziendheid zag ze den aard van het oostersche meisje; ze voelde van zichzelf nu iedere beweging grof en lomp en iedere reactie te sterk en te geprononceerd. En terwijl zij in gedachte de Chineesche meisjes, die ze kende, voor zich haalde, begon zij elk van haar te verdenken. Zij hadden ten slotte alles wat hem dierbaar moest zijn, omdat het dat was wat hij van kind af gekend had en wat sedert honderden jaren voor den Chinees, beschaafd of onbeschaafd, rijk of arm, het eenig mogelijke was. Zij zou hem dit nooit durven zeggen, hoezeer zij zichzelf ook verachtte, omdat ze reeds nu een geheim voor hem had. Woordeloos bad zij om de kracht op een goeden dag tot hem te kunnen gaan en te kunnen zeggen: ‘Heb medelijden met me, ik ben jaloersch.’ Als ze dit zou kunnen zeggen, zou het een groote schande voor haar zijn, maar het zou tevens beteekenen verlossing.

Toen zij den volgenden morgen Chung ontmoette, was hij als altijd. Alleen lag in zijn blik een stille, teedere oproep, een onderdrukt verlangen, een bede bijna: ‘Vergeet niet wat er tusschen ons is.’

In de dagen, die volgden, verviel ze van de eene verwondering in de andere en als zij even alleen was en tijd had tot denken, vroeg ze zich af: - ‘Wat heb ik eigenlijk verwacht?’ en ze moest zich eerlijk bekennen, dat ze westersche liefde verwacht had op westersche wijze naar voren gebracht. Ze zagen elkaar nu meer; soms in den tuin, soms op haar kamer, soms ook even alleen in den grooten salon, voordat de anderen 's middags binnenkwamen voor het thee-uur. Meestal zat hij dan stil voor zich uit

te staren, de handen gevouwen in den schoot, in zijn oogen al wat hij zeggen kon. Als hij zelf dan de spanning als te groot erkende, stak hij zijn sigaret op en in deze kleine daad lag een onmetelijk verschil van Oost en West. Aleid dacht, dat zij nog nooit iemand met zooveel innigheid en veneratie het heilige der heiligen had zien opheffen, als Chung zijn sigaret nam en opstak. Bij gebrek aan groote liefdesuitingen begon zij zich te hechten aan al die kleine dingen. Eens zei ze hem:

'Waarom spreek je nooit met mij over wat ons beiden op het oogenblik het meest interesseert?'

Hij antwoordde niet, bleef voor zich uitkijken, met dien half-slaafschen, half aanbiddenden blik. die voor haar was als de quintessence van China. Maar toen zij na de les op haar kamer kwam, vond ze een briefje, waarop stond: - 'Laten wij beiden toch niet praten over de dingen, die wij zoo goed weten.' En toen begreep ze, dat er maar één ding in het heele leven was, waarvan ze absoluut zeker kon zijn; dat was zijn liefde en van nu af was dit voor haar de eenige realiteit.

Het was een wonderlijke verhouding. Soms nam hij haar hand en drukte die even tegen zijn wang, maar bij de minste toenadering van haar kant, werd hij vreemd en stijf en zoo kwam de dag, waarop zij schuw werd en hem haar liefde niet meer durfde toonen. Ze was bang hem pijn te doen door hem te veel lief te hebben en het was deze abstinentie, die bij haar liefdesbegeerte aanwakkerde. Zij leefde haar leven in het Chineesche huis en een ander leven in de uren met Chung en dan nog een derde leven in de oogenblikken, dat ze alleen was. En daar was hoegenaamd geen verband tusschen die drie levens

en hoe ze ook trachtte dit tot stand te brengen, het lukte haar niet.

In het Chineesche huis had zich de familie hoe langer hoe meer uitgebreid. Arme relaties van heinde en ver waren gekomen in het besef, dat het hun goed recht was te deelen in de weelde van een van den clan en te profiteeren van de aanwezigheid der vreemde onderwijzeres. Zoo was haar clubje aangegroeid van twee tot vier, van vier tot acht, van acht tot zestien, tot ze nu sedert eenige weken een klas van twee-en-dertig leerlingen had. Meisjes van allerlei leeftijd, met gezichten, die ze niet herkende en onzegbare namen. Het was bijna privaat onderwijs, dat zij die twee-en-dertig gaf van 9 tot 12 en van 2 tot 4 en hoewel zij bijgestaan werd door haar twee oorspronkelijke leerlingen, was ze doodmoe na afloop van iedere les. Eens klaagde zij tegen Chung over de malle wending die de dingen genomen hadden; hoe zij van gezelschapsdame eindelijk gekomen was tot schooljuffrouw. Hij haalde de schouders op, glimlachte zijn bemoedigenden glimlach, waarin opgesloten was het stil aanvaarden van elken plicht, en zei: ‘Wat wil je? East is east.’ Van dit oogenblik voelde zij hun band als een gemeenschappelijke en moedige aanvaarding van een toestand, die anders onmogelijk geweest zou zijn. En ze voelde het kalm aannemen van nieuwe plichten als de betaling van het geluk, dat toch wel héél zeker tusschen haar en Chung bestond.

Een nieuwe gewoonte was in hun leven geslopen met het eerste briefje. Ze vond nu heel vaak, als ze moe en warm van haar zware taak terugkwam zoo'n klein, lang envelopje op haar kamer. Eens schreef hij haar: - ‘Ik droomde. Het was een vreemde droom, waarin twee Chineezen me mee-

trokken naar een onbekend doel en net toen ik in een afgrond scheen te moeten storten, kwam de bevrijding in den vorm van een boodschapper, die mij jouw briefje bracht. Alweer een bewijs, dat alles van jou moet komen, wat mij goeds kan brengen.’
-

Met den rug naar het venster stond zij en las de woorden nog eens over. Toen begon ze te trillen van vreugde. Ze was er zich van bewust, dat als Rein haar ooit zoo iets geschreven had, zij dadelijk zou zijn gaan zitten om hem in een langen brief van haar overgroot geluk te vertellen, zelfs in zijn droom een goede plaats te hebben. Nu dacht ze er niet aan. Ze zou zelfs in zijn bijzijn haar vreugde geen woorden hebben durven geven uit angst zijn bijna ziekelijke overgevoeligheid te prikkelen tot verzet. Het eenige, wat ze nu voelde was blijdschap, omdat de gloed van haar hart hem zelfs uit de verte bereikte.

In den beginne had ze zijn zwijgzaamheid, zijn angst voor elke uiting gezien als een gebrek aan imaginatie, maar de tijd had haar geleerd, dat dit niet zoo was. Dat in zijn ziel sprookjes zich afwisselend vormden, maar dat deze te dierbaar waren om hun door woorden vasten vorm te geven. Toch was deze, voor haar onnatuurlijke liefdesverhouding, waarin zij hoe langer hoe dieper verzonk, afmattend en vermoeiend. Dit was geen bevrijdende, breeder makende liefde, dit was geen liefde die ketenen losmaakte en tot jubelen drong. Dit was een liefde die aan banden legde en alle uiterlijkheden vermeed, om alle innerlijkheid tot het hoogste punt op te voeren. Als hij 's avonds in haar kamer zat, in zijn zijden Chineesche kleed, was zij er zich van bewust, dat zij, die nooit het lichaam van een man

bewonderd had, hier onder die zijden plooien foutelooze schoonheid herkende, en erger, dat de perfectie van zijn lichaam op zekere oogenblikken de heel reëele gratie van zijn ziel in charme overtrof. In zulke oogenblikken had zij gewild, dat hij een westerschen geest had, dat zij naar hem toe had kunnen gaan en haar armen om zijn hals slaan en haar lippen op de zijne leggen. In zulke oogenblikken was de zachte druk van zijn hand tegen haar wang haar niet genoeg. En hoewel ze dan wel voelde, dat haar leven als een voortzetting van het zijne was, toch was het een voortzetting, waarbij iets verloren ging, en ze haatte haar eigen ziel, omdat deze, met de nauwkeurigheid van een technisch volmaakt instrument, haar de kleine fouten in hun verhouding aangaf. Zijn gezicht, dat haar nu zoo bekend was, eigenlijk meer bekend dan haar eigen gezicht, kreeg op sommige oogenblikken toch de waarde van een masker. Dat was in de oogenblikken, dat ze ontroering naar buiten zou willen zien treden. Als ze op zulke momenten naar hem keek en wist, aan haar eigen emotie, wat in hem omging, dan haatte zij soms dat matbleeke masker evenzeer als zij het lief had. En als zij niet zoo zeker geweten had, dat in zijn vreemde, gesloten persoonlijkheid de romantiek toch deel had, was het leven haar ondraaglijk geweest. Nu vulde zij haar eigen verlangens aan met haar verbeelding en aanvaardde zijn stilzwijgendheid als de consequentie van het feit, dat hij behoorde tot een ander ras.

Toch was op den duur de druk van alles haar te zwaar en in lange nachten van diep en meedoogenloos denken, kwam ze tot het besluit, dat ze weg moest gaan. Ze moesten nu beiden den tijd hebben, waarin zij elkaars afwezigheid zouden voelen om

de waarde van elkaars bijzijn koel te realiseeren. Bleek die waarde te klein, dan zouden zij elkaar niet meer moeten zien.

Toen het uur kwam, waarop zij Chung dit mededeelde, kwam misschien de grootste teleurstelling van haar leven. Hoewel ze vast besloten was weg te gaan en heel zeker wist, dat deze proef voor beiden niet alleen noodzakelijk naar de eenige redelijke oplossing was, had ze gehoopt op tegenstand van hem. Een heel geestelijk proces had al plaats gevonden, waarin ze de woorden gezocht en gevonden had, waarmee zij dien tegenstand zou kunnen bekampen. Met haar schat van geestelijk verdedigingsmateriaal trad ze hem tegemoet, maar dit alles was niet noodig. Chung accepteerde met oostersche gelatenheid het westersche besluit. Bij mevrouw Li en bij haar leerlingen vond ze precies dezelfde berusting, die zóó griezelig op onverschilligheid leek, dat ze er koud van werd.

In de veertien dagen, die verliepen tusschen haar besluit en de realisatie er van, merkte zij aan niets dat haar weggaan voor een van allen ook maar de geringste teleurstelling inhield. Het eenige wat zij en Chung over de toekomst bepraken, was dat zij elkaar in afzienbaren tijd, ergens in Italië zouden weerzien.

Den avond voor haar vertrek kwam hij in haar kamer. Het was een vreemd bezoek. Zij spraken bijna niet, maar toen ze zijn hand tegen haar wang legde en hij de hare nam om er de zijne mede aan te raken, zag ze zijn gezicht plotseling veranderen onder een vlaag van passie. Later begreep zij, dat een man die onder zulke omstandigheden de oogen van een vrouw heeft zien veranderen, een vreeselijk recht heeft op haar ziel. En zelfs nu voelde zij iets

daarvan. En er was een element van uitbundige vreugde in dit woordelooze overgaan naar een zelf gekozen lot. Instinctief was ze tot de overtuiging gekomen dat wie ver gegaan zijn op den weg der liefde, goed doen dezen nog even te verlaten om te zien of de weg, dien ze achter zich hebben, wezenlijk zoo schoon is, als het er uit zag, toen ze er gingen in de lente van hun gevoelens. Dat wanneer een vrouw zich gebonden heeft gevoeld, slavin van een anders geest of, wie weet, van zijn lichaam, het ook goed is dat ze even haar onafhankelijkheid terugvindt om te zien welk van de twee, de gebondenheid of de ongebondenheid, haar ten slotte het dierbaarst is. En als het dan zoo zijn moest, dat de vrijheid het waardevolst bleek, dan moest zij die dan maar betalen met den prijs van de liefde. Het moest wel zoo zijn dat iedere liefdeservaring in haar opkomst een soort druk oefent, verlamt zekere faculteiten en dat er altijd een groot gevaar bestaat, dat deze eindigt in apathie, waarvan men zich niet bewust is en die gevaarlijk lijkt op geluk.

Ze voelde dat ze als vrouw heel veel verdragen kon, maar dat ze het niet lang kon doen. Daarom was het goed dat zij zelf den druk verbrak en vluchtte. In haar samenzijn met Chung ontbrak een element, het was wat een groot dichter eens genoemd heeft, niet ‘the security of love but the security in love’. Die kende ze niet. En het telkens herhaald lijden, waarover ze niet kon spreken en dat er toch zoo zeker was, werd de schuld dat heele fijne snaartjes in haar hart dreigden af te knappen en ze mochten niet afknappen, want dan was, om weer met dien dichter te spreken ‘indifference the only safe road to trod’. En op het oogenblik kon ze zich nog niets ergers denken dan onverschillig-

heid. Ze wilde haar liefde, zooals die nu was in haar etherische en fijne, hoewel pijnlijke verschijning, bewaren en daarom ging zij.

In tegenwoordigheid van Chung en zijn absolute beheerschtheid, werd elke manifestatie tot een melodramatisch feit en ze begon te gelooven, dat voor een oosterling, liefde en melodrama in het westen, synoniem moeten schijnen.

Ze wilde aan boord gaan, kennis maken met vreemde menschen en trachten door de mogelijke sympathie met onbekenden, haar eigen last te verlichten. En toen dacht ze weer: misschien is dit alleen maar mogelijk in romans en misschien is het in het werkelijke leven nog mogelijk een zwaren last van anderen op zich te willen laden. Bovendien wilde zij niet ‘look at the past as at the discarded garment’ (Browning). Je kunt het verleden niet afleggen als een kleed en dat wilde ze toch ook niet, want ze wilde in dit verleden de wortelen slaan van een toekomst. Dit oostersche verleden moest zijn als een leege schelp, die zij later wilde vullen met hun beider westersche leven. Haar denken trad niet buiten dezen dubbelen cirkel en van welk punt ze ook uitging, telkens weer kwam ze op de begrenzing van den cirkel terug, liep een eind langs den buitensten rand op de grens van eigen en anderer leven en ging dan langs een andere denklijn weer terug tot het middelpunt.

Hoofdstuk XIV

HET afscheid van de familie Li en vooral van Chung was pijnlijker geweest dan ze gedacht had. Maar eenmaal aan boord en nu in een geheel andere positie dan den eersten keer, vrij, vergat ze dat al heel gauw. Het leven nam haar dadelijk op.

Aan elke aanlegplaats vond ze een telegram van Chung en tot haar groote verwondering merkte zij hoe de afstand tusschen hen beiden hem vrijmoemoediger maakte. Toen zij in Napels aankwam lag daar haar eerste werkelijke liefdesbrief. Het was, als was plotseling de scheiding tusschen Oost en West door den afstand opgeheven en alle valsche schaamte, die den Oosterling scheidt van het uiten zijner gevoelens, gelegd. Voor het eerst ook had hij boven zijn brief haar naam geschreven. Het was als een uitdaging van het Oosten aan het Westen, want een Oosterling, zoolang hij werkelijk niet ànders is, noemt een vrouw niet bij haar naam, maar gebruikt het onpersoonlijk ‘gij’. Verder was de brief als een stil omgooien van alle versperringen die, toen zij bij elkaar waren, hen gescheiden hadden. Hij sprak zijn gedachten uit, liet zijn gevoelens den vrijen loop en bereikte zoo een climax in de liefde, die haar aanstak, mee opnam en vervulde met een vreemd verlangen. Voor het eerst voelde ze toen de eenzaamheid.

Van de boot ging zij met een klein rijtuigje in langzamen stap naar het Hotel Britannique, dat ligt op een van de vele heuvelen, waarop Napels gebouwd is. Ze wist nog absoluut niet wat ze ging

doen: den volgenden dag doorgaan naar Holland; weer terug oversteken en de woestijn ingaan; in Napels blijven zitten en van een of anderen priester Italiaansche les nemen om wat vlotter te leeren spreken of maar stomweg in het Hotel Britannique blijven zitten en wachten op de dingen, die komen zouden? Nog meer brieven van Chung, voorstellen van thuis? Nieuwe plannen?

Toen zij eenmaal op het balkon stond was alle twijfel verdwenen. Daar in de verte, midden tusschen het blauw blauwe water lag een eiland. Daar wilde zij naar toe en den portier, die binnen kwam met de koffers, vroeg zij wat het was. Het antwoord zong in haar: Capri. Dien avond na het eten, trok zij een ouden reisjas aan en wandelde heel alleen door de lawaaiïge, krioelende straten van Napels. Haar voeten raakten den grond niet, ze was licht en vol vreugde. In deze stad, waar niemand haar kende, scheen iedereen haar goed gezind. Ze liep een Café Espresso binnen en dronk aan een glimmende toonbank een klein kopje koffie. Alles licht en glinstering en rond haar het zoete zingen van de zachte, suizende taal. Menschen glimlachten tegen haar, mannen stootten elkaar aan en zeiden met iets als bewondering in hun stem: ‘Ah, la bionda.’ In Holland zou zij zich er aan geërgerd hebben, maar hier waren waarden verschillend en kreeg het blonde haar plotseling de waarde van een aureool. Zij lachte om zichzelf en om al haar gevoelens en begreep plotseling onder welken zwaren druk zij in China geleefd had. De luide lach van de Italianen rond haar deed haar aan als muziek. Op een hoek van een straat zong een vent ‘Oh sole mio’, hoewel de maan aan den hemel stond en zachte, luchtige wolkjes daaraan voorbij trokken.

- ‘Oh sole mio’ -, ze voelde de zon en warmde zich aan de denkbeeldige, gouden reutelingen der stralen, die er niet waren.

China. Als Chung er niet geweest was, had zij het er niet uitgehouden. Ze voelde nu pas hoe vreeselijk haar de afwezigheid van alle spontaniteit, van elke uitbundigheid, gedrukt had.

Ergens bij een half-lichten winkel stond een groepje mannen en vrouwen te lachen en te praten en in haar eenzaamheid en in haar behoefte aan gezelschap, zei ze stilletjes in het voorbijgaan:

‘Buona sera’.

En de Italianen antwoordden: ‘Buona notte, la forestiera’. En een van de vrouwen hield haar lachend tegen en keek onder haar hoed, naar het blonde haar.

‘Bent u een Duitsche?’

‘Ma che’, antwoordde zij.

‘Wat dan?’, vroeg de andere weer.

Maar ze wilde het niet dadelijk zeggen. Plagend zei ze:

‘Niente.’

Een tweede vrouw was naderbij gekomen en zei guitig:

‘Zet je hoed eens af; wij hebben ook geen hoed op.’

Met een korte handbeweging nam ze den vilten hoed af. De vrouw bewonderde haar coiffure, draaide haar rond en lachte. Toen ging de oudste den banketwinkel in en kwam met een zak pralines terug en even daarna stond ze met haar rug tegen de etalage geleund te midden van de heele groep Italianen en luchtte haar kennis van hun taal. Ze spraken over Mussolini en over de moderne literatuur. Tot haar groote verwondering bemerkte ze, dat ze

tusschen een clubje artisten gevallen was. Een oogenblik, terwijl ze daar zoo stond rees het groote huis van mevrouw Van Doornhagen in Den Haag voor haar geest op. Het was niet haar moeder, die ze als critiek over haar gesteld zag, maar Marijke. Wat zou Marijke wel zeggen van zoo'n gedrag?

Het gesprek werd hoe langer hoe drukker en toen de anderen merkten, dat ze nog al veel gelezen had en op de hoogte was, kregen zij er pleizier in en stelden voor in een ‘trattoria’ wat te gaan eten en een glas wijn te gaan drinken. Het was een gek gezelschap. Jonge, vurige Italianen, blootshoofd met lange wilde lokken en een paar knappe vrouwen met goed verzorgde handen en goede kleeren, doch die uit pose ook geen hoed droegen. De trattoria was een lang, laag lokaal met kleine tafeltjes en een buffet midden in, waarop allerlei schotels te pronken stonden. Ze bestelden ‘ommeletto con tartuffi’ en ‘Lacrime Christi’. Het duurde nu niet zoo heel lang meer of de Italianen hadden haar vergeten, hun gesprek werd zoo vurig en zoo fel en zoo locaal, dat Aleid het bijna niet kon volgen, maar ze had groot plezier, want haar ziel schommelde tusschen Italië, China en Holland. En ze zag zich als in een spiegel de dingen doen. ‘Aleid van Doornhagen, je bent een malloot, maar in ieder geval een malloot die geniet van het leven.’ Toen zonder eenige besliste aanleiding zei ze, dat ze naar Capri wilde. Het regende plotseling adressen, recommandaties en waarschuwingen. Het was alles zoo huiselijk en zoo gewoon en toch excentriek, dat ze op dat moment zelf al voelde, dat deze avond onvergetelijk zou blijven. Onder den rook van sigaretten, met een nieuwe flesch wijn voor zich, praatte het kleine gezelschap tot laat in den nacht. Toen liepen

ze nog even met hun allen naar Santa Lucia en zongen met Italiaansche dronkemans uitbundigheid ‘Sul mare lucida’.

Toen Aleid in bed lag en over haar avond nadacht, moest ze glimlachen. Ze wist niemand van al haar kennissen in Holland, noch in Engeland, noch in China, dien zij graag dien avond als getuige van haar leven zou gehad hebben. Toch wist ze dat ze geen kwaad gedaan had, noch zij, noch de anderen. Ze besloot voor zichzelf, dat het belachelijke van het geval alleen zat in het verschil van wat ze in Holland, Engeland of China zoo'n avond gedaan zou hebben en wat ze hier deed.

Het was misschien 4 uur toen ze wakker werd. Het leven van de trams en het toeteren der vele auto's had opgehouden, maar beneden op de straat hoorde ze een mysterieus gefluister, dat haar zin voor romantiek wakker schudde. Ze stak het licht niet op, deed alleen een zwarte kimono om en ging het balkon op. Blauwzwarte vlerken schaduw kropen langzaam door de lucht, nu en dan aan de maan voorbij. Op straat beneden zag zij slechts hier en daar een lichtje. Een meisje, dat zich verlaat had, ging voorbij, keerde dan op haar schreden terug, scheen op iets te wachten. Een paar mannen kwamen uit een zijstraat en het meisje sprak hen aan. Even bleven ze fluisteren onder haar raam en ze hoorde duidelijk hoe de vrouw een prijs noemde en hoe de mannen dien te hoog vonden. Even daarna stond het meisje weer alleen. Het was een smal, klein ding met kort zwart haar, heel in het zwart gekleed, maar zelfs in het duister kon ze de laag poeder onderscheiden, die op het gezichtje lag en toen het meisje dacht, dat de mannen haar niet meer konden zien, veranderde haar elastische gang in een

sloomen tred. Een immens meelij vervulde Aleid's ziel. Ze kuchte zachtjes en het meisje keek op. Toen ging ze de kamer in, haalde haar portemonnaie. Ze wist zelf niet waarom ze het deed. Ze wist ook niet wat er in zat, maar zóó als het was, wierp ze haar beursje op de straat. En toen gebeurde er iets, wat een werkelijke wond achterliet in haar ziel. De vrouw hoorde het vallen van de portemonnaie, zàg het ook, keek op naar de plaats waar Aleid stond, bukte toen schielijk, raapte de portemonnaie op en holde er mee weg. Ze moest gedacht hebben, dat Aleid de portemonnaie per ongeluk liet vallen. Als ze begrepen had, wat werkelijk gebeurd was, dan zou het leven weer eén van de fijnere draden gesponnen hebben tusschen die twee vrouwen, die met elkaar niets gemeen hadden dan hun vrouwelijkheid.

Aleid dacht: ‘daar sta ik nu. Voor mij zijn alle problemen van het leven teruggebracht tot een paar woorden: fatsoen, reinheid, geluk of ongeluk. Dat hebben mijn ouders en voorouders voor mij gedaan, die hebben alle dingen hun plaats aangewezen en hun goede plaats. Voor die stumper daarginds is de wereld een probleem, dat zich iederen dag hernieuwt. En de dingen in het leven bewegen en draaien als planeten en worden nooit op een vaste plaats gesteld.’ Ze stampte met haar voet, ze haatte plotseling de gedachte, dat voor háár alles opgelost was. Ze benijdde bijna die publieke vrouw om het raadsel, dat de wereld elken dag voor haar had, maar ze wist heel goed dat, wat er ook gebeurde, zij het leven en de levensproblemen nooit op die manier zou kunnen oplossen. En toen plotseling zat ze op den schommel van haar eigen denken en zwaaide heen en weer van de diepste diepte tot de hoogste hoogte. Capri en Ischia in de verte, een

malle maan in een nu wolkeloozen hemel, verlaten straten, terrassen onder haar, hier en daar een lichtje en toen een extase die aan delirium grensde en, evenals 's middags het wilde verlangen om ginder te zijn op dat eiland, alléén als het moest, maar liever met Chung.

Ze draaide het electrisch licht aan en schreef hem een brief. Ze wilde niet weten wat ze hem schreef; haar pen vloog over het papier en ze wenschte geen controle over haar woorden, noch over haar passies, waarvan deze een uiting was. Ze begreep wat deze brief zou zijn. Ze begreep, dat voor Chung dit resultaat van den waanzin van één nacht, een roep zou worden, waarop heel zijn ziel zou antwoorden en dat antwoord van zijn ziel zou zijn lichaam haar komen brengen. Ze schreef hem over zichzelf en over Capri, welks heiligen grond zij zeide te willen kussen. In haar verbeelding zag ze het eenvoudige pension, waar ze samen zouden zijn, met een wankelende tafel en wankelende stoelen en vreugde - en vreugde! En ze schreef hem dit alles zonder eenige restrictie, met het felle bewustzijn van wat ze deed. En terwijl zij haar hart uitschreef aan dien verren man, knaagde een levendige herinnering aan haar ziel.... Rein. Het was waarschijnlijk één van de vreemdste momenten van haar leven, een oogenblik waar ze haar ziel losmaakte van alle begeerte en deze hechtte aan twee menschen.

‘Heb ik eigenlijk eenig begrip van mezelf?’ dacht ze; ‘kèn ik me zelf? In kalme uren ben ik als een vriend van Aleid van Doornhagen, maar in uren, zooals deze, wanneer passie mij de baas wordt, strek ik toch weer mijn handen uit en tast in den blinde naar een uitkomst voor mijn eigen gevoelens.’

Ze onderteekende haar brief, schreef er het adres

op en legde hem, met een postzegel, op haar schoenen in de gang. Wat kwam het er op aan, wat er in stond. Het was de uitdrukking van haar ziel op een gegeven moment. Ze wilde zelf morgen niet weten wat het was. Als het ongegaarde schoonheid was, laat hem ze dan samenbinden en als het minderwaardige dingen waren, dan was het ook goed dat hij het wist.

Toen de deur in het slot viel en ze door het houten schot gescheiden was van haar gevoelens van eenige minuten geleden, voelde zij weer die vreemde omhulling rond haar ziel komen, die ze voor zichzelf noemde haar ‘Hollandsche mist’. Zooals de maan het licht van de zon weergeeft, zoo had zij in haar brief den afschijn van Italië's passie op haar eigen hart weergegeven; en ze had gegeven tot het laatste toe en er was niets meer over. Haar zinnen schenen nu als onder narcose en ze voelde wel dat ze niets beter kon doen dan te slapen in de hoop dat de morgen den dikken mist rond haar ziel weer zou doen verdwijnen.

Ze bleef nog een week in Napels en iederen dag zag ze haar nieuwe vrienden en iederen avond werd er ontzettend geboomd. Maar hoe prettig ze het ook vond en met hoeveel vreugde zij alle nieuwe dingen, die zij leerde, aanvaardde, werkelijke voldoening gaf dit alles haar niet. En zoo kwam dan toch de morgen, dat ze met al haar bagage aan ‘Santa Lucia’ stond om over te steken naar ‘l'Isola bella, Capri’.

Hoofdstuk XV

EEN maand later. - Windstilte over Capri. Een zachte ingeslapenheid over alles; over de goud-starrende citroenboomen, over de groote dotten héliotrope, margarieten of ‘bougainviller’, die over de tuinmuren klommen en er van afhingen. Die zelfde zachte, slaperige druk over de zee en de rotsen en dan plotseling, absoluut onverwacht, een donderslag; de hemel van horizon tot horizon aan stukken getrokken. Aleid zat op haar balkon in Pensione Filippi en keek in stomme verbazing en bewondering naar dat eeuwenoude spel van vuur en water. In haar ziel werden herinneringen wakker, droomen en avonturen. Ze leefde nog altijd onder den hoogen druk van al het nieuwe.

Toen was het dat een klop op de deur haar uit haar dagdroom riep en haar met een ruk terughaalde in het gewone leven. Ze keerde zich om en de droom ging door, want in de geopende deur stond Chung. Ze keken elkaar aan en het was of beider gevoelens gecristalliseerd waren in die eene daad, in het uitsteken van twee handen, die twee andere handen grepen. Zoo stonden zij daar. Het leek een eeuwigheid. Aan den hemel speelde het drama van donder en bliksem zich af en het was als of met die vreeselijke omwenteling in de natuur een nieuw leven begon. Ze bemerkten niet eens de glimlachende belangrijkheid van den portier, die Chung's valiezen in haar kamer zette, als moest deze voortaan dit vertrek met haar deelen.

De portier verdween maar zij merkten ook dit niet.

Het was een vreemde bekoring, die hen gevangen hield. Zijn oogen in de hare, hun handen nog steeds vereenigd in vasten greep. De gevoelens schenen van hem tot haar en van haar tot hem te stroomen in ononderbroken, zachten omgang. Toen ze zoo even gestaan hadden, trachtte zij zich zelf te analyseeren. Wat wenschte zij? Dat hij haar in zijn armen zou nemen? Met een ruk aan zichzelf, begreep zij dat dit het laatste zou zijn, omdat, eer Chung zoo iets deed, hij een stuk van zichzelf uit zou moeten schakelen. En juist op dat oogenblik liet hij haar handen los en drukte haar tegen zich aan. Het was met een overweldigende vreugde, dat zij voelde hoe geheel ze hem had en hoe hij inderdaad niets uitschakelde. Hoe de Oosterling in hem verdwenen was en hoe alleen de man, die haar lief had, haar kuste. Een gevoel van eeuwigheid bekroop haar en met dit gevoel het stille bewustzijn van de mogelijkheid eener toekomst voor hen beiden. Gezichten drongen zich aan haar op; één vooral kwam naar voren en met schrik bemerkte zij dat het 't gelaat van Rein was. Ze vocht met haar eigen gevoelens. Dàt wilde ze niet. Ze wilde niet in de armen van Chung liggen en aan Rein denken. Haar hoofd, dat op zijn schouder had gelegen, hief zij op en ze keek hem recht in de oogen en voelde weer de diepe bewondering van zijn dierlijke schoonheid; zijn fijne tanden, zijn gezondheid en zijn krachtigen bouw. Hij hield haar nu op armlengte van zich af en keek haar aan en elk oogenblik steeg haar ontroering tot het bijna ondraaglijk werd. Hij keek haar aan als verwachtte hij vàn haar oogen of ìn haar oogen een openbaring en ze voelde, dat hij teleurgesteld was.

In de aangrenzende kamer kwamen menschen binnen en begonnen te praten en deze realiteit verstoorde hun droomen. En toen hij haar eindelijk, na een kus, losliet, wist zij toch dat ze op de grens geweest was van het leven en deszelfs onbewusten overgang in wat men gewend is te noemen een flauwte.

Den eersten nacht na Chung's komst en na de lange wandeling, die zij 's middags gemaakt hadden, sliep zij een diepen, gevoelloozen slaap. Pas tegen den morgen werden haar droomen bevolkt en zag zij door een dunnen nevel bekende gezichten, die tot haar spraken. Het was als een droom in een droom. Haar hersens registreerden deze en mechanisch stelde zij zichzelf gerust omtrent de bestaanbaarheid van haar bezoekers. En steeds nog in haar slapenden toestand vroeg zij zich af of deze bezoekers ook zouden komen met hun onuitgesproken hoop of verwijten, wanneer de dood zou zijn ingetreden. Of zelfs dan de mechanische actie en reactie door zou gaan. En al droomende bekroop haar de angst voor waanzin. De droom eindigde in een even ontwaken, waarop dadelijk weer slaap volgde; nu droomloos en rustig.

Toen zij voor den tweeden keer de oogen opende, zat Chung bij haar bed en ze schrok er niets van. Alleen toen hij over haar heen boog om haar een ochtendkus te geven en zoo de zon voor haar verborg, had ze wel willen schreeuwen. Ze schreeuwde natuurlijk niet, omdat dadelijk de controle weer haar werk deed. Bovendien kwam de zon ook weer dadelijk terug, toen Chung weer zat. Haar hand in de zijne, praatten zij een beetje, toen beduidde ze hem, dat zij op wilde staan en ging hij de kamer weer uit. Ze trachtte voor zichzelf vast te leggen,

hoe Chung de scheiding tusschen hen zoover had kunnen overbruggen, dat hij zelfs ongevraagd in haar slaapkamer durfde komen. Maar zij faalde. Alleen begreep ze, dat hij gevoelens stuk geleefd moest hebben en dat nu achter de leegte, die hun beider leven omsloten had, de mogelijkheid bestond voor een heerlijk bestaan met hun tweeën.

Onder het aankleeden dacht zij aan Rein en aan dien morgen, waarop haar huwelijk afgesprongen was en ze zei tot zichzelf: 'Dus is er dan toch geen wreede noodzakelijkheid van verlengd menschelijk lijden of ongeluk. En er is ook niet zooveel verschil in de liefde voor den eenen man of voor den anderen. Geen wonder', dacht zij, 'het is immers mijn liefde en wat ik ook krijg, hoeveel of hoe weinig, zoo gauw als het om liefde gaat, geef ik immers toch terug al wat ik heb, en dat is zoo wat altijd hetzelfde.'

Ze dacht met vreugde aan den dag, die ging beginnen en haar heele leven daar op het eiland. Er was maar één ding, waaraan zij niet durfde denken - aan teruggaan naar Holland en weer te leven tusschen onnutte plichten. Mama en al de tantes en al de menschen die zich dood ergeren om alle dingen, die ze moeten doen, en waarvoor eigenlijk geen enkele reden is.

Ze zou het nu heelemaal niet meer kunnen: plantjes water geven, naar tante Jet gaan, met oom Zus praten of bij nicht Zoo theedrinken. Ze zou zich niet dood ergeren, maar ze zou een woedeaanval krijgen, als ze nu die dingen nog moest doen.

Ze keek uit haar venster naar den prachtigen, glinsterenden dag van zilver en wit, waaronder de diepblauwe zee lag en waarboven de blauwe hemel.

Ze ademde den geur in van heel dat verrukkelijke eiland, dat geen fabrieken kent en geen benzinestank. Maar ze realiseerde niet dat alles zoo verrukkelijk leek omdat Chung gekomen was. Ze glimlachte bij het herdenken van zijn onconventioneele daad, die hem in haar slaapkamer gebracht had.

Ze kleedde zich haastiger dan anders en verbeeldde zich, dat het was, omdat zij zoo'n honger had. Pas toen zij Chung op het balkon zag zitten, dat uitzag op de groote rotsen, de Faraglione, rechtop in zee, en toen zij zijn oogen ontmoette, die de hare niet alleen met verlangen, maar ook met vertrouwen zochten, begreep zij waaraan die dag zijn buitengewone pracht ontleende.

Chung liet haar een brief zien. 'Vervelend', zei hij, 'die brief lag op mij te wachten. Hij is van Wellington Koo. Het schijnt dat bij ons niet alles is, zooals het zijn moet. Ik vrees, dat er gevochten zal worden en Koo vraagt mij, of ik als de nood aan den man kwam, zou komen om mee te vechten.' Ze keek hem verwonderd aan. Ze had nog nooit aan Chung gedacht als aan een man van het zwaard. Ze kende hem alleen als man van ernstige studie. Ze wist, dat hij geen lafaard was, maar zijn geesteswerk bracht, als van zelf, zin voor vrede mee. Zij herinnerde zich in China hoe hij haar eens gezegd had, nooit genoegen gevonden te hebben in de oude klassieke zangen van wraak en haat, welke zijn volk verheerlijkte en hoe hij veel meer voelde voor de oude wijsgeeren met hun hooge levensphilosophie. Toch begreep zij, dat dit alles alleen gold in tijden van vrede, maar dat hij toch nooit met zekerheid kon zeggen, wat uit dit alles worden zou, wanneer werkelijk zijn land hem eens noodig had.

De brief van Wellington Koo was echter nog niet dringend, maar toch was iets van de vreugde van den dag door de bedreiging van dien brief versomberd.

Hoofdstuk XVI

IN de dagen, die volgden had Aleid heel sterk het gevoel, dat machten aan het werk waren tusschen haar en Chung, die zij niet aan haar wil kon onderwerpen, noch ten volle ontleden. Ze had het gevoel dat zij beiden willooze voorwerpen waren in een lot dat vóór hen trok en achter hen duwde. De eerste berichten uit China waren niet van ernstigen aard geweest, maar al spoedig kwam een tweede brief van Wellington Koo, waarin deze zei, zich voor zijn land te willen opofferen en te probeeren wat er nog gedaan kon worden. Chung las den brief aan tafel voor en nog nooit had Aleid met zoo groote helderheid in een mensch gelezen. Het was als kwam het Oosten haar nu te hulp om haar inzicht te geven in de felle krachten, die Chung's ziel verscheurden.

'Wat ben je van plan?' vroeg ze.

Hij haalde de schouders op, maar ze zag hoe de oogleden zwaar en moeizaam dicht vielen, als wilden zij den weerschijn van den fellen strijd, die zich in hem afspeelde, voor haar verbergen. Ze begreep dat zijn land nu niet meer was de plaats waar hij gewoond had en weer wonen zou, maar dat het geworden was het symbool voor en van allen, van hemzelf, van zijn moeder, zijn liefde, dat de glorie van het verleden de misère van het heden verborg.

En in de dagen, die volgden, voelde zij hoe hij leed met het lijdende China en ze begreep dat langzaam in hem het verwijt rijpte, dat hij - de Ooster-

ling - hier rustig zat, zijn oostersche herkomst verloochenend in zijn behoefte, te doen als de westerling en dat hij zijn eigen geluk zocht en zich egoïstisch trachtte los te woelen van de groote eenheid ‘China’. Aleid voelde wel degelijk zijn onrust. Als hij bij haar was, vergat hij die, maar elke kleinigheid, elke associatie was voldoende om den schrijnenden drang naar zijn land weer op te wekken.

‘Chung, zou het niet beter zijn als je ging?’, vroeg ze op een goeden dag.

‘Wij samen dan?’

‘Neen, niet samen.’

‘Waarom niet? China is veranderd.’

‘Dat zal wel, maar de vreemdelingenhaat neemt toch toe.’

Ze zag hoe hij zijn lange bleeke handen vouwde en weer met dat moeizame, bekende gebaar de oogen sloot.

‘De vreemdelingen-haat is toch maar een instrument in de handen der politici. De Chinees, die een beetje ontwikkeld is, kan toch niet meer al het kwaad gelooven dat hem van den vreemdeling verteld wordt.’ Hij opende de oogen en keek haar verwachtend aan.

Maar ze wilde zich niet gewonnen geven. Ze wist immers te goed hoe het was en hoe het zijn zou.

‘Hoeveel ontwikkelden zijn er Chung? Toch maar heel weinig, niet? En als er al een paar mannen veranderd zijn daar ginder, wat helpt het, zoo lang de Chineesche vrouw niet verandert. En naar wat ik bij jullie gezien heb, kan ik niet gelooven dat ze ooit veranderen zal. Ze voelt instinctief waar haar veiligheid ligt en die ligt niet in het nieuwe.

- Neen Chung, samen gaan kan niet; ik zou de vereenzaming niet aan kunnen.' -

Hij stond op, liep met zijn heup-wiegende passen de kamer op en neer, bleef dan voor haar staan, zijn handen op haar schouders en zei: 'Maar ik zou er toch zijn.'

De uitwerking van deze woorden was een geheel andere dan hij verwacht had.

'Daar! Daar heb je het al. Je vergeet, dat ik geen Oostersche ben. Voor een Oostersche is de man en de familie alles. *Ik* heb nog andere behoeften. Je weet toch, Chung, hoe de Engelschen mij zouden behandelen: niet veel beter dan de Chineezen. Wij zouden samen 'outcasts' zijn - Ze sloeg de handen voor de oogen.

Als altijd, werd Chung ook nù weer ontroerd door de blanke voornaamheid van die handen, die niet door ringen onderbroken werd.

Ergens floot een boot het afscheid. Hij rilde. - 'Mijn God, waar moest hij den moed vandaan halen als zijn dag kwam.'

'Aleid', kermde hij, 'Aleid'. - Hij legde zijn aangeboren trots af en knielde voor haar..... Zijn liefde stond nog ongeschonden in hem; nauwelijks overschaduwd door den nieuwen drang... 'Aleid, wil je wachten? Beloof me'.... Hij nam haar handen in de zijne en drukte ze tegen zijn voorhoofd, dat brandde. Plotseling was zij weer de echte vrouw en niets dan de vrouw en voelde zich bezorgd om de laaiende hitte van zijn huid.

'Ik weet niet wat wij doen moeten, Chung,' zei ze. 'Vandaag voor het eerst voel ik onze belangen als tegenstrijdig. Ik heb je lief en ik zou je hier willen houden, dat eischt mijn liefde; mijn rede zegt: "Pas op, hij is en blijft een Oosterling, die

alles verdragen kan, behalve verachting voor zichzelf." Je kunt hem hier houden, maar dat zou het einde zijn. Hij zou jou en zichzelf gaan haten. Dierbaarder dan de liefde is hem ten slotte de opoffering daarvan aan zijn land, aan dat land van zijn goden en voorvaderen.'

Nog altijd aan haar voeten, had hij stil geluisterd naar haar woorden, die waren als een uitzeggen van tot nu toe ongeopenbaarde gevoelens. Iets in hem had getrild bij haar laatste woorden. Dat was het oude China, dat opstond in zijn modernen zoon. Toen begreep hij, dat er geen andere mogelijkheid was dan heen te gaan. Hij liet haar handen los en kreunde. En Aleid voelde dat ze dit niet langer hebben kon, dat ze het geen seconde langer verdragen kon, dat dit kreunen van dien sterken, gezonden man erger was dan het allerergste. Ze streek over zijn zijig, glimmend haar en herkende de zachte kwaliteit er van als iets dat haar buitengewoon lief was, liever nog nu ze 't op ging geven. Toen nam ze haar handen weer van zijn voorhoofd en hielp hem opstaan. Ze moest iets doen om de spanning te breken en toen zei ze: 'Laat me thee zetten, Chung, en vertel me het allerlaatste nieuws.'

Met de fijne perceptie van den Oosterling had hij haar bedoeling nagevoeld. Hij schudde zich als een natte poedel, ging toen in een stoel zitten als ware er tusschen hen niets gebeurd. Terwijl zij het lichtje onder de bouilloire aanstak, haalde hij de 'Secolo' uit zijn zak en begon te lezen. De krant gaf toe, dat er groote agitatie heerschte in China, maar zei tevens dat men er zoo weinig mogelijk notitie van nam. Toch schenen alle partijen op hun hoede. Hij kende dat. De geest van verraad, die overal rondwaarde, nu begeleid door dien geheel nieuwen geest,

die zoo regelrecht in strijd was met alle tradities van het oude China, - de geest van ondankbaarheid. Het Italiaansche blad haalde een ouden raad van een der Chineesche wijsgeeren aan, die zeide: 'Vul eerst den buik van het volk, daarna hun hoofd. Open de voorraadschuren, 'e poi è finita la commedia'. Met een beweging van ongeduld legde hij de courant neer.

'Stomme kranten', zei hij. 'Alles is nu zoo anders. De oorlog heeft het Oosten meer geleerd dan het Westen. Het heeft hun de verdeeldheid en de slechtste kwaliteiten der blanken doen zien, het heeft hun de oogen geopend, maar te gauw. Deze slecht voorbereide onthulling heeft hen hun eigen stuur doen verliezen. Het is natuurlijk goed, dat er ook bij ons verandering komt, maar het gaat te gauw.'

Aleid vroeg: 'Hoe lang kan de warboel nog duren?'

En hij antwoordde ontmoedigd: 'Hoe lang duurt het al? Wat wij nu zien is het schuim van iets, dat al heel lang gistte. De oorlog werkte als zuiveringszout, maar het overloopende schuim maakt een vuilen boel en wie zal zeggen wat er gebeuren kan. China is een wonderlijk land. Morgen kan alles uit zijn, maar het kan even goed nog eeuwen duren.'

'Zou misschien een Mussolini daar nu kunnen helpen?' vroeg Aleid.

'Misschien. Wie weet. Maar dan moest hij vele goede helpers hebben. China is heel groot, maar ons volk is goed.'

'En Wellington Koo?'

'Wie zal het zeggen? Als hij de mannen vindt om hem bij te staan, menschen die niet werken

voor hun eigen zaak, of hun eigen roem, of om hun eigen “clan” er bovenop te helpen, dan is hij misschien wel de man die China kan redden. Maar wie is er sterk genoeg in China om zijn “clan” te verloochenen? Dit is ook weer een van onze groote “drawbacks”, dat kasten-systeem. De voorvaderen cultus en de liefde tot de familie gebiedt..... Daaraan zijn er bij ons al heel wat grooten te gronde gegaan. Als morgen Wellington Koo het roer van de regeering in handen neemt, komen overmorgen 2000 Koo's hun rechten opeischen. En dit zijn geen denkbeeldige rechten, dit zijn rechten, geheiligd door eeuwenoude gebruiken, rechten waaraan zelfs Wellington Koo niet twijfelen zou.’

‘Ach’, zei Aleid, ‘misschien is het bij ons iets minder erg, maar Napoleon is toch ook aan dat zelfde euvel te gronde gegaan. Die had er maar een paar, die op hem aasden, maar die aasden zoo goed.’

‘Elke Chinees heeft er honderden’, zei Chung, ‘en als werkelijk Wellington Koo eens den moed zou hebben het oude beginsel met voeten te treden, dan zou hij zijn heelen “clan” tegen zich hebben. En zij zouden niets nalaten om tegen hem te intrigeeren. En zij zouden dat doen, bewust, van hun goed recht en in de meening dat de goden hen ondersteunden, bij deze gezamenlijke straf-expeditie tegen een familie-lid, dat de oude wetten verloochende. En doet hij het niet, dan is hij aan handen en voeten gebonden. Bij ons in China is alles zoo ongelooflijk moeilijk en ingewikkeld.’

‘En wat heb jij nu besloten?’ vroeg Aleid.

Hij keek haar vragend aan, maar sprak geen woord. Ze dacht even na en zei toen op matten toon:

‘Ik wil, wat jij wilt en dat is, dat jij je plicht doet, voor je ligt de ‘tao’.

Hij boog berustend het hoofd, maar zei toen toch: ‘En achter mij, laat ik jou.’

‘Geloof je’, vroeg Aleid, ‘dat de geest zich van het lichaam kan emancipeeren en haar eigen weg kan gaan?’

‘Een Oostersche geest misschien.’ En nu glimlachte zij ook, maar om iets heel anders. Om die eeuwig weerkeerende zelfgenoegzaamheid, waar het ging om raseigenschappen, terwijl vlak daarnaast het wonder van uiterste zelf-wegcijfering stond.

‘Hou je van mij?’ vroeg hij dan en die duizendmaal herhaalde, welbekende vraag kreeg nieuwe beduidenis, omdat hij tot nu toe met Oostersche kuischheid die woorden in anderen vorm gegoten en dat ééne woord ‘liefde’ vermeden had. - ‘Heb je mij lief?’ vroeg hij weer, nu met een beetje angst om wat zij ging zeggen.

In zich vechtend tegen zijn oostersche preutschheid, omkleedde zij haar antwoord als met een wapenrusting van voorzichtigheid. - ‘Dat is een geheim, dat ik niet bewaren kan, dat weet je wel’, zei zij.

‘Ik heb vaak gehoopt, dat je uit jezelf het woord zou zeggen’, zei hij treurig. ‘Ik heb altijd gedacht, dat je van mij hield, maar omdat je dat woord, dat jullie alleen zoo makkelijk ligt, nooit gebruikte, heb ik het toch nooit heelemaal geweten.’

‘En nu?’, vroeg zij.

‘Nu heb je het nog niet gezegd, maar nu geloof ik, dat je me liefhebt, omdat je me den weg wijst.’ - Hij geloofde het werkelijk, ook al wenschte hij op dit oogenblik, dat zij, in liefde voor hem, vergeten zou, wat hij zich moest herinneren:

eer, plicht en geweten. Hij had een vaag en angstig vermoeden dat, als zij een Europeaan had liefgehad, iets tusschen die twee anders geweest zou zijn. Wat wist hij niet precies. Alleen voelde hij aldoor de rem, die zij aanzette op haar gevoelens en hij speurde telkens weer haar vrees het Oosten in hem te kwetsen.

'Heb je me lief', vroeg hij nog eens.

'Sst', zei zij, 'stil nu, anders ben ik er niet zeker meer van.'

Ze stond op, deed een paar blaadjes Chineesche thee in de kopjes, goot er kokend water op en dekte ze toe. Ze zwegen beiden en keken naar de kopjes, wachtend tot de blaadjes gezonken zouden zijn.

Aleid sprak het eerst. 'De thee is China en water ten slotte het eenig noodige om thee te maken, die dan geheimzinnig toegedekt wordt. Als China in werkelijkheid ook eens niets anders was dan eenvoud, toegedekt met veel mysterie. Eens het deksel opgelicht en de bewegende blaadjes bezonken, niets dan helderheid.'

Chung lachte. 'En Europa? Ook thee en water, zonder deksel, zonder mysterie, maar de wrangheid verzoet met suiker en de helderheid vertroebeld door melk.'

'Wie weet.' En toen in een voor hem vreemde vervoering, liet hij zich gaan en zei: 'O, China, China.' Hij had Aleid vergeten en noemde zijn land in zijn eigen taal.

Toen stond ze voor hem en reikte hem zijn kopje en hij slurpte hoorbaar zijn thee, zooals hij dat thuis gedaan zou hebben. Haar ziel warmde om die intimiteit. Hoe vaak had zij zich in het begin aan dat slurpen geërgerd en nu was het haar zoo lief. Chung stak een sigaret op en met het omtrekken

van den rook van hem naar haar, spon zich tusschen hen een van teederheid trillende stilte. Ze zaten nu naast elkaar op den divan. Zijn hand lag beschermend op de hare. Ze spraken niet. Ze hadden geen woorden noodig, daarvoor waren ze te dicht bij elkaar. Hun fijn, innig contact had de hardheid van woorden niet kunnen verdragen. Hij, zeker, had wat hij voelde, niet kunnen herleiden tot vastgelegde gedachten. Hij was bezig de noodzakelijkheden van het leven te ontwarren en elk hun eigen plaats te geven: eer, plicht, verlangens en liefde. Eer en plicht stonden vooraan, die hadden de sterkste rechten. Hij had nooit naar Europa moeten komen. De wond, die in China begon te heelen, was nu weer opengereten en genezing van deze wond kon alleen komen van deze vrouw. Maar deze genezing, die hij maar voor het grijpen had, zou voor den Oosterling in hem, dood beteekenen: dood voor zijn geweten, dood voor zijn oostersche ziel, immers om haar te grijpen zou hij zijn land moeten verloochenen.

Toen ze eindelijk de stilte verbraken, was de sprong in de realiteit zoo groot, dat ze iets stuk moesten maken omdat woorden nu eenmaal te grof zijn voor de zachte deining van de ziel.

Aleid voelde dat en zei: ‘Wil je wandelen?’

Op het oogenblik, dat ze 't zei, wist ze dat ze tegen een man van haar eigen ras gezegd zou hebben: ‘Kom ga mee, we gaan wandelen.’ En ze voelde, dat ze zich onderwierp aan zijn wil door een klein offer dat ze hem bracht.

Hij dacht even na, herhaalde toen met de besluiteloosheid van den Oosterling haar vraag ‘wil ik wandelen’ en zonder haar reactie daarop af te wachten zei hij: ‘Ja.’

Hun weg leidde hen naar het Café Morgana. Ze zaten er tusschen het uitschot van Europa, dat nog net geld genoeg heeft zich in de wintermaanden wat zon te veroorloven ten koste van eenige oneerlijkheid en afzetterijen. Ze kwamen er iederen middag om zich te vermaken met de zotheid van hun medemenschen, maar op dezen dag hadden zij er geen vreugde aan. De brief van Koo brandde Chung in zijn zak en Wellington Koo's woorden lieten hem niet los: ‘Ik ben bereid me op te offeren. Ik zoek anderen die bereid zijn het met me te doen.’ En nu hij straks zijn besluit genomen had, nu scheen iedere minuut hem een uur, een uur waarvan de minuten dagen waren.

Hoofdstuk XV

ER stond meer in den brief van Wellington Koo. Zijn vriend schreef hoe hij bij zijn terugkomst uit Europa te vergeefs getracht had contact met de overheid te krijgen. Hoe dit en veel andere dingen hem in China hinderden. Hij zag geen eenheid in China, die was er ook nooit geweest, maar er was toch een theoretische eenheid geweest, een eenheid op papier. Nu was er niets meer, niets dan wat verwesterde Chineezen, die in theehuizen oreerden, een soort vooze agitatoren, visschers in troebel water. Wellington Koo schreef met verachting: 'Lui die te veel vleesch eten en te veel wijn drinken en zich aan alles te buiten gaan; die opium en 'hashisch' schuiven en van den weg, den Tao afgedwaald zijn.

En langzaam begon de vastheid van zijn besluit te verminderen. Was het wel de moeite waard voor dat zootje zichzelf en Aleid op te offeren? Voor zijn ouders zou zijn terugkeer beteekenen dat hij zich onderwierp aan hun wil en het meisje trouwde, dat al sedert haar geboorte voor hem bestemd was. Ze zouden niet begrijpen, dat hij dit niet kon, terwijl zijn hart vol was van Aleid. Misschien zou zijn moeder zijn gevoelens, als zoodánig, wel kunnen aanvoelen. Ze zou alleen nooit kunnen begrijpen dat zulke sentimenten zich hechten op een vreemde. Zelfs al zou hij uitleggen waarom hij thuis gekomen was en zelfs, al zouden zij doen, als hadden zij hun plan opgegeven, dan zou hij, als Chinees, toch weten, dat daarvan geen kwestie was. Met zijn

vader zou praten ten eenenmale uitgesloten zijn. Hoogstens zou deze hem zeggen: ‘Je bent teruggekomen om je land te helpen, je hebt gedaan wat je moest, er was maar één weg, De Weg; het is natuurlijk dat je dien hebt gevolgd; blijf hem volgen in alles.’ En dit ‘in alles’ zou weer het groote dreigement inhouden: het huwelijk met een schepseltje, waarmede hij niets meer gemeen kon hebben.

Om hen, het vreemde sensueele gedoe van Cavaliere Morgano's perverse cliëntèle en ìn hem de ontzettende strijd, die daar straks gestreden scheen, en die nu weer opnieuw ontbrandde.

Aleid haalde een brief uit haar taschje. Het was een brief van zijn moeder, waarin deze schreef over de meisjes. Zijn oudste zusje was nu op een missieschool in Cheefoo. Ze klaagde er over dat het kind haar Chineesche ‘ik’ niet terug kon vinden en ze betreurde het, ooit in Europa geweest te zijn. Dat zou Aleid wel niet begrijpen, maar het is voor een Chineesche moeder vreeselijk om dochters te hebben, die de Chineesche klassieken niet kennen en niets geven om de goden en hoe langer hoe meer raakt mijn oudste onder de bekoring van dien nieuwen God, van dien opstandeling, dien ze gekruisigd hebben en haar laatste wensch is om niet te trouwen, maar non te mogen worden.’ - Aleid wees hem dien zin en beiden zwegen.

Chung haalde de schouders op. ‘Wat is er aan te doen? Dat is China. Je kunt geen cultuur van duizenden jaren afbreken door een paar jaar verblijf tusschen een andere cultuur.’

‘Maar je moeder ging toch in Londen ook naar de kerk’, wierp Aleid tegen, ‘en ze deed toch zoo vroom en praatte zoo sympathiek over het christendom.’

Toen ze opkeek, zag ze om Chung's lippen dien raadselachtigen glimlach, dien ze nog steeds niet doorgrondde.

‘Zeg wat je denkt’, vroeg zij.

‘Ik denk eigenlijk niet, ik voel alleen’, zei hij. ‘Ik voel hoe ons aanpassingsvermogen en onze zucht tot imiteeren ons tot leugenaars maakt, want voor moeder is Christus niets dan wat ze zegt - een opstandeling, dien ze gekruisigd hebben. - Mag ik verder lezen?’

‘Ja wel’, zei Aleid.

Maar verder stond er in den brief niets wat hem interesseerde. Dat waren alleen vrouwenpraatjes.

‘Hoe staat je vader daar nu tegenover?’ vroeg Aleid.

‘Mijn vader? Ach, voor hem beteekenen vrouwen zoo weinig. Hij is nog de volbloed Chinees, die de vrouw een absoluut minderwaardig schepsel vindt. Europa heeft hem nog minder gedaan dan moeder. Ik denk dat hij eens schamper lacht en zegt: ‘Zoolang ik den Weg volg, kan mijn dochter afwijken. Den Weg heelemaal verlaten kan zij toch niet, tenzij ze dien anderen weg gaat, die naar den dood leidt en dan zou het mijn hand zijn, die haar dien weg uit zou moeten duwen.’ -

Aleid huiverde. ‘Mijn God, is dat nu het nieuwe China?’

‘Wat wil je?’ zei hij gelaten. ‘Je hebt me eens een Hollandsch spreekwoord vertaald, Keulen en Aken zijn niet op één dag gebouwd en toch is hun tijdsverschil één dag of minder, vergeleken bij de eeuwen en eeuwen, waaruit China ontstaan is. Het moderne China zien we nog niet. Dit is het China van de reactie op de reactie. Het moderne China zou kalmweg teruggaan tot wat door de eeuwen heen

gebleken is het beste te zijn. Het zijn de scholen van den Westerling, die onze meisjes geleerd hebben, dat zij de gelijken van den man zijn, maar dat is niet zoo. In het Oosten evenmin als in het Westen. In het Westen heeft de man zich gemakkelijker onderworpen; in het Oosten, waar de man eeuwen lang man geweest is, is de onderwerping onmogelijk. Ik geloof, dat een hervorming zal komen, die het weinige dat gedaan is, weer ongedaan gaat maken. Er zijn nu vrouwen in de groote steden, die in fabrieken haar gezondheid verknoeien, die op banken en postkantoren werken; waarom eigenlijk? Er zijn in China mannen genoeg om dat te doen en wij verbeelden ons nog, dat wij de vrouwen noodig hebben om voor ons huishouden te zorgen en de kinderen op te voeden. Onze voorvaderen-cultus komt op tegen het gevaar van kinderlooze huwelijken en huishoudens met hoogstens één of twee kinderen.'

'Maar Chung, China is toch overbevolkt. En de fabrieken doen het werk tegenwoordig toch met een tiende van de handen, die anders gebruikt werden.'

'Juist daarom. Dat beetje werk dat er is, mogen de vrouwen den mannen niet afnemen. Wij zijn een vreemd volk, Aleid. Wellington Koo schrijft over meisjes, die weigeren te trouwen, die zelfs vereenigingen vormen en den eed afleggen moeten nooit een man toe te behooren. Het is misschien doordat zij te ver gaan, dat zij weer terug moeten. Ik geloof, dat over de heele wereld maar weinig verstandige menschen zijn. Als we een revolutie konden maken met enkel verstandige menschen, dan was er nog eenige hoop op slagen. Het is alles zoo ongelooflijk moeilijk. Bij mij en bij eenige anderen is de oude

piëteit - de gedwongen piëteit - voor ouders en familie weggevaagd, maar er is een andere voor in de plaats gekomen, de piëteit van mensch tot mensch, die dan van zelf met zich brengt, den eerbied voor de principes en smart van anderen. Maar dat kan je toch alleen van den enkeling verwachten en denk eens even aan het resultaat van het plotseling afschaffen van al wat de slechte hartstochten in banden hield.'

'Maar zoo kon het toch ook niet blijven. Nu China niet meer geïsoleerd is, maar leeft in de wereld te midden der wereldcultuur moest er toch verandering komen in het leven van de vrouw en moest toch ook in de familie het individu zijn rechten krijgen.'

'Ja wel', zei Chung, 'verandering moest er komen. Dat wil Wellington Koo ook, en dat wil ik ook en velen met mij. Maar de verandering moest niet beginnen bij uiterlijke dingen, die moest langzaam in een paar geslachten, het gevolg zijn van innerlijke vervorming. En wat onze Chineesche vrouw betreft: ze is zoo dom. Zou ze anders zoo klakkeloos de Westerlingen naäpen? Kijk, Aleid, je moet het zóó zien: eeuwen en eeuwen, van den tijd af, dat ze daar ginder bij jullie nog barbaren waren, die in holen in den grond leefden en nog maar nauwelijks praten konden, leerde de Chineesche vrouw al, dat ze al haar krachten moest concentreeren op één punt, en dat was, om zoo lieflijk te zijn als de natuur zelf, zoo buigzaam als een grashalm, zoo schoon als een bloem, zoo vroolijk als een vogel en zoo puur als een bergstroom. En omdat ze zoo was, was de Chineesche vrouw oppermachtig in haar home. Hoe oud haar kinderen ook waren, het zou beter voor hen geweest zijn te ster-

ven dan ongehoorzaam te zijn. De toestemming van de moeder werd gevraagd voor alles, niet als een looze vorm, zooals bij jullie in het Westen toestemming gevraagd wordt tot het huwelijk of tot andere dingen, maar als een werkelijke onderdanigheid aan de vrouw, die ons ter wereld heeft gebracht. Zulke vrouwen hebben aan verstand ingeboet, wat ze aan lieflijkheid gewonnen hebben. Of misschien niet aan verstand, want de Chineesche vrouw heeft een buitengewoon eenvoudig en gezond verstand, maar aan kennis. Haar geest weigert, behalve in enkele gevallen, zich in te laten met speculatief denken en wat we nu doen, haar de kennis opdringen, doet meer kwaad dan goed.'

Op eens merkte hij dat Aleid niet meer naar hem luisterde. De deur was opengegaan en een man binnengekomen; bleek en mager, in kleeren, die hem te wijd waren; met een bijna kaal hoofd, met een vreemden blik in zijn oogen. Een oogenblik knipperde hij, die uit het daglicht kwam, tegen het kunstmatige licht daar binnen, en toen zonder eenige aarzeling kwam hij op Aleid toe. Chung voelde in de manier waarop ze elkaar aankeken, wie de man was en toen zij even daarna, na de voorstelling, met hun drieën trachtten te praten, voelde hij zich de vreemde en verborg zijn teleurstelling door zich te warmen aan de herkregen liefde voor zijn land. Het gebeurde alles als buiten hem om. Vreemde machten schenen aan het werk, die de dingen verhaastten en besluiten deden nemen, waaraan zijn wil geen deel meer had. De komst van Rein was voor den mystieken Oosterling als een vingerwijzing. Het Westen had het Westen hervonden en het Oosten was geïsoleerd.

Dien avond, toen hij met Aleid nog even naar de

Piccola Marina wandelde, spraken zij over zijn heengaan als iets, waaraan geen twijfel meer was en wat in de naaste toekomst moest gebeuren. De ‘Atsuta Maru’ zou binnen eenige dagen Napels verlaten. Hij wilde trachten een goede hut te bemachtigen en tot Hongkong meegaan.

Aleid liep naast hem, hoorde zijn woorden, maar haar gedachten waren niet bij hem. Die waren bij een bleeken, te vroeg verouderden man, dien zij dien middag ontmoet had. Ze had met Rein geen woord gesproken, wat Chung niet gehoord had en toch wist ze, dat er tusschen hen beiden een stille overeenkomst was: elkaar weer te zien en ze wist ook dat de draad van het verleden niet verbroken was. Ze was blij, dat ze geen afspraak met Rein had en besloot hem, zoo mogelijk, ook niet weer te zien, voor Chung vertrokken was. Uit piëteit voor al wat ze voor hem gevoeld had, wilde ze Chung de laatste dagen onverdeeld geven. Geen woord was gesproken over de verandering van hun houding tegenover elkaar, maar vaster dan ooit hun uitgesproken besluit samen te trouwen, geweest was, was nu de onuitgesproken zekerheid, dat dit nooit meer zou kunnen zijn. Chung zelf roerde het onderwerp niet meer aan. Hij was nog volkomen onder haar charme, zijn hart werd vaneen getrokken, maar toch was er geen twijfel meer in zijn ziel, waarin met de zekerheid van het heengaan, de eenzaamheid neergedaald was.

En Aleid voelde dit alles en ook dat sedert Rein's komst voor haar voor het eerst de echte eenzaamheid weer opgeheven was. Er was geen kwestie van liefde voor Rein, er was alleen dat gevoel van bijeen te hooren, onverbreekbaar, onscheidbaar. Ze haatte zich om het feit, dat ze vlak na haar emoties voor

Chung, en terwijl deze nog naast haar liep, met al haar gedachten bij Rein was en voor den man naast zich, slechts wat sentimenteel medelijden kon ontdekken.

'Breng je me naar Napels?' vroeg Chung.

'Wanneer?' vroeg ze.

'Als ik weet wanneer de boot gaat; misschien in drie of vier dagen.'

'Natuurlijk', antwoordde zij. Maar als een angst sloeg in haar het bedenken hoe eindeloos die drie of vier dagen zouden zijn. Gevoelens waren uitgeschakeld, die de essentie van hun samenzijn waren geweest en in de plaats daarvan was niets gekomen. Ze was zich nu helder bewust hoe onecht en bedacht hun liefde geweest was. Die liefde was geweest een vreemd mengelmoes van de behoefte om eigen leegte te vullen; van het ondergaan van een lichamelijke charme, des te bekoorlijker omdat ze was de charme van een ander ras, en de nieuwsgierigheid naar een geest, zoo heel anders dan de hare. En bij dit alles, dat voelde ze heel duidelijk, kwam dan nog een soort spelletje met zichzelf: 'zou ik zijn gevoelens raden of niet?' Het was alles zoo geheel van zelf gekomen en zoo zonder opzet gebeurd, dat ze het zichzelf niet kwalijk kon nemen, hoewel ze begreep, welke diepe beleediging het voor de liefde was, dusdanig mishandeld te worden. Ze keek naar Chung, maar de avond was te somber. Ze kon geen uitdrukking op zijn gelaat zien.

Later, toen zij in het klein cafétje bij de Piccola Marina met den eigenaar en zijn vrouw stond te praten, zag ze hem iets verder op tusschen de puntige rotsen op het zand staan. De zee rolde daverend aan met een regelmaat, die de onrust in rust deed verkeeren. De golven werden gebondener en

bescheidener in de nabijheid van het land, leken matter en rimpelden zich uit in wit-kanten schuim dat was als een liefkoozing op het kale zand en tegen de harde, ongevoelige rotsen. Langs de maan joegen sombere wolken in wilde vaart. En tusschen deze bewegende, machtige natuur, stond Chung bewegingloos, zoo star en stil als was alle leven uit hem gegaan. Een immens meelij vervulde haar voor dat leege lichaam, waaruit de ziel gevloden scheen en dat nu verder zou moeten zonder den kostbaren schat - een ontvankelijke ziel.

De man en de vrouw naast haar praatten over Maxim Gorki, die weer terug op het eiland was, over een paar Russen, die een café hadden opgericht, ergens bij de Grande Marina; over den prijs van den landwijn en het vreemdelingen-bezoek. Haar ooren luisterden naar de zoet zangerige taal, maar ze verzamelde geen indrukken, alles ging aan haar voorbij. Al wat in haar tot opnemen in staat was, ging uit naar dien leegen mensch tusschen de machtige natuur. Ze betrapte er zich op, dat haar meelij van nu, wonderlijk leek op de liefde van een paar dagen geleden en ze schaamde zich dat groote gevoel zoo miskend te hebben, dat ze het verward had met dat andere, wat bijna het tegendeel er van was.

Hoofdstuk XVI

ZIJ voelde hun beider leed als het eenig reëele in de laatste dagen, maar ze wist tevens, dat er geen enkele onverbiddelijke noodzakelijkheid bestond tot verlengd menschelijk leed of zelfs maar ongeluk. Ze had geleerd dat de tijd alles vereffent en heelt.

Toen ze dien avond thuis kwam, schreef Aleid Rein een briefje naar zijn hotel in Napels, waarin ze hem zei de laatste dagen met Chung alleen te willen zijn. ‘Ze begreep wel, dat hij behoefte had haar veel van zichzelf te vertellen, maar hij moest daarmee wachten tot Chung weg was; vóór dien tijd moesten zij elkaar niet weerzien.’ - Ze had angst voor onvermijdelijke scheuring, voor het heen en weer trekken, dat ze wist dat plaats *moest* hebben als ze zou staan tusschen die twee en ze was ook bang voor het vertroebelen van haar gevoelens ten opzichte van die twee menschen, die zoo heel verschillend waren. Maar zoodra Chung weg was, zouden ze elkaar weerzien. Ze noemde in haar briefje de ‘Atsuta Maru’ en gaf het vertrek van de boot uit Napels op als eerste ontmoetingsmogelijkheid. Rein reageerde niet, wat voor hem beteekende dat hij den toestand begrepen en aanvaard had. Van nu af dacht ze wezenlijk aan niets dan aan Chung's vertrek en hoe ze dit verzachten kon. Maar wat ze ook deed, er was tusschen hen iets gekomen, wat ze niet weg kon denken of weg kon praten en wat ze in zichzelf noemde een wrangheid om de vergissing.

Op een van de volgende avonden kwam hij haar halen voor een wandeling. Het was dat vreemde uur in Capri, als de dag er niet meer en de nacht er nog niet is. Ze liepen langs het hôtel Quisisana, waar menschen in avondtoilet in de hal wachtten op de bel voor het diner. Daarna langs de kleine winkeltjes in de smalle straat, die leidt naar de Esplanade. Toen zij aan den kapper voorbij kwamen, links naast den boekwinkel, waar ze beiden gewoon waren stil te staan om de laatste nieuwe boeken te bekijken, hoorden ze guitaarmuziek; dat hadden ze nog iederen avond gehoord en de klank had zich vereenzelvigd met den kruidengeur van Capri en het klikken der paardenhoeven op de groote steenen. Maar vanavond was 't iets anders. Er klonk een zacht weemoedig lied, een bariton zong:

Rendi mi il cuore,
Rendi mi quel amore.

Ze bleven even staan luisteren, bekoord niet alleen door de stem, maar ook door de woorden, die voor hen werden tot een onuitgesproken klacht uit hun eigen ziel.

Il tuo fu il mio pensier
Il tuo fu il mio voler
Ed or crudele, perchè
Crudele tu m' hai lasciata,
Perchè m' abandonata.

Toen ze verder gingen was Chung stiller dan gewoonlijk. Zijn oogen peilden de verte of staarden in zich zelf, maar schenen geen behoefte meer te hebben haar te zien. Ook zijn stem, wanneer hij sprak,

klonk ver en vreemd. Slechts éénmaal veroorloofde hij zich een opmerking over Rein.

‘Is je vriend weg?’

‘Ja. Hij- is naar Napels terug. Ik wilde deze dagen met jou alleen zijn.’

‘Deze laatste dagen’, verbeterde hij treurig.

‘Ja’, gaf zij toe, en bleef toen ook zwijgen.

De stilte, die volgde had niets onnatuurlijks. Ze waren beiden moe, na al de emoties der laatste dagen. Toen ze aan zee kwamen, werd aan hun stilte de laatste druk ontnomen door de geluiden der natuur. De lucht in het Westen begon zachtjes te werken, wolken dreven voorbij, gaven nu en dan een paar sterren bloot of de maan. Kruiden geurden en late vogels vlogen geruischloos naar een ver nest. Soms klonk even een menschelijk geluid.

Ze liepen nu langs het strand naar de Piccola Marina. Op eens een zacht, maar innig fluiten als de roepstem van de liefde. Aleid hield haar adem in en stond roerloos. De tonen kwamen hel en frisch door de nachtelijke stilte, overstemden het zacht zingen der golven in hun breking tegen de rotsen. Even verdreef de liefdesroep haar eigen bekommernissen om haar zelf en Chung. De roep ging regelrecht naar 't beste wat ze had, naar bekende verlangens en vertrouwde gevoelens. Weer floot de man en 't was Aleid of dit niet was de roep van één man, maar de roep van al wat jong was en verlangde. Die roep moest dezelfde geweest zijn door alle eeuwen heen en die ooren hadden om te hooren, hoorden. - Een gruwelijke pijn doortrilde haar. Rein en Chung.... Ze hadden ook geroepen op die manier, maar van geen van beiden was de roep heelemaal tot haar doorgedrongen. Haar lippen trilden en stille tranen gleden langs haar wangen. Ze

keek naar Chung en zag hoe hij de oogen gesloten had. Alles rondom werd plotseling vreemd en onecht.

'Chung', zei ze, maar hij antwoordde niet.

Ze begreep, dat hij ver was buiten haar eigen sfeer, hoewel zij beiden toch vielen binnen den magischen cirkel, dien de vreemde liefdesroep om hen sloot. Aleid ging zitten op een van de rotsblokken achter Chung. Ze was nu doodsbleek, langzaam aan verdween alle uitdrukking uit haar gelaat. Haar armen hingen slap af. Ze wachtte, wachtte, als gold de liefdesroep haarzelf en toen hij eindelijk weer klonk, nu gevolgd door een ver, maar helder antwoord, gaf ze zich gewonnen. Alles in haar beantwoordde dien hartstochtelijken roep, alleen er was niemand, tot wien ze kon gaan om het offer van zichzelf te brengen. Ze liet haar hoofd in de handen zakken en kon nu haar snikken niet meer bedwingen, al wist ze dat zij Chung zou storen en misschien ergeren. Bij de eerste snikken, die de stilte scheurden, verroerde de man zich niet. Hij stond daar, zoo verloren in de verte en de toekomst, als kon niets hem daar uit trekken. Maar toen keerde hij zich ten slotte toch om en realiseerde wat er gebeurd was. Hij strekte zijn lange, smalle handen, die zacht en fijn waren als handen van een vrouw, naar haar uit. Ze stond op en ging naar die in verlangen gestrekte armen. Even lag ze stil tegen hem aan. Zijn kin rustte op haar hoofd, zijn armen sloten haar in, maar hij kuste haar niet. Het wonder had zich al aan hem voltrokken - het Oosten had zijn zoon herwonnen. Dit lichamelijk contact, waarnaar hij zelf zoo verlangde, was en bleef de grootste concessie, die hij aan het Westen kon doen. Ze voelde in den druk zijner armen zijn verlangen

haar rust en veiligheid te geven, maar het hartstochtelijk element, wat zij eens zoo gevreesd had, was er ten eenenmale uit verdwenen. Ze wist nu, dat, wanneer hij van haar gegaan zou zijn, automatiscch de voorbereiding voor dat andere leven beginnen zou, waarin geen stap gedaan kon worden vóór die eene groote, traditioneele daad gedaan zou zijn en hij de vrouw van zijn ouders' keuze getrouwd zou hebben. Ze was zoo absoluut zeker van dit alles, dat ze zelfs niets vroeg. Alleen was de nieuwsgierigheid of ook hij over háár toekomst zoo'n stellige zekerheid had, als zij over de zijne. Plotseling begreep ze, dat hij wel eens op een dwaalspoor kon zijn en ze haatte die gedachte, want ze wilde dat hij haar zou blijven achten als hij haar niet kon liefhebben.

Ze had geleerd nooit rechtstreeks over eigen aangelegenheden te spreken, daarom nam ze een oosterschen omweg en zei:

'Ik zal iets moeten zoeken om de leegte van mijn dagen te vullen, wanneer je weg bent.'

'Zal je niet allereerst genieten van je herkregen vrijheid?'

'Neen', zei ze kortaf. En dan in een behoefte dat 'neen' te verklaren: 'want die heb ik nooit opgegeven. Liefde voor ons, westersche vrouwen, beteekent geen geestelijke slavernij.'

Nadat hij de woorden kalm in zich had laten bezinken, antwoordde hij:

'Dat is zoo, maar daardoor ook geen volle overgave. Weet je, Aleid, ik heb nooit het gevoel gehad, dat je mijn hand nam en je door mij liet leiden of dat je op mij steunde en je overgaf in blind vertrouwen.'

'Misschien kunnen wij dat wel niet.'

Het was een eigenaardigheid van Chung, dat

hij nooit direct reageerde. Voor zichzelf had Aleid uitgemaakt, dat dit kwam door de taal, die hem vreemd was, zoodat hij langer tijd noodig had om de woorden in hun volle beteekenis te vatten.

'Misschien niet', herhaalde hij, 'jullie blijft toch altijd je zelf, gereed om dat "zèlf" in andere banen te leiden als de man loslaat. Ik bedoel, je bent niet minder om mijn verlies, want je nam nooit iets van mij.'

'Is dat zoo?' Ze vroeg het zichzelf af, maar hardop. 'Is dat zoo? Of is het dat wij uitwisselen en niet precies voelen wat wij geven en wat wij nemen?'

'Dat kan ook zijn, maar dan heb ik toch gelijk; jullie nemen misschien wel, maar je geeft ook. Daardoor blijf je onafhankelijk van een man. Op den duur zou ik dat niet kunnen hebben. Mijn vrouw moet mij noodig hebben, niet zonder me kunnen.'

'En jij wel?' Aleids stem klonk lichtelijk verwijtend, als verweet ze dien Oosterling het verschil, dat hij maakte tusschen de eischen, die een man aan een vrouw, en die een vrouw aan een man mag stellen. Haar toon ontging Chung niet.

'Als ik in China ben, heb ik geen vrouw noodig. Wee den man, die een vrouw noodig heeft, die verliest aan kracht en aan waardigheid.'

Aleid glimlachte. 'En als je nu eens hier getrouwd was met een Westersche....?'

Een pijnlijke trek zette zich om zijn mond.

'Waarom zulke dingen nu te vragen?' Maar als bedacht hij zich, liet hij er spoedig op volgen: 'Dan zou ik mijn natuur geweld hebben aangedaan om als een Westerling te voelen.'

‘Chung’, zei ze, ‘hoe goed, dat alles anders beschikt werd.’

‘Ik weet niet. In China zal ik mijn natuur weer om andere dingen geweld moeten aandoen en ik zal er zooveel missen, Aleid.’

Hij noemde haar naam voor 't eerst na langen tijd weer met dien schroom, waarmee een Oosterling een vrouwennaam uitspreekt. Blozen kon hij niet, maar Aleid wist, dat in zijn ziel hetzelfde gevoel heerschte, dat een Westerling den blos naar de wangen jaagt. Het is moeilijk voor een Oosterling om een vrouw tot persoonlijkheid te verheffen door haar bij den naam te noemen. Vrouwen zijn onpersoonlijk, als de doode dingen.

Ze waren nu weer opgestaan en langzaam den smallen weg opgegaan naar de Piccola Marina. Toen zij bij het terrasje aan kwamen, ging de deur van het kleine café open en liet een vrouw van het volk uit, die aan haar hand een grooten kerel meetrok. ‘Amico mio, viene, viene, è gia tarde, dobbiamo dormire, viene, viene.’ De man was te dronken om antwoord te geven; hij was te dronken om kalm mee te loopen en de vrouw spande al haar krachten in om het groote lichaam mee te trekken. Ze herhaalde haar smeekbede: ‘Amico mio, viene, viene.’ Er klonken tranen door de diepe teederheid der vrouwenstem.

Chung drukte Aleid's hand. ‘Dat vind ik zoo prachtig hier’, zei hij, ‘maar ik zou het voor China niet willen. De man is daar heer en meester, zelfs als hij dronken is, zelfs om zich in het verderf te storten.’

En als verwijt hierop, klonk het steeds zachter: ‘Viene, viene, dobbiamo dormire.’

De maan stond nu wolkenvrij aan den hemel en

voor zich uit zagen zij de twee schimmen; die van de kleine vrouw, die met onzegbare teederheid en zorg de schim van den stoeren dronkaard leidde tusschen de steenen door. Aleid voelde de misère der vrouw in elke vezel van haar ziel. Ze voelde haar teleurgestelde en toch zorgende, koesterende liefde. In tragische eenzaamheid ging het tweetal hun moeizamen gang over de oneffen steenen. Bij een hoek van den weg omsloot de nacht dit mysterie van liefde en opoffering.

In de bijna drukkende eenzaamheid die nu òm hen stond, klonken Aleid's woorden hard:

'Die man heeft toch ook zijn vrouw noodig en zie eens hoe ze zich aan hem overgeeft.'

Bij het zwakke maanlicht zag ze een spottend trekje om Chung's mond. Op hèm hadden die twee tragische figuren een heel andere uitwerking gehad. Hij kende niet de ziel dier vrouw. Daarom vermoedde hij daarin wat er bij een Chineesche vrouw stellig geweest zou zijn: verachting. Aleid wist dat en kon het er niet bij laten.

'Neen', zei ze, 'zij veracht hem niet, ze heeft hem alleen maar lief en zorgt voor zijn welzijn. Als hij uitgeslapen is, zorgt hij voor het hare. Er is zelfs geen meelij bij haar daad, alleen maar liefde, peillooze liefde.'

'Dat is bijna bovenmenschelijk....'

'Voor jullie misschien, voor ons niet. Dat is wat de liefde voor òns doet. East is East.'

En hij vulde aan: 'and West is West.'

De rest zeiden ze niet uit, maar beider treurige glimlach bewees, dat zij het nu geloofden. Toen waren zijn armen weer om haar. Ze sloot haar oogen en wachtte in bijna ondraaglijke spanning wat hij zou zeggen of doen. Ze wist niet wat ze

hoopte of wenschte. Haar gevoelens waren zoo vele en velerlei, dat ze maar opgaf ze te ontleden. Iets moest er in hun beiden veranderd zijn, iets essentieels, want ze lag in zijn armen als een vreemde en het gevoel, dat zij verwachtte en waarop ze hoopte, kwam niet over haar. Ook hìj was anders. Ze voelde zijn hart kloppen, maar ook nu weer kuste hij haar niet.

Op eens liet hij de armen vallen, en zijn oogen in het maanlicht hadden een blik van moedeloosheid, die zij daar niet kende. Zijn gelaat had geen enkele uitdrukking, alleen was het witter dan gewoonlijk. In de oogenblikken, die nu volgden, streed Aleid een zwaren strijd. Ze kon al wat geweest was, niet zóó laten wegglijden, zonder meer. Ze wilde zeker zijn, dat Chung geheel veranderd was. Daarom ging ze op hem toe en bood hem haar mond. De kus, dien hij haar gaf, was erger dan een slag in haar gezicht. Het was iets als de passielooze handkus, die Tirolers haar gaven, toen zij als jongmeisje met haar ouders in de Tiroler Alpen logeerde. Het was een gedachteloos beroeren der huid alleen; er was geen ziel in. Nu wist ze wat ze weten wilde. Chung was los van haar en terwijl ze dit voor hem gewenscht had, rees nu in haar oogen als een vlam van haat. En voor het eerst kreeg ze, wat ze tegenover hem nooit gehad had, de waardigheid en de koelheid van de Westersche tegenover den Oosterling. Ze haatte zichzelf om dit gevoel, maar ze moest het erkennen. Eens omvergeworpen rassen-barrières waren weer opgetrokken, onoverkomelijk hoog. Ze vroeg zich af wat ze in dit geval met 'n man van haar eigen ras nu gevoeld zou hebben. Maar ze kon dit niet berekenen, want ze wist, dat een Westerling in dit geval veel bru-

taler gehandeld zou hebben en haar zoo de vreugde gelaten zou hebben zich met recht een wraakgodin te voelen. Hier voltrok een menschelijk drama zich zonder woorden. Ze stapten uit de schaduw in het maanlicht.

'Het is alles zoo erg niet.'

Hij schrok van haar stem en zei na een poosje:

'Neen, want die dit meemaakten waren niet de echte menschen, maar de kunstmatige mengsels. Daarom zullen wij ook minder lijden', en toen met onverwachte heftigheid: 'O, ik heb je toch zoo lief.'

Op den weg terug spraken ze geen woord. En bij het hotel Filippi namen zij afscheid als menschen, die elkaar totaal onverschillig zijn.

Op haar kamer gekomen gooide Aleid de ramen wijd open en liet den heerlijken nacht binnenstroomen. Een vleermuis vloog zigzaggend langs de maan, zijn vreemden vorm scherp afgeteekend tegen den hellen achtergrond. Een geur van bloemen steeg tot haar op en de fijne nachtgeluiden der insecten zongen in haar kamer. Ze kleedde zich uit en sloot het venster. Nu namen andere geluiden de plaats in van die der natuur. Beneden ergens werd gedanst en gedempt door twee verdiepingen, die er tusschen lagen, kwam de muziek nog flauwtjes tot haar. Toen het eindelijk stil was en de laatste geluiden verstorven waren, sloot ze de oogen naar buiten en opende ze naar binnen om de dingen van dien dag te overdenken. Ze voelde niet den minsten wrok tegen Chung. Zij was het, die onredelijk was geweest, en het eerst vergeten had. Slaperig verwonderde zij zich er over hoe het mogelijk was, dat hij haar nog liefhad. Maar al wat ze bedenken kon, beroerde alleen haar hersens en niet meer haar hart

en het eenige gevoel, waartoe ze zich kon opwerken, was een soort van dankbaarheid voor Chung. Ze schrok op in haar slaap. Het hôtel Filippo had dunne muren en de luide stemmen van menschen die naast haar kamer naar binnen gingen, stoorden haar in haar slaap. Telkens nam ze dan den draad van haar denken weer op en ditmaal was het, om met een slaperigen glimlach al wat gebeurd was te vergelijken met het pijnloos trekken van een kies. Ze probeerde ook aan andere dingen te denken dan aan Chung, maar alles wat buiten den dubbelen cirkel viel, scheen banaal en triviaal. Even nog schrok ze wakker van haar eigen besluit. Ze wilde Chung op veiligen afstand volgen, zijn leven meeleven. Was het nieuwsgierigheid? En zou ze dat werkelijk passieloos kunnen doen? Zou dit wonderlijke gevoel van dezen avond, dit gevoel van absoluut los van Chung te zijn, voortduren? Het was haar nu of heel hun langen tijd van intiemen omgang, van samenleven, tusschen denken en zinnen, als niets gold. En toen langzaam in dien toestand van slapen en waken, waarin de geest dikwijls op één punt pijnlijk helder werkt, kwam ze tot het besef, dat Chung gelijk had; dat hun echte wezen buiten dit alles was gebleven. Beiden hadden, om samen te kunnen zijn, heele stukken van zichzelf uit- en van een ander ingeschakeld en toch was er zooveel moois geweest. Er waren oogenblikken, bij welker herdenken haar hart trilde van teederheid. Nog een paar maal schrikte ze wakker door een deur, die sloeg of een venster dat gesloten werd; dan kwam de slaap. En Chung en haar gevoelens voor hem verdwenen aan den eenen horizon, terwijl aan den anderen het droomleven begon.

Hoofdstuk XVII

DEN volgenden morgen was er bericht van de Nyppon Yusen Kaisha - de ‘Atsuta Maru’ zou twee dagen later vertrekken. Chung bracht haar het telegram in haar hôtel, terwijl ze aan de ontbijttafel zat en reikte het zonder een woord. Aleid deed haar uiterste best op Chung's gelaat zijn innerlijke gewaarwording te ontdekken, maar ze vond niets en zijzelf had alleen een geheel nieuw gevoel van vervreemding tusschen hem en haar. Ze begreep dat, tenzij er een wonder gebeurde, Chung en zij elkaar nooit meer zouden zien. Die gedachte zelfs ontroerde haar niet. Het was alsof tusschen hen alle woorden gezegd, alle gevoelens gewisseld waren; of ze van verdere tweezaamheid niets meer te verwachten hadden. Ze had op kunnen staan en, zonder meer, alleen haar eigen weg vervolgen. Een nieuwe element was in hun verhouding geslopen. Ze had critiek op Chung - ze zag hem plotseling zoo heel anders. Ze keek naar zijn gelaat en ontdekte daar nieuwe dingen. Zijn oogen waren ver af als altijd - oogen van den mediteerenden Buddha - maar om den mond lag een nieuwe trek, een trek van wreedheid. Ze vroeg zich af of die wreedheid was alleen voor hemzelf, of ook voor anderen, maar ze vond geen antwoord. Toen zei ze met een langzaam gebaar naar het telegram, dat tusschen hen op tafel lag:

‘'t Is gauwer dan je dacht.’

Hij antwoordde niet dadelijk, maar zei na een oogenblik wachten: ‘Zullen we naar buiten gaan?’

't Was een koele, frissche morgen, de zon scheen nog niet over de grauwe rotsen en over het sombere groen der ceders. Naast elkaar liepen ze den weg op naar de Esplanade, vanwaar ze Napels en den Vesuvius konden zien. De groote boosdoener lag kalm en ingetogen onder den blanken ochtend-hemel, aan zijn voet, in vol vertrouwen, de kleine dorpen, ook die, welke hij reeds tweemaal geteisterd had. Aleid dacht aan Pompeï en liet den tijd terugrollen tot de dagen der groote catastrophe. Hoe moest het geweest zijn, toen plotseling de strak blauwe lucht verduisterde door de eerste groote rookwolken? Op datzelfde oogenblik begon de krater te rooken. Aleid schrok hevig. 't Was als een antwoord van het noodlot, haar passielooze verbeelding van het oogenblik als 't ware verwezenlijkt te zien. Het was een vreemd en angstwekkend schouwspel. De ijle, teere morgenlucht met de belofte van zon en zomer en toen op één enkele plaats als een bedreiging met dood en misère, zware, zwarte, langzaam zich langs het zwerk verspreidende zwartheid.

‘Het is de eerste maal dat ik hem zóó zie’, zei ze ernstig, ‘er is toch wel iets heel imposants in, ook al weten wij, dat wij geen gevaar loopen.’

Hij keek haar van ter zijde aan.

‘Is het imposanter dan dat plekje mos tusschen de steenen? Is er niet precies dezelfde macht aan 't werk daar en hier, in jou, in mij?’

Ze had dit niet verwacht. Haar oogen zochten nieuwsgierig de zijne. 't Werd een teleurstelling want nog steeds hadden ze hun ondoorgrondelijke Buddha-expressie.

‘Waarschijnlijk’, antwoordde ze, ‘maar dat realiseer je niet altijd. En mag ik nu Browning

omgekeerd citeeren? This is different in degree, but not in kind. Het wonder is hetzelfde, maar de manifestaties roepen toch een andere reactie wakker.'

'Niet voor hen, die het wonder altijd en overal vinden.'

Ze had plotseling een gevoel van inferieuriteit en heel sterk het besef, dat deze man, dien ze eens had liefgehad, leefde in dreven die voor haar gesloten waren en waarnaar ze alleen mocht staren door zware ijzeren staven. Ze erkende op dit moment, dat haar Westersche denken een belemmering was. Nu keken zijn Buddha-oogen haar aan.

Ze dacht, het is alles een vergissing; dat zijn oogen, die van de geboorte af dingen in zich verzameld hebben, die ze misschien als een erfenis meebrachten uit vorige levens. Dat zijn schatkamers vol wonderen voor wie den sleutel houdt. - Een vaag gevoel van afgunst voor de onbekende die deze schatten zou garen, vervulde haar. Als in vroeger dagen, legde ze haar hand op zijn arm en zei:

'Chung, waar denk je aan?'

'Ik denk niet', zei hij eerlijk, 'ik laat het leven in mij drippen en ik tracht het te ondergaan zonder weerstand te bieden.'

Ze begreep hem niet heelemaal. Toch kon ze het hierbij niet laten. Ze wilde toch trachten hem te begrijpen, uit piëteit voor hun beider verleden. Koortsig zocht ze naar een dringender en onafweerbaarder oproep tot zijn ziel.

'Zeg me dan wat het leven je nu doet, zeg mij wàt er in je dript en zeg me wàt je voelt als je niet denkt.'

Met een vastbeslotenheid, die zij van zichzelf niet kende, plantte zij haar oogen in de zijne; de

Buddha-oogen ontweken haar niet, integendeel, maar wat hielp het, ze zag er niets, niets dat ze herkende als aan haar verwant. Die oogen schenen te kijken naar dingen, die er niet waren - voor háár niet ten minste. - Alle leven scheen geweken uit die glanzend bruine oogen, die als edelsteenen lagen op de blinkend witte kussens, tusschen de loome oogleden. Een gevoel als van angst bekroop Aleid. En als een verschrikt kind legde ze haar hand in die van Chung. Een zachte, nauw merkbare druk was zijn eenige reactie. In de oogen veranderde niets.

'Chung', zei ze bevend, 'ik heb 't gevoel of ik met iemand praat, die erger is dan dood.'

Hij glimlachte. - 'Erger dan dood. Laten we zeggen opgeslokt door de traditie van zijn land.' Zijn stem klonk als een verre, matte echo.

Ze had willen gillen, zoo sinister en onwezenlijk waren de man en zijn woorden. Plotseling liet hij haar hand los, stond met den rug naar haar toe en bracht zijn arm naar zijn gezicht. Het gebaar suggereerde iets, waaraan ze niet durfde gelooven. De Chinees, die zich zoo ver vergeet, dat hij tranen toont, is in zijn eigen schatting een verloren man. Ze begreep, dat ze haar rol weer op moest nemen en doen of ze niets gezien had.

'De wolken rook worden minder'; ze maakte een gebaar naar den Vesuvius. 'Ik heb gelezen, dat er geen gevaar voor uitbarsting meer bestaat, maar men kan nooit weten.'

Ze waren nu op hun schreden teruggekeerd en liepen doelloos over de Piazza. Hij praatte nu als een boek en hield knappe betoogingen over vuurspuwende bergen in het algemeen en over den Vesuvius in het bijzonder. Aleid was de kluts totaal

kwijt. Ze wist nu absoluut niet meer, wat daar naast haar liep. Met groote oogen, vol verwondering, keek ze naar hem op en toen zag ze een onverwachte en geheimzinnige verandering in hem. Hij scheen plotseling gehuld in een ondoordringbaar pantser, nu niet meer tot verweer, maar tot bescherming van iets, waarvan hij de drager scheen. En voor 't eerst sedert ze Chung kende, wist ze hem volkomen gelukkig. Haar visioen van hem werd op dat oogenblik verduisterd door tranen.

'Chung', smeekte ze.

'Alles is goed', stelde hij gerust. 'Ik leefde in een wereld van verdrietelijkheid, gescheiden van allen, maar op dit oogenblik voor het eerst, ben jij met mij die wereld ingetreden. Nu is alles goed.'

Ze begreep hem weer niet, maar ze voelde dat hij iets moois bedoelde.

Hand in hand daalden ze af tot aan de aanlegplaatsen der Grande Marina. De boot voor Santa Luccia lag aan.

'Het is beter, dat ik nu ga; we kunnen dit nooit over doen. Zeg maar in het hôtel, dat ze mijn bagage met de avondboot meesturen.'

Ze luisterde als in een droom en stemde toe. Maar weer was en bleef er dat onwerkelijke, dat elk koel begrip uitsloot. Voor haar gevoel was 't als deden ze beiden iets, wat ze niet wilden of hoefden te doen, waartoe vreemde machten hen dreven, onherroepelijk, zonder zelfs de troostende gedachte 'voor ons bestwil'

De scherpe fluit van de boot bracht even verlossing van al het vreemde; dat was ten minste reëel. Hun handen lagen één oogenblik in elkaar, toen zag Aleid even niets anders dan zijn rug, die de

loopplank opging en toen Chung over de railing. - Nogmaals een schril fluiten. - De boot wrong zich los van den wal en begon langzaam te draaien. Chung werd kleiner, en ten slotte niet veel meer dan een stip.

Nu overviel haar een vreemd heimwee naar hem en toen gebeurde iets wonderlijks. De verre boot in haar langzame verdwijning kreeg een nieuwe belangrijkheid, haar achtersteven werd een gezicht - het gezicht van een vrouw met zwart glanzend, glad-gestreken haar en donkere, uitdrukkinglooze oogen, die met hun leegte een weg schenen te banen tot Aleid's ziel. Het was een heel jonge vrouw, met een wijs voorhoofd en een glimlach om den mond - de glimlach van het Oosten, die alles kon inhouden en die ditmaal beteekende, troost voor Aleid en berusting in het eigen lot, dat langzaam maar zeker nader kwam. O die treurige, troostende, alles begrijpende glimlach. In haar zachte bewogenheid verborg ze heel het geheim van China. Aleid veegde haar tranen niet af, ze voelde ze niet. Daar was maar één ding, dat ze op het oogenblik wist - de onverbiddelijke wet van het Oosten staarde haar aan uit de verte, met het gelaat van een vrouw uit de harde materie der boot gesneden. ‘Hoe had ze ooit kunnen denken, dat Chung haar wilde trouwen?’ Hij had geen wil, hij gehoorzaamde en zoo was het goed. Dat was de eenige weg voor hem en voor haar - De Weg, de Tao - aangegeven door aloude wijsheid en diepgewortelde principes.

De boot voer nu onder den rook van Ischia zachtjes op Napels aan. Aleid maakte zich los van de balustrade en ging bergopwaarts terug naar het centrum. Ze liep als gehuld in een ondoordringbaren sluier van somber denken. Het gelaat van die

boot liet haar geen rust. Wat het beteekende, daar was geen twijfel aan. Het was Chung's toekomst, die ze gezien had. En nogmaals herinnerde ze zich de uitdrukking en ze begreep, dat deze vooral sprak van troost, vergiffenis en bemoediging.

Hoofdstuk XVIII

BIJ mevrouw van Doornhagen waren alle familieleden samengekomen. ‘Een gezellig avondje - geen partijtje, daar deed mevrouw niet meer aan sedert mijnheer dood was, maar er waren toch dagen, niet waar, waarop je gaarne de familie om je heen zag’, en dit was er een van, want mevrouw van Doornhagen was jarig. 's Morgens had ze Marijke ingelicht, meer om haar tijd te vullen dan omdat het noodig was, want in de veertig jaar, dat Marijke bij haar diende, was er weinig verandering in de programma's geweest. - Thee met petits fours, dan om half negen een glaasje warme wijn of punch in de oude kristallen glaasjes met de gezellige oortjes en daarbij appelflappen van Sprecher, tegen half elf het soupertje: een kopje bouillon, een miniatuur croquetje, een stukje zalm in gelei met een komkommersla, een beetje moerbeien met maraschino custard. Niemand van de ouderen zou slapen, maar dat hoorde nu eenmaal bij een verjaardag. Marijke en de twee andere dienstboden kenden dit alles al sedert jaren, zooals ze allen kenden, die op zulke avondjes kwamen. Toch waren ze behoorlijk nerveus en deden druk. Mevrouw van Doornhagen was al vroeg begonnen de telefoon onveilig te maken. Ze kreeg wel altijd veel bloemen maar bijna nooit iets geschikt voor tafelversiering. En dit koos ze ten slotte ook liever zelf, maar Maart was een vervelende tijd; rozen, azalea mollis en misschien trollius. Ze vond trollius wel heel burgerlijk, maar Aleid was er altijd

zoo dol op geweest. Als ze er waren, dan maar trollius ter eere van Aleid, die er niet was. 's Morgens op bed al, had ze een brief van Aleid gekregen. Ze had zich over den inhoud verwonderd en nog meer over den toon. Ze wist van Chung's verblijf op Capri en ze had gerekend op een brief vol liefdesverzuchtingen of enthousiasme, maar Aleid's brief was zoo koel als een huishoudboekje. Ze somde feiten op, sprak over Chung eigenlijk niet veel anders dan over den winkelier, waar ze ‘scarpe di Capri’ gekocht had. Over Rein sprak ze geen woord. Ze wenschte hartelijk geluk en betreurde het matig dat ze er niet bij was.

Bij het lezen van dien brief had mevrouw van Doornhagen even de eenzaamheid òm zich gevoeld, maar al heel vroeg waren haar vader en moeder gekomen, met allerlei gezellige cadeaux en een schat van bloemen. 's Middags kwam de familie in optima forma, vol goede wenschen en nieuwsgierigheid naar de cadeaux. 's Avonds kwamen alleen de intiemsten. Ze had het eigenlijk te druk gehad om te denken. 't Was dan ook niet in haar omgeving, 't was in zichzelf dat ze Aleid gemist had. Nu onder het kleeden had ze even rust. Ze had niet de minste onrust over het soupertje. Het zou alles naar de laatste mode zijn: de gelei in halfgevulde sinaasappelen, de zalm als een levende visch, opgemaakt met karpertjes als oogen en schijfjes tomaat als kieuwen. Neen, - over het soupertje was ze niet bezorgd. Ze had angst voor de conversatie. Onder de schijnbare harmonie, die de familie van Doornhagen en haar aangetrouwde leden kenmerkte, schuilde, diep verborgen, haat en onverschilligheid. Voor den haat had ze minder angst dan voor het andere. Die kon nog aanleiding zijn tot scherpe

opmerkingen, maar van onverschilligheid had ze niets te hopen. Zoolang de mannen alleen waren, zou het wel gaan. Ze wist van vroeger, dat ze dan spraken over zaken, sport, wijn en sigaretten. Een heel ondeugende vertelde eens een mop, maar dat viel toch niet in erg goede aarde. De meest vooruitstrevenden spraken over Krishnamurti en literatuur. Ze hoopte, dat er goed gedronken zou worden, dat rehausseerde de stemming altijd een beetje, maar een paar tantes waren teetotaller, dat gaf een onevenwichtig gesprek, wanneer de mannen eenmaal vroolijk begonnen te worden, na hun cocktail, en hun wijn bij het eten thuis. Tegen acht uur werd het gewoonlijk beter, dan herstelde zich het evenwicht, dan had bij de mannen de wijn en het appératif uitgewerkt en keerden ze tot de Hollandsche werkelijkheid terug en waren opofferend bereid te praten over koetjes en kalfjes. Met den warmen wijn en den cognac-grog, dien de meeste dames meedronken, steeg het vreugde-peil, hoewel de onderwerpen van gesprek geen variaties registreerden. Alles ging zooals het moest.

Oom van der Bilt, die leed onder den indruk van fatsoen, dat alles doodde, had een tinteling in zijn oogen bij het booze plan een beursmop los te laten. Toen bedacht hij zich, keek op zijn horloge en berekende dat hij nog plus minus anderhalf uur te lijden zou hebben en hij besloot ironisch zijn rol te spelen.

‘En, gaat Suze vooruit met haar pianostudie?’ vroeg hij aan een van de tantes. Hij had een vage herinnering aan genadeloos verkrachten van Chopin op een vochtige piano.

Oom Charles was als altijd de charmeur, behalve tegen de vrouw van Sim Walffers, die hij niet uit kon staan. Toen het toeval hem naast haar bracht, zei hij spottend:

'Mijn compliment, je ziet er van avond keurig uit, kort en luchtig, latest fashion. Ja, ja, de jeugd weet zich tegenwoordig wel te kleeden.'

Zijn vijandin draaide hem den rug toe, maar had plotseling het gevoel alsof ze van hout was en niet in staat een behoorlijke beweging te maken of een verstandig woord te spreken. Omzichtig manoeuvreerde ze tot ze bij den grooten penantspiegel kwam. Een blos steeg haar naar de wangen. 'Hij kon toch wel eens gelijk hebben; haar rok was heel kort en ze was wel erg gedecolleteerd.'

Een gehuurde knecht met beenen, die onmiskenbaar bij zijn vak hoorden, kwam zeggen dat de speeltafeltjes opgesteld waren. Nu bleek eerstens preferentie, maar dan nog iets, namelijk dat het spel sterker was dan elke antipathie, want het vrouwtje van daar net, dat onder de sarcastische opmerkingen van oom Charles gesidderd had, was een goede speelster en haar tormentor van daar straks werd door eigen keuze haar partner, en geen van beiden sputterde tegen.

Nadat er zoowat een uur gespeeld was, met de periodieke, vervelende uitroepen, die bij alle kaartspel hooren, begon de aandacht te verslappen en werden de eerste teekenen tot het vertrek gegeven.

Tante Arda ging naar Aleid's moeder, die bezig was een stukje taart op een bakje te leggen, want ze waren allen nog even naar het salon gegaan. Haar gezicht had een niet te onderdrukken expressie van triomf en vastberadenheid. Zonder de minste reden, alleen om tijd te winnen, verzette ze een paar scho-

teltjes, keek dan over haar schouder naar de anderen en toen ze merkte dat er op haar gelet werd en ze er heel zeker van was, dat men haar hooren kon, zei ze hard op:

'Heb je geen brief van Aleid gehad?'

Mevrouw van Doornhagen begreep, dat dit het teeken was tot den algemeenen aanval.

'Natuurlijk', zei ze, 'en een heel langen ook.'

De oude heer Van Doornhagen en zijn vrouw, die zich lekkertjes lieten verwennen door hun neef, den architect, spitsten plotseling de ooren. Ze wisten wel, dat Aleid haar moeder geschreven had, maar bij onderling overleg waren ze tot het besluit gekomen geen détails te vragen, maar nu er tòch over gesproken werd, wilden ze wel erg graag ook wat hooren.

'Goed nieuws?', ging tante Arda verder.

'Dat gaat wel.' Mevrouw van Doornhagen voelde, dat ze niet aan haar noodlot ontkomen kon. Daarom besloot ze liever goedschiks haar mededeelingen te doen dan tante Arda bij iedere nieuwe vraag, een nieuwe overwinning te laten. Ze zag een glans van verstandhouding vliegen van mond tot mond, maar ze was niet van plan zich hierdoor te laten intimideeren, en zei:

'Ze is nog steeds op Capri en de jonge Chung is er ook.'

'En?' vroeg tante Arda met een veelbeteekenenden blik.

'Je bedoelt of ze verloofd is? Neen. Hij heeft haar wel gevraagd, maar ze heeft nog geen besluit genomen.'

En nu doet 't er niet meer toe wie de dingen zei, het zou onmogelijk geweest zijn een naam op ieder gezegde te zetten, maar er werd heel veel gezegd;

over gemengde huwelijken; over jongemeisjes van tegenwoordig, die niet weten wat ze willen; over de jeugd, die al wat extravagant is, mooi vindt; over het al of niet te pas komen dat jonge meisjes alleen op reis gaan. Allen praatten door elkaar, maar op een gegeven oogenblik hoorde men toch boven de anderen uit de stem van tante Arda, die zei:

‘Het was een wild plan om daar naar China te trekken.’

‘China is zoo erg niet’, vond zij met haar korte rokken, die te zwaar gedecolleteerd was. ‘China is zoo erg niet, maar wie gaat er in 's Hemelsnaam met een gekleurde familie mee? 't Is om je reputatie voor goed naar de maan te helpen.’

Mevrouw van Doornhagen sprong even voor Aleid in de bres. ‘Je vergeet, dat ze in London al bij de Li's was en dat ze dus precies wist wat ze deed.’

‘Dat was al heel gek, maar al waren het de beste menschen, wie gaat er nu bij kleurlingen in huis?’

‘Die kleurlingen zijn minstens even intelligent als wij, van heel ouden adel en schatrijk.’

‘Dat doet er niets toe; een kleurling is en blijft een kleurling, en vooral tegenover de Engelschen declasseer je je, als je je met hen inlaat.’

Iemand mompelde: ‘Stellig kleurling of halfbloed tot in het derde en vierde geslacht!’

Alle argumenten waren uitgeput.

‘En trouwt ze nu met hem?’, vroeg iemand, die het begin van het gesprek niet gehoord had.

‘Laten we hopen, dat we daarvoor gespaard blijven’, waagde grootmama met haar zachte stem.

Mevrouw van Doornhagen haalde de schouders op. ‘Wat wilt u, mama? Aleid is meerderjarig en ze moet haar eigen leven leven. Ik begrijp heel goed,

dat het een teleurstelling voor u allen zou zijn. Ik had 't ook liever anders gewild, maar ik wil in geen geval ingrijpen.'

'Maar is 't dan toch zoo?'

'Neen, nog niet. Aleid schrijft'.... Ze haalde van onder een zware kristallen rozenschaal Aleid's brief te voorschijn en las:.... ''t Is moeilijk precies te weten wat je voelt en wilt doen. Chung wordt eenvoudig uiteengescheurd; aan den eenen kant trekt zijn land en ik aan den andere. Het mooiste is, dat er van mijn kant wel getrokken wordt, maar dat ik zelf eigenlijk niet trek'.... Mevrouw van Doornhagen's aandacht werd plotseling opgeëischt en haar blik als 't ware vastgehouden aan de uitdrukking op het gelaat van den architect. Als een bliksemschicht schoot het door haar, dat hij Rein kende. Zou hij.... Maar dan beheerschte zij haar innerlijke ontroering en nieuwsgierigheid en las verder:

'Alles was bijna beslist, toen kwamen brieven uit zijn land en zag ik plotseling dat hij is Oost en dat ik ben West. Er is philosophisch niets te zeggen voor rassenverschil; eigenlijk dacht ik dat er ook geen andere argumenten tegen waren, maar sedert een paar dagen weet ik dat het heele conflict een gevoelskwestie is. Ik houd heel veel van Chung, zooveel, dat ik alle barrières omvergegooid had, maar ze zijn er weer. Ik heb ze niet opgetrokken en hij evenmin. 't Zijn eenvoudig de brieven uit zijn land met de verhalen van wat er daar gebeurt, die als iets onoverkomelijks tusschen ons staan. Wat wij zullen doen? Wie zal het zeggen? Ik wil geen voorzienigheid spelen, moeder, noch voor mijzelf, noch voor hem, alles moet maar gaan, zooals 't wil en zooals het vanzelf gaat. Verder nieuws is er niet.'

‘Verder zegt ze niets.’

De architect ontdekte plotseling tante Hetty's oogen. Omzichtig schoof hij tusschen de anderen door tot hij naast haar stond. De oogen keken hem aan en vroegen, nog vóor de stem dit deed: ‘Wat weet jij?’

‘Niets’, zei hij, ‘maar ik heb mijn vermoedens. Rein heeft mij geschreven. Die twee hebben elkaar weergezien.’ Mevrouw van Doornhagen had de laatste woorden gehoord en haar moeder instinct begreep dat er sprake was van Rein.

‘Mijn God, dat is toch niet meer mogelijk?’ vroeg zij haastig.

‘Hij hoopt van wel.’

Tante Het stond als verslagen. ‘Wat een wereld.’

‘Precies als altijd’, zei de architect droogjes, maar ze antwoordde hem niet meer. Ze wist niet erg goed wat ze van dit heele geval moest denken. Het eenige wat zij wel wist, was dat zij hier er niet over wilde denken en beter deed naar huis te gaan vóór ze zich liet verleiden het heele geval voor zichzelf te ontleden. Haar stem klonk onvast bij het afscheid en ze merkte niet hoe de anderen zich ergerden aan haar geringe belangstelling voor het ‘geval Aleid’.

Toen de deur achter tante Het was dichtgevallen, begonnen de gesprekken met hernieuwde energie.

‘Tante Het was altijd een soort rem op alles. Ze nam het leven te breed en te diep op’, had iemand eens gezegd en dat was zoo. Ze was breed genoeg om alles te vergeven en diep genoeg om met iedereen mee te lijden.

't Was vooral tante Arda die met gespannen aandacht de gesprekken volgde. Na haar eerste vraag had ze geen tweede gewaagd. Ze hoopte ook zonder

openlijke onbescheidenheid alles te weten te komen. Nu ze zoo na aan den rand van het weten aangeland was, begreep ze plotseling met wanhoop, dat ze niet verder kon komen dan deze grens. Ze had niet eens de troost Aleid's moeder van geheimzinnigheid te kunnen beschuldigen. Er was niets verder te weten, omdat Aleid zelf niet verder wist. Het was wel onuitstaanbaar, net toen deze Chinees begon mee te tellen als een factor in hun familieleven, scheen hij plotseling weer te moeten verdwijnen. Van dit oogenblik af was de Chinees voor tante Arda als een mythische figuur, gehuld in romantischen luister. Zij, die nog geen half uur geleden fel geageerd had tegen een huwelijk van geel en blank, betreurde plotseling Aleid's wispelturig karakter. Ze durfde niets zeggen. Op haar woog zwaar de reputatie van kletserige oude jongejuffrouw. Maar denken was vrij. En ze dacht aan dien verren Chineeschen man als aan een held. Ze nam het Aleid kwalijk, dat ze misschien al die heerlijke emotie, die haar huwelijk met zoo'n exotisch iemand de familie had kunnen bezorgen, teniet ging doen. Ze behield haar uiterlijke sereniteit, hoewel van binnen de groote kleine problemen in botsing kwamen met haar sensatie-lust. Alles bleef platonisch, omdat ze zelf nooit méér was of wenschte te zijn dan een passieve toeschouwster. Niettegenstaande dit alles geloofde ze met vrouwelijke onredelijkheid, dat ze Aleid 't beste toewenschte en de familie complicaties bespaard wenschte te zien.

In het felst van het gesprek kwam Marijke even om den hoek van de deur goeden nacht wenschen. Dat was het teeken tot vertrek. Papa en mama gingen eerst, goed ingestopt, tot de deur begeleid door hun oudste dochter.

‘Laten we 't beste er maar van hopen’, zuchtte de oude heer en toen een raad aan de anderen: ‘Voor jou is het niet noodig, maar laat de familie “faire bonne mine à mauvais jeu”.’

Toen mevrouw Van Doornhagen terugkwam waren allen bezig afscheid te nemen. En toen ten laatste de deur achter haar laatsten gast dichtviel, bleef ze even op de mat staan en maakte als een schoolmeisje het teeken des kruizes en zei bijna hardop: ‘oef, jullie krijgt het heilige kruis na.’

Ze draaide het electisch licht uit, ging niet meer naar binnen, maar regelrecht de trap op naar haar eigen vertrek. Daar was ze voor 't eerst dien dag met Aleid alleen. Ze trachtte als een Peter Pan de zilveren bellen te hooren, die op gevaar wezen, maar er kwam niets. Hoe langer ze aan Aleid dacht, hoe grooter haar innerlijke rust werd. Toen kwam ze tot de conclusie, dat alles goed moest zijn op Capri en ging rustig naar bed.

Hoofdstuk XIX

DE natuur ging huiverend de stilte van den nacht tegemoet.

Aleid wachtte op Rein en dacht aan Chung - die ze nu ongeveer bij Creta wist op weg naar zijn verre, vage doel - op weg naar het eenig wezenlijke voor hem, zijn plicht. Ze werd zenuwachtig nu het oogenblik naderde waarop ze Rein terug zou zien. Vroeger, als ze op Rein wachtte, rolden gouden deuren terug en lieten een wonderwereld vrij. Nu was een gevoel van spanning het eenige dat ze registreerde. Haar hart bleef koel. In een spiegelwinkel bekeek ze zich. Misschien had ze wat vroolijkers kunnen aandoen. Dan schoten haar Dante's regels te binnen.

‘Donne che han' intellegenza d'amore son sempre vestite di scuro.’

De intelligentie der liefde! 't Klonk bijna ironisch. Wat had zij van de hare gemaakt? Ze was nog geen 23 en tweemaal al had ze gefaald.

Onverwachts stond Rein vóór haar.

Voor 't eerst sedert hij haar verliet, had hij weer een jongensachtige vreugde in zich voelen opbloeien. Licht, door 'n geluksgevoel, was hij van Pompeï, waar hij de laatste dagen geweest was, teruggekomen. Aleid weerzien, was als een belofte van licht en geluk. Hij liep in dien avond als in een wolk van goudstof - recht op zijn doel af. ‘Aleid.’

Rein had veel geleerd en veel geleden, mannen die, als hij gedaan had, hun levenswortels slaan in het

vreemde veld van illusie, mogen niet ontwaken op straffe van veel leed.

Rein was ontwaakt en had geleden. Toch betreurde hij die jaren niet. Wanneer hij zich nu zou vestigen zou het in alle kalmte zijn, in alle rust.

Hij maakte een plannetje. Samen ergens eten, elkaar nog een paar maal zien - Aleid den tijd laten hem opnieuw te leeren kennen.

Zijn hart juichte hoog op, toen hij haar zag aankomen.

‘Aleid!’

‘Dag Rein!’

‘Wat 'n goddelijke avond, niet?’

‘Heb je den Vesuvius gezien?’

‘De oude heer rookt zijn pijp’, zei hij lachend. ‘Zou ik ook zoo dolgraag doen.’

‘E permesso. In vind 't altijd prettig als 'n man een pijp rookt. Daar is iets rustgevends in. Je kunt uren zwijgen met 'n man die met zijn pijp bezig is.’

Toen hij zijn eerste haal deed en de geurige, blauwe rook over haar heen trok, zei ze: ‘Rook je nog altijd die St. Bruno Flake? Als in 't Oosten Engelschen rookten, moest ik altijd aan jou denken.’

Hij antwoordde niet, maar waardeerde ten volle de intimiteit die ze met dit herdenken tusschen hen spon.

Hij had haar nu, als vroeger, in zijn armen willen nemen en zacht haar hoofd strijken. Hij leed onder dat verlangen waarvan echter niets aan de oppervlakte merkbaar was.

‘We gaan eerst ergens eten’, zei hij en zij vond het goed. Ze gingen naar één van de vele, lichte, overvolle restaurants en waren gelukkig genoeg een tafeltje aan het raam te bemachtigen.

‘Mag ik bestellen?’ vroeg hij. Na zijn jaren van gewilde armoe bekroop hem de lust tot uiterste weelde. Hij wilde Aleid ook laten zien, dat hij genezen was. Toen hij zijn overjas uitgetrokken had, slaakte ze een zachte kreet van verbazing.

‘In smoking?’

Hij was blij dat ze het waardeerde en verwonderd dat hij zich na jaren zoo prettig voelde in die ongewone dracht.

‘Ach ja.... Waarom niet? Do in Rome as Romans do. Er schuilt een ongeloofelijke pretentie in het anders willen doen dan anderen en 't heeft geen nut.’

Hij bestelde volgens den duurte-standaard - maar tòch heel juist. 'n Bisque, 'n Vol au vent, Homard à l'Americaine, Pêche Melba. Ze dronken 'n witte Bordeaux, 'n Lacrimé Christi en 'n glas Mumm. Onder het rose licht der kleine lampjes praatten ze over zichzelf. Hij vertelde heel malle avonturen en zij vertelde van China.

Na de champagne steeg de stemming even boven het reëele en herdachten ze hoe wonderlijk het was, dat ze elkaar weergevonden hadden - en hier.

‘Ik heb haar weergevonden!’ zong het in Rein.

Ze waren de laatste gasten die zitten bleven over een sigaret en een mokka. De garçons begonnen opdringerig te worden, kwamen van tijd tot tijd vragen of ze geroepen hadden.

Beiden begrepen die ‘gentle hint’, maar ze waren niet van plan zich te laten verjagen. Er was een weldoende veiligheid in deze publieke plaats, die ze buiten misschien zouden missen. Dan zouden ze aan zichzelf en hun stemmingen overgelaten zijn. Ze wilden blijven zoo lang ze konden. De garçons begonnen aan 't andere eind van de zaal tafels te

dekken voor den volgenden morgen. Rein voelde allen twijfel aan de toekomst langzaam zich oplossen in een zeldzame sereniteit, die hij bang was te verstoren.

‘Sluitingsuur’, werd vermeld. Toen moesten ze wel weg van de veilige beslotenheid in de onzekere ruimte daarbuiten. Binnen hadden ze vroolijk gepraat - hier viel de stilte tusschen hen, de stilte van 'n Zondagmorgen in 't hooggebergte, het bellenrinkelen der Sène-koeien vervangen door ruige klakson-geluiden en zacht purrend glijden van rubber over steen.

‘Mag ik?’ Hij stak zijn arm door de hare en werd plotseling als 't ware meegesleept door de hartstochtelijke behoefte haar op te nemen en weg te dragen, ver van Napels, ver van al dit vreemde, naar de bekende, statige rust van een Geldersch dorp. Maar de zekerheid van daarstraks was verdwenen, hij durfde niets te zeggen uit angst haar te verschrikken. Hij had nooit gehoopt of gedacht dat Aleid in een asch-grauw vacuum zou leven, omdat ze hem verloren had, nog minder dat ze op zijn terugkomst gewacht zou hebben. Hij begreep en wist dat ze als een moedige vrouw den tegenslag en de teleurstelling had gedragen, maar ook dat ze dadelijk daarna haar eigen leven gericht had, niet precies op vergeten, maar stellig niet op ‘herinneren’.

Zwijgend wandelden ze naar Hôtel Brittanique waar zij dezelfde kamer had, die zij bewoond had vóór dat ze naar Capri ging. Met 'n handdruk nam hij afscheid.

‘Tot morgen.’

‘Tot morgen’, antwoordde ze.

Om half elf haalde hij haar af. Ze scheen blij en

tevreden en keurde het plan, samen naar Pompeï te gaan, dadelijk goed.

Met 't vieze treintje kropen ze langs rare, vervallen huizen, langs sombere olijfboomgaarden en lachende citroentuinen.

Tegen lunchtijd kwamen ze aan en gingen naar Hôtel Suisse. In de ongezellige, naakte hôtelzaal was een zwerm American Express en Cook's menschen neergestreken. De mannen waren zichtbaar uit, ‘to have a good old time’, de vrouwen waren leelijk genoeg om hoogere aspiraties te koesteren. Haar verweerde Amerikaansche gezichten waren nog verscherpt door pagehaar, haar beenen van buitensporige dikte of magerte, wanhopig zichtbaar onder de korte rokken. Ze droegen allen op het gelaat het trotsche stempel van vrije, onafhankelijke Amerikanen en als de vrouwen even haar hoogere roeping, die was, na te gaan of al wat in Baedeker stond ook werkelijk aanwezig was (one didn 't like to be done) vergaten, deelden ze het gesprek der mannen dat meestal ging over prijzen in Europa en Amerika, bluf over hun respectievelijke steden en de millionnairs die ze voortgebracht hadden, over ‘de Europeesche markt als afzetgebied voor Amerikaansche goederen’. Ze noemden de auto-merken, merken van schrijfmachines, corsetten, schoenen, jassen en vulpennen op, die ze in de etalages gezien hadden en 't eind was altijd weer: ‘There is only one country, my guys.’

Aleid en Rein luisterden voor een tijdje, eerst met 'n zeker vermaak, dan al heel gauw met walging.

‘Te zeggen dat er millioenen en millioenen zoo zijn....’

‘'n Product van 'n met hand en tand verdedigd principe, dat geld alles is’, zei Rein.

‘Wanhopig’, vond Aleid en liet zich gaan op 'n golf van diepe en sombere gedachten.

Opeens scheurde een stem het leelijk lawaai van vele spreekstemmen en zong:

Santa Lucia’

en daarna

‘O sole mio -’

Ongeveer een kwartier zaten ze gevangen in den zoeten wellustnevel, dien de stem om hen spon. Het hôtel was door die stem omgetooverd in een oord van rijke en delicate luxe - de stem riep visioenen op.

Zoodra de stilte gevallen was en een grof applaus den zanger trachtte te beloonen, kwam een opdringerige, dikke kerel met 'n guitaar geld ophalen. Rein gaf, maar zei: ‘Laat den zanger komen.’

De man kwam en deed zijn verhaal. Hij was vijf jaar tevoren opgemerkt door een impressario - meegenomen naar Milaan, had tweemaal in de ‘Scala’ gezongen. Toen was het heimwee naar Pompeï machtig over hem gekomen en niets had hem kunnen weerhouden. Hij liet een programma zien en een brief van Caruso die hem 8 jaar tevoren al geraden had zich in de Opera te laten hooren. ‘Ma che vuole.’ Toen de man weg was, zei Rein: ‘Dat is het wat alles tegenhoudt, heimwee! We zijn als katten en verlangen naar ons huis en als honden naar onze meesters.’

‘Gelukkig’, zei zij. Ze hief haar oogen tot hem op en hij zag den vijver in 't Haagsche Bosch op 'n vroegen Aprilmorgen, als alles rondom al vreugde ademt. Maar zware wolken, drijvend door het helle blauw. Een oude herinnering overweldigde hem.

‘Herinner je je dien laatsten “Goede Vrijdag”?

Je nam me mee in je Hudson. We gingen naar Leiden. Toen we terugkwamen was het bijna avond. Een natte, witte mist lag over de lage weilanden aan den voet der duinen - maar vlak vóór ons was 't groen en piepten de kievieten. En dien anderen avond, dat we van Haarlem kwamen en boven Wassenaar zware regenwolken hingen in een blanke lucht. De duinen lagen onwezenlijk bleek als duinen uit een doodenland. Aleid, dat alles begint te trekken en ik begrijp dezen man.' Voor hij weer begon te zingen waren ze weg, bang voor hun eigen emoties.

Het was een dag vol zon en ijle, fijne lucht en ze liepen door Pompeï als ééns de bewoners zelf gedaan moesten hebben, dronken door dat verraderlijke in de atmosfeer en in het licht, aan welks charme géén ontsnapt. Hun zielen konden alleen jubelen, hun verstand liet zich zacht omwinden met sluiers van rose optimisme. Later, de zon nog aan den hemel, rees een omzichtig maansikkeltje boven de mimosa's en ceders uit. De lucht werd loom. In de doodenvallei waarde de schim der Liefde rond en Rein en Aleid ondergingen zijn macht. De suggestieve Nuovi Scavi, waar alles nog is als in de dagen voor de ramp, waar winkels nog open stonden als wachtten ze klanten, kleuren nog frisch waren en tuinen nog begroeid, trok de gedachte aan den dood en onheil weg en bleef alleen schoonheid.

Toen de 'Scavi' gesloten waren en ze gegeten hadden, besloten ze niet terug te gaan naar Napels, maar ook 't ontwaken van Pompeï mee te maken. Rein kende het als één der schoonste gebeurtenissen.

Hun kamers bekeken, gingen ze den landweg op. Het was een zoele avond en de liefde waarde overal

rond. Paartjes stonden tegen oude muren, liepen stevig omstrengeld in de uiterste schaduwhoeken.

Rein hunkerde naar zijn deel, maar durfde niet. Alleen stak hij zijn arm nu ongevraagd door dien van Aleid.

Hij keek naar haar onder het armelijk schijnsel van een lantaarn en jubelde inwendig, om haar rijpe jeugd en frischheid. Hij leefde twee levens, het eene dat naar buiten kwam in verhalen over Pompeï of over zijn leven, en het andere dat alleen gevuld scheen met begeerte naar Aleid.

Weer kwam de nacht en beide sliepen den slaap der vermoeiden.

Om vijf uur werd Rein wakker met 'n gevoel van almacht en 'n behoefte aan actie, zooals hij nog nooit gekend had. Ze hadden geen bagage gehad - en hij had half gekleed geslapen. Vlug schoot hij in de rest van zijn kleeren, klopte in 't voorbijgaan aan Aleids deur en ging dan naar de badkamer. Er was nog geen warm water - maar dat hinderde hem niet. Het ijskoude water riep oerinstincten in hem wakker. Hij voelde zich het mannetjesdier dat overwinnen wilde, niet meer als zijn primitieve voorvaderen met de vuist of het lichaam, maar met den geest. Hij wilde vandaag Aleid zeggen, hoe hij haar nog liefhad, niet onveranderd, maar veel meer, veel sterker, veel èchter. Hij kwam nu tot haar met de wetenschap dat niets ter wereld haar verlies waard was. Hij zou haar eerlijk biechten, hoe hij tijdens hun scheiding altijd haar geest als 'n dukdalf had vastgehouden, hoe hij zich aan hun gezamenlijke herinneringen had vastgeklampt om te kunnen volvoeren, wat hij in zijn aberatie meende, dat zijn

menschenplicht was. Het heele hôtel was nog doodstil, en alleen 't gekletter van zijn douche vertelde van leven in dit al-doode. Toen hij terugging naar zijn kamer bleef hij even staan en luisterde aan Aleids deur. Ze had haar raam open, dus hoorde ze hem niet. Ze ging zacht neuriënd in haar kamer op en neer. Op zijn zachten klop en zijn 'badkamer is vrij', antwoordde ze: 'In een kwartier beneden!'

Een kwartier daarna zag hij haar glimlachend de trap afkomen. Ze zag er feestelijk uit, hoewel ze in 't zwart was. Haar kleine cloche wierp een schaduw over haar rose gelaat.

'Symphonie in goud, rose en zwart.' Hij kòn het niet laten dit te zeggen. Ze gleed er over heen: 'Wat 'n dag der dagen, Rein. Goeden morgen....'

Ze keek op haar horloge. 'Half zes! Dat is al een uur te laat. De dag is er al. Maar Rein, de poorten van de oude stad zijn nog gesloten.'

'Ik heb den sleutel', lachte hij. 'We maken een van de wachters wakker en houden hem honderd lire onder zijn neus.'

'Fijn! Wat deden de oude Pompeeërs zoo vroeg?'

'Ik denk niet dat er veel op waren, behalve de slaven en misschien de bakkers. We gaan de anderen wekken.'

In hun vreugde vergaten ze de werkelijkheid van het leven. Ze waren als twee kinderen die sprookjes maakten en geluk vonden. Ze ontbeten in 'n klein restaurant met drabbige koffie en versch, week brood en gingen dadelijk terug naar de ruïnes.

'Zal ik het orakel laten spreken?' vroeg hij, toen ze in den grooten, verwoesten tempel waren.

Maar er liep een wachter met luie stappen en venijnige oogen en zoo voerde hij zijn plotseling opgekomen plan, om het orakel zijn zaak te laten bepleiten, niet uit. Van nu af aan werd Rein rusteloos. Hij verwachtte iets en begeerde iets. Hij had het recht willen hebben, zijn arm om haar heen te slaan. Maar hij voelde haar naast zich, zoo koel en sereen. Even dacht hij aan al zijn oude idealen, aan den tijd dat hij stond in 't teeken der negatie van alles wat conventioneel en gewoon was. Nu verlangde hij niets anders. Conventie en de rust die conventie geeft. Neen, hij moest haar nu niet vragen. Hij moest nu teruggaan naar Holland en zien een praktijk over te nemen. Dàn zou hij háar formeel vragen en dadelijk trouwen. 't Zou wel strubbel geven met de familie van Doornhagen, maar dat was overkomelijk.

Heel dien dag was als een lang feest. Toen hij 's avonds in Napels afscheid nam zei hij: ‘Ik ga morgen naar Holland terug, ik ga zien een goede praktijk over te nemen ergens in Gelderland. Dat had ik twee jaar geleden moeten doen. Hoewel - wie weet, deze jaren hebben ons goed gedaan. We hebben veel geleerd; misschien heb ik ook iets verloren: Het geloof in de goedheid der menschen en de hoop dat 't ooit anders zal worden dan alles nu is.’

Ze glimlachte, omdat hij haar als vanzelf in de toekomst een plaats gaf. Ze begreep dat hij besloten was den draad van het verleden weer op te nemen. Zij zelf kòn nog niet besluiten. Alles in haar deed nog pijn, al verlangde het naar balsem. -

‘Ik ga nog even naar Rome en Florence en misschien naar Ravenna - maar in een week of drie ben ik toch ook in Holland.’

‘Dan vinden we elkaar in Den Haag’, zei hij blijmoedig. ‘Geef je een teeken? Stuur alles maar naar mijn broer.’

Alleen in zijn hôtelkamer luisterde Rein naar de stilte van den nacht - maar hij hoorde boven de stilte uit zijn hart. Hij gooide met een jongensachtig gebaar zijn raam open.... Een ijle mist hing over de golf van Napels en er waren breede lichtstofkransen om de lantaarns beneden. Hij haatte een oogenblik den mist, die niet in harmonie was met zijn stemming. Hij had willen fluiten, maar durfde niet voor zijn buren. Even later kwam een dof gesnork door den dunnen wand zijn kamer binnen. Dat moest de fantasielooze Duitscher met zijn bierbuik zijn, die dag in dag uit met een Cook's guide erop uitging....

Hij dacht aan Aleid - slapende - en zijn hart werd warm. Vreemd, allen creaturen Gods en zóó verschillend!

Hij kleedde zich uit, luisterde nog eens naar het gesnurk en aanvaardde dit apatisch, op 't punt van zelf in te slapen....

Aleid maakte de balans op van de laatste dagen en deze sloot met 'n batig saldo van vreugde. Ze leefde alles nog eens over voor haar wijd open raam.

‘'n Droomwereld’, dacht ze. ‘Wat is er achter dien mist? Waar is Rein? Wat wil hij? Het antwoord kwam duidelijk en zonder eenigen twijfel te laten. Ze voelde een leegte om zijn afwezigheid. In en òm haar waren nauw merkbare teekenen dat een nieuw leven moest beginnen. Maar ze vertrouwde zichzelf niet meer. Ze had Rein nooit vergeten, zelfs

niet toen ze van Li hield. Ze had altijd aan hem gedacht als aan iets heel kostbaars. Dat wonderlijke was er af. Het wonder was mensch geworden.... Als ze naast hem ging, miste ze iets - iets wat er vroeger was, iets dat ze liefgehad had en gevreesd.... misschien zijn zucht naar ideaal.

Ze herinnerde zich gesprekken van vroeger die haar meesleurden naar duizelingwekkende hoogten van zelfverloochening.... angstig maar heerlijk.

Dàt was de Rein dien ze had liefgehad. Deze had alleen zijn uiterlijk.

Wat had ze tegen hem? Alleen heel vage, nevelachtige gevoelens. Iets waarvoor geen woorden waren, hoewel het toch in al zijn vaagheid zoo reëel was.

Ze kon zich niet voorstellen hoe alles zou zijn.... Rein een praktijk, - ergens in Gelderland....

Rein, de vrije, bandelooze, keurig opgedoft, die vriendelijk deed met patiënten. Bij het bedenken ervan al, werd hij een vreemde. Ze waren zoover uiteen gedreven. Het leven had haar gegeven wat het hem genomen had; een sterk, frisch vertrouwen in de goedheid der menschen en in een late, maar zekere gerechtigheid ergens. Zonder zich bewust te maken zong ze stilletjes: ‘Agnus Dei qui tollis peccata mundi.’ Het was een brokstuk van een litanie die ze op Capri door de nonnetjes had hooren zingen. Waarom dàt nu juist in haar opkwam. Qui tollis peccata mundi.

Dàt was het: ‘qui tollis peccata mundi.’ Daarom ging de wereld toch vrijuit tenslotte. Dàt had Rein niet begrepen. Hij had het willen doen - maar 't werd gedaan sinds eeuwen en eeuwen, elken dag weer: ‘qui tollis peccata mundi.’

Dáár was het Ideaal! Ze kon niet verder denken.

Ze was één en al smartelijk, maar schoon gevoel, waaraan Rein geen deel had.

Toch waren ze in deze paar dagen al pratend weer heel intiem geworden. Alleen 't was een andere intimiteit dan vroeger, een intimiteit zonder glorie.

Drie weken later was Aleid in Den Haag en onderwierp zich goedschiks aan de familie-eischen. 'n Soirée ter eere van haar thuiskomst, veel visites, en dan eindelijk: rust.

Mevrouw van Doornhagen's gezondheid ging achteruit en Aleid vond dadelijk werk, in welks nieuwheid ze behagen schepte, hoewel de reden haar verdroot. Het was pas na tien dagen dat ze Rein schreef. Het werd een lange brief, vol details over haar leven thuis, zonder eenige toespeling op de toekomst.

Voor 't eerst sedert weken was de mist waarin ze leefde en die haar voelen en denken omwond, even opgeklaard - niet lang - maar lang genoeg, om haar nieuwe hoop te geven.

Ze had zichzelf gezien, klaar en helder als was ze een vreemde. 'n Jonge vrouw met iets als 'n leven achter zich. Maar met 'n héél leven voor zich. Ze had eerlijk getracht, in die teruggewonnen wereld Rein zijn plaats te geven. Maar dat ging niet meer. Rein had haar in al die dagen geen levensteeken gegeven en aan het feit dat dit haar niet hinderde, mat ze haar onverschilligheid.

Haar brief was het resultaat van een belofte en 'n vriendschappelijke behoefte: aan mededeelzaamheid, niet van onoverkomelijken innerlijken drang.

Rein's antwoord bezorgde haar geen romanti-

sche exaltatie. Ze opende Rein's brief vóór alle anderen als 'n soort conventie met zichzelf.

Het was een fijne brief - maar toch....

Hij was blij, dat Aleid eindelijk eens ‘noodig’ was thuis, maar eischte toch voor zichzelf een paar uur op. Ze zouden gaan wandelen. Volgde de afspraak. Dien nacht lag Aleid heel lang wakker. Ze wist dat de beslissing moest vallen en ze wist met smartelijke zekerheid wat het zou zijn.

Waarom zou ze hem laten komen? Haar hart vreesde de eenzaamheid - maar ze kon eigenlijk niets ergers bedenken dan getrouwd te zijn met iemand, die zooveel leek op den man, dien ze had liefgehad en die toch zoo totaal anders was.

Zijn bekoring was geweest, het onconventioneele, het wild en fantastisch idealistische....

In de geheimnisvolle stilte van dien laten Meinacht nestelde zich stil maar zeker in Aleid's hart de treurige zekerheid ‘nooit meer’ ‘Agnus Dei qui tollis peccata mundi’. Die woorden waren als een niet te verjagen obcessie. Dàt had ze in hem liefgehad, zijn wil om de wereld te helpen, zijn schoone illusie.... Zonder die ziel was hij haar niet meer dan elke andere vriend.

Hij had haar in vroeger dagen altijd weer nieuwe gezichtspunten gegeven, nieuwe horizonten voor haar geopend.

Ze wist nu heel zeker, dat dit nooit en nooit meer kon.

Ze stond op, zat een oogenblik onbeweeglijk te staren naar den stillen nacht - toen kwamen onverwachte woorden tot haar. Vreemde machten waren aan het werk in haar, machten waaraan ze niet ontkomen kon. Ze voelde zich in elke vezel van haar lichaam bewust van de noodzakelijkheid

van wat ze nu ging doen. Ze deed het kalm en koel, zonder eenige aarzeling.

De brief luidde:

Rein, kom niet, nu nog niet. Wat je hoopt kàn nooit meer. Het graf is gesloten over den man die je eens was en ik ben de weduwe van dien man.

Aleid.

Toen stond ze op, knielde voor 't open venster en liet den nacht in haar zinken. Er was geen tijd meer en geen ruimte, voor 't eerst èn voor 't laatst sedert hun weerzien voelde ze Rein als het middelpunt van al haar denken, dat nuchter was en koel.

Maar toen ze opstond voelde ze hoe iets van haar weggevallen was en ze vulde de leegte door zacht voor zichzelf te zeggen: ‘Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis.’

Vertalingen

Pag.	
11	‘Bevalt het u zoo, mevrouw.’ ‘Om op te eten, juffrouw.’
	‘Ik moet hier en daar nog iets veranderen, misschien wil de juffrouw zoo vriendelijk zijn straks nog even te passen,’ ‘Met plezier.’
14	‘Als de juffrouw nu passen wil....?’
	‘Zoo is het goed, niet waar mevrouw?’
19	Zooals u verkiest.
20	‘De van Doornhagens kunnen geen kwaad doen.’
	‘Een keurig oud heertje.’
26	‘Put het onderwerp niet heel en al uit.’
37	‘Dame van gezelschap bij de familie Li Cho Tiang.’
40	‘Een mooie avond om op zee te zijn, vindt u ook niet?’
	‘Hebt u bezwaar?’
41	‘Zou mevrouw er iets op tegen hebben als ik het raam sloot?’
	‘Heelemaal niet.’
	‘Wacht even, hier is mijn kaartje’.... ‘mocht u mij ooit noodig hebben....’
	Porter = kruier.
	Custom-officer = Douane-ambtenaar.
43	‘Mag ik uw sleutels hebben?’
45	Wooden shoes = klompen.
49	‘Kijk ze allemaal maar eens goed aan, jonge vriendin.’ Zij nemen zichzelf au sérieux en vergeten dat zij maar comedianten zijn.
50	Dingen die niet mooi zijn.
59	Theetafel-praatjes.

61	Lieve moeder, ik vind geen ongestoord oogenblik in deze drukke dagen om mij te verdiepen in een werkelijk antwoord op je lieve brieven.
79	‘En alles, alles wat bestaat, is waard dat het te gronde gaat.’
101	‘En er zullen geen zeeën meer zijn.’

Pag.	
103	‘Houdt mij vast.’
114	Carpe diem = pluk (geniet) den dag.
	Ik vraag u pardon.
123	‘Wat geeft het?’
141	‘Ah, bent u weer terug, meneer. We hebben u in lang niet gezien.’
145	‘Steek je vinger niet in je neus.’
169	‘Oost is oost en west is west en nooit zullen die twee elkaar ontmoeten.’
184	‘De zekerheid van liefde maar de zekerheid in liefde.’
	‘Onverschilligheid de eenige veilige weg om te bewandelen.’
185	‘Niet naar het verleden kijken als naar een afgedankt kleedingstuk.’
187	‘Ah, de blonde.’
188	‘Oh, mijn zon.’
	‘Goeden avond.’
	‘Goede nacht, vreemdelinge.’
	‘Neen’ - ‘Niets’.
189	‘Ommelet met truffels’. Frauen van Christus (een Italiaansche wijn).
190	‘Op de lichtende zee.’
204	‘En dan is de comedie uit.’
220	Geef mij mijn hart terug, geef mij mijn liefde terug. Mijn gedachten waren voor jou, mijn willen was voor jou. En toch, gij wreede, waarom, gij wreede, heb je mij losgelaten, waarom mij verlaten?
225	‘Kom mee, mijn vriend, het is al laat; we moeten slapen, kom.’
232	Het is een verschil in graad, niet in wezen.
247	Vrouwen die begrip hebben van liefde gaan altijd donker gekleed.
248	Het is geoorloofd.

‘Een leuken tijd hebben.’

251 ‘Je wilt niet graag beetgenomen worden.’

‘Er is maar één land, jongens.

252 Maar wat wil je.

258 Lam Gods, dat draagt der wereld zonden.